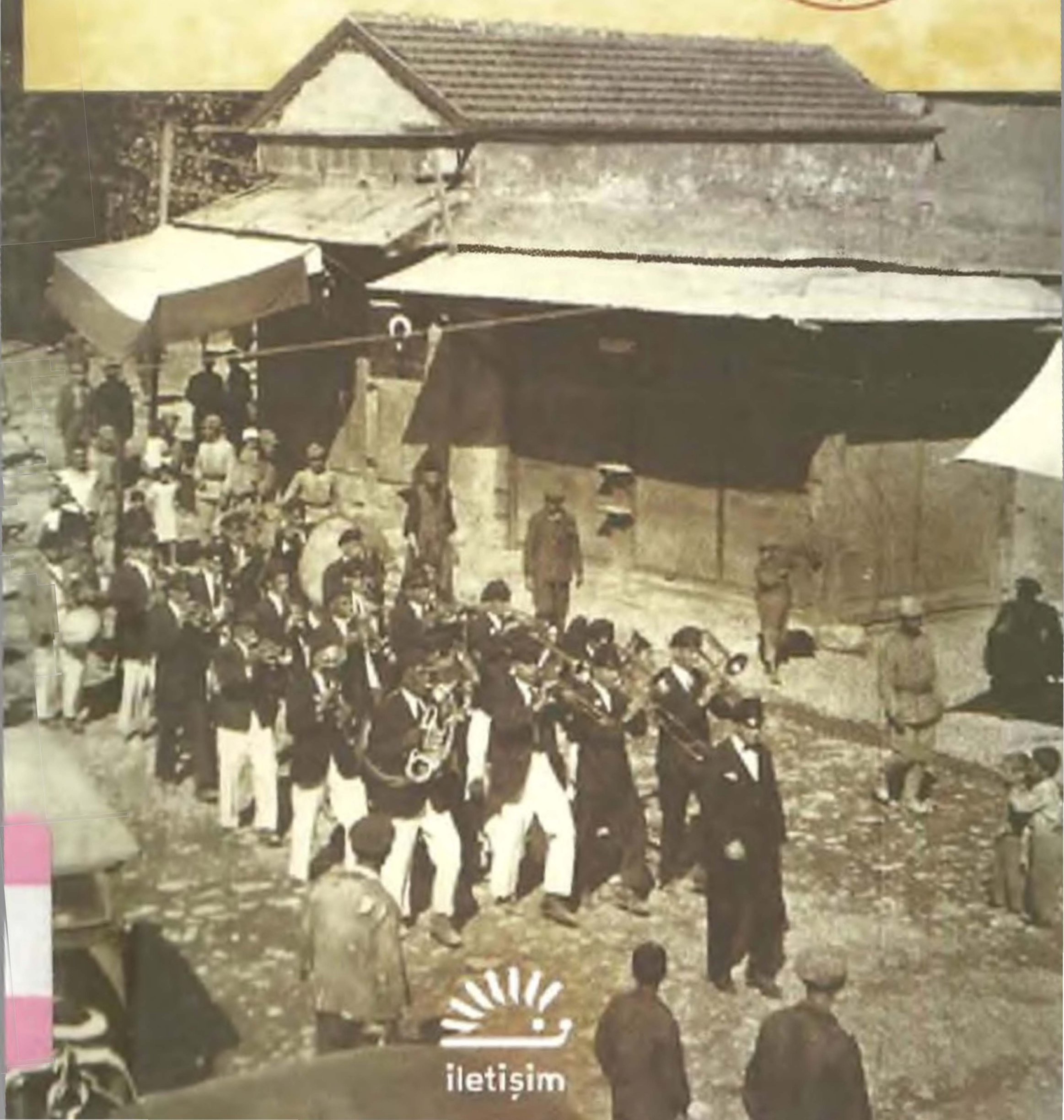
Memleket Hikâyeleri

AYFER TUNÇ

MEMLEKET KİTAPLARI İLETİŞİM

iletişim

AYFER TUNÇ 1964'te doğdu. Siyasal bilimler okudu. Üniversite yıllarında çeşitli edebiyat ve kültür dergilerine yazılar yazmaya başladı. Yayıncılık, gazetecilik yaptı. Sait Faik'in öykülerinden oluşan *Havada Bulut* adlı senaryosu TRT için filme çekildi. Orhan Kemal'in *72. Koğuş* adlı romanını sinemaya uyarladı. Roman, öykü, yaşantı, inceleme türünde kitaplar yazıyor. Kitaplarından bazıları: *Taş-Kâğıt-Makas* (2003), *Aziz Bey Hadisesi* (2000), *Ömür Diyorlar Buna* (2007), *Bir Maniniz Yoksa Annemler Size Gelecek* (2001), *Evvelotel* (2006), *Bir Deliler Evinin Yalan Yanlış Anlatılan Kısa Tarihi* (2009), *Yeşil Peri Gecesi* (2010), *Suzan Defter* (2011).

İletişim Yayınları 1756 • Memleket Kitapları 19
ISBN-13: 978-975-05-1052-6
© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2012, İstanbul
2. BASKI 2012, İstanbul

EDİTÖR Tanıl Bora
DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç
KAPAK Suat Aysu
KAPAK FOTOĞRAFI Ergun Kocabıyık Arşivi'nden
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Ayten Koçal
BASKI ve CİLT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

AYFER TUNÇ

Memleket Hikâyeleri

iletişim

İÇİNDEKİLER

Memleket Yazıları

Büyük siyah lekeler 9

Taşra: Odette'çeden Türkçeye 14

Memleket: Neresinden? 21

Millet: Beni o anlar! 25

İstanbul için bir güzelleme 30

İstanbul için bir ağıt 35

Fotoğraflar Anlatıyor

Bıçakçı Gümüş Ahmet ve bir bando hikâyesi 43

Memleket Hikâyeleri

İyi insanların cehennemi daha sıcak olur 61

Cangülüm 67

Çarpı işaretini öğrenmenin yarattığı kalp ağrısı 70

Pontus 76

Bu memlekette köken meselesi her zaman karışıktır 79

Zanaatkârlar 87

Hür doğdum hür yaşarım 90
Trençkot 102
It's now or never 109
"Todi Musikisi" 115
Bir intihar 123
"Garaz" 127
Ece'nin kadınlar hamamı cefaları 133
Aşk 148
Bir Alman gelinin karalahana çorbası karşısındaki tutumu 152
Bettina'nın mahalleyi galeyana getiren bikinisi 161
Hay makarimasu! 167
Bir Mardin hikâyesi: Kuyu 171
Tokyolar ve bir boğulma anı 174
Doktor Bey'in tatil günü 184
Güzellik kraliçesi Belkıs 195
Klozetin esrarı 206
Maymun çocuklar 213
"Siz Batılılar" 218
Bir otobüs yolculuğu 229
Dadaş Zeynel 239
Kayanın ardında 252
Ceviz Hasan ve misafiri 259
Yuvasız 265
Memleket kıpkırmızı bir akide şekeri 271

Memleket Yazıları

Büyük siyah lekeler

Geçmiş, her anlattığımızda kılık değiştiren bir uydurmadır. Kulaktan kulağa oyununa benzer. Yaşanmış, geçip gitmiş zaman her aktarmada bir parçasını kaybeder, değişir, sonunda hiç kimsenin aslını tam hatırlayamadığı bir hikâyeye dönüşür. Bu nedenle sözle aktarılan gerçek her zaman kusurludur.

Anlattıklarımızın doğruluğundan samimiyetle emin olduğumuzda bile hafızamızın birbirine dolanan damarları zamanda, zeminde veya ayrıntıda bize önemli-önemsiz oyunlar oynar. Asla unutamayan şanssızlardan bile olsak, hafızamızın kayıtlarına tamamen güvenemeyiz, güvenmemeliyiz.

Nesnel gerçeğin en azından temel unsurlarının kaydedilmesi, zamanın ve bilginin zapta geçirilmesi, gerçeği tümüyle muhafaza etmese de sağlamasının yapılmasına, gerçeğin en yakın tasavvuruna ulaşmamıza yarar.

Ama biz kişisel veya toplumsal kayıtlarımızı tutmaya ve korumaya meraklı bir toplum değiliz.

Soyağacı defterlerimiz yok denecek kadar nadirdir; olanlar da Batı görmüş veya duymuş veya soyuna sopuna meraklı ailelere aittir.

Bizim büyük-büyükannelerimizin doğum tarihleri çeşmenin donduğu kış, Rus Harbi sırasında, kiraz mevsimi gibi muğlak

cümlelerden oluşur. En derin kayıt, molla bir babanın duvarda asılı Kuran'ın arka sayfasına yazdığı ad ve tarihtir.

Doğan çocukların adları not düşülmüş veya düşülmemiş o Kuran'lara ne olmuştur, merak ederim. Kutsal kitabına abdestsiz el sürmeyen bu dindar toplumun atalarının Kuran-ı Kerim'leri, kuşaklar boyu saklanmış olsa İskenderiye Kütüphanesi'ni doldurur sanırım.

Biz şifahiliği, kılık değiştiren sahte gerçeği severiz. Her aktarmada, gerçek olduğuna inanmak istediğimiz nihai resmi zedeleyecek ayrıntıları soldururuz.

Yazıya, hele çoğaltılan yazıya karşı mesafeliyizdir.

Vaktiyle kayıt altına alınmış geçmişi geride bir yerde unutmak, yeni bir tarih yazmak için gerekirse alfabe değiştiririz.

Saraya giren bir kilo pul biberin bile kaydının tutulduğu Osmanlı'dan bize kalan, Cumhuriyet tarihi boyunca okunacak vadiyle hapsedilmiş devasa bir arşiv ve büyük kısmı çarpıtılmış, bozulmuş bir bilgi karmaşasıdır.

Çoğaltılmış yazıyı bile maksatlı dipnotlar, önsözler, sonsözlerle yeniden giydirdiğimiz vakidir. Belge denince aklımıza ilk gelen resmi evraktır ve resmi oluşu sıkıcı ve okunmaz olmasına yeter.

Geçmişimize duygularımız, gönül kırgınlıklarımız veya sahip olmak istediğimiz tarihe dair özlemlerimiz şekil verir. Özlemlerimiz tasavvura, tasavvurlarımız olmuşa dönüşür, sonunda kendi yazdığımız tarihe inanırız.

Pek çok yaşlının, gerçek olduğundan kuşku duymadığı bir devri saadeti ya da yaşarken içinden pek de ıstırap çekmeden geçip gittiği halde anlatırken içeriğini alabildiğine ağırlaştırdığı bir dramı vardır.

Her ailede devasa bir serveti "hovardalıkta" yemiş veya torunlarına parlak bir hayat sağlayacak fırsatları "dürüstlüğü" nedeniyle kaçırmış bir büyükbaba imgesi bulunur.

Biz zamanla ilişkimizi ileriye değil, geriye bakarak kurarız.

Ülkemiz neyse biz de oyuz.

Fotoğrafları okuma yeteneğimiz gelişmemiştir. Mektuplara veya fotoğraflara belge değerinden çok romantik, duygusal de-

ğerler biçeriz. Ayrılan nişanlılar fotoğraflardan yüzleri oyarlar, mektuplarını yakarlar.

Bizim için eski tozludur, kirlidir, aşınmıştır. Eskiye rağbet olsa bitpazarına nur yağar. Çünkü nesnenin hatırasına saygı duymayı anlamlı bulmayız, hatırayı zihnimizde taşıyoruzdur, yeter. Bu yüzden yeni evi, yeni eşyayı, yeni mahalleyi, yeni şehri severiz.

Hemen her şehrimizde adı Yenimahalle olan bir mahalle, adı Yenişehir olan bir semt bulunur.

Yıkımlar bizi heyecanlandırır. Şölenlerle kutlarız. Ölçüp biçmediğimiz, tasarlamayı düşünmediğimiz bir gelecek için tarihle dolu olanı yok etmekte tereddüt etmeyiz.

Geçmişin nesnelerini ve belgelerini yok edince gerçeği de yok ettiğimizi zannederiz.

Dünyanın mirasına ve tarihine ortak değilmişiz gibi yaşarız. Mesela tarihi camiler depremlerde sarsılınca dökülen sıvaların ardından ortaya çıkan, sanat tarihini yeniden yazdıracak kadar değerli ikonaları ucuz harçla sıvamakta bir sakınca görmeyiz.

En başarılı tarafımız dünyada bizden başka bir ülke yokmuş, biz görmedikçe gerçekler var olmamış gibi davranabilmemizdir. Kendimizi bu kadar kolayca kandırabiliyor oluşumuz takdire şayandır. Devekuşunun resmedildiği bir ulusal simgemiz olmaması yazıktır.

Bu ülkede hiç kimse ölmeden önce doğduğu evi ziyaret edemez, mahallesini bulabilen şanslıdır.

Dört kuşak önceki atalarımızın mezarları ya yoktur, ya başka yerlere taşınmış ya da doğal felaketler, yeni yapılanmalar gibi çeşitli nedenlerle yok olmuştur. Zaten dört kuşak önceki atalarımızın çoğu Misak-ı Milli sınırları dışında doğmuştur.

Günahlarımızı gömdüğümüz, gerçek adını taşlardan bile kazıyarak sildiğimiz toprağı şehitlerimizin düştüğü toprak olarak kutsarız.

Ansiklopedilerde bu ülkenin şehirlerinin üç beş satırlık kültürel tarihleri klişelerden oluşur, siyasal tarihleri de az-çok birbirine benzer. Tıpkı ders kitaplarındaki savaş tasvirleri gibidir, birini ezberlemek yeter.

İşgal edilmemiş şehirlerimizin bile bir düşmandan kurtuluş günü vardır.

Zaten bir şehrin tarihinden anladığımız şey Türkleştirilme sürecidir.

Genel kaynaklarda şehirden hangi uygarlıkların gelip geçtiği sıralanırken resmi tarihin inkâr edemediklerine kısa bir paragraf ayrılır, inkâr ettiklerinden ise hiç bahis yoktur.

Şehrin adının nereden geldiği en zayıf ve en Türkçü teoriler-le geçiştirilir, isim değiştirmelerinin izine rastlanmaz.

Şehir tarihleri yazılırken isyankâr dönemlere yer verilmez.

Şehirlerin etnik azınlıklardan veya "gayrimüslim unsurlardan temizlenmesine", o topraklarda doğmuşların sürülmelerine, katledilmelerine dair netameli dönemlerini öğrenmek isteyenlerin önündeki tek, çileli ve garantisiz yol bizzat tarihçi olmalarıdır.

Biz dağların taşların suskun dilini bile susturmak isteriz.

Tarihi tahrif edilmiş bir vatanın dağlarına beyaza boyanmış taşlarla "Her şey vatan için" yazarız.

Siyasal hayatta "Arşivler açılsın," cümlesinin zihnimizdeki ilk karşılığı, korunaklı bir yerlerde, açılmadıkça var olup olmadığından bile emin olamayacağımız bir arşiv olduğu bilgisidir. Siyasilerin arşivlere Pandora'nın Kutusu muamelesi yapması ve açılsın isteğinin bunca sık tekrarlanması, atalarımızın kanlı katliamlar gibi günahları varsa da muhakkak haklı nedenleri de vardır mazeretiyle birlikte, "Arşiv dediğin kapalı olur," düşüncesini zihnimizin dibine kazımıştır.

Çağlar boyu inandırıldığımız "içteki ve dıştaki düşmanlar" bize devlet sırrını olağan buldurur.

Şeffaflıktan anladığımız cam, demokrasiden anladığımız "Oy kullanmak bir vatandaşlık görevidir,"dir.

Her toplumsal dönüşümden sonra siyasi tarihi, aldığımız her kişisel darbeden sonra kendi mazimizi yeniden yazarız.

Bizde hemen her kuşak bir sonraki kuşağa bırakmak üzere bir şanlı tarih, her birey meşrebine göre trajik ya da başarılarla dolu bir mazi uydurur.

Samimiyet buhranlarımızda en acıyan yanımız tahrif edilmiş mazimizdir.

Toplumsal karakterimiz ise hafızasızlık ve farkına varmak istemediğimiz ikiyüzlülüktür.

Gençliğimiz haram, gençlerimiz heder, geleceğimiz heba olmuştur.

Bu kitabın konusu özellikle geçmişimiz olmadığı halde bugüne kadar çeşitli metinlerde çeşitli şekillerde dile getirilen bu hususiyetlerimizi sıralamamın bir nedeni var. Bu topraklarda doğan herkes gibi ben de kusurlu genlerimizden az-çok taşıyor olmalıyım ki, anlattığım küçük hikâyelerin hangisini yaşadım, hangisini dinledim, hatta bazılarını farkında olmaksızın uydurdum mu bilemiyorum.

Belki başkalarının anılarını benim sanıyorumdur.

Belki gerçeklerin hafızamda kalan parçalarını örüp genişletiyorumdur ya da yaşadım sandığım şeyleri çocukluğumu dolduran kitaplarda okumuş ve o güzel yazarların anlattıklarını bizzat yaşadım sanacak kadar benimsemişimdir.

Bu nedenle anılarım hiçbir zaman tamamlanamayacak bir yapboza benziyor, pek çok parçası eksik. Hatırlamaya çalıştığımda bu boşluklar, ışığa uzun süre bakınca görüntüde beliren ve çevresindeki renkleri yutan büyük siyah lekeleri andırıyor.

Ama bu büyük siyah lekeler önemli. Anlatı evreni lekelerin arasında zar zor seçilen renkli görüntülerle kurulmuyor. Anlam o büyük siyah lekelerle tamamlanıyor. Gerçeği ve anlamı bu büyük siyah lekeler yutmuş olabilir. Anlamak için boşluklara dokunmam, onları örmem, emin olamadığım gerçeği hikâye etmem gerekiyor. Anlattıklarımın birer hikâyeymiş gibi okunmasını talep ediyorsam da, tümüyle uyduruyor değilim. Yaptığım şey büyük siyah lekeleri kurguyla doldurmak, böylece başaramasa da bütün olmak isteyen bir anlatı kurmak.

Zamanın yekpareliğine hâlâ inanıyorum öte yandan. Bu nedenle zaman zaman, muhayyel bir anlatıcının "şimdiki zaman" dilini ödünç alıyorum.

Taşra: Odette'çeden Türkçeye

Bazı sözcüklerin zihnimizdeki dil denen alaşıma kaynamasında, yanlarında getirdikleri hikâyelerin de etkisi vardır. Hikâyenin lezzeti veya acılığı, bazen tuhaflığı, saçmalığı, hatta anlamsızlığı sözcüğün herkesçe bilinen anlamını kaydırır. Sözcük, kullandığımız dil içinde doğru yerini buluncaya kadar, bize az-çok bir kafa karışıklığı yaşatır, yanında getirdiği hikâyeyi de gözden geçirmemize, yeniden ve giderek daha iyi anlamamıza yol açar.

Bana hikâyesiyle gelen sözcükleri severim.

Öte yandan, her ne kadar yeni zaman ruhbilimcileri artık bir parça demode ve çokça edebi buluyorlarsa da bilinç ve bilinçdışı kavramlarından yararlanmayı da severim. Ruhbilimci değil edebiyatçı olduğumdan olsa gerek, bilinç ile bilinçdışı arasında, ne bilinç kadar aydınlık ne de bilinçdışı kadar karanlık olan alacakaranlık bir alanda, hafızamızın veya zihnimizin bize oynadığını iddia ettiğim oyunları da severim. Bu alan bence edebiyatın doğduğu gizemli yataktır. Hayattan bir parça, bir zaman ya da olay, kişi, kavram, kısaca bir "şey" buraya düşer; düştüğü yerde parçalarına ayrılır ve başka şeylerin parçalarıyla birleşerek kurgunun doğumuna yol açar. Sonrasında ya edebiyata dönüşerek bilince taşınır ya da yok olup gider. Ba-

zen de orada taşlaşır, bir türlü yazılamamış hikâye tohumları olarak kurur.

"Taşra" sözcüğü bana hikâyesiyle geldi.

Türkçe olmasına rağmen "taşra", benim için yabancı bir dilden gelmiş; gelirken de şapkasının gölgesi gözlerine düşen, dili çok Fransız bir İstanbullunun kibrini, aşağı sınıf tiksintisini de yanında getirmiş, içinde bir parça aptallığın da barındığı bir sözcüktü. Taşranın özbeöz Türkçe olduğunu ve anlamının da zihnimdeki kadar köşeli ve keskin olmadığını, çok daha geniş bir alanı anlamamıza yarayan kavramlardan biri olduğunu kabul etmem bütün çocukluğumu aldı.

Çocukken bir kitap görmüştüm. *Taşralı Kız* adlı bir tiyatro oyununun metni. Kitapçıda mı gördüm, birinin kitaplığında mı; hatta okudum mu, yoksa şöyle bir karıştırdım mı bilmiyorum. İncecik bir kitaptı. Kapağında İhap Hulusi'nin o harika afişlerindeki kadınlara benzeyen, grafiği çağrıştıran, elle çizilmiş, zarif bir genç kadın resmi vardı. Yazarın adı hafızama "Odette" olarak kaydoldu.

Böylece benim için *Taşralı Kız*, sözünü ettiğim o alacakaranlık alanda Odette adlı Fransız bir kadının yazdığı, Kenter Tiyatrosu tarafından sahnelenmiş, taşradan geldiği büyük şehirde aptal bulunarak alay edilen bir kızın intikamını zarifçe alıp şehirli mertebesine ulaştığı ya da buna benzer bir konusu olan bir oyun metniydi. Taşralı sözcüğü de anlamını bu hikâyeden devşirdi.

Ama şunu söylemeliyim. Bu söylediklerim bile, hikâyeyi seven zihnimin bana oynadığı bir oyundur. Pek çok şeyi yanlış hatırladığım, bölük pörçük anı parçalarını başka bir zamana veya mekâna taşıdığım, kişilerini değiştirdiğim, anıyı dramatik hale getirecek daha uygun, daha dokunaklı ayrıntılarla donattığım olmuştur.

Zaten sözcüğün bendeki hikâyesinin kaynaklarını araştırırken zihnimin aslında bambaşka bir hikâye yazmış olduğunu gördüm.

Bir kere *Taşralı Kız*'ın yazarı Odette değil, Clifford Odets'ti. Fransız değil Amerikalıydı. Kadın değil erkekti. Kenter Tiyat-

rosu tarafından değil, Cahide Sonku ve Cahit Irgat'ın birlikte kurdukları Cahitler Tiyatrosu tarafından 1961-62 sezonunda, Küçük Sahne'de, daha ben doğmadan önce oynanmıştı.

Kenter Tiyatrosu'nun bu hikâyeye eklemlenmesinin nedenini bilmiyorum, ama aynı sezonda *Aptal Kız* adlı bir oyun sahnelemişler; bir şekilde duymuş, öğrenmiş olmalıyım, bu da taşra ve taşralı sözcüklerinin bir parça da aptallık içermesine yol açmış olmalı. Hatta gördüğüm kitap aslında *Aptal Kız*'ın metni bile olabilir.

Taşralı Kız aynı zamanda başrolünü Grace Kelly'nin oynadığı bir Amerikan filmi, başrolünü Hülya Koçyiğit'in oynadığı bir Türk filmi ve Alberto Moravia'nın yazdığı bir romandır. Ama zihnimdeki *Taşralı Kız*'ın hikâyesinde bunlara ilişkin parçacıklar yok. Zihnim sözcüğe bir hikâye yaratırken, bu filmlerden de, Moravia'nın romanından da habersizmiş demek ki. Ya da filmleri izlemiş, ama tatmin olmamış, anlattığım hikâyeyi daha hoş bulup aslını silmiş de olabilirim.

Sonra büyüdüm. Kitaplar okumaya, filmler seyretmeye başladım. Tutkunu olduğum Türk edebiyatı ve tutkusuz seyircisi olduğum Türk sineması "Odette'çe" ve kibirli bulduğum taşra sözcüğünün zihnimdeki anlamını etkiledi. Edebiyatla birlikte taşra ile kasaba arasında bir iletişim başladı. Sözcük benim için, Odette'çe olmaktan çıktı, yerlileşti.

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının Reşat Nuri, Refik Halit, Yakup Kadri gibi şehirli yazarlarında taşra bir saadet ülkesi değildi. Ama aşağılanmayı, hor görülmeyi hak eden bir yer asla değildi. Bu şehirli yazarların romanlarında taşranın sevilesi özelliklerine romantik bir vurgu yapılıyor, taşralı-şehirli ikileminde öykü finalleri genellikle taşralının lehine geliştiriliyor, sonuç olarak taşralı şehirle, şehirliyle barıştırılıyordu.

Bu yazarlar cumhuriyet projesinin kültürel kaynak sağlayıcıları olarak, şehri yücelten, muasır medeniyete, Batılı yaşama biçimine vurgu yapan ama çözümü sağlam, ahlaki ve Türkçe bir duruşta bulan kitaplar yazdılar. Bana kalırsa şehirli-taşralı ikilemi diyebileceğim meseleyi samimiyetle açıklama çabası için-

deydiler. Ama bu ezeli sorunsalı ortaya koyarken kullandıkları basit ve yıpranmış formül, yapıtlarının yeterince derinlikli olmasını engelledi. Batılı yaşama biçimiyle, ilerlemek vaadiyle cilalanmaya çalışılsa da oldum olası muhafazakâr bir toplumu ikna etmek için, ta Tanzimat'tan beri kurulan "Batı'nın ahlaki düşüklüğünü değil, ilmini, fennini almak" klişe cümlesini yapıtlarının omurgasına oturttular. Ama bu formülün nasıl işleyeceği, Batı'dan sadece ilim-fen alıp dönmenin nasıl mümkün olabileceği konusuna edebiyatımız bence çok da fazla kafa yormadı.[1]

İstisnalar oldu elbette. Sabahattin Ali mesela, taşra konusunda çok farklı bir yerde durdu. Öykülerinde, kasaba kavramıyla hayat bulan taşranın cehennemini ve bu toplumun "güzel ahlak"tan ne anladığını taşra-şehir ikileminden çok, sınıfsal mesele üzerinden anlattı.

Yaban'ı yazarak bu meseleye ilk esaslı neşteri atmış olan Yakup Kadri'nin *Ankara* adlı romanı benim için fantastik-fütüristik denebilecek son bölümüyle taşranın varlığını adeta ortadan kaldırıyordu. Tenis oynamaktan geldiği kahvede radyodan buğday borsasındaki gelişmeleri dinleyen köylü ile birlikte sadece Anadolu'da değil dünyanın her yerinde taşra kaybedilmişti. Muasır medeniyete giden yolda tenisse tenis, borsaysa borsa, her şey vardı. ("Yaban" sözcüğünü de yabana atmamalı.)

Bir kavram ve toplumu anlama aracı olarak taşranın anlam enginliğini bana ilk hissettiren Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Tes-

---

1 Yeri gelmişken bu klişenin günümüzdeki devamına dair, bence Türkçe mizahın geldiği en nitelikli ve zekice yer olan Zaytung adlı internet sitesinden neşeli bir örnek vermek istiyorum. Zaytung'da haber kılığında sunulan metin şöyle: "Batı'nın ahlaksızlığını alan gençler yurda döndü. (...) YÖK tarafından Avrupa ve Amerika'nın çeşitli kentlerine Batı'nın ahlaksızlığını almak için gönderilen gençler dün gece geç saatlerde yurda giriş yaptı.(...) Öğrenci Kültür Değişim Programı dahilinde Batı'ya gönderilen genç akademisyenler gittikten kısa bir süre sonra bu ülkelerin içerisinde bulunduğu ahlaki çürüme ve yozlaşmaya dayanamayarak bulundukları şehirdeki Türk konsolosluklarına sığınmışlardı. (...) Havaalanına indikten sonra bir süre karantinada tutulan gençlerin getirdikleri bavullar dolusu ahlaksızlık örneği özel eğitimli ekipler tarafından sıvı azot tanklarına yerleştirilerek TÜBİTAK'ın Gebze'deki tesislerine nakledildi. (...) Tüm devlet birimlerinin gençlerimizin tedavisi için seferber olduğunu belirten TÜBİTAK yetkilileri, en son teknolojiyle donatılmış modern bir kliniğe yerleştirilecek olan akademisyenlere ilk etapta bir aylık yoğunlaştırılmış Türk Ahlakı kürü uygulanacağını ifade ettiler."

lim" adlı öyküsüdür. Tanpınar'ın yazdıklarında Anadolu İstanbul'un, İstanbul da Avrupa'nın taşrasıydı. Benim için edebiyatçı olmasının yanı sıra bir medeniyet kuramcısı ve şehir anlatıcısı olan Tanpınar, pek çok soruyla birlikte, özgün kültürel kaynaklarımızın da hakkının verilmesiyle kurulacak bir medeniyetin kendi taşramızı besleyip besleyemeyeceğini de tartışıyor, dünyayla aramızdaki bu merkez-taşra ilişkisinin bağlantı yerlerinin özgün kültürel varlığımızla kaynaştırılabilme olanaklarını edebiyatın içinde arıyordu (bkz. *Beş Şehir*).

Adı bile yeterince manidar olan "Teslim"le birlikte, insanı kapanmaya, içe dönmeye, razı oluş, boyun eğiş içinde eriyip gitmeye yönelten, bir zeminden çok boğuntulu bir ruh hali olan taşra, sadece kitaplardan öğrenilmiş değil, içimde bir yerde de hissettiğim bir kavrama dönüştü. Tanpınar'ın bu öyküsü taşranın anlamını zihnimde doğru yere koydu.

Türkiye'de bir de sinema vardı öte yandan. Türk edebiyatının incelikli, iyi niyetli dokunuşlarla ve samimiyetle derinleştirmeye çalıştığını, Türk sineması *Kezban Roma'da, Kezban Paris'te* türü filmlerle kalınlaştırıyor, kabalaştırıyor, taşralılığı bir meydan okuma, boy ölçüşme malzemesi, gülünçlü hikâyeler serisi haline getiriyordu. Bu ve benzer filmlerle birlikte taşralı olma hali, bir kadın adı olan "Kezban"da somutlaşarak ülke sathına yayıldı.[2]

Kezban serileri, kibirli İstanbul'u yenmek, hatta İstanbul'u fersah fersah aşıp Avrupa'nın kültürel merkezlerinde kendine yer bulmak olarak formüle edilen hayalin adıydı ve karakterin hem somut hem kavramsal yolculukları taşranın yaygın, küçültücü anlamını doğrulamakla kalmıyor, toplumsal hafızanın da dibine silinmez harflerle kazıyordu.

---

2 Unutulmaya yüz tutmuş olduğunu söyleyebiliriz belki, ama günlük Türkçede "Kezban" bugün hâlâ taşralı, şehre uyum sağlayamamış, görgü ve incelikten habersiz dolayısıyla alay edilmesi mubah kadın anlamına gelir. Genç kuşağın bir anlamda belleksizliğe karşı geliştirdiği savunmalardan biri olarak görebileceğimiz Ekşi Sözlük'te bir entry şöyle diyor: "Yeşilçam sayesinde (!) zihinde direkt 'köylü' motiflerinin uçuşmasını sağlayan isimdir. Halbuki Zehra'dan, Mine'den, Buse'den veya Aslı'dan geri kalır bir güzelliği yoktur (güzeldir yani)."

Derken, kendine taşralı demeyi akıl etmeyen ya da taşralı olduğunun farkında bile olmayan bir taşralı olarak İstanbul'a lise okumaya geldiğimde, herkesin kendi doğusuna oryantalist olduğunu, her taşralının kendi uzağını taşralı gördüğünü fark ettim. Sanıldığının aksine, okuduğum lisenin yatakhanesinde İstanbullular hiç de az değildi ve hemen hepsi "küçük burjuva" çocuklarıydı. Onlara göre İstanbul'a ne kadar uzaktan geliyorsan, o kadar çok taşralıydın. Adapazarı ile İstanbul arasındaki yüz elli kilometre durumu kurtarmama yetti.

Ankara, taşra konusunda en tartışmalı konumda yer almasına rağmen, bu mevzudan muaf tutuluyordu. Ne de olsa cumhuriyet kuşağının yetiştirdiği çocukların başkente saygısı tamdı. Ankara'nın taşra olup olmadığını tartışmak için liseyi bitirmek, daha entelektüel ortamlara girip tartışmalara kulak vermek gerekiyordu. O yılların abilerinin, ablalarının ortamında da Ankara başkent olmasının yanı sıra sahip olduğu yüksek nitelikli entelektüel kitle sayesinde taşra kavramının alışıldık anlamını en çok sarsan şehirdi.

İzmirliler de yırtıyorlardı. Gerek şehirlerine "gâvur İzmir" sıfatı veren yaşama tarzları, gerek İstanbul'a kafa tutabilecek kadar güçlü şehir kültürleri ve bu tür kategorize etmelere pabuç bırakmayan canlı kişilikleri nedeniyle taşralı sıfatından onlar da muaf oldular ya da hiç umursamadılar.

Gerçi biraz mürekkep yalamış insanlar arasında öyle ruhu örseleyen, "sanatçının bir genç adam olarak portresi"ne katkı yapacak bir mesele değildi taşralılık. Aşmak kolaydı. Türkçeyi düzgün konuşuyorsan, oturup kalkmayı az buçuk biliyorsan, şehirli olma bilgisine sahipsen, taşradan geldiğini ele verecek küçük falsoları çabucak giderir, İstanbul'un öz çocuğu olurdun. Kaldı ki Anadolu'nun belli başlı şehirlerinin köklü ailelerinin merkezin yanında kendini hiç de ezdirmeyen bir şehir kültürleri, görgüleri, bilgileri olurdu.

İyice rafine edilmiş İstanbullu kültürü zaten oldum olası çok dar bir kesimde karşılık bulmuştu. Bizim lisenin ve İstanbul'un beyaz örtülü sofralarda gümüş çatal bıçaklarla yemek yeme çağı çoktan geçmişti. Çünkü yetmişli yıllara gelindiğinde birkaç

göbektir İstanbullu olduğunu söyleyenler, çevrelerini inandıramıyorlar, ısrar ederlerse en hafifinden müstehzi bir ifadeyle karşılanıyorlar, genellikle alay konusu oluyorlardı. Bir zamanların Meclis-i Mebusan'ında her üç kişiden birinin gayrimüslim olduğu İstanbul'da artık gerçek İstanbullu çok nadir bulunan bir şeydi. Ellili yıllarda İstanbul'a göçmeye başlayan ailelerin ikinci hatta üçüncü kuşakları yetişmiş, hayatın içine sızmışlardı ve böylece İstanbul, Anadolu'nun cümle taşralarının farklı semtlerinde bire bir yansıdığı devasa bir taşra olmuş, dolayısıyla taşra sözcüğünün hakaretamiz bir nitelik taşıyan anlamı tedavülden kalkmıştı.

Aslına bakılırsa İstanbul'da İstanbulluluk meselesi hâlâ aynıdır. Taksici sorar: Nerelisin? İstanbulluyum dersin, bu kez anan baban nereli diye sorar. İstanbullu olduğuna inanmaz; mutlaka bir kökün, bir esas memleketin vardır ve benim için büyüleyici bir şehir olmakla beraber metropol olmanın tüm olumsuz niteliklerini barındıran İstanbul, İstanbul'da doğup büyümüş olanlar için bile bir "memleket" değildir, başka bir şeydir.

Ama taşranın bana bunca uzak olmasının ve çocukluğum boyunca yabancı bir dilden gelmiş gibi tınlamasının bir nedeni daha var: Taşrada kimse kendine taşralı demez. Taşrada yaşayanlar taşralı olduklarını düşünmezler ve merkezde taşralı sözcüğünün yüklendiği anlamı, taşra şehirlerinde "köylü" yüklenir (di, o da değişti).

Bugün kendini şehirli bulan sıradan insanlar arasında hızla yaygınlaşan sözcük *varoş*. Görgüsüzlüğü, seviyesizliği, kendini rafine etmekten, estetikten uzak bir yaşama tarzını işaret ediyor. Varoşla taşra karşılaştırıldığında taşra yunmuş yıkanmış gibi görünüyor şimdi bana. Varoş bugün birine hakaret etmenin nezih ve incelikli sayılan yolu.

Memleket: Neresinden?

"Memleket sözcüğünün, sıcak, gevşek, mütevazı çağrışımları var; milliyetçiliğin insana ülkesini zehir eden fanatizmine ve demagojisine pek alet olmamış bir sözcük," deniyor *Taşraya Bakmak* adlı kitabın sunuş yazısında.[1]

Paragrafın, memleket sözcüğünün elitist ve ruhsuz kozmopolitizm ile mutaassıp yerlicilik ve milliyetçilik arasında aldığı yerin ve içerdiği hassasiyetin vurgulandığı devamını okuduğumda, bu yargıya katılıyorum. Memleket sözcüğü bana da masum, sevilesi geliyor.

Yine de bu sözcüğün kalbimde derin bir yeri yok. Ancak yurtdışındayken, Batı'dayken yani (!), hassaslaşıyor insan. Cumhuriyet maceramız boyunca baktığımız yöndeki medeniyeti kurmuş olanların en ince düşünceli olanlarının bile yüzlerinde, Doğu'dan gelen bizlerle iletişim kurarken bir kas belli belirsiz seğiriyor, bir kirpik kırpışıyor ya bir an için, işte o an içimde bir alınganlık baş gösteriyor, bizim memlekette.... diye başlayan cümleler kurasım geliyor, samimiyetle.

Demek ki memleketin bendeki sahici karşılığı bütün bir ülke. Ülke, yurt anlamındaki memleketi –abartmadan– seviyorum.

---

1 *Taşraya Bakmak*, derleyen Tanıl Bora, İletişim Yayınları, Memleket Kitapları, 3. baskı, 2006.

Öte yandan yaşım ilerledikçe kalpten gelen bir sevgiyle değil, öğrenilmiş bir sevgiyle bir şehre bağlı olma anlamında memleketçi olmaya çabalıyorum. Bunun doğduğumuz şehirlere bir borç olduğuna dair, tam oluşmamış bir inanç kıpırdıyor içimde. Ama benimkinin yapay bir memleketçilik olduğunu da biliyorum. Sait Faik'le aynı memleketten olmakla övünüyorum mesela, bunun külliyen saçmalık olduğunu düşündüğüm halde. Aynı şehirde doğmuş olmamız kime ne gibi bir değer kazandırabilir ki? Üstelik yazdıklarına bakacak olursak, ailesi doğduğu şehrin tarihinde de, bugününde de yer tuttuğu halde, Sait Faik kendini hiçbir zaman bir şehre, bir memlekete ait hissetmedi. Yaşadığı yerlerin tabelalardaki adlarını umursamadı. Onun memleketi sıradan insanların kalbiydi. Adapazarı'nın bugün kendini nasıl sahiplendiğini görse muhtemelen çok şaşardı, tıpkı Kastamonu'nun Oğuz Atay'ı sahiplenmesi gibi. Ama şehirler, "memleketler" bunu yapmalı, değerli evlatlarının anısını bağrına basmalı, geç bile kaldılar.

"Aaa, Adapazarlı mısınız? Neresinden?"

"Şurasından. Siz?"

Sanki söylese bileceğim neresi olduğunu. Doğduğum şehre o kadar uzun zamandır gitmedim ki, "orda bir şehir var uzakta" oldu benim için. Bazen soruyorum kendime, neden doğduğumuz şehirleri imleyen memleket vurgusu beni fazla etkilemiyor diye.

Nedenlerden biri İstanbul'u tutkuyla sevmem olabilir. Bazen Türkiye'siz yaşayabilirim, ama İstanbul'suz yaşayamam gibi geliyor. Bizans'la Osmanlı'nın günümüze kadar uzanan soyut-somut etkilerinin iç içe geçmişliğinden doğan yüksek enerjiye, birilerinin mahvetmek için elinden geleni ardına koymadığı siluети ve istisnai yerleri dışında çok çirkin ve fakat pitoresk oluşuna bayılıyorum. Cumhuriyetin bir İstanbul'u olmamasından, İstanbul'un kendini cumhuriyetin malı gibi görmemesinden, şuursuzca da olsa kendini neredeyse tüm bir ülke olarak hissetmesinden etkileniyorum. İstanbul sağı solu belli olmayan bir metropol. Her an fikir değiştirme ihtimali, bağrından her an yeni bir eğilim, bir mucize, beklenmedik bir şey çıkarma potansiyeli taşıyor.

Küçük şehirlerin –taşranın– yerlileri, şehirlerinden "-miz" diye söz ederler. Adapazarı'mız, İzmit'imiz, Bursa'mız, Konya'mız, Kayseri'miz.. Bu sahiplenme oralarda gülünç görünmez, aksine şehirlerine olan bağlılıklarının samimi bir ifadesidir. Ama İstanbul'da İstanbul'umuz demek gülünç kaçar. İstanbul herkesindir ve bu herkes içinde Rus, Romanyalı, Afrikalı, Ermenistanlı, Ukraynalı, İranlı, Iraklı, Suriyeli de vardır; hatta yeni zamanların yeni oryantalistleri, İtalyan, Alman, Fransız, Amerikalı gezgin ruhlar da İstanbul'da kendilerine yer bulur.

İstanbul insanına ne kadar bağlı değilse, insanı da İstanbul'a o kadar tuhaf bir biçimde bağlıdır.

İstanbul'un trafiğinden, gürültüsünden, çirkinliği ve vahşiliğinden yakınan korolara katıldığımda, bunun nedeni o anda içinde bulunduğum topluluk arasında çıkıntılık yapmamak oluyor. Ama yine de İstanbul'u memleketim gibi hissetmiyorum. Çünkü İstanbul kendini bir memleket olarak sunmuyor. Ahalisine diğer şehirlerin gösterdiği şefkati göstermiyor.

Bir memleketi olanlar, İstanbul'da İstanbul'un ahalisine gösterdiği şefkati "memleket" kavramında buluyorlar. Hemşeriliğin gücü asıl bir şehrin yabancısı olmaktan geliyor. Basın zaman zaman İstanbul'un memleket/hemşeri haritalarını yayımlıyor. Balat'ta Kastamonulular oturuyor diyor mesela, Emirgan'da Rizeliler. Ya da meslek gruplarına göre dökümler yapılıyor. İstanbul'da hamallık Bitlislilerin elindeymiş, kapıcılık da Sivaslıların. Fakat bu tablo bence İstanbul'da yaşayanların gözüne sıkı bağlarla örülmüş, ötekine karşı haşin topluluklar olarak görünüyor ve bu da "memleket" sözcüğünün insancıl bağlarını insanın zalim doğası lehine törpülüyor. Taşı toprağı altın olan bu şehirde bir elin nesi var, iki elin sesi var, hemşerine omuz ver, el uzat, kazan, paylaş ve ötekine çelme tak, engelle, senin hemşerin değil o.

Memleket hissine duyarsız oluşumun bir başka nedeni de doğduğum şehrin Türkiye'nin bütün şehirleri gibi korkunç çirkinleşmesi olabilir. Yıllardan beri bakamayacağım kadar çirkin, açgözlü, muhteris ve vahşi bir yapılaşma bu ülkedeki tüm şehirlerin tek tük kalan güzelliklerini hızla öldüren bir salgın hastalığa dönüştü. Çirkinlik veba gibi sarıyor şehirleri. Çirkin-

leşerek aynılaşıyorlar, tektipleşiyorlar, ruhsuz, hissiz hale geliyorlar, benim şehrim de bunların önde gelenlerinden biri.

1999 depreminden birkaç gün önce Adapazarı'na gitmiştim ve doğduğum şehrin çirkinliği ve haşinliği karşısında içimde taşkın bir öfke kabarmıştı. Zihnimde bir bir yıkmıştım çocukluğumdaki güzelliğinden en küçük bir iz bile taşımayan bu şehrin yeni yapılarını. Ardından deprem oldu, o çirkin yapılar gerçekten yıkıldı. Müthiş bir suçluluk duydum, sonra bu hissi unuttum. Derken 2009'da Van'a gittim. İlk kez gittiğim bu şehrin çirkinliği yine aynı şekilde içimde bir öfke doğurdu. Bir an önce bu çirkin şehirden gitmek istedim. Van da aynı şekilde yıkıldı, yerle bir oldu. Zihnimde yıktığım bu çirkinlikleri yıkan şey benim lanetim değil elbette, kötü yapılaşmanın bedeli. Öyle parapsişik güçlerim yok, ama yine de gittiğim şehirlerin çirkinliği karşısında öfkelenmeyeceğime dair kendime söz verdim, sanki tutabilirmişim gibi.

Yine de şehirleri yönetenlerin korkunç cin fikirlerinin ürünlerinin bir zamanlar estetik şahikaları yaratmış bu toplumun yeni kuşakları arasında böylesine karşılık bulması beni hayrete düşürüyor. Nasıl olabilir? diyorum. Bir zamanlar Çifte Minare'yi, Divriği Şifahanesi'ni, İshak Paşa Sarayı'nı, Selimiye Camii'ni, Safranbolu evlerini yapmış, kemerler, köprüler, su yolları, camiler, kiliseler, havralar, hamamlar inşa etmiş, şehirler kurmuş bu topluma, bıraktığı –ayakta kalanı sınırlı– mirasa bakarsak derin bir şehir bilgisine sahip olması gereken bu topluma ne oldu? Cevabın bu ülkenin sosyal, siyasi ve ekonomik tarihinin içinde olduğunu bildiğim halde yetinemiyorum. Şehirlerin, dolayısıyla yaşama biçiminin de çirkinliği bana armamayacağımız bir lanet gibi görünüyor. Bu kadar çirkinleşen ve kimliğini kendi elleriyle tahrip eden şehirler bende memleket hissi değil, öfke ve öfkeden yorgun düşünce de acıma ve teessüf hissi uyandırıyor.

Memleket hissi ile köklere bağlılık arasında bir korelasyon olsa gerek. Bir bütün olarak ülkeme bağlıysam da köklerime bağlı değilim. Çünkü köklerimin nerelere uzandığından habersizim. Köklerinin sızladığını duymayan insan nasıl bir memleket arar ki kendine?

Millet: Beni o anlar!

Millet garip bir sözcüktür.

Karadeniz'den gelen göç yolunun üzerinde kadim bir yerleşim bölgesi olan Adapazarı'nda "millet" Türkiyeli çoğunluğunun anladığından, hatta reddetmeye ömrünü adadığından daha başka bir anlam ifade eder. Gariptir, millet sözcüğünün tam da sözlük anlamıdır bu.

Türkçe Sözlük şöyle der: "Çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu, ulus."

Taşranın pek çok şehrinde milletten anlaşılan Türk milleti değil. İyi ki de değil demek mümkün, gelgelelim kazın ayağı pek öyle değil. Etnik kökeni alabildiğine karışık olmasına rağmen "Türk milleti", millet sözcüğünü çoğu zaman milliyetçilikle birlikte, nefret suçlarını körüklemek, düşmanlık beslemek için siyasi bir anlam yükleyerek kullanıyor.

Gerek doğduğum şehirde ulustan çok etnik kökeni ifade etmesi, gerekse nefret suçlarında oynadığı rol nedeniyle uzak durduğum, benimsemediğim bir sözcüktür millet. Cinsiyetlerin veya varlıkların bir bölümünün ayrı âlemler olduğunu vurgulamaya da yarar. Kadın milleti, erkek milleti, kedi milleti, çocuk milleti gibi. Öte yandan milletin İngilizcedeki "everybody"

anlamında kullanılmasını severim, "Selam millet!" Benim kuşağım, bir dönem özellikle, arkadaş gruplarına hitap etmek için çok kullanmıştır: "Millet hadi, uyuşuk uyuşuk oturmayın, kalkın da sinemaya gidelim."

Bir süre bulunduğum Londra'da, aralarına katıldığım küçük bir toplulukta geçirdiğim sıra dışı, çok duygulu ve bir kadının gözyaşlarıyla biten birkaç saat, zaman zaman düşmanlık ve nefret beslemek suçuna yataklık eden millet sözcüğünü yeni başlan düşünmeme yol açtı.

Londra-Highgate'te Queen's Wood adlı ormanın içinde bir kafede toplanan "Queenswood Writers" adlı bir grup yarı amatör yazarın varlığından haberdar olmuştum. Aralarına katılmak istedim. E-mektubuma tam bir İngiliz nezaketi ve açıklığıyla cevap veren Leonie beni samimiyetle toplantılarına davet etti.

Islak, soğuk bir akşamdı. Gündüz vakti cıvıl cıvıl olan ıssız ormana gittim, yağmur yağdığı için çamur olmuş toprak yolda, Leonie'nin mektubunda belirttiği gibi ışığa doğru yürüdüm, kafeyi buldum, içeri girdim. Mektubunu okurken nedense otuz civarında olduğunu düşündüğüm, oysa altmış görünen, bembeyaz saçları gözüne giren Leonie beni çok sıcak karşıladı ve diğer üyelerle tanıştırdı.

Grup aslında on iki kişiydi, ama her hafta birkaçının bir mazereti oluyor, en fazla sekiz kişi toplanıyorlardı. Yabancı olduğum için beni sezon boyunca misafir etmek istedilerse de beş poundluk giriş aidatını ödemek için ısrar ettim, sevinerek kabul ettiler. Böylece yaklaşık dört ay boyunca, hemen her pazartesi akşamı ben de Queen's Wood'un yolunu tuttum.

Üyeler elli yaşın üstündeydiler. Şiir, öykü veya oyun yazıyorlardı, BBC'de yazdığı bir radyo oyunu seslendirilmiş olan Murray diğerlerine göre daha tecrübeliydi. Bazılarının birkaç şiiri veya öyküsü dergilerde yayımlanmıştı. Bağımsız kitap yayımlama umutları vardı. Grup çalışması sırasında yazdıkları öykülerden yaptıkları bir seçkiyi "Out of the Woods" adıyla yayımlamışlardı ve arada bir ünlü bir yazarı halka açık bir konuşma

yapması için davet ediyorlar, bu kitabı da dinlemeye gelenlere satıyorlardı.

(Onlarla birlikte olduğum süre içinde bir kez bir yazar çağırdılar. Sigmund Freud'un torununun torunu, ünlü ressam Lucien Freud'un yeğeni Emma Freud'un katıldığı gece, bizdeki okuma gecelerinden hiç farklı değildi.)

Kafenin ortasında birkaç masa birleştirilerek bir çalışma alanı oluşturulmuştu. Herkes bir şeyler getirmişti; şarap, su, gazoz, bisküvi, cips veya havuç ve kraker batırarak yedikleri humus, kuruyemiş, çikolata vesaire. Her pazartesi başka bir üye gruba başkanlık ediyordu. Önce o hafta okudukları kitaplardan, izledikleri filmlerden veya gördükleri sergilerden söz ediyorlar, sonra içlerinden birinin geçen hafta içinde yazdığı bir öyküyü/şiiri okuyorlar, ardından eleştiriyorlardı. Övgülerinde de, eleştirilerinde de ölçülü olmaları dikkat çekiciydi. Ardından o geceki başkanın önerdiği bir tema hakkında yarım saatlik bir sürede birer metin yazıyorlardı. Süre dolunca herkes sırayla yazdığı metni okuyor, bu arada şaraplar bitmiş, kafenin sahibi Murray isteyenlere kahve yapmış, saat de onu geçmiş oluyordu. Ardından gelecek hafta buluşmak üzere herkes evinin yolunu tutuyordu.

İlk gidişimde bana olan ilgileri nezaket çerçevesindeydi. İkinci hafta da geleceğimi ummuyorlardı sanırım. Üçüncü gidişimde hemen hepsinin web siteme göz attığını, hakkımda bilgi sahibi olduklarını anladım. Kitaplarım ve Türkiye'de edebiyat hakkında sorular sormaya başladılar.

Zamanla grupla ilişkim pazartesi toplantılarıyla sınırlı kalmadı, daha da sıcaklaştı. Altın kol düğmeleri, has ipek fularları, gömlek yakalarını dışına çıkardığı, harika renklerde saf yün kazakları ve hınzır gülüşüyle Agatha Christie'nin romanlarından fırlamış gibi görünen seksen yaşındaki mimar Geoffrey mesela, her pazartesi bana "slang" tabir edilen bir argo sözcük öğretmeyi kendine iş edindi. Sevine sevine geliyor, defterime o günün sözcüğünü yazıyor, sonra açıklıyordu.

Cana yakın Leonie, aslen New Yorklu Liz, sırık gibi uzun Cheryl ve emekli tiyatro oyuncusu Cathy ile hafta sonların-

da Highgate'in birbirinden güzel çay salonlarında da buluşmaya başladık.

Bir de pazartesi toplantılarına arada bir katılan Andrea vardı. Diğerlerinden daha genç ve onlar kadar İngiliz görünmeyen, giyimi özensiz, hareketleri atılgan, elleri kaba, mavi gözleri çok derin bakan bir kadındı. Andrea'da farklı bir şey vardı. Diğerleri gibi yapaya kaçan bir nezaketi yoktu. Başkalarının ne düşüneceğine dikkat ederek değil, içinden geldiği gibi davranıyordu. Överken de, eleştirirken de cesurdu, samimiydi. Diğerlerinden farklıydı kısacası.

Bir gün İngilizceye çevrilmiş öyküm olup olmadığını sordular. Var deyince de okumak istediler. Takip eden pazartesiyi bana ayırdılar.

Öykümün İngilizcesini yüksek sesle okudular. Bitince Andrea ağlamaklı gözlerle bana baktı.

"Sen rebetiko nedir biliyor musun?" dedi.

"Elbette," dedim.

Şaşırmadı, gülümsedi, diğerlerine baktı. Hiçbirinin yüzünde rebetikonun anlamını bilen bir ifade bulamadı. Bilip bilmediğimden emin mi olmak istedi, yoksa duygulandı da rebetikonun ne olduğunu ben söyleyeyim mi istedi, bilmiyorum. Söyle der gibi bir işaret yaptı.

"Bir tür Yunan müziği," dedim ikimizin arasında ortak bir bağ oluşturan bu sözcüğün anlamını merak eden diğerlerine. "Sadece müzik de değil, bir tarz, anlatması çok zor."

Andrea onaylayarak başını salladı, sonra birden ağlamaya başladı. Duygularını saklamaları ve daima hafifçe gülümsemeleri bebekliklerinden itibaren kendilerine öğretildiği için yanak kasları sabit hale gelen İngilizler şaşkınlıkla Andrea'ya baktılar.

"Öykün bana rebetikoyu hatırlattı. Dinlerken rebetiko söyledim içimden," dedi.

Sanki kulaklarında hâlâ rebetiko çalıyormuş gibi yukarıya bakıyor, ellerini havada dans ettiriyordu. Yunanistan'ı çok özlediğini söyledi diğerlerine, ülkesini anlattı. Ailesi Londra'ya göç ettiğinde dokuz yaşındaymış. Sonra beni işaret ederek,

"Siz anlayamazsınız. O anlar!" dedi.

Londra'da tanıştığım Andrea'nın "O anlar!" dediği an, hayatımda çok mutlu olduğum anlardan biridir.

Yazdığım öyküde ona rebetikoyu hatırlatan ne var bilmiyorum. Ama Andrea'ya onu benim anlayabileceğimi hissettiren bir şey olmalı.

Birbirine ezeli-ebedi düşman olması öğretilmiş iki milleti bir İngiliz masasında birbirini anlar kılan duygunun milliyetini seviyorum. Aynı denizin iki yakasında yaşayan, "Ödemiş Kavakları" türküsünü Türkçe ve Yunanca söyleyen, aynı duygularla ağlayan iki milletten hangisi daha az Türk, hangisi daha az Yunanlı?

İstanbul için bir güzelleme

İstanbul İstanbul uzakta
İstanbul'a ateş etmeyiniz
– Cemal Süreya

Şehir dediğimiz şey haritalarda işaretlenen bir toprak parçasından, birtakım çatık kaşlı, sinirli meslek erbabının planlayıp durduğu bir arazi parçasından, iyi kötü bir altyapıyla donanmış bir yerleşim bölgesinden ya da en basitinden ansiklopedilerde bir kavramdan ibaret değildir. Şehir dediğimiz şey res-

mi belgelere, haritalara, nazım planlara, monografi ve ansiklopedilere sığandan, içinde yaşayanların toplamından çok daha fazla bir şeydir. Şehir dediğimiz şey neredeyse canlı bir organizmadır.

Şehir, yurt olduğu herkesin hatıra kesesinde kendine büyük bir yer bulan ve ruhumuza doğrudan nüfuz eden bir "şey"dir. Kendi kişisel tarihimize yataklık eden şehirlerin tarihi ile kendi tarihimizin kesiştiği zamanların önemi diğer sıradan zamanlardan fazladır.

Birisi İstanbul'da on gün yerden kalkmayan karın başladığı gün evlenmiştir örneğin, bir sürü aksilik olmuştur, araba çalışmamıştır, nikâha geç kalınmıştır. Bir başkası ilk Boğaz Köprüsü'nün açıldığı gün doğmuştur. Ya da bir genç önemli bir iş görüşmesinden dönerken Halaskârgazi Caddesi'nde Hrant Dink'in öldürüldüğünü öğrenmiştir ve işe başlamak sevinci İstanbul'un tarihine düşen bu kara leke nedeniyle kursağında kalmıştır. Bir başkası sınava İstanbul Üniversitesi'nde girmiştir, çıkınca Beyazıt Kulesi'nin dibine oturup hayal kurmuştur, sonra sınava girdiği bu üniversiteyi kazanmıştır ve yıllarca anlatır bunu.

Hatıralarımızı şehirlerimizden ayıramayız. Çünkü şehrimizin tarihi ile kendi tarihimizin kesiştiği yerlerde özgeçmişimize ait büyük parçalar oluşur.

Bence şehir bütün bunların ötesinde aşktır.

Bazı insanlar şehirlerine iflah olmaz bir âşık gibi bağlıdırlar ve bazı şehirlerin âşıkları eziyet görmekten hoşlanan, sadist âşıklar gibi çılgınlık çizgisini bile aşarlar. Her şehrin âşığı da kendi aşkının, kendi şehrinin biricik, tek ve en sevilesi olduğuna inanır. Ama şehirlerle aşk tek taraflıdır, biz onun aşkından ölüp biterken, o bizi umursamaz, bizim farkımızda bile değildir, kendi zamanını yaşar.

İstanbul tam da böyle bir sevgilidir, huzurlu bir aşk vaat etmez. Aksine, inişli çıkışlı, fırtınalı bir ilişki yaşanır onunla. Yemin billah terk etmelerle, güneye yerleşmelerle, sonra baş önde geri dönmeler ve bağrına tekrar sokulmalarla ilerler. Âşıkları bile İstanbul'u terk etmek ister, çünkü İstanbul sevenlerini horlar. Hem, Ahmet Hamdi Tanpınar'a göre, İstanbul'dan ya nefret edilir ya da bu şehir uğruna ölünecek bir kadın gibi çılgınca sevilir.

Ben de kendi aşkımın biricik olduğuna inananlardanım, "Rabbin bana bir nimeti varsa o da" İstanbul'dur; canıma da okusa, iflahımı da kesse İstanbul benim için daima "gül pembe dehen"dir.

İstanbul pek çok şeydir, bazen her şeydir.

Dünya yansa bir çuval samanı yanmaz gibi görünür ama içten içe kendini hırpalar. Karmaşıktır, gururludur. Bizans'ın güvenilmez torunudur, atalarından dalavere geni almıştır, taşranın halim selim şakinlerini korkutan bu sağı solu belirsiz halidir.

Başka şehirler "biz" olabilir, ama İstanbul "ben"dir, bencidir, İstanbul bir bütündür. Neredeyse beş asır büyüktür başkentten ve başkent olma unvanını alçakgönüllülük olduğu sanılan gizli bir kibirle teslim etmiştir Ankara'ya. Başkenti ve daha pek çok şehri milli mimari donatmıştır, ama İstanbul'u Mimar Sinan İstanbul yapmıştır. Akmayan trafiğinin çığlığı bile stadyumda sahneye konmuş bir şova benzer.

Türkiye akreptir, İstanbul yelkovan. İstanbul'da hayat altmış kat hızlı yaşanır. Hemen herkes 7/24 çalışıyormuş gibi koşturur. Ama aynı zamanda hemen herkes sanki işsiz ve aylaktır, öylesine doludur parklar ve caddeler.

Bir tarihte Salzburg Müzesi'nde açılmış bir sergide, Berlin doğumlu ünlü doğa bilimci ve kâşif Alexander von Humboldt'un bir duvara kocaman harflerle yazılmış bir sözüne rastlamıştım. Şöyle demiş Humboldt: "*Die gegenden von Konstantinople, Neapel und Salzburg halte ich für die schönsten der Erde.*" Almanca bilmiyorum, ama sanırım İstanbul, Napoli ve Salzburg'un dünyanın en güzel şehirleri olduğundan bahsediyor. Lisedeyken yanılmıyorsam Dürrenmatt'ın bir kitabında da "İstanbul Paris'ten sonra dünyanın en güzel şehridir," diye bir cümle okumuş, çok mutlu olmuştum.

İstanbul'u seviyorum, ama sevmek kolay. İstanbul'u ölene kadar sevmek istiyorum, işte bu zor.

İstanbul için bir ağıt

Ne talihsiz bir şehirdir ki İstanbul, bilgelikle değil tamahkârlıkla eskiyor.

Yıllar önce isimsiz bir şairle Karaköy'den vapura biniyorduk. Seyyar iskeleler yere sürtünüyor, zemin tahtaları gıcırdıyor, çımacılar "Ayaklar! Ayaklar!" diye bağırıyor, vapurun hantal gövdesi iskele boyunca asılmış traktör lastiklerine vuruyor, rüzgâr uğulduyor, küçük dalgalar çırpınıyor, tepemizde sayısız martı ciyaklıyordu.

İskelenin hemen ardında devasa bir şehir akıyordu. Şehirde otobüsler cayırdıyor, taksiler korna, gemiler düdük çalıyor, minibüsler fren yapıyor, egzozlar patlıyor, seyyar satıcılar haykırıyor, dilenciler yalvarıyor, balıkçılar bağırıyor, yorgun, yoksul ve mutsuz İstanbullular itişiyor, kakışıyor, kavga ediyordu.

Şehrin sesleri öyle yoğundu ki, şair arkadaşım küçük defterini çıkarıp bir dize yazdı.

Bir kent ki eskir çığlık çığlığa.

Dizenin kendisi bir yana, gülünç bulmuştum akla gelen bir dizeyi gömlek cebinde tutulan küçük bir deftere yazmayı. Şiirin kendisinden çok şair olmaya değer verdiğini gösteren fazlaca afili bir hareket, çok şekerli, fazla romantik. Gerçek şair bunu yapmaz, bulduğu dizeyi aklında tutar zaten, çoktan sindirmiştir, diye düşünmüştüm. Ama şehrin gürültüsü kulaklarımda öyle uğuldamıştı ki o gün, otuz yıl geçti aradan, o dizeyi hiç unutmadım.

İstanbul tarihi boyunca olduğu gibi, o gün de dökülüyordu, arkadaşımın dizesindeki gibi çığlık çığlığa eskiyordu. Karaköy derbeder ve mahzundu. Tarlabaşı henüz yıkılmamış, bulvar açılmamıştı. Otobüsle Tarlabaşı'nın daracık caddesinden geçerken, eski binaların ikinci katlarındaki kuaförlerde saçlarını yaptıran, yorgun konsomatrislerle göz göze gelmek mümkündü. Taksim'de Ayyıldız Apartmanı, Osmanbey'de Tunç Kafeterya yerli yerindeydi. Üsküdar altüst olmamıştı. Bahariye ve İstiklal Caddeleri karakter sahibiydi. Serkldoryan binası Demirören AVM olmamıştı. Emek Sineması'nda Oscar ödüllü filmler en az beş yıllık gecikmekle izlenebiliyordu, yıkılacak diye kimsenin yüreği ağzında değildi.

İstanbul yoksuldu henüz, AVM'ler tarafından işgal edilmemişti.

Sade ve ağırbaşlı mimarisiyle (eski) Divan Oteli "fakir ama

gururlu" çağlardan kalmış gibiydi. Bir gün gelip de yerine dalgalı siperliğiyle kendini Tunus'ta zanneden "zengin ama görgüsüz" bir binanın yapılacağını, açgözlülüğünün sınır tanımayarak havalandırma tesisatıdır, şudur budur diyerek otelin arkasındaki mütevazı parka yayılacağını, bu yayılmayı gizlemek için önüne bodur çamlar ve bodur çamlar kadar ruhsuz durmak zorunda olan güvenlik görevlileri dikileceğini tahmin etmek mümkün değildi. Maçka Oteli de yerindeydi, Yeşilçam'ın simgelerinden Tarabya Oteli de. Zaten Boğaz da başkaydı, erguvan ağaçları numunelik değildi, doğal bitki örtüsüydü.

Muzır Müzikal'in oynandığı Şan Tiyatrosu yeni yakılmıştı henüz. Tepebaşı Dram Tiyatrosu'nun yanmasının üstünden

çok uzun yıllar geçmişse de, yerine TRT'nin çirkinlikte ve derme çatmalıkta dünyada bile eşi benzeri olmayan o acayip binası yapılmamıştı. Emek Sineması, Saray Sineması, Konak Sineması duruyordu. Cep telefonunun henüz icat edilmediği o yıllarda, bugün yıkılması halinde ortaya çıkacak olan araziye dair düşler yaratan, bu düşlerle vahşi inşaat yapıcılarının ağızlarını sulandıran AKM sevgililerin Avrupa yakasındaki buluşma noktasıydı.

Haydarpaşa Garı'na Haydarpaşa-Gebze banliyö trenleri işler, Anadolu'dan ekspresler gelirdi, Meram Ekspresi, Toros Ekspresi, Kars Ekspresi... Gar Lokantası'nın Ayhan Işık bıyıklı, kravatlı müdavimleri vardı. Gelecekte otel olduğunda o harikulade binanın yanına bile yaklaşamayacağını şimdiden tahmin edebildiğimiz Anadolulular gardan çıktıklarında gördükleri manzaranın görkemi karşısında sarsılırlardı.

Fakir ama gururlu, kirli ama görkemli İstanbul, ilk kez gelenleri biraz da korkuturdu. Haydarpaşa'nın merdivenleri ne şarkılara, ne film repliklerine konu oldu. "Seni yenicem İstanbul!"

Haliç donmuş zamanı, kimyalı, ağır kokulu, koyu renkli, pis köpüklü suyuyla kendi çöplüğünde debeleniyordu. Tamam, çok acıklıydı hali. Kabul, Unkapanı Köprüsü'nden geçerken lağım kokusundan bayılmamak için arabaların camlarını kapatırdınız, işe yaramazdı gerçi. Ama yine de o Haliç geçmiş çağlara uzanan bir tarihsel ve kültürel zenginliği çöplüğün içinde elmaslar gibi saklayabiliyordu. Gün geldi çöplüğüyle birlikte Haliç'in elmasları da yok oldu, kelimenin tam anlamıyla mücevher değerindeki tarihi yapılar, aman hatırlanmasın da birileri tekere çomak sokmasın diye unutturulan o canım yapılar moloza dönüşüp şehrin uzak noktalarındaki çöplüklere atıldı.

Kısacası İstanbul o yıllarda kirli, yorgun ve öfkeliydi. Hoyratlıktan, sevgisizlikten ve yoksulluktan yıkılıyordu.

İstanbul'un yıkım öyküleri benzersizdir. Mesela vaktiyle Karaköy Meydanı'nda bulunan, II Abdülhamid döneminde saray mimarı Raimondo D'Aronco tarafından yapılan, 1959 yıkımında sökülüp Kınalıada'ya nakledilmek ve orada tekrar inşa edilmek üzere gemiye yüklenen ama geminin batmasıyla yok olan

Ahşap Cami'nin yaygın olarak bilinen yok oluş hikâyesi bence dünya çapındadır. (Yeri gelmişken: İstanbul'da 1950'den bu yana büyük çoğunluğu cami olmak üzere, üç yüzden fazla birinci derecede tarihi eserin yok olduğu kayıtlara geçmiştir.)

Şehirler eskir, eskidikçe de değerlenir. Ama bu eskiyişte zamana bilgece bir meydan okuma, gururunu ve gücünü tarihinden, kendi değerlerinden alma yeteneği bulunmalıdır. Ancak

bu yeteneğe sahip şehirler dünyanın geri kalanına tepeden bakabilir. Şehrinin bilgece eskime yeteneği yoksa bir zamanlar var olan tarihini ve güzelliğini kendi yazdığın (çoğunu da uydurduğun) kitaplardan okursun. İstersen yok olup giden şehrinin arkasından ağıt niteliğinde yazılar yazıp ağlayabilirsin, (şu anda benim yaptığım gibi). Arsa açacağım, bina dikeceğim, zengin olacağım diye gözü dönmeyenlerdensen, bir avuç şehirseverden biriysen, senin gibilerle bir araya gelip devlet duvarlarını yumruklayarak sızlanabilirsin. Kana kana acı çekebilirsin.

Zenginlik de iyidir öte yandan. Kim şehrinin yoksul ve zavallı olmasını, kendi ürettiği pisliğin içinde boğulmasını ister ki. Ama değere dönüşen zenginlik iyidir. Zenginlik açgözlüyse, doymak bilmiyorsa, tamahkârlıkla besleniyorsa kendini var eden değerleri yer bitirir.

İstanbul bitiyor. Çok yakında siluetine bile tecavüz edilmiş, belki daha zengin ama kesinlikle çakma bir İstanbul'un ruhu çalınmış/satılmış sakinleri olacağız. Hakiki İstanbul'u ancak kitaplardan görebileceğiz. Onun için, hazır tamamen bitmemişken İstanbul hakkında daha çok kitap yazılsın, "coffetable book" tarzında, büyük boy, renkli, resimli, parası mühim değil.

Fotoğraflar Anlatıyor

Bıçakçı Gümüş Ahmet ve bir bando hikâyesi[1]

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında Anadolu'nun hemen her yerinde devlet eliyle veya eşrafın önayak olmasıyla Batılılaşma ve modernleşmenin yerleştiricileri olarak çeşitli birlikler yeşeriyor. Akşehir Sanatkârlar İdman Yurdu da bunlardan biri. Amacı öncelikle spor olan bu birliğin çatısı altında bir araya gelenler (erkekler) futbol oynuyor, atletizm yapıyor, bisiklete biniyor, pek çok dalda müsabaka düzenliyorlar. Akşehir Sanatkârlar İdman Yurdu'nun bu "sivil" faaliyetleri dönemin milli ruhu ve cumhuriyet projesinin gereği olarak bandonun kurulmasıyla taçlanıyor. Böylece sivil bir spor kuruluşu bir anlamda devlete eklemleniyor; askeri bir disiplin, bir ciddiyet kazanıyor, bu da dönemin milliliği her şeyin üstünde tutan otoriter ruhuyla örtüşüyor.

Akşehir Sanatkârlar İdman Yurdu Bandosu'nun (ASİYB) kuruluş tarihi 1931. Cumhuriyet projesinin Batılılaştırma kurumlarından biri olan ve halkı "eğlendirirken" eğitmeyi amaçlayan Halkevleri ise 1932'de kurulmuş. Yani ASİYB cumhuri-

1 Türkiye'nın (bence hüzünlü) modernleşme serüvenine dair bu fotoğrafların anlattığı gerçek öyküyü bana *Aynadaki Narkissos*, *Dolaylı Hayvan*, *Tasavvuf Sözlüğü*, *Yazılı Yüz* gibi kitaplarıyla tanınan, edebiyatçı, araştırmacı, tarihçi, editör, yayıncı arkadaşım, sevgili dostum Ergun Kocabıyık hediye etti. Fotoğrafların tümü onun arşivine aittir. Ergun'a sonsuz teşekkürlerimle.

yet projesinin "taşrada Batılılaşma çabaları" konusunda yukarıdan aşağıya doğru kurguladığı örgütlenme biçiminin tersine bir örnek. Akşehir'de ASİYB aracılığıyla Batılılaşma faaliyeti merkezden taşraya, bizzat merkez eliyle dağıtılmıyor, taşra bu adımı kendi atıyor. Mu acaba? Tam böyle mi? Akşehir'de merkezin temsilcisi etkin bürokrat mı bu yurdun ve bandonun kurulmasına önayak oldu? Yoksa merkezin doğrudan etkisi olmadan kendiliklerinden mi bu çabaya dahil oldular? Bilinmiyor. Elimizde sadece fotoğraflar var. Öte yandan küçük bir hikâyeye tanıklık eden bu fotoğraflar bana inançlı ve fakat çok hüzünlü bir hikâye anlatıyor.

Hikâyenin kahramanı Bıçakçı Gümüş Ahmet

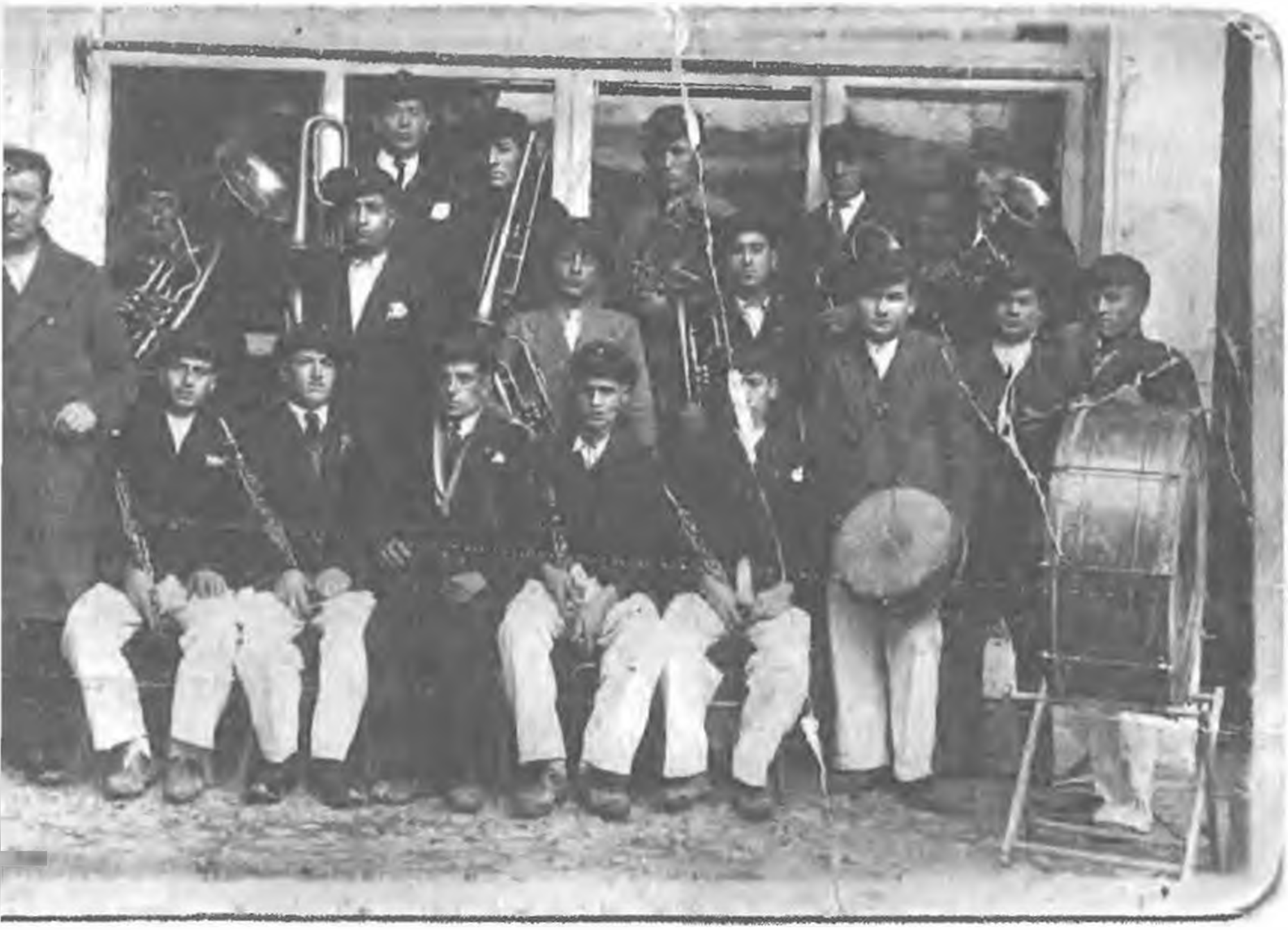
Büyük paralar harcayarak şahsi bandosunu kurmuş bir adam olması, elli yıldan fazla bir süre boyunca bando ve klasik Batı müziği aşkından vazgeçmemesi onu bu hikâyenin kahramanı yapıyor.

Ahmet ASİYB'ye katıldığında henüz 15-16 yaşlarındaymış. Trampet çalıyormuş. Bandocu olmaya nasıl karar vermiş bilmiyoruz. Bu müziğe bandoya girdikten sonra gönül vermiş olabilir, ama başlangıçta klasik Batı müziğinin sevdalısı olması uzak ihtimal. Radyonun ancak belli başlı evlere girebildiği bir çağda kulağı bu müzikle nasıl dolmuş olabilir ki? Ama Batı'nın müziğine aşina değilse de, Tanzimat'tan beri süregelen "Batılılaşma" çabalarına aşina olması muhtemel, dolayısıyla bu yenilikçi öncülerin içinde yer almak istemiş olabilir. Belki büyük parlak boruların büyülercesine ışıldadığı bir topluluk-ta trampet çalmak Akşehirli bu delikanlıya çekici gelmiştir veya marşların dinleyiciler üstünde yarattığı güç ve otorite hissine, milliyetçiliği ve hamaseti pompalayan ritmine kapılmıştır. Cumhuriyetin yılmaz bekçisi olmaya dair ulvi bir his yayan, saygınlık simgesi, üniformalı bir bütünün parçası olmak, böylece sıradan halktan ayrılmak istemiş de olabilir, bilmiyoruz. Ama hikâye ilerledikçe görülecek, işin işinde bir müzik aşkı olduğu kesin.

Demir ağlarla ördük, anayurdu dört baştan.

Küçük bir hikâyeye tanıklık eden bu fotoğraflara eşlik etmesi gereken bir marş varsa o da *Onuncu Yıl Marşı* olmalı. Bu fotoğraf sivil ve asker toplulukların arasındaki görünüş farkını ortaya koyduğu gibi, marşın kendinden fazlasıyla emin sözlerini de hüzünle kaplıyor: *Örnektir milletlere açtığımız yeni iz/ İmtiyazsız sınıfsız kaynaşmış bir kitleyiz*. Buharlı lokomotifin içinde poz vermiş olanlar yönetici kesimden olmalı. Resmin sağ ve sol taraflarında çocuklar kümelenmiş. Sağ tarafta, daha yakından görülen birkaç çocuğun yüzlerindeki sevinç "fotoğrafta çıkmak"tan mı, yoksa birer neferi oldukları devletlerinin böylesi bir demir güce sahip olmasının verdiği gururdan mı kaynaklanıyor, bilinmez.

Beyaz pantolon, koyu renk ceket.

İdman Yurdu'nun olanakları başlangıçta kısıtlı olmalı ki, bando üyeleri üniforma yerine beyaz pantolon ve koyu renk ceketle yetinmişler. Ceket ceplerine beyaz mendil iliştirenler hali vakti yerinde olanlar mı yoksa giyime daha çok özen gösterenler mi, kim bilir. Klarnetçiler ön safta, diğerlerinin çalgıları daha çok yer kaplıyor diye arkaya sıralanmışlar. Oturanların ortasında siyah pantolon giymiş olan kişi bando şefi, elinde bir baget tutuyor ve siyah pantolonu onu diğerlerinden ayırıyor. Biri dışında üyelerin tamamı bıyıksız. Sol başta, ayakta duran uzun paltolu kişinin elinde bir flama var. Fotoğraf siyah beyaz olduğu için anlaşılmıyor ama ASİY'nin renkleri sarı kırmızı. Flama epeyce koyu tonlarda yapılmış olsa gerek ya da fotoğrafta koyu çıkmış. Üyelerin ayakkabılarının durumu dikkat çekici. Bu fotoğrafta olduğu gibi, o yıllarda çekilmiş pek çok fotoğrafta, kıyafetler ne kadar temiz ve yeni olsa da ayakkabıların çamurlu ve harap oluşu yolların olmayışına işaret ediyor. Her yağmurda çamur haline gelen toprak yolda yürümeye ne ayakkabı ne de ayakkabı boyası dayanmıştır.

Hüzünlü bir resmi geçit.

Bir resmi bayram, belki 29 Ekim, belki 23 Nisan veya 30 Ağustos. Bando resmi geçit yapıyor. Şef papyonlu. Dükkânlar resmi tatil olduğundan kapalı olabilir, belki de bayram pazar gününe denk gelmiştir. Türk bayrağı son şeklini almamış henüz, hilal daha kalın. Dükkânların önünde iyi kötü bir kaldırım varsa da, kasaba meydanının zemini toprağa gömülmüş

taşlardan oluşuyor. Üstüne bayrak takılmış arabalar devlet ricaline ait olmalı. Seyircilerden birinin kıyafetindeki sefalet dikkat çekici, ceketinde sayısız yırtık var. Sağ alt köşede görülen, resmin tek fötr şapkalı kişisi şehrin yönetici takımından olsa gerek. İç yakıcı bir şeyler var bu resimde. Az seyircili, yoksul, hazin, hüzünlü bir bayram meydanı görülüyor ve *Onuncu Yıl Marşı*'nın aşırı milliyetçi, her satırda Türklüğe vurgu yapan sözleriyle çok acıklı bir tezat oluşturuyor: *Türk'üz bütün başlardan üstün olan başlarız/ Tarihten önce vardık, tarihten sonra varız/ Bütünledik her yönden İstiklal kavgasını/ Bütün dünya öğrendi Türklüğü saymasını.*

Hüzün gitmiş, kendine güven gelmiş.

Bandonun fotoğrafçıya müzik yapıyormuş pozu verdiği bir an. Papyonlu şef önde çömelmiş. Yanındaki kişi çizgili takım elbise giymiş olduğuna göre bandocu değil, şehrin yöneticilerinden olabilir. Üyelerin tümü kareye girebilmek için safları sıklaştırmışlar. Bando hâlâ beyaz pantolon, koyu renk ceket dönemini yaşıyor. Önde iki trampetçi var. Birinin ceketi daha açık renk, yüzü güneş yanığı. Belli ki yazı tarlada çalışarak geçirmiş. Güneş yanığı bandocunun yanındaki trampetçi Gümüş Ahmet, grubun en genci. Pantolonu beyaz olmadığına göre henüz bandonun asli üyesi değil. Gümüş Ahmet'in arkasında duran, şapkası geriye kaykılmış klarnetçi Necip Çakıroğlu, namı diğer Tüfekçi Necip. Bu kitaba bu resimleri ve hikâyeyi armağan eden Ergun Kocabıyık'ın dedesi. Arkada bandonun bir spor birliğinin parçası olduğunun ispatı, beyaz fanilalı bir sporcu var, bandonun flamasını tutuyor. Birkaç kişinin yakalarındaki beyaz yuvarlaklar bir tür rozet olsa gerek. Yerler kırık taş kaplı. Güneş çalgıları ışıldatıyor. Bando üyelerinin yüzlerindeki hüznün yerini en azından bu fotoğrafta kendine güven almış.

Tüfekçi Necip.

Kapalı bir dükkânın kepenklerinin önünde, elinde klarneti, hüzünle poz veren bu genç adam Tüfekçi Necip. Fotoğraf niye yanık, kim yakmış bilinmiyor. Ama yanığın hali resmin son anda ateşten alındığı hissini uyandırıyor.

Sporcunun zeki, çevik ve ahlaklısı.

Akşehir Sanatkârlar İdman Yurdu'nun bando dahil toplu fotoğrafı. Birliğin imkânları biraz genişlemiş olmalı ki, bandocuların sıradan koyu renk ceketlerinin yerini, hâkim yakalı, boğaza kadar düğmeli ceketler almış. Sivil bir topluluk olmasına rağmen, askeri bir havası var. Bandonun başka türlü olması beklenemez denebilir ama tam da öyle değil aslında. Çünkü küçük şehirlerde bandolar bayrak törenlerinin, resmi bayramların temel aktörleriydi ama aynı zamanda (son yirmi-yirmi beş yıla kadar) nişan, düğün, sünnet törenlerine üniformalarıyla katılan ve Batılı çalgılarla yerel müzik yapan eğlence topluluklarıydı. Yıllar içinde bu sivil işlevlerini kaybettiler. Günümüzde düğünlerde bandolara rastlanmıyor. Bandonun hemen altına sıralananlar İdman Yurdu'nun futbol takımı. Takım olmanın gerektirdiği birlik-beraberlik duygusunu kollarını birbirlerinin omuzlarına atarak göstermişler. Futbolcuların birkaçının başında bere var, o yıllarda yaygın olabilir, ama bugün için pek alışıldık bir şey değil, jandarmayı çağrıştırıyor, bir futbol takı-

mına bile askeri bir hava veriyor. Futbolcuların altında yer alan grup İdman Yurdu'nun atletizm takımı. Aralarında bisikletçiler de olabilir. Sadece atletizm müsabakalarıyla sınırlı kalmamış, 19 Mayıs Gençlik Spor Bayramlarında jimnastik gösterileri de yapmışlardır muhtemelen. En ön sırada, çömelmiş olanlar İdman Yurdu'nun yöneticileri. Sol baştaki kişinin yüzündeki ifade, arkasında sıralanan bütün bu gençlik topluluğuyla gururlandığını gösteriyor sanki.

Kolonyal şapkalar.

Yıllar içinde Akşehir Sanatkârlar İdman Yurdu Bandosu dağılmış, ama 1960'lara gelindiğinde bando aşkı sönmeyen Bıçakçı Gümüş Ahmet cebinden ciddi paralar harcayarak kendi şahsi bandosunu kurmuş. Bu, müzik aşkı mı, bando sevdası mı, yoksa misyon tutkusu mu? 1930'larda milli ruhun ve Batılılaşma ülküsünün simgesi olan bando, 1960 İhtilali'nden sonra yine askeri ve devletçi bir misyon üstleniyor. Gümüş Ahmet'in şahsi bandosu da 27 Mayıs Bayramı'nda resmi geçit yaparak devlete ve askere olan bağlılığını gösteriyor. Resimde ilk dikkati çeken şey kolonyal şapkalar. Şahsi bandosu olduğuna göre üniformaların nasıl olacağına Gümüş Ahmet karar vermiştir. Ama Mısır'da kazı yapan arkeologlar, Afrika'ya safariye giden Avrupalılar, Hindistan'daki İngiliz albaylar hakkında çekilmiş Amerikan filmlerini hatırlatan böyle bir şapkayı niye seçmiş? Üniforma koyu renkli ama şapka ve ayakkabılar beyaz. Önde, şefin hemen arkasında, iki subayın sivil halk tarafından omuzlara alınmış olduğu görülüyor. Coşkunun yoğunluğuna bakı-

lırsa, 1960 İhtilali nin üstünden fazla zaman geçmemiş. Bandonun arkasında sıralananların taşıdıkları pankartlarda, "Kahrolsun Diktatörler", "Atam İzindeyiz" ve "Yaşasın Türk Ordusu" yazıyor. Dönemin cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'in bir resmini de taşıyorlar. Bandonun yürüyüş eşlikçileri yine çocuklar. Marşların milli hamaseti, asker sevgisini artıran ritmiyle coşmuş görünüyorlar. Çatıya çıkmış, töreni seyredenler var, demek ki bu kez seyirci 1930'larda olduğu gibi hüzün verecek kadar az değil.

Mehter çocukları.

Önde Mehter Takımı'nı temsilen yeniçeriler gibi giyinmiş çocuklar olduğuna göre büyük ihtimalle 23 Nisan'da çekilmiş bir fotoğraf. İçinde kadınların da yer aldığı tek kare bu. Ortada, sağda mantolu, şehirli genç bir kadın, bir çocuğun elinden tutmuş, geçit törenini izliyor. Bir diğer kadın iki bandocunun arasında, başörtüsünü yarım bağlamış. Ellerinde kargı tutan yeniçeri giyimli çocuklar ordunun ve bandonun devamlılığını simgeliyorlar. Ülkenin tarihinde Mehterhane-i Hümayun'dan Mızıka-i Hümayun'a, oradan da Riyaset-i Cumhur Filarmoni Orkestrası'na geçiş tamamlanmış. Sağda kasabalı bir adam yeniçeri giysili çocuğa bakıyor. 1930'ların bıyıksız erkek imgesi aşılmış, bıyığa daha çok rastlanıyor. Gümüş Ahmet bandonun başında ve gülümsüyor.

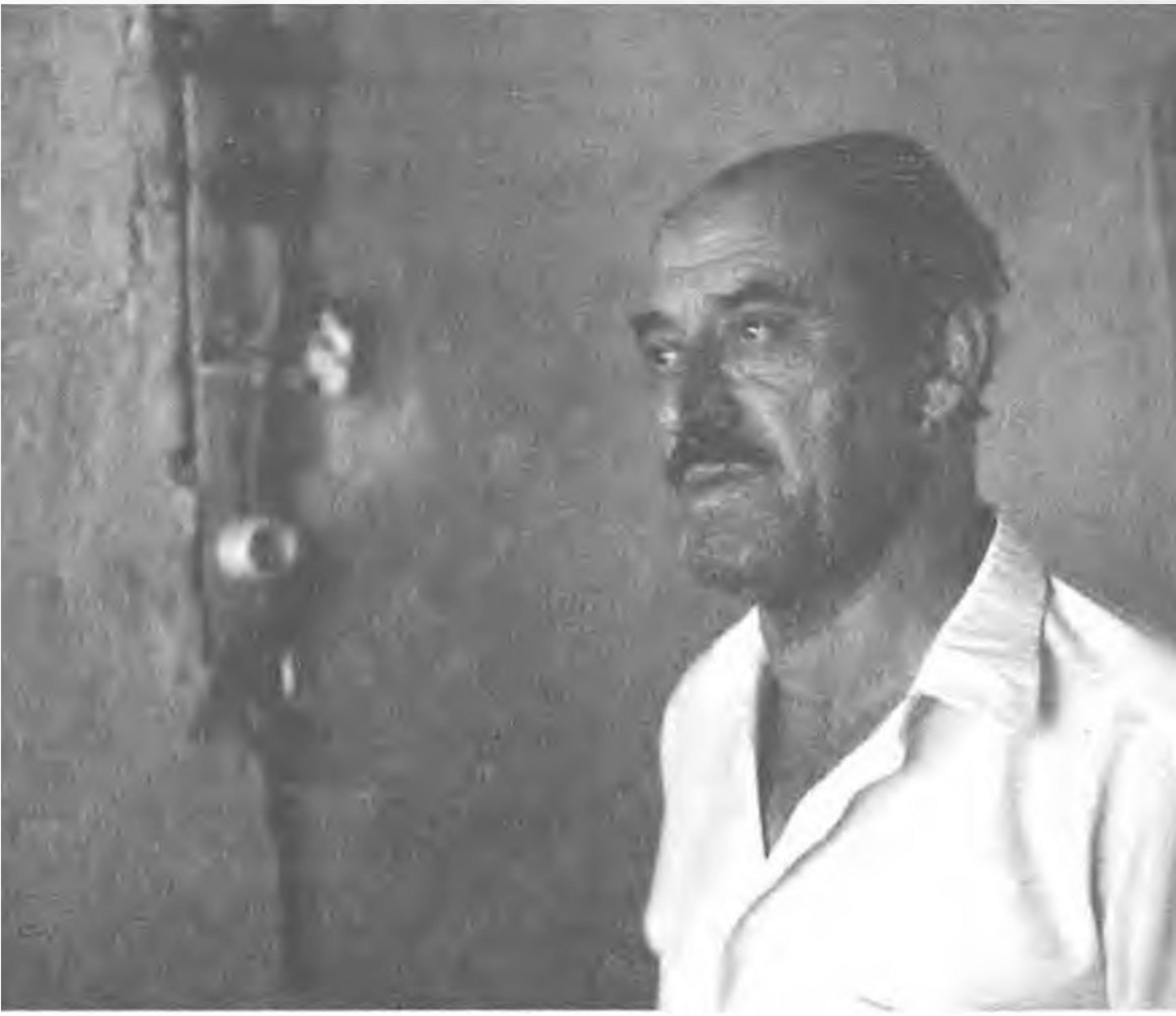
Bandodan cazbanta.

Ailede bandoya ve orkestraya gönül veren sadece Gümüş Ahmet değilmiş. Kardeşi de bir caz orkestrası kurmuş. Fotoğrafın çekildiği tarih belli değil ama 1950'ler olabilir. Akşehir'in Hıdırlık denilen mesire yerinde, çay bahçeleri, içkili bir restoran ve bir dağ oteli varmış. Gümüş Ahmet'in kardeşi de orkestrasıyla orada "caz" müziği yapıyormuş. Cazdan kasıt hafif Batı müziği. Siyah-beyaz Yeşilçam filmlerinden aşina olduğumuz bu karede nefeslilere eşlik eden bir akordeon, bir bateri, bir de vurmalı bir Latin aleti görülüyor. Grup bando değil, orkestra. Askeri bir ruh yok, aksine "liberal" bir hava var, Amerikanlaşma dönemi ne de olsa. Misyonun yerini eğlence almış. Grup cazbant olunca üniforma da yerini kostüme bırakmış. Uzun kollu, kalın çizgili, kravatsız gömlekler giymiş caz-bant şehrin resmi değil, sivil hayatının parçası, eğlence dünyasının vazgeçilmezi. En soldaki saksafoncu Gümüş Ahmet mi acaba?

Kim kimdir?

Bandonun toplu fotoğraflarından birinin arkası. Fotoğraf karta basılmış, Akşehir Sanatkârlar İdman Yurdu damgasını taşıyor. Bir bayram tebriki olarak gönderilmiş ve Tüfekçi Necip tarafından "Belli başlı isimler" sıralanmış. İsimler şunlar: Macar Hüseyin, Hakkı Çakıroğlu, Demirci Tahsin (bandonun nota sehpalarını o yaparmış), Adaş Mustafa, Şekerci Ahmet, İzzet Koçak, Hoca Fevzi, Tosun Ahmet, Mustafa Kuşçu, Arabacı Sadık, Kör Mahmut, Ziver Ahmet, Teker Hakkı, Basocu Ahmet, İhsan. Adaş Mustafa Tüfekçi Necip'in kız kardeşiyle evliymiş ve bando üyelerinin içinde en tahsilli olanıymış. İdadiyi bitirmiş. Gazozcuymuş. Akşehir markalı bir gazoz üretiyor, elemanları at arabasıyla kapı kapı dolaşarak dağıtımını yapıyormuş. Adaş Mustafa'nın (Tekelioğlu) kızı ve damadı doktormuş. Kız torunu (Gökçe Bike Yazıcıoğlu) şimdi Chicago'da doktora yapıyor.

Bıçakçı Gümüş Ahmet.

Bu fotoğraf 1986'da Akşehir'in eski canlılığını değilse de varlığını hâlâ sürdüren Arasta'sında çekilmiş. Ergun bu fotoğrafı çektiği gün dükkânına girdiğinde Gümüş Ahmet dükkânındaki gramofondan klasik müzik dinliyor ve bıçak bileyliyormuş. Duvarda bando yıllarından kalma kolonyal şapkası asılıymış. Sönmeyen aşkı ve kendi parasıyla kurduğu bando, mesleği olan bıçakçılıktan sonra en büyük övüncüymüş. Bu resimde Gümüş Ahmet dalgınlığı andıran bir hüzünle bakıyor. Yüzünden sadece kendi tarihinin değil, bir ülke tarihinin de yükü okunuyor.

Memleket Hikâyeleri

İyi insanların cehennemi daha sıcak olur

Tabelası olmayan çıkmaz sokak ikisi yeni biri eski üç evle, her yanını ot bürümüş bir arsanın çevrelediği biçimsiz bir meydanda bitiyor. Meydan öyle küçük ki, meydan bile denemez aslında ama tanımlayabilecek başka bir kelime de yok. Sokak değil, arsa değil, bahçe veya avlu da değil. Büyük ihtimalle, kendini bile zor idare eden belediyenin kendi haline bıraktığı, hazine malı bir arazi parçası.

Bu şekilsiz meydanın ortasında görkemli bir karadut ağacı var. İyi ki de var. Geniş gövdesi ve capcanlı yapraklarıyla, ta Bitinyalılara uzanan bir geçmişin bütün mimari ve estetik birikimini inkâr eden, çimento ve kumun ucuzluğundan doğmuş iki yeni evin dayanılmaz çirkinliğini gizliyor. Ellili yıllarda yapılmış olan üçüncü ev de estetik şahikası değil; ama ağırbaşlı çizgileri, oranlı pencereleri, çift kanatlı güzel kapısıyla ustasını utandırmamış hiç olmazsa. '68 depreminden de alnının akıyla çıkmış üstelik, duvarlarında çatlak bile yok. Şehrin rastgele yıkılıp altı-yedi katlı apartmanlar dikildiği yıllara, bu açgözlü binaların da '99 depremiyle yerle bir olmasına çok var daha. İnşaat yaparak zengin olmak henüz hayal bile değil. Hayaller, merdivenleri kağşamış canım ahşap evleri yıkıp nihayet şehirli olduk denebilecek betonlarda oturmakla sınırlı.

Bu üç evde birbiriyle akraba beş aile oturuyor.

Meydanda çamaşır günü. Sobaların henüz kaldırılmadığı ama sadece geceleri yakıldığı bahar başında büyük çamaşır şenlikleri başlıyor, havalar soğuyup evlere girilene kadar her ay tekrar ediliyor. Şenlikler şehrin âdeti değil, bu meydana mahsus. Çünkü eski evde oturan aileye on küsur yıl önce gelin gelen Feriköylü Leyla'nın merdaneli bir çamaşır makinesi var.

Leyla o gün sabah ezanıyla kalkmış, kayınpederini camiye yolladıktan sonra meydanın hâlâ inşaat artıklarıyla dolu köşesinde ocak kurup ateş yakmış, üstüne dökme demir üçayağı, onun üstüne de bakır kazanı oturtmuş. Yazın gaz tenekelerine dikilmiş ortancaları, duvar diplerinde kendiliğinden çıkmış akşamsefalarını sulamak, evin önündeki taşlığı yıkamak için kullandıkları hortumu mutfak penceresinden geçirip musluğa takmış, kazanı doldurmuş. Kahvaltı bitip ortalık toparlanana kadar su kaynamış olacak.

Merdaneli makine eski evin girişinde, ayakkabı raflarının yanında, beş ailenin bütün çarşaflarını yıkayan tek makine olduğu halde, hakkı yenmiş bir eşya hüznüyle, sessiz sedasız duruyor. Eskimeye yüz tutmuş. Gövdesini yer yer çürütüp döken pas sepya rengi bir haritayı andırıyor.

Kazandan buhar tüterken meydanda şenlik başlıyor. Ayak altında dolaşmasınlar diye çocuklar öbür mahalleye kışkışlanıyor önce. Sepetler dolusu kirli çamaşır; çarşaflar, yastık yüzleri, perdeler, tüller meydana yığılıyor. Leyla zavallı makineyi arkadaki iki tekerleğinin üstünde sürükleyip taşlığa çıkarıyor. Uzatma kablosunu pencereden geçirip oturma odasının fişine takıyor. Kazandan teneke kovaya doldurduğu sıcak suyu getirip makineye boşaltıyor, üstüne hortumu tutup ılıştırıyor.

Günlük çamaşırlar her hafta elde yıkanıyor, ama hazır makine açılmışken ne var ne yok yıkanmalı. Bugün her ailenin çorapları, donları, beyazları, renklileri, çarşafları, perdeleri ayrı ayrı yıkanacak. Kadınlardan biri çamaşırları sahiplerine, cinslerine, renklerine göre ayırıyor. Bir başka kadın macun kıvamındaki çamaşır deterjanını iyice erisin diye sıcak suyla seyreltiyor. Öteki, kazanda kaynayan beyazların yüzeye çıkanlarını ku-

ruyup lekeli kalmasın diye sopayla suya batırıyor. Beriki tahta parçası tutuşturmaya çalışan oğlana "Çekil ateşin başından!" diye bağırarak ayağındaki naylon terliği fırlatıyor. Çocuk arsaya kaçıyor, otların arasında kayboluyor. Aşağı mahalleye gidecek, orada Kıbrıs Barış Harekâtı'nın etkisinde olan arkadaşlarıyla savaşçılık oynayacak. Radyoda bangır bangır "Arkası Yarın" var.

Ot bürümüş arsanın bir kenarında bulunan, çivit mavi boyalı, ufacık bir odadan ibaret, penceresiz kulübede mahallelinin yardımlarıyla yaşayan, kimsesiz bir ihtiyar oturuyor. Manav Dede diyorlar. Çok aksi biri. Çocuklar kulübesinin kapısını aralık bulurlar da içeriye bir göz atmaya kalkarlarsa kafalarına bastonu yiyorlar. Manav Dede'nin sıskalığı açlıktan değil, yapısı öyle. Kendi ailelerini bile zor doyuran kadınlar, her akşam sırayla ona yemek götürüyorlar. Saati gelince ışıksız kulübesinin kapısını açıp bekliyor, gelen tepsiyi teşekkür bile etmeden alıp kapıyı yüzlerine çarpıyor. Mahalleli için Manav Dede'ye bakmak "Başımızın gözümüzün sadakası olsun," demek. Bir keresinde ramazanda tebarekeye gelen Hocanım'a ona götürdükleri yemekler fitre yerine geçer mi diye sordular. "Geçmez," dedi Hocanım, canları sıkıldı, geçseydi iyiydi.

Manav Dede kucağında kirlileriyle geliyor. Renkleri dönmüş iç donu, fanila, gömlek, eski bir çarşaf, birkaç mendil. Hepsi kötü, aşırı kötü kokuyor. Ama kadınlar kırk yılda bir hamam yüzü gören Manav Dede'nin kimsesiz ve aksi bir ihtiyar olmanın iticiliği de sinmiş çamaşırlarını iğrenseler de yıkacaklar; çünkü bu da her akşam ona yemek götürmek, arada bir kulübesini silip süpürmek gibi sıraya bindirdikleri hayır işlerinden.

Manav Dede kirlilerini bırakıp gidiyor.

Bir kız çocuğu "Manav Dede manav mıymış eskiden?" diye soruyor.

Gülüyorlar. Kız niye güldüklerini anlamıyor.

"Yok öyle manav değil, manav milletinden," diyor biri.

Kız yine anlamıyor, anlamaya da çalışmıyor, büyükler iş buyurmasın diye sıvışıyor. Oğlan çocuklarına kimsenin şunu getir, bunu yap dediği yok ama kız çocuklarını yakalarlarsa eşşek gibi çalıştırıyorlar.

Bu üç evde yaşayanların hepsi dinlerine bağlı, iyi kalpli, yardımsever, aynı zamanda neşeli, hayat dolu insanlar. Yiyip içmeyi, eğlenmeyi, nişanları, düğünleri, hıdrellez ateşi üstünden atlamayı seviyorlar. Yaz ramazanları gibi çamaşır günlerini de şenliğe çeviriyorlar. Çamaşır yıkarken şarkı, türkü söylüyorlar, şakalar yapıyorlar. Yaşlı kadınların işi onlara soğuk su yetiştirmek, küçük molalar için çay demlemek, arada birer sigara tüttürsünler diye ortadan kaybolmak. Büyüklerin yanında sigara içilmiyor.

İkindi ezanı okunup yaşlılar namaza durduklarında bütün çamaşırlar karadutun dallarıyla pencere demirleri arasına gerilen iplere asılmış olacak; karadut, dallarında salınan renk renk çamaşırlarla dilek ağacına benzeyecek. Yorgunluktan bitap düşmüş kadınlar çaylarını içerlerken kalplerini de yıkayıp astıkları çamaşırlar kadar temiz hissedecekler. Onlar iyi insanlar çünkü.

Nihayet dağ gibi çamaşırın hakkından geliyorlar. Leyla makineyi yerine sürüklüyor. Leğenleri topluyorlar, kazanları kaldırıp ateşleri söndürüyorlar. Taşlıktaki masada ikindi kahvaltısı hazır. Çay kokusu sarmış ortalığı, börek fırından çıkmış. Sofraya oturuyorlar ve çamaşır şenliğinin en güzel kısmı başlıyor; sohbet.

Karşı mahalleden bir delikanlı nişanlanmış. İçlerinden biri "Gelin hangi *millettenmiş*?" diye soruyor. Böylece, sık sık olduğu gibi, bu temiz kalpli, iyi insanların sohbet konusunu Çerkezler, Abhazlar, Gürcüler, Lazlar, Adigeler, Kabartaylar, Pomaklar, Boşnaklar, Tatarlar, Çeçenler, Arnavutlar, Manavlar, Türkmenler, Makedonlar, Yörükler, Ermeni ve Rumların bıraktıkları yerlere yerleştirilen "macır" dedikleri Balkanlı muhacirler; Gümülcineliler, Vodinalılar, İskeçeliler, Varnalılar, Kosovalılar, Selanikliler, Dramalılar, Serezliler, Manastırlılar, Boşnak Mahallesi'nde, Tatar Mahallesi'nde, Çingene Mahallesi'nde oturanlar, bütün bu milletlerin âdetleri, huyları, iyi ve kötü tarafları, haklarında anlatılan hikâyeler, rivayetler oluşturuyor.

Birbiriyle akraba olan bu beş aile, gelinlerinden birkaçı dışında, aynı *millet*'ten. Hangi millet olduğunun bir önemi yok. Çünkü aynı şehirde, başka evlerde oturan, başka milletlere

mensup iyi insanlar da benzer hikâyeleri başka milletler için anlatıyorlar. Bu küçük şehrin, evlerinde anadilleri olduğunu hiç düşünmedikleri ikinci dillerini konuşan iyi insanlarının hepsi kendilerini Türk ve Müslüman görüyor.

Çerkez gelinlerinin hürmetkârlığını, Bulgar muhacirlerin çalışkanlığını, Boşnak kızlarının güzelliğini övüyorlar. Arnavutların inatçılığından, Lazların sinirinden, Abhaz erkeklerinin tembelliğinden, Gürcü kadınlarının huysuzluğundan şikâyet ediyorlar. Onların dünyasında bir milletler hiyerarşisi var ve bu hiyerarşinin en tepesinde kendileri, en altta da Çingeneler yer alıyor.

Bu iyi insanların gözünde Çingenelerin tamamı hırsız, pis ve dinsiz. Haklarında konuşmaya bile değmez. Öte yandan, Lazlar sinirli, Abhazlar tembel, Arnavutlar inatçı olabilir; ama sorun değil, pek gönüllü olmasalar da kız alıp verebilirler. Çünkü hepsi Müslüman ve hiçbirinin Türklükle bir zoru yok.

Aynı şehirde, iç içe yaşadıkları milletler hakkında fütursuzca konuşup gülerlerken sohbetlerine kapkara bir is çöküyor. Hep böyle oluyor, eğlenceli hikâyelerle başladıkları sohbetleri nefret dolu yargılarla bitiriyorlar.

O günlerde nereden gelmişse şehre bir siyah gelmiş. İçlerinden biri bu "gündüz feneri"ne çarşıda rastlamış, sözde ödü kopmuş. Hayatında ilk defa kömür gibi kara bir "zenci" gören kadın, Arap diye tanımladığı siyahiyi korku süsü verdiği bir alay ve küçümsemeyle anlatıyor. Biri radyoda dinledikleri Bacı Kalfa'nın taklidini yapıyor. Ölüyorlar gülmekten. Zencilerin uğursuz olduklarına dair hurafeler, söylentiler gırla gidiyor.

Genç kadınlardan biri, bir insan evladının aklına gelebilecek en korkunç soruyu soruyor: "Zenciler insan sayılır mı, sayılmaz mı?"

Tuhaf olan, hiçbirinin bu soruyu korkunç bulmadan, "Tabii ki insan, Allah onları da öyle yaratmış," diye cevaplamaları.

Alevi oldukları ortaya çıkan bir aileye dünyayı nasıl dar ettiklerini hatırlıyorlar sonra. Övünerek anlatıyorlar. Çocuklarına camlarını taşlatmışlar; yollarını kesmişler; kapılarına tavuk kanı sürmüşler; bakkal, kasap –elbette kahraman, Türk ve Sün-

ni Müslüman– onlara satış yapmayı reddetmiş. Alevilerden şeytani tariflerle bahsediyorlar.

Bu "dini ve milli" sohbetlere Kürtleri nadiren konu ediyorlar çünkü şehirlerinde Kürt olduklarını tahmin ettikleri insanlar varsa da, açıkça söyleyen, "Ben Kürt'üm," diyen yok. Zaten otuz küsur yıl sonra şehrin tarihine Kürtleri linç etme girişimlerini, bu iyi insanların torunları yazdıracak, hem de üç kere.

Irkçı deyimler, tekerlemeler, atasözleri ağızlarında yuva yapmışsa da henüz köpürmüş sayılmazlar, seslerinde tekrar tekrar anlatılmaktan coşkusu yıpranmış bir nefret var. Ne zaman ki içlerinden biri, bir zamanlar bu şehirde Ermenilerin, Rumların hatta Yahudilerin yaşadığını söylemeye kalkıyor, işte o zaman öfkeleniyorlar. Bu iyi insanların kullandıkları dil, ağızlarında insanlığı parçalayan çarklara dönüşüyor. Söyleyeni söylediğine pişman ediyorlar. 1915'i duymuşlukları yok. Ya da geçmişi mükemmelen silen bir hafızaları var. On dokuzuncu yüzyılın sonunda bu şehirde yaşayan her dört kişiden birinin Ermeni, her beş kişiden birinin Rum olduğunu bilmeyi, duymayı, öğrenmeyi reddediyorlar.

Ama cumhuriyetin ilk yıllarında bu şehirde doğan büyükanne, şehrin tarihindeki Hıristiyanların varlığını doğruluyor ve atalarının –hepsi nur içinde yatsın– gâvurların tümünü kovduklarını, bir tekini bile bırakmadıklarını gururdan göğsü inip kalkarak anlatıyor.

Büyükanne "gâvurun başının nasıl kahramanca ezildiğini" anlatırken, hepsi iyi insanlar olan bu aileye İstanbul-Feriköy'den gelin gelen Leyla, kendi annesinin gerçekten Ermeni dönmesi olup olmadığını merak ediyor. Lafını sözünü bilmeyen bir teyzesi vardı, Leyla çok küçükken ağzından kaçırmıştı, ama hemen inkâr etmişti. Leyla alacağı cevaptan korktuğu için annesine sormadı. Artık istese de soramaz. Annesi öldü çünkü. Hacı babasına soracak olsa cevap almak yerine okkalı bir tokat yiyeceğini biliyor.

Yıllar sonra Leyla'nın kızı örtüsü yırtılmış bu sırrı, inkâr etmesini umarak annesine soracak. Leyla tüm kalbiyle hayır diyecek. Onlar dönme falan değil, özbeöz Türk ve Müslüman.

Cangülüm

Hafızamda yıllarca peşinden koştuğum, rüyayı andıran bir görüntüler dizisi var ama rüya olmadığından eminim:

Bir akşam alacası. Beş-altı genç kız bir sokak arasında toplanmışlar. Kısa kollu elbiseler giymiş olduklarına göre mevsim bahar olmalı. İçlerinden biri çift kulplu, geniş ağızlı, içinde su olan yayvan bir testiyi kızlar arasında dolaştırıyor. Kızlar maniye benzer sözler söyleyerek içine bir şeyler atıyorlar. Bir küpe teki, bir yüzük, bir toka. Biri bir çengelliiğne atıyor, çengelliiğne atılması tuhaf çünkü süs eşyası değil. Ardından bir başka genç kız, süslü bir düğme atıyor. Bir genç kız bir kâğıdı parmak ucu kadar kalacak şekilde katlayıp atıyor mu yoksa bunu ben mi uyduruyorum emin değilim. Testiyi dolaştıran kız, türkü söylüyor ya da mani, orası bulanık. Kızlar çok neşeliler, gülüyorlar, birbirlerine takılıyorlar. Hava iyice kararıyor, güneşin kızıllığı tamamen çekiliyor. Testiyi bir ağacın dibine gömüyorlar. Galiba. Sonra ne oluyor? Bilmiyorum, gerisi yok, silinmiş.

Yıllar önce çocukluğumun ilk dönemlerine ait, zihnimden silinmeyen bu görüntülerin işaret ettiği ritüelin peşine düşmüş; anneme, ablama, teyzeme, Adapazarı'nda yaşayan, iyiden iyiye yaşlanmış birkaç kadına sormuş, hiçbirinden doyurucu bir ce-

vap alamayınca da peşini bırakmıştım. Bu kitaba çalışmaya başlayınca aynı görüntüler yine gözlerimin önünde belirdi. İkide bir kendilerini hatırlattılar. Bu anı parçası hakkında bir şeyler yazmak istiyordum ama somut bir şeye dayandıramıyordum. Yazmaya kalktım, yazdıklarım tuhaf bir rüyanın anlam taşımayan tarifini aşmayınca vazgeçtim, *Agos* gazetesinde birkaç satır okuyuncaya kadar.

Agos'un Ermenice sayfalarında yer aldığı için okuyamadığım bu yazının ilk sayfada verilen özetinde niyet, testi, adak, yüzük, bahar sözcüklerinin geçtiğini görünce aradığım şeyi bulduğumu hissettim. Yazıyı Ermenice kaleme alan Sarkis Seropyan, *Agos* gazetesine yazılar yazan Nayat Karaköse aracılığıyla bana Türkçesini ulaştırdı. (Her ikisine de teşekkür ederim.) Yazıyı okudum ve çocukluğumda tanık olduğum bu ritüelin Ermenicesi *Vicag* (niyet) olan Cangülüm veya Niyet Bayramı olduğunu anladım. Seropyan yazısında şöyle diyordu:

> Hamparsum sabahı, güneş doğarken yedi kız, yedi avuç dolusu su doldurdukları destilerine yedi çeşit çiçek ve yedi değişik yaprak katar, daha sonra evden eve dolaşarak kızlara ait yüksük, küpe, düğme gibi ufak tefek eşyaları atarlardı içine. Bu desti daha sonra çekilecek niyetlerin temeli olur, şarkılara her ara verildiğinde rasgele bir mani söylenir ve bir niyet çekilirdi. Daha sonra, niyet sahibi bir diğer arkadaşı için manisini okur, niyet çekerdi. Gençlerin yemeği ise birbirine atıp kırdıkları yumurtalardan arta kalanlara sebze ve yeşillikler katarak tereyağında kızarttıkları *dabgotz* denen bir çeşit omlet olurdu. (...) Kutsal Haçkarlara, Tukh-Manuk adı verilen adak yerlerine ve ulu çınarların dallarına genç kız ve erkekler çiçekler ve giysi parçaları bırakır, bu adakların onları bazı dertlerden arındırdığı gibi, ileride evlenecekleri eşlerini seçmelerine de yaran olacağına inanırlardı.

Çocukluğumun en erken döneminde, 1966-67 yılları olmalı, bir Cangülüm Bayramı'nın "niyet toplama" kısmına tanık olmuşum. Artık hafızamda inatla varlığını sürdüren bu görüntülerin rüya veya uydurma olmadığını biliyorum.

Ama niye herkes unutmuş? Niye kimse hatırlamıyor?

Baharı bunca güzel karşılayan, havayı aşk, sevgi ve gençlikle dolduran bu ritüel ya da bayram niye unutuldu? Bir Ermeni bayramı olduğu için mi? Yasaklanmış olabilir mi? Müslüman aileler kızlarını bu Ermeni geleneğini sürdürmekten men etmiş olabilirler mi? İyicil duygular veren bir gelenek neden sürgün edilir? Başka bir din ve kültüre ait diye mi? Aşkın, sevginin, gençliğin, baharın bir dini olabilir mi?

Yüzlerce yıldır süregelen bir bayram nasıl biter? Son Ermeni de şehri terk edince mi?

Çarpı işaretini öğrenmenin yarattığı kalp ağrısı

Z. Durukal, G. Yıldız ve Y. Yıldız'a

Hava buz. Öğle saatlerinde bile eksi ikinin üstüne çıkmıyor. İngiltere'nin son yüzyılın en soğuk kışını yaşadığı söyleniyor. Christmas sırasında öyle bir kar yağıyor ki, Londra'da metro ve otobüs seferleri aksıyor, tiyatrolar oyunlarını iptal ediyor, havaalanları kapanıyor, Londra-Paris treninin yolcu kuyruğu kilometrelere ulaşıyor.

Televizyon kanalları kar nedeniyle ülke çapında kapanan yolları, tatil edilen okulları, havaalanlarında bavullarının üstünde uyuyan yolcuları, alkolle yıkanan uçakları ve dünyanın bu tarafı soğuktan donarken altın rengi plajlarda denize giren, sörf yapan, dondurma yiyen insanları göstermeye doyamıyor. Hava durumundan bahsetmeyi ve bu bahsi manyakça sevmeyi ulusal karakter özelliği olarak benimseyen İngilizlere de gün doğuyor. Kar ve soğuğun günlük sohbetlerde tuttuğu yer on kat artıyor.

Aldığı nefesin bu kadar soğuk olabileceğini ilk kez fark ediyor kadın, acaba içime buz tanecikleri mi çekiyorum diye düşünüyor. Kaldığı ev öyle ısınmıyor ki, öğrenciliğinden beri ilk kez çorapla yatıyor. Londra'ya gelirken belki birini kaybederim diye yanına aldığı iki çift eldiveni üst üste giyeceği aklına gelmezdi. Yazar olarak tanıdığı ama Londra'da tanıştığı Musa Far-

hi'ye İngilizlerin evlerini yeterince ısıtmamalarından yakınıyor.

"Şimdi gene iyi, kalorifer var," diyor Musa Farhi. "Ben 1954'te geldiğimde soba bile yoktu. İngilizler oturdukları odada bir-iki saat ufak bir ocak yakalardı, işte ne kadar ısıtırsa, hepsi o. Yatağın içinde soyunup giyinirdim."

Sonra karlar eriyor. Hava aydınlık, berrak ama hâlâ neredeyse elle tutulacak kadar katı bir soğuk var. Londra'nın o meşhur yağmurundan eser yok. Geceleri park edilmiş arabalar ışıl ışıl buz, üstlerine ışık düştüğünde sanki gümüş tozu serpilmiş gibi görünüyor.

Crouch End'de otobüs bekliyor bir gün. Beklerken ısınmak için hafif hafif zıplıyor, sağa sola bakınıyor. Durakta genç bir adamın Halide Edip Adıvar'ın *Kalp Ağrısı* romanını okuduğunu görüyor. Burada bir Türk'e rastlaması şaşırtıcı değil. Londra'nın her yeri Türk kaynıyor. Sadece Londra da değil, dünyanın her yeri Türk kaynıyor. Buraya ilk geldiği günlerin birinde, sokakta kaç kez Türkçe duyacağım acaba diye saymaya kalktı, yarım saat içinde üç-dört kez duyunca vazgeçti. Londra'da yaşayan ciddi bir Türk-Kürt nüfus var, bir de Türkçe aksanlarından hemen ayırt edilen Kıbrıslılar. Dolayısıyla bu şehirde adım başı bir Türk'e rastlamak normal ama durakta otobüs beklerken kitap okuyan bir Türk'e rastlamak Türkiye'de bile normal değil.

Otobüs geliyor, üst kata çıkıyor. *Kalp Ağrısı*'nı okuyan gençle yan yana oturuyorlar ve sohbete başlıyorlar. Halide Edip'ten girip Türk edebiyatının birçok yazarından çıkıyorlar. Ahbap olduğu genç adamın kız arkadaşıyla da tanışınca, giderek gelişen bir dostluk doğuyor aralarında. Ama dünyayı yöneten birkaç başkentten birinde aynı dili konuşan insanların geçici dostluğundan daha ötede, beklenmedik şekilde derin bir dostluk. Öte yandan aynı dili konuşuyorlar, evet ama bu dil genç çiftin anadilleri değil. Onların anadilleri Kürtçe.

Biri Tuncelili, diğeri Vartolu bu iki genç Ankara'da doğup büyümüşler. Londra'da hem doktora yapıyorlar hem çalışıyorlar. Onlarla sohbet etmek insana güven ve umut veriyor. Soğuk Londra günlerini dostlukları ve içtenlikleriyle ısıtan bu gençlere minnettar.

Yine böyle soğuk bir Londra gecesinde onu akşam yemeğine davet ediyorlar. Evde bir de arkadaşları var. Londra'da bir özel hastanede hemşire olarak çalışan, çok güzel gülen, pırıl pırıl, genç bir kadın. Gülüşünde acı bir hüzünle birlikte cesaret, sevecenlik ve tarif etmesi zor bir güç var. Nedenini bilmiyor ama güzel gülen insanlara daima güvenmiştir.

Gece boyunca şarap içip dünyadan, hayattan, yabancı olmaktan, sadece bir ülkede değil, bu mahvolan gezegenin her yerinde bir yabancı olmaktan, bir çeşit sürgün olmaktan, Türklerden ve Kürtlerden, bitmek bilmeyen haksızlıklardan, onulmaz bir hastalık olarak milliyetçilikten, siyasetten, siyasetin lanetinden, felsefeden, sinemadan, edebiyattan ve sıradan hikâyelerden söz ediyorlar.

Güzel gülüşlü hemşire, hastalarının yüzde seksenini petrol zengini, özellikle de Kuveytli Arapların oluşturduğu bir hastanede çalışıyor. Pek çok ilginç hasta görmüş. Bir Arap şeyhi mesela, tam bir yıl yatmış hastanede. Ailesinden çoğu kadın kırk küsur kişi de şeyhle birlikte kendilerine ayrılan özel katta yaşamışlar. Sıkıntıdan sürekli yemek yiyorlarmış. Şeyh iki yüz kiloymuş. Geçirdiği ameliyattan sonra dokuları kaynamadığı için karnında açık yara, iç organları ve karın yağları dışarıda, sürekli inleyerek öylece yatmış, ölene kadar.

Hastanenin aynı zamanda aşırı lüks bir otel olduğunu söylüyor. Arapların Londra tutkusu, Londra'da tedavi olma merakı üstüne gözlemlerini aktarıyor. Bu derece zengin insanları memnun etmenin zorluklarından bahsediyor. Mesleğine karşı öyle derin ve kutsallaştırılmış bir sevgisi yok. Hayatını kazanması gerekiyor, mesleği de bu, o kadar. Kendini mesleğine bağlı hissetmiyor. Elinden başka bir iş gelse onu yapar, fark etmez.

Dışarıda eksi on dereceyi bulan bir soğuk var. Pencerenin önündeki ağaç rüzgârla hafif hafif sallanıyor. Kırmızı şarabın ikinci şişesini açıyorlar. Dördü de hem eğlenceli hem derin, soruların soruları kovaladığı bu sohbet bitmesin istiyorlar. Yarın işe gitmek gerekmese rahatça sabahı bulabilirler.

Derken konu memlekete dair hislere ve bir şehre bağlı olmaya geliyor. Hemşire kendini hiçbir şehre veya ülkeye bağlı his-

setmediğini, hiçbir toplumun, hiçbir milletin parçası olmadığını söylüyor. Hemen yarın Singapur'a, Montreal'e, Helsinki'ye veya Cape Town'a taşınabilir, yeni bir hastanede işe başlayabilir; şehir, iklim, ülke, kıta, dil hiç fark etmez.

Hemşire ile dünya arasında camdan bir duvar varmış gibi geliyor kadına. Sanki doğuştan sürgün olma hali yaşıyor. Dünya onu, o dünyayı camın arkasından görüyor ama birbirlerine dokunmuyorlar. Güzel gülen genç hemşire kadın her an buharlaşacak bir varoluşa bürünüyor, sanki soyutlaşıyor. Hemşirenin gülüşündeki hüzünlü acılığın, aynı zamanda güç ve cesaretin bu ruh halinden kaynaklanıyor olabileceğini düşünüyor kadın. Böylesine kararlı bir ait olmama halinden çok etkileniyor. Ama derinlerinde bir yerde bir tür kırgınlık, dünyaya ve hayata karşı bir küskünlük olduğu hissine kapılmadan da edemiyor.

Bağsızlığın bir çeşit özgürlük olup olmadığını tartışıyorlar. Bağlılığın güven duygusuyla ilgisi var, bağlanmak biraz da güvenmek demek. Güven insana iyi gelen bir his. Öte yandan bağlılık özgürlüğün de ayaklarını bağlayan bir his.

Hemşire "Sen kendini nereli hissediyorsun?" diye soruyor.

"(...)'da doğdum ama İstanbul'a bağlıyım," diyor kadın.

Bir anda tavandan bir buz kütlesi düşüyor üstlerine. Oda büyüklüğünde bir şey tam ortalarında parçalanıyor. Hemşire kadın buz kesiliyor, o güzel gülüşü yüzünde donuyor. Kadın bir anlam veremiyor. Söylediği bütün sözleri hızla aklından geçiriyor, onu kıracak bir şey mi söyledi?

Ama çok sürmüyor bu buzlu hal, belki otuz saniye, daha fazla değil. Tekrar sıcaklaşıyor ortam. Kadın neredeyse kendinden şüpheye düşecek. Böyle bir an yaşanmadı mı? İçi mi geçti, uyudurdu mu, rüya mı gördü? O buzlaşma anı yaşandıysa şimdi nasıl otuz saniye öncesine dönebildiler?

İkinci şişe de bitince Türkiye usulü demlenmiş çaya geçiyorlar. Kıtır ve leziz İngiliz bisküvileri yiyorlar. Ama kadının içinde bir şeyi eksildi sanki, kalbinde tuhaf bir ağırlık var.

Saat sabahın ikisi oluyor. İngilizlerin *Underground* dedikleri metro çoktan kapandı. Genç hemşire Londra'nın güneyinde oturuyor, yolu uzun. İki gece otobüsü değiştirerek varacak evi-

ne. Genç çifte veda ediyorlar, çıkıyorlar. Hemşirenin otobüse bineceği durak, kadının yolunun üstünde.

Yokuş yukarı yürüyorlar, konuşmadan. Hafif bir tepe aşacaklar, sonra düzleşecek yol. Yerler yine çıtır çıtır buz. Ama gökyüzü öyle berrak ki yıldızlar görünüyor. Kadının aklı o otuz saniye süren buzlaşma anında.

"Ben (...)'dan nefret ederim," diyor hemşire. "Hayatımın en kötü zamanlarını orada yaşadım."

Kadın şaşırmıyor, sorunun (...)'la ilgili olduğunu tahmin etmiş. Göz göze geliyorlar. Hemşire o güzel gülüşündeki acılığın ve gücün sırrını ortaya koyan bir geçmiş anlatıyor.

Öğretmen babasının (...)'nın bir köyünde çalıştığı ilk yıllarda çok mutlularmış. Köy halkı onları öylesine içtenlikle bağrına basmış ki, annesi bu köyde bir ev yaptırıp yerleşme hayalleri bile kuruyormuş. Ama bir gün köy halkı, Alevi olduklarını öğrenmiş. Hayatları bir gün içinde cehenneme dönmüş. Herkes selamı sabahı kesmiş. Fanatik Sünni aileler çocuklarını okuldan almış. Muhtar gitsinler diye köy halkından imza toplamaya kalkmış. Bir süre bu hakaretlere, aşağılanma ve dışlanmaya dayanmak için gayret etmişler. Milli Eğitim tayin isteyen babasına bir sürü zorluk çıkarınca babası öğretmenlikten istifa etmiş. Yalnız köyü değil, bütün güzel ve mutlu anılarıyla birlikte (...)'m terk etmişler. Babası çok geçmeden ölmüş. Kardeşleri yatılı okullara dağılmış, onun payına da hemşirelik okulu düşmüş. Bir süre sonra annesi de ölmüş. Ailesi dağılmış. Hemşire hayatının o dönemini unutmak için çok zaman harcamış. Yıllarca terapiye gitmiş. İlk fırsat bulduğunda yurtdışına çıkmış, bir süre şehir şehir, ülke ülke dolaşmış, sonunda Londra'ya gelmiş ve bir daha Türkiye'ye ayak basmamış.

"İlkokul ikideydim," diyor, "kapımıza kırmızı boyayla çarpı işareti çizdiklerinde."

Unutabildiğini sandığı kırmızı çarpı işaretiyle terapide yüzleşmiş.

Kaskatı bir sessizlik oluyor. Kadın söyleyecek bir söz arıyor. Çok üzüldüm veya özür dilerim. Hangi köydü? Ama bu korkunç bir şey!.. gibi saçma sapan, o anda hiçbir anlamı olmayan

sözler. Aklından geçen bu sözlerin hiçbiri hissettiği acıya derman olmuyor. O kırmızı çarpı işaretini sanki kendi ailesi çizmiş gibi utanç duyuyor. Kalbini ağrıtan şeyin ağır bir utanç olduğunu fark ediyor. *Kalp Ağrısı*. Susuyor.

Hemşire, kadının yüzündeki bu ağır utancı okuyor, gülümsüyor.

"Üzdüm seni, kusura bakma n'olur," diyor. "Seninle bir ilgisi yoktu."

Olmaz olur mu, var. Bir gün önce bağrına bastığı bir aileye sırf başka bir inanca mensup diye hayatı zehir eden o köyün insanlarına memleketlim diyebiliyorsa onunla ilgisi vardır ve olmalıdır da. O çarpıyı çizen eller muhtemelen hayatta. O ellerle tokalaşmış olmadığı ne malum? Bu elin sahibi iyi bir insan bence diye düşünmediği ne malum?

Otobüs gelip de hemşire bininceye kadar yanında bekliyor. Hâlâ söyleyecek bir sözü yok. Hâlâ tek kelime söylememiş. Otobüs geliyor. Hemşireyle kucaklaşırken utançtan yüzü yanıyor. Bu utanç olmasa bu kadar sıkı, böyle özür dilercesine sarılmayacak hemşireye.

"Kaç yılıydı?" diye soruyor. "Köyün adı neydi?"

"Boş ver," diyor hemşire, gelen otobüse biniyor, el sallayıp gidiyor.

Yatağı buz gibi gene. Rüzgâr Viktoryen evin pencere camlarını zangırdatıyor. İki çift çorap, hırka, yorganın üstünde polar battaniye, yatağın içinde sıcak su dolu termofor. Yine de içi donuyor ama yüzü utançtan yanıyor.

Ne çok utandığını düşünüyor. Ülkesi adına utanmaktan yorgun düştüğünü ve bu utancın sadece çok eskide kalan bir geçmişe değil, yakın düne, hatta bugüne de ait olduğunu.

Ülkemi sevmek için elimde ne kaldı? diye soruyor kendine.

Kalp ağrısı.

Pontus

Önce emin olamıyor. Televizyonda bir kadının incenin incesi yufkalar açmasına, bakır tavada tereyağı eritmesine göz ucuyla bakıyor. Sonra birden fark ediyor ki kadın şimdi de muhallebi pişiriyor. Telefonu kaptığı gibi annesini arıyor.

"Anne Alice TV'de Laz böreği yapıyorlar!" diyor. "Yapan kadın o değil, ama mutfak Hüsniye Ablaların mutfağı!"

Annesi çok şaşırıyor. "Hüsniye hiç öyle bir şeyden bahsetmedi," diyor.

Israr ediyor kadın. "Hüsniye Abla'nın mutfağı koyu kahverengi maun değil mi? Tezgâhı mermer, musluğu da pencerenin önünde. Raflara, uçları kanaviçeli üçgen örtü örtülü işte! Onun mutfağı!"

"Elâlemin karısı niye Hüsniye'nin mutfağında Laz böreği yapsın?" diyor anne.

"Canım belki Hüsniye Abla televizyona çıkmak istememiştir."

"Dur," diyor anne, heyecanlanıyor. "Hüsniye'yi bir arayayım da sorayım."

İkisi iki taraftan telefonlara sarılıyorlar. Kadın tanıdığı ne kadar Rizeli, Pazarlı, Oflu, Ardeşenli, Arhavili, Hopalı, Fındıklılı, Maşukiyeli varsa arayıp Alice TV'de Hüsniye Abla'nın mut-

fağında Laz böreği yapıldığını haber veriyor. Kadının aradığı tanıdıklar da kendi tanıdıklarını arıyorlar. İnanılmaz bir telefon zinciri kuruluyor. Gökyüzü Alice TV'de şu anda Laz böreği yapılmakta olduğunu söyleyen hisli cümlelerle doluyor.

Evinde Digiturk olan Alice TV'yi açıyor, karşısına geçiyor. Anne Digiturk'ü olmadığı için çok hayıflanıyor, ah keşke olsaydı da milli yemekleri Laz böreğinin televizyonda yapılma anını seyredebilseydi! Böyle bir gurur kaçırılır mı?

Mutfak Hüsniye'nin mutfağı mı tam emin değiller, ama hiç şüphe yok, yapılan Laz böreği. Televizyondaki kadın yufkaların arasını tereyağıyla yağlıyor, soğumuş muhallebiyi döküyor. Gerçi adı börek bunun, aslında tatlı. "Laz" işte! Bu böreğin bir benzerini Ege'de yapıyorlar, adına da muhallebili baklava diyorlar.

Programı izleyenlerin gözünden yaş gelecek sevinçten. Elin İtalyan'ı, Avrupa'nın yerel mutfaklarını öve öve bitiremeyen ama Ege'nin karşı yakasına, Anadolu'ya geçtiği görülmeyen Alice TV nihayet Rize'yi, Laz böreğini keşfetmiş. Milli gururla doluyor kadın.

Fakat az sonra huylanmaya başlıyor. Programı niye ruhsuz bir kadın seslendiriyor ki? Böreği yapan kadın nasıl yapıldığını anlatmaktan aciz mi? Sesle ağız da birbirini tutmuyor. Bu işte bir tuhaflık var diye düşünüyor. Tadı kaçıyor.

Tam o sırada annesi arıyor. "Hüsniye'nin bir şeyden haberi yok," diyor. "Televizyondaki onun mutfağı değilmiş, ama Şaduman'ınki olabilir, dedi. Bi arayıp soracak.."

"Aman boş versin," diyor kadın coşkusu sönmüş bir sesle.

Bir burukluk yerleşiyor içine. Televizyondaki kadın böreği fırına koyuyor, yine o ruhsuz ses konuşup duruyor, şerbetin nasıl yapılacağını anlatıyor. Az sonra Laz böreğinin yapıldığı yerden görüntüler geçmeye başlıyor. Ama burası Ardeşen değil, Rize, Hopa, Fındıklı, Beşikdüzü, Vakfikebir, Of, Borçka, Arhavi, Pazar, Hemşin hiçbiri değil. Bir kilise görüntüsü geçiyor, televizyondaki şehir onların oraya hiç benzemiyor. Arkada Yunanca bir şarkı çalmaya başlıyor. Az sonra aynı ruhsuz ses Girit mutfağına ait bu tatlıyı övüyor da övüyor.

Girit mi? Sinirleniyor kadın. "Ne Girit'i be!" diyor. "Bizim Laz böreği işte!"

Tekrar telefon zincirleri kuruluyor, bu kez sesler öfkeli.

"Kendimizi iyi tanıtamadığımız için oluyor," diyorlar. "Yunanlılar cacığımızı çaldıkları gibi Laz böreğimizi de çaldılar!"

Bu memlekette köken meselesi her zaman karışıktır

Eser'i istemeye gelecekler. Aileler birbirlerini tanıyor aslında, ama oğlanın babaannesi kız tarafıyla tanışmak istedi. Her iki aile de "Madem öyle, bu ilişkiye bir resmiyet kazandıralım o zaman," dediler. Çocuklar üniversiteden arkadaşlar, iki senedir çıkıyorlar, az buz bir zaman değil.

Alışıldık bir kız isteme töreni olmayacak. Nasıl olması gerektiğini aile içinde epeyce tartışıyorlar. Eser'in babasına kalsa güzel bir restoranda yer ayırtır, sohbet, muhabbet derken yüzükleri takarlar. Eser'in de gönlünden geçen bu, törenlerin başrolünde olmaktan hoşlanmaz. Ama annesi kıyameti koparıyor. Restoranda misafir ağırlamak gibi bir Türk âdeti var mı? Böyle bir terbiyesizliği gelecekteki dünürlerine nasıl yaparlar? Baba ağzından çıktığı anda pişman olmuş zaten, şaka maka diyerek savuşturmaya çalışıyor.

Sonuçta Eserlerin evinde samimi bir akşam yemeğine karar veriliyor. Kız isteme ile söz-nişan bir arada gibi bir şey, babaanneyi idare edecek kadar bir tören. Eski kadın ne de olsa, ancak âdetlere uygun adımlar atılırsa hayatın yeni bir evresinin başladığına ikna oluyor.

Sarp'ın ailesinin de görüşü alınarak yemekte içki de olsun deniliyor. Önce güzelce yiyip içerler, sonra herhalde oğlan ta-

rafından birileri Allah'ın emri, peygamberin kavli diye başlar, Eser'in babasıyla amcası verdik gitti derler, yüzükleri takarlar, olur biter.

Çok üstünde durmuyor gibi görünüyorlar ama tarih belli olunca Eser'in annesini bir telaş alıyor. Evi komple boyatarak başlıyor işe, mendilden çarşafa her şey yıkanıyor, camlar siliniyor, parkeler ovuluyor, temizlik işi bitmek bilmiyor. Engel olmasalar kadın Kadıköy Belediyesi'ne telefon edip oturdukları sokağı yıkatacak, apartmanın girişine kırmızı halılar serecek. Annesinin telaşı artmakla kalmayıp çığırından çıktıkça Eser'in de sinirleri bozuluyor, her dakika kavga ediyorlar.

Yemek işini Eser'in amcasının karısı Ayten Yenge üstüne alıyor. Hem güzel yemek yapar, hem sofra adabını çok iyi bilir. Emekli matematik öğretmeni. İlk yıl boş oturmaktan sıkılınca Erenköy'de, evlerine yakın bir yerde öğle yemeği veren küçük bir kafe-restoran açmak istedi. Ama kocası kesinlikle kabul etmedi. "Ben Fethi Bey ailesini geçindirememiş, karısı aşçılık yapmaya başlamış dedirtmem!" dedi. Ayten Yenge öyle kocasına pabuç bırakacak kadınlardan değil. Ama ara sıra ahbaplarıyla gidip ilginç yemekler yediği lokantayı işleten kadınla konuştu. Kadın bunun pek de öyle zevk için yapılacak bir iş olmadığını söyleyince kendi vazgeçti, yoksa kocasına karşı çıkacak kadar gücü var.

Yemek listesinin konuşulması ailenin bütün bir gecesini alıyor. Klasik bir mönü mü yapalım? diye başlıyorlar. Türkiye'nin hemen hemen bütün şehirli orta sınıf evlerinin yemekli davetlerinde olduğu gibi önce bir çorba, birkaç çeşit salata, biri yaprak sarma olmak üzere üç çeşit zeytinyağlı, emek isteyen bir et yemeği, yanında alengirli bir pilav ve iyi bir tatlı.

Eser'in babası itiraz ediyor. "Rakı içeceğiz yahu, ne çorbası!" diyor. Şiddetle tepki görüyor. Kız isteme törenini meyhane muhabbetine çevirmeye kalkmakla itham ediliyor, sofrada rakı içmeyenlerin de bulunacağı hatırlatılıyor, o da sesini kesiyor.

Mönünün orta sınıf klasiği ile modern zamanlar arası bir şey olmasına karar veriliyor. Çorba tamam ama kremalı brokoli çorbası olacak. Zeytinyağlı da tamam ama aynı zamanda me-

ze niteliği taşımalı, mesela yaprak sarması, çalıfasulyesi ve enginar. Birkaç çeşitten fazla salata olacak elbette, bol sarımsaklı patlıcan salatası başta olmak üzere, rakının pezevengi ne de olsa. Haydari meze mi, salata mı tartışması yapılıyor bir süre. Meze olduğuna karar veriliyor. Bu meretin adı Amerikan salatası mı, Rus salatası mı? Tabii ki Rus salatası deniyor. Yumurtalı fasulye piyazını Eser'in annesi ucuz, sarımsaklı soğuk işkembeyi Eser'in kız kardeşi iğrenç buluyor. Ayten Yenge ara sıcak olarak sigara böreği gibi bir klişeyi yapmayı reddediyor.

Öyle çok tartışıyorlar ki Ayten Yenge'yi delirtiyorlar sonunda.

"Yeter! Herkes kendi işine baksın!" diye kestirip atıyor kadın.

Halbuki ne kadar zevk almışlardı bütün bir gece yemek konuşmaktan. Türkler karınları tokken bile yemek hakkında konuşmaya bayılır, malum.

Davet akşamı saat yedide, peçete bileziklerinden keten örtülere, mezelerden tatlı büfesine kadar her şey eksiksiz hazırlanıyor. Aile üyeleri tam teşkilat, giyinmiş, kuşanmış, bekliyorlar. Ayaklarında ev ayakkabıları var. Eser ile kız kardeşininkiler yüksek topuklu. Misafirler için terlikler hazır, antreye dizilmiş.

Kapı çalınıyor. Sarp, annesi, babası, babaannesi, halası ve eniştesi geliyorlar. Oğlanın bir de abisi var ama hamile karısı iyice ağırlaşmış, selamlarını göndermişler. Ellerinde uzun saplı kırmızı güllerden şahane bir buket ve daha uzaktan bile pahalı olduğu besbelli olan, sade bir çikolata kutusu. Eser, gondol mondol gibi bir "kitsch"lik yapmadıkları için seviniyor.

Eser'in annesi isterlerse ayakkabıyla girebileceklerini söylüyor ama misafirler usul gereği yapıldığını bildikleri bu teklifi yine usul gereği geri çeviriyorlar. Eser'in ve kız kardeşinin uzattıkları terlikleri giyiyorlar ve salona geçiliyor.

Eser'in babası dahil herkese elini öptüren babaanne tahmin ettiklerinden daha yaşlı, çok zayıf, ama cin gibi bir kadın. Bolu'da, çarşının ortasındaki müstakil evinde kırk yıllık emektarıyla yaşıyor. Küçük kahverengi gözleri altın çerçeveli gözlüklerinin ardından bıçak gibi keskin bakıyor. Ayaklarının zarafetine bakan hiç kimse seksen küsur yaşında olduğunu tahmin edemez. Üstünde yününe hafif sim karıştırılmış ince siyah bir

kazakla siyah etek var. Etrafı mekik oyalı, beyaz ipekten bir namaz başörtüsü beyaz saçlarının bir kısmını örtüyor. Anadolulu, şehirli ve görgülü bir yaşlı kadın olduğu belli.

Koltuklara geçiliyor. Önce biraz sohbet edilecek, sonra sofraya oturulacak. Babalar ve Eser'in amcası işten güçten konuşmaya başlıyorlar. Ortamda bir samimiyet, hepsinin içini rahatlatan bir mutluluk havası var. Neredeyse sofraya oturmadan rakıları doldurup çakacaklar. Ayten Yenge yemekten önce atıştırmalık ikram ediyor, tereyağlı tulum peynirli kanapeler, içine yeşil zeytin konup dürülmüş salamlar, üstüne incecik salatalık dilimlenmiş somon fümeler filan, sehpalarda kuruyemişler, cipsler. Kadınlardan içmek isteyen olursa diye bir şişe kırmızı şarap açılmış.

Müstakbel damadın babaannesi kızına Eser'in anlamadığı bir dilde bir şeyler söylüyor.

"Benim fidan boylu torunum bula bula bu cüce kızı mı bulmuş?" diyor.

Hala babaanneyi dürtüyor, aynı dilde, "Anne çok ayıp!" diyor.

Yaşlı kadın aldırmıyor. Eser babaannenin başka bir dil konuştuğunu bilmediği için şaşırıyor, Sarp hiç bahsetmemiş bundan. Kadının konuştuğu dilin ne olduğunu ve ne dediğini deli gibi merak ediyor. Sarp'a sormak için fırsat arıyor ama bulamıyor.

"Kızın gözleri şaşı mı ne," diyor babaanne, "biri mağribe bakıyor, öbürü maşrıka."

"Anne yapma, kızın çok güzel gözleri var," diyor hala.

"Alımsız, alımsız.." diyor babaanne hayıflanarak. "Yere göğe koyamadınız şöyle güzel böyle güzel diye.. Bu mu güzel?" diyor.

Hala Eser'in ailesine şirin şirin gülümsüyor, yaşlı kadını dürtüp susmasını söylüyor ama babaannenin susmaya hiç niyeti yok, alçak sesle bıt bıt bıt konuşuyor.

"Ben bunların pişirdiği yemeği nasıl yiyeceğim?" diyor. "Bana göre bir şey yoktur bunların sofrasında."

"Niye olmasın anne, bildiğimiz yemekler işte..." diyor hala.

Ayten Yenge mutfağa gidiyor. Eser'in annesine "Mısır ununu çıkart," diyor. "Çabuk çabuk çabuk!"

Eser'in annesi bir anlam veremiyor. Ayten Yenge hemen yuvarlak dipli bir tencere alıyor, su koyuyor, azıcık tuz atıyor. Kaynayınca yavaş yavaş mısır unu serpmeye başlıyor.

Salonda babalar arasında kahkahalı muhabbet devam ediyor. Sarp ve Eser arada aşkla bakışıyorlar. Babaanne yine alçak sesle konuşuyor da konuşuyor.

"Abine söyle de, o pırlantalı gerdanlığı takmasın. Bu iş uzun sürmez, yazık olur canım mücevhere," diyor. Hala cevap vermeyince dürtüyor. "Duydun mu?" diyor.

"Duydum," diyor hala, belli ki usanmış annesinin hiçbir şeyi beğenmezliğinden. "Ama katiyen öyle bir şey söylemeyeceğim abime!"

Nihayet Eser'in annesi dev çorba kâsesiyle geliyor, "Hadi buyrun," diyor.

Misafirler masaya geçiyorlar. Babaanne baş köşeye oturtuluyor. Babalar ve Eser'in amcası çorba istemiyorlar, doğrudan mezelere dalıyorlar. Baba rakıları dolduruyor. Damat adayına sormuyor bile, ona rakı yok, su içecek o bu gece, dur bakalım daha.

Eser'in annesi Ayten Yenge'ye sesleniyor.

"Abla hadi, gel otur Allah aşkına!"

Ayten Yenge geliyor, elinde bir tepsi, tepside de mısır unuyla yaptığı bir lapa var. Lapa piştiği tencerenin şeklini almış, tepsiye ters çevrilmiş, ortasına da bir kâse kapatılmış. Ayten Yenge masada tepsiye yer açıyor. Sonra babaanneye dönüyor, babaannenin konuştuğu dilden konuşuyor.

"Abhaz olduğunuzu bilseydik, ona göre sofra kurardık," diyor.

Halanın başından aşağı kaynar sular dökülüyor. Kadın Abhazmış meğer! Babaannenin bütün söylediklerini anlamış! Eser'e cüce dediğini, şaşı dediğini, çirkin dediğini biliyor! O pırlantalı gerdanlığı takmayın dediğini duydu! Hala kıpkırmızı kesilmiş, utancından yerin dibine girecek neredeyse. Babaanne bunağa yatıyor, küçük kahverengi gözleri kırpışıyor. Masada çıt çıkmıyor. Halasının perişan ifadesini gören Sarp mahvolduk! diye düşünüyor. Babaannesi kim bilir ne münasebet-

siz şeyler söyledi. Babaanne şaşkın, o pek övündüğü zekâsı kilitlenmiş. Eser'in ailesini İstanbullu diye biliyor, içlerinden birinin Abhaz olabileceği aklından bile geçmemiş.

Ayten Yenge sular seller gibi Abhazca konuşmaya devam ediyor. Masada sadece babaanne ve hala anlıyor onu. Bu dili başka bilen yok.

"Kusura bakmayın, *abısta* biraz aceleye geldi..." diyor Ayten Yenge gene Abhazca. Kâseyi kaldırıyor. *Abısta* denilen mısır lapasının ortasını kaşıkla çukurlaştırmış, içine tereyağıyla peynir doldurmuş, tereyağı *abıstan*ın sıcaklığıyla erimiş, çok iştah açıcı.

Sarp'ın babası annesine ateş saçan gözlerle bakıyor.

"Anne, özür dilemen gerekiyor mu?" diyor Türkçe, sesi çok sert.

Babaanne gözlerini kaçırıyor.

"Hayır, hayır!" diyor Ayten Yenge. "Bizi kıracak hiçbir şey söylemedi, emin olun."

Ayten Yenge olgun kadın, ayrıca yaşlı Abhaz kadınlarının nasıl da kolay kolay bir şey beğenmeyen bir cins olduklarını kendi annesinden biliyor. Hele bir de Abhazlardaki kast sistemine göre yüksek sınıfa mensuplarsa, ağzınla kuş tutsan onları memnun etmek imkânsız.

Hala, "Annemin adına özür dilerim," diyor Abhazca. "Hoş olmayan şeyler söyledi."

Aynı dilde cevap veriyor Ayten Yenge. "Unuttuk gitti," diyor.

Konu dil ve kökene geliyor.

Eser'in ailesinin kökenleri çok karışık. Annesinin baba tarafı Kerküklü ama oralı mı yoksa Osmanlı zamanında gitme mi bilmiyorlar. Ailenin bir kısmı Türkmen, bir kısmı Arap olduklarını iddia ediyor. Annesinin annesi ise Malatya'da doğmuş, baba tarafından Kürt, anne tarafından Yörük. Kürt olan büyük dedesi Bakü'de mollaymış, ikinci karısı Azeri'ymiş, kardeşlerin bir kısmı Yörük-Kürt, bir kısmı Azeri-Kürt. Eser'in babasının doğum yeri Kütahya. Aydınlı olan dedesinin babası Bosnalı, annesi Selanikli. Yok, dedesinin babası Selanikliydi. Yoksa daha büyük dede miydi Selanikli olan? Peki Arnavut olan kimdi,

hani karısı Avusturyalı olan mıydı? Aile epeyce tartışıyor. Nerelisiniz? sorusuna verecekleri cevap çok uzun ve karışık. Zaten kendileri de altından kalkamıyorlar. Dolayısıyla İstanbulluyuz diyorlar.

Sarp'ın tarafı da farklı değil. Babaannenin ataları 1864'teki Kafkas sürgünü sırasında, Sohum'dan gelmişler. Ama babaannenin kocası Konya Karamanlıymış, evde Abhazca konuşulmasından hiç hazzetmezmiş. Sarp'ın babası annesinin dilini öğrenmemiş. Ama halası her dile çok meraklıymış, bu yüzden Alman filolojisi okumuş, ayrıca İngilizce ve İtalyanca biliyor.

Damadın dile meraklı halası Sarp sınır kapısı açılıp Kafkas memleketlerine gitme imkânı doğunca birkaç kez Abhazya'ya gitmiş. Her gidişinde epeyce kalmış, hatta fahri öğrenci olarak bir süre üniversiteye bile devam etmiş. Şimdi de karı-koca Rusça öğrenmeye başlamışlar. Eskişehirli, İstanbul'da yaşayan, halayla Alman filolojisinde öğrenciyken tanışan, annesi Gürcü babası Tatar enişte, Ruslarla iş yapan bir şirkette ihracat müdürü. Rusçayı hala zevk için, enişte iş için öğrenmek istiyor.

Sarp kapısı lafı geçince herkes dönüp Sarp'a bakıyor. Sarp'm annesi lafa karışıyor.

"Yok, hiç alakası yok," diyor. "Benim abim koydu Sarp'ın adını. Biz Keşanlıyız, Sarp kapısıyla bi alakamız yok."

Gülüşüyorlar.

Halanın Sohum maceralarına geliyor sıra. Abhazların tembelliklerinden ve eğlenceye düşkünlüklerinden bahsediyor. Babaanne dünyanın çamını devirmemiş gibi suratını asıyor.

"Milletini kötülemeye utanmıyor musun!" diyor kızına, Türkçe.

"Yalan mı?" diyor hala Türkçe. Milletin lafını hiç üstüne alınmıyor. "Tembel değil misiniz?"

Ayten Yenge ile karşılıklı Abhazların ceplerinde beş kuruş olmasa bile iki dirhem bir çekirdek giyindiklerinden, har vurup harman savurmayı, düğün dernek yapıp eğlenmeyi ne çok sevdiklerinden bahsediyorlar. Sık sık Rusya'ya giden, orada Kafkas halklarıyla da içli dışlı olan Eskişehirli enişte hararetle ve çok eğlenerek onaylıyor karısını.

Hala küçük bir hikâye anlatıyor. Abhazya'da bir köyde, bir sürü oğulları olan, çok neşeli, hayat dolu bir Abhaz ailesine bir süre misafir olmuş. Aile kendi hikâyelerini kendileriyle dalga geçerek anlatmışlar.

Hikâye şu: Abhaz ailenin iyi ürün veren elma ağaçları ve yığınla borçları varmış. Aile bireyleri bir gün bahçenin ortasında, borçlarına rağmen eksiksiz donatılmış sofrada oturmuş yemek yerlerken, ağaçlara bakmışlar ve "Elmalar çiçeklendi, iyi ürün verecek. Bu sene ihmal etmeyelim de toplayıp satalım," demişler. Çiçekler meyveye durmuş. "Elma çok olacak, bu sene ihmal etmeyelim de toplayıp satalım," demişler. Elmalar dallarda olgunlaşmış. Aile bu kez "Şu elmaların güzelliğine bak, bari bu sene ihmal etmeyelim, yarın toplamaya başlayalım da satalım," demişler. Elmalar dallardan düşmüş, düştükleri yerde çürümeye başlamış. Yine aynı masada oturup, yine borçlarına rağmen yiyip içerken ailenin babası ağaçlara bakmış. "Bu sene de ihmal ettik," demiş, "ama seneye etmeyelim, toplayıp satalım."

Bu gerçek hikâyeye babaanne bile gülüyor. Ortam yumuşuyor, hala ile Ayten Yenge Abhaz fıkraları anlatmaya başlıyorlar. Babaanne duramıyor, o da anlatıyor.

Geç oluyor, neredeyse yüzükleri takmayı unutacaklar. Eser'in annesi hatırlatıyor da gençler nişanlanıyor. Pırlantalı gerdanlığı babaanne bizzat kendi takıyor gelinin boynuna.

Misafirler gittikten sonra Eser'in annesi babaannenin Abhazca ne dediğini soruyor. Ayten Yenge tam doğruyu söyleyecekken vazgeçiyor.

"Vallahi kötü bir şey söylemedi kadıncağız. Midesi ağrıyormuş, bu sofradaki şeylerden yiyemem dedi," diyor.

Dilinin ilk kez Abhaz şivesine kaydığını fark ediyorlar, gülüyorlar. Ayten Yenge babaannenin dediği gibi yapıyor, "milletini" kötülemiyor.

Zanaatkârlar

Aralarında birer-ikişer yaş fark bulunan beş kardeş, beş gecedir çoluk çocuklarıyla birlikte, ölüm döşeğindeki babalarının başında toplanıyorlar. Anneleri başucunda Kuran okurken ömrü boyunca karıncayı incitmemiş babaları huzurlu, ölmeye hazır görünüyor.

Baba çalışkanlığıyla meşhurdu. Her gün sabah ezanıyla kalkar, camiye gider, namazını kılar, sonra da "Bismillah!" deyip caminin hemen altındaki küçücük aktar dükkânını açar, işinin başına geçerdi. Beş oğlu yıllardır doğru dürüst gelir getirmeyen dükkânı kapatıp evde oturması için ısrar ediyorlar ama dinletemiyorlardı.

Altı gün önce, fındık kadar kuru zencefil, yarım çay bardağı ıhlamur, bir tatlı kaşığı hibiskus, bir tatlı kaşığı şahtere otundan oluşan, öksürüğe iyi gelen karışımını küçük poşetlere doldururken birden fenalaştı. Dükkân komşuları hemen hastaneye götürdüler. Doktorlar halini iyi bulmadı. Kalp, ciğer, böbrek ne varsa iflas etmiş, yaşlılıktan. "Evine götürün, çoluk çocuğuyla helalleşerek ruhunu teslim etsin," dediler. Onlar da aldı eve getirdi. Şimdi başında üzüntüyle bekliyorlar.

Baba son nefesine yaklaşırken gözünü açıyor, büyük oğluna yaklaş diye işaret ediyor. Anne ayaklanıyor, okuduğu Kuran'ı

kenara koyup kalkıyor. Hepsi başına toplanıyorlar. Baba oğullarına hitaben güçlükle konuşuyor.

"Hakkınızda en hayırlısını istedim," diyor. "Altın bileziğiniz olsun, kendi kendinizin efendisi olun istedim."

Çocuklar "Çok şükür baba, sayende hepimizin altın bileziği var," diyorlar.

Baba ne fayda! der gibi bir el işareti yapıyor.

Oğullar aslında ne demek istediğini anlıyorlar.

Baba en büyük oğlunu marangoza çırak vermişti, gün gelsin kendi marangozhanesini açsın, kendi işinin sahibi olsun diye. Oğlu maharetli bir marangoz oldu, babasının istediği gibi kendi atölyesini açtı. İşleri uzun yıllar iyi gitti ama sonra ne olduysa hayat hızla değişti. Kimse marangoza kapı pencere doğramaları, mutfak dolapları veya bebek karyolası yaptırmaz oldu. Herkes hazır almaya başladı. Çaresiz atölyesini kapattı, mobilya fabrikasına işçi girdi.

İkinci oğul dükkânını devam ettirecek bir oğlu olmayan yaşlı bir Arnavut kasaba çırak oldu. Arnavut'un kızıyla evlendi, dükkânı devraldı. Epeyce işletti ama marketler şehri ele geçirince, günler siftahsız geçmeye başladı. Masrafla baş edemedi, kapattı. Şimdi Migros'ta, kasap reyonunda çalışıyor.

Üçüncü oğul terzi oldu. İyi bir erkek terzisiydi, askerden gelir gelmez şehir merkezinde dükkân açtı. Takım elbise dikmeye yetişemiyordu. Ama konfeksiyon başlayınca müşterinin ayağı kesildi. Epey direndi ama olmadı. Şimdi bir mefruşatçıda tezgâhtar, gece yarılarına kadar çalışıyor. Emekli olup evinde oturmaktan başka bir dileği yok.

Dördüncü oğul iş hayatına demir doğrama atölyesinde başladı. Yaptığı ferforje balkon demirlerinin üstüne yoktu. Babası bugün yarın kendi dükkânını açar diye bekledi ama oğlan denk getiremedi bir türlü. Şimdi elektrikli vinç imalatı yapan bir fabrikada ustabaşı, ama hâlâ boş kaldıkça kâğıtlara ferforje desenleri çiziyor.

Beşinci oğul en haylazlarıydı, baba bir türlü bir altın bilezik sahibi olmasını sağlayamadı. Hiç değilse okul okusun dedi. Oğul onu da yapamadı, ticaret lisesini ikiden terk etti. Şim-

di bir minibüs hattında şoförlük yapıyor. Hepsinin durumu iyi sayılır, ailelerini geçindiriyorlar ama hiçbiri kendi kendisinin efendisi değil.

Hür doğdum hür yaşarım

Beşi kadın, biri erkek altı üyeden oluşan okul aile birliği bodrum kattaki müzik odasında toplanmış. Kırık dökük sıraları birleştirmişler, ortada bir teksir kâğıdı destesi, ellerinde kalem, okula gelir sağlamak için tertip edilecek müzikli geceyi konuşuyorlar.

Böyle bir gece tertip etme fikri akıllarına müzik odasında toplandılar diye gelmedi. Bulundukları yere müzik odası de-

mek doğru olmaz çünkü. Toz içindeki büyük camlı dolapta okulun bando takımının her yıl değişik öğrenciler tarafından giyile giyile kararmış, altın sırmalı, kırmızı üniformaları, paslanmasına ramak kalmış trampetleri, zilleri, tempo majörle davul var. Karatahtaya beyaz yağlıboyayla, sol anahtarı ve porte çizilmiş, duvara bir Mozart resmiyle Gençlik Marşı'nın notalarını gösteren bir poster asılmış. Ama bütün bunlar odanın bir zamanlar müzik eğitimi için kullanılmış olduğunu göstermekten öteye gitmiyor. Zaten o yıllarda Milli Eğitim'in eğitim anlayışı, seçilen bazı okullara dostlar alışverişte görsün diye müzik odası, kütüphane, laboratuvar filan yapmak, sonra da kapısını kilitleyip çocukları içeri sokmamak.

Yapıldıktan kısa süre sonra müzik odası olmaktan çıkan bu oda da okul aile birliğine tahsis edilinceye kadar depo olarak kullanıyordu. Tamir bekleyen eski sıralar, temizlik kovaları, paspaslar, aylardır yaptırılmayan bozuk teksir makinesi, sararmış resmi evrakla tepeleme dolu arşiv dolapları, vakti geçmiş öğretmen defterleri, eski resim yarışmalarının resimleri, kazma, kürek, bahçe tırmığı ve daha bir sürü döküntü hep bu odadaydı. Şehrin önde gelen tüccarlarından, kırtasiye toptancısı Emrullah Bey'in karısı Şeref Hanım başkanlığa seçilince Müdür Bey'den toplantılar için bir yer istedi. Kadının kocası kalın biri olmasa Müdür oralı olmazdı aslında. Ama Emrullah Bey müdür, muavin ve öğretmen odalarını boyatmayı, perdelerini değiştirip yerlere halıfleks kaplatmayı, kalorifer ikide bir bozulduğu için bu odalara birer elektrik sobası almayı taahhüt edince, Müdür Bey de ancak ıvır zıvır koymak ve resmi bayramlarda bando takımının alet edevatını çıkarmak için kapısı açılan müzik odasını onlara verdi.

Birdenbire faaliyete geçen okul aile birliği yeni kurulmadı, senelerdir vardı. Ama yılda bir kimsenin itibar etmediği uyuz bir kermes düzenlemek, mezuniyet törenlerinde dereceye giren çocuklara karanfil vermek dışında bir şey yaptığı yoktu. Şeref Hanım başkanlığa seçilince durum değişti.

Kadın çok faal. Aynı zamanda ağırbaşlı, saygıdeğer bir hanımefendi. Başkan olur olmaz, kuvvetli hitabeti ve ikna kabili-

yetiyle herkese vazife ve mesuliyet duygusu aşıladı, vakitlerini sızlanarak geçiren üyelerin üstündeki ölü toprağını silkeledi. Öğretmenlerden memurelere, bekçiden başmuavine kadar herkes kendini bir hizmet yarışının içinde buldu.

Otuz dokuz yaşındaki Şeref Hanım İstanbul-Pendikli. Yirmi yıl önce Emrullah Bey'le evlenip bu şehre gelin gelmiş, o zamandan beri kendini buralı görüyor. Lider ruhlu bir kadın, güzel de ayrıca. Olgunlaşma enstitüsü mezunu, çok şık giyiniyor. Elinden her şey geliyor. Pedagoji de biliyor, siyaset de. Hesaptan da anlıyor, sanattan da. Her sabah evine giren biri yerel iki gazeteyi satır satır okumadan güne başlamıyor. Cumhuriyet değerlerine, Türk aile yapısı, örf ve âdetlerine son derece bağlı. Milli takım hezimete uğradığında üzüntüden yatağa düşüyor. Sosyal hayatta faal olduğu gibi, mükemmel bir ev kadını aynı zamanda. Perde pilavının ve ajurlu motiflerinin üstüne yok. En sevdiği şiir Cahit Külebi'den *Hikâye* şiiri, bilhassa, *Sen Türkiye gibi aydınlık ve güzelsin* dizesi; en sevdiği şarkı da Mediha Şen Sancakoğlu'nun sesinden *Aydın bir Türk kadınıyım.* Yazmak elinden gelse yerel gazetenin teklifini değerlendirip köşe de yazacaktı, ama yazamadı, bir onu beceremiyor.

Şeref Hanım'ın başkanlık ettiği toplantıda okula gelir sağlamanın yolları konuşuluyor. Bakanlığın tahsisatı öyle sınırlı ki, kayıt sırasında velilerden para alınmasa okul elektrik faturasını bile ödeyemez.

Daha toplantının başında üyelerden bir kadın kermes yapmayı teklif ediyor. Orijinal bir fikir olmadığını kendi de biliyor ama söylüyor işte, kırk yıl düşünse aklına başka bir şey gelmez. İyi niyetli olsa da pek çokları gibi o da bilineni tekrar etmekten öteye geçemiyor. Bir başka üye olan dahiliyecinin karısı gülmeye başlıyor. Kermes teklif eden gücenik gözlerle bakıyor. O kadar komik bir şey mi teklif etti? Yok değil, aklına komik bir şey gelmiş kermes deyince, ona gülüyor. Anlatsın diye ısrar ediyorlar. Anlatıyor.

Görümcesinin öğretmenlik yaptığı ilkokulda geçen sene bir çaylı kermes yapmışlar. Velilerden biri, kermeste bir tepsi bak-

lavayı dilim dilim satmayı teklif etmiş. Her bir dilim çok pahalı olacak ama birinin içine bir cumhuriyet altını koyacaklar. Fikri beğenmişler, dediğini yapmışlar. Kermes günü bir veli bana çıkmaz nasıl olsa diye içinde altın olan dilimi bakmadan etmeden ağzına atmış, çiğnemesiyle birlikte üst çenesinin sol taraftaki dişleri olduğu gibi kırılmış. Takma diş yaptırmak için verdiği para cumhuriyet altınından daha fazla tutmuş.

Kahkahadan kırılıyorlar. Teklif eden kadın çok bozuluyor, gene de ısrar ediyor. Bir talihsizlik olmuş, diye niye vazgeçsinler canım? Kermes güzel bir gelenek, onlar da çaylı bir kermes yaparlar, herkes elinden geldiğince satılacak bir şey getirir, iyi kötü bir gelir sağlanır.

Şeref Hanım teklifi küçümsüyor. Kermeslere kimse gelmiyor artık. Eski okul aile birliği yaptı da ne oldu? Orlondan banyo lifleri, el örgüsü bebek patikleri, kenarları el oyalı yazmalar, boncuklu tablolar elde kalınca herkes verdiğini geri götürdü, satılmayan börekleri de oturup afiyetle yediler. Hem o kermesten daha büyük bir şey yapmak istiyor, ses getirecek, aylarca konuşulacak, fotoğraflarıyla her velinin albümlerine girecek bir şey.

"Mesela ne?"

"Mesela yemekli, müzikli bir gece."

Kermes teklifi reddedilen kadın itiraz ediyor. Böyle bir gece için İstanbul'dan sanatçı getirtmek lazım. Öyle yerli türkücülerle olmaz o iş. Nerden bulacaklar sanatçıyı?

Şeref Hanım'ın İstanbul'da bir enişte*si* var. Adam organizatör, bütün sanatçıları tanıyor. Anadolu'da konser düzenliyor, tiyatrolara turne ayarlıyor. Onunla konuşmuş, dört kişilik bir sanatçı grubunu parası gecenin sonunda ödenmek üzere getirecek.

İtirazcı kadın dudak büküyor: "Sanatçılar meşhur olmazsa bir işe yaramaz!"

Enişte*si* Taner Şener'i getirecek.

Kim kim kim? İtirazcı kadının dışındaki üyelerde bir sevinç, bir heyecan. Bu meşhur şarkıcıyı yakından görebileceklerine inanamıyorlar. Büyük oğlu askerde olan bir üye Taner Şener'in

en sevdiği şarkısını mırıldanıyor. *Yıllardır sinende sakladın beni/ Sonunda askere yolladın beni/ Suçumu bağışla üzdüysem seni/ Hakkını helal et, askerim ana!*

Bu heyecan ve sevinçle iyice bozulan itirazcı kadın işi yokuşa sürmeye kararlı.

"Gelmez. Koskoca Taner Şener'in başka işi mi yok?"

Bu kez cevabı Şeref Hanım'a bırakmıyorlar.

"Parasıyla değil mi canım? Niye gelmesin?"

Ya biletler satılmazsa? Nasıl ödeyecekler o zaman? Bir de borç mu çıkacak başlarına?

Şeref Hanım şehrin zenginlerinin pek çoğunun eşleriyle konuşmuş bile. Listesini sayıyor. Hepsi en az ikişer bilet alacaklarına söz vermişler. Beşer onar alacağız diyen bile var. Daha şimdiden otuz kırk bilet satıldı kabul ediyor.

"Ya sözlerini tutmazlarsa? Alacağım deyip almayan çok görüldü. Mesela geçen sene yaptıkları veli pikniği..."

Sözünü bitiremiyor. Diğer üyeler itirazcı kadının derdinin Şeref Hanım'a gıcık gitmek olduğunu anlıyorlar. Allah Allaaah! Niye tutmasınlar? Söz verip de tutmazlarsa Şeref Hanım'ın yüzüne nasıl bakacaklar? Şeref Hanım'da bir olgun gülümseme.

İtirazcı kadın Şeref Hanım'a yalnız kermes teklifini reddetti diye gıcık gitmiyor. Kadının amacının kendi reklamını yapmak olduğu kanısında. İlla her dediğini yaptıracak! İlla şehirde ondan bahsedilsin istiyor!

Yemekli geceyi okul bahçesinde mi yapmayı düşünüyor acaba Şeref Hanım? Salonu nereden bulacaklar?

Şeref Hanım önüne bakıyor, ağırdan alıyor. İtirazcı kadına, "Ver bakalım cevabını!" ifadesi takınması için zaman tanıyor. Sonra başını kaldırıp tane tane konuşuyor.

Büyük Otel'in sahibi Emrullah Bey'in amcasının oğlu. Şeref Hanım konuşmuş, amcaoğlu gelin yapın demiş. Ayrıca kızı bu okuldan mezun olduğu için salon kirası da almayacak. Okula bir faydası olacaksa ne mutlu.

Ama bu kadının da her şeye bi cevabı var! Tabii, şehrin hem yerlisi hem zengini olunca, herkes emrine amade! İtirazcı kadın, yeni sorular bulmak için zorluyor kendini. Yemek işi ne

olacak? Evde dolma pişirip mi getirecekler? Okul aile birliğinin kasası tamtakır kuru bakır.

Şeref Hanım onu da konuşmuş. Yemekleri otel yapacak.

Bedava yapmayacak herhalde!

Tabii ki hayır! Ama amcaoğlu çok cüzi bir para alacak.

İtirazcı kadın hâlâ ikna olmamış gibi davranıyor. İşin ucunda rezil olmak da var. Yani bilmiyor, öyle göründüğü gibi kolay değil bu işler. Diğer üyeler artık iyice sinirleniyorlar. Ama böyle her şeye itiraz ederek bir yere varılmaz ki!

Şeref Hanım'ın bir fikri daha var. Gecede bir de eşya piyangosu düzenleyecekler. Boş yok, her bilete bir şey verilecek. Birliğin tek erkek üyesi, demiryollarından emekli Naci Bey hayranlığını ifade ederek Şeref Hanım'a belediye başkanlığına adaylığını koyması gerektiğini söylüyor. Şeref Hanım hoşuna gitse de mütevazı olmaya çalışıyor. "Aman Naci Bey, onlar karışık işler!" Şeref Hanım'ın siyasete aklı ermez.

İtirazcı kadın iyice ezilmiş, bu kez alay ediyor. Ne koyacaklar piyangoya? Fiyonk makarna mı? Sakin olmaya çalışıyor Şeref Hanım. Emrullah Bey'in dayısının oğlu Avizeci Kamil en büyüğünden bir kristal avize, Metin Restaurant iki kişilik içkili akşam yemeği, Galeri Gündüz bir erkek paltosuyla iki takım elbise veriyor. Küçük hediyeler de var, kravat, terlik, zeytinyağı sabunu, köfteci İsmail'de bir porsiyon bedava köfte filan. O tarihe kadar daha neler gelir...

Bu kez konuşan bir başka üye.

"Emrullah Bey'in de gönlünden bir şey kopacak mı?"

Şeref Banın biraz geriniyor.

"Olivetti marka bir daktilo veriyor, en son model, kutusunda."

Bunun üzerine, itirazcı kadın hariç, üyelerden alkış kopuyor.

Şeref Hanım en parlak fikri en sona saklamış. Alkışlar arasında konuşuyor. Bu kadar değil, bir de açık artırma yapacaklar. Emekli resim öğretmeni Nezihe Hanım belediye salonunda açılacak sergisi için hazırladığı manzara resimlerinden birini okula hibe ediyor. Düşük bir fiyattan artırma başlayacak, artık kaça çıkarsa. Tamamı birliğin kasasına girecek.

Alkış coşuyor. İtirazcı kadın suratını asıp sesini kesiyor.

Karar almalarından üç ay sonra Büyük Otel'in balo salonunda müzikli, yemekli, piyangolu okul aile birliği gecesi başlıyor. Gecenin sahibi olmaları sıfatıyla, Şeref Hanım başta olmak üzere üyeler erken gelmişler, salonun hazırlanmasına nezaret etmişler, şimdi de gelenleri kapıda karşılıyorlar. Orta son öğrencisi iki kız, güzel güzel giyinmişler, saçları örgülü, biletleri kontrol edip, gelenlere masalarını gösteriyorlar.

Şeref Hanım hafif bir makyaj yapmış, saçları toplu, sadece iki ince lüle şakaklarından sarkıyor. Siyah kadife etek, beyaz ipek bluz giymiş, üstüne de siyah, simli bir şal almış, elinde minik rugan gece çantası var. Bacaklarının güzelliğini vurgulayan topuklu pabuçları sayılmazsa her şeyiyle çok ağırbaşlı. Üyeler arasında itirazcı kadından başka tuvalet giyen yok. Diğerleri Şeref Hanım'a ne giyelim diye danışmışlar. O da dibine kadar adabımuaşeret bilen salon kadını olarak bu yarı resmi gecenin tuvalet giymeye uygun olmadığını söylemiş. Düğün değil bu, nihayetinde okula yardım için yapılan bir gece. Abartmamak lazım.

İtirazcı kadın üstünde kocaman kırmızı gül desenleri olan, dekoltesi derince bir tuvalet giymiş. Çıkar ayak dekoltesinden rahatsız olmuş olmalı ki, yine desenli bir ipek eşarp bağlamış boynuna, iyice rüküş olmuş. Üstelik toplantıda herkese illallah dedirtmemiş gibi bir de mutlu. Sanki fikir ondan çıkmış. Üyelerden biri ayaküstü dedikodu yapıyor.

"Görüyorsunuz di mi Şeref Hanım? Kadın gecenin muvaffak olacağını anlayınca nasıl da sahiplendi!"

Gece sadece bilet alan yetişkinler için. Ama okul aile birliği üyeleri, Müdür Bey ve Başmuavin ortaokul, lise çağındaki çocuklarını da getirmişler. Bu kadarcık ayrıcalıkları da olsun artık. Şeref Hanım'ın kızı Göksel annesinin diktiği, beyaz üstüne kırmızı çizgili jarseden bir elbise giymiş, eteklerinde üç sıra kırmızı sutaşı var. Annesi saçına kocaman kırmızı-beyaz bir kurdele bağlamış. Emrullah Bey gelmemiş, pek sevmez böyle ortamları, hem kırıklık var üstünde, soğuk almış biraz.

Davetliler birbirlerini tanıyan gruplar halinde masalara yerleşiyorlar. Herkes kibar, nazik. Hal hatır soruluyor, iltifatlar edi-

liyor. Garsonlar beylerin kadehlerine rakıları doldurmaya başlıyorlar. Gelen kadınların arasında rakı içecek kadar cesur olan yok. Nihayetinde küçük bir şehir burası, ne kadar ilerici görünseler de, içki içen kadınlar hoş karşılanmıyor.

İtirazcı kadın sanki oğlunun düğünü varmış gibi oradan oraya koşuşuyor, misafirlere hal hatır soruyor, ilgileniyor. Gecenin parsasını, övgüsünü toplamak istiyor. Yerel gazetenin cemiyet sayfasında tek başına bir fotoğrafı çıkarsa çok mutlu olacak. Ama bakıyor ki gazeteciler Şeref Hanım'ın etrafında pervane, herkes ona itibar ediyor, tadı kaçıyor. Bu kez "Sanatçılar nerde kaldı? Gelmeyecek bunlar, rezil olacağız, mahvolduk!" gibi şom ağızlılık yapmaya, üyelerin tadını kaçırmaya başlıyor.

Sanatçılar gecikiyor, Şeref Hanım telaşlanıyor. Otelin lobisinden eniştesine telefon ediyor. "Yoldalar," diyor adam. Şeref Hanım şehrin bütün düğünlerinde sahne alan orkestranın yanına gidiyor. Genç genç çocuklar, saçları omuzlarında, bir örnek gömlekler giymişler. Şeref Hanım sanatçılar gelene kadar çalmaya devam etmelerini rica ediyor.

Nihayet sanatçıların geldiği haberi Şeref Hanım'a ulaşıyor. Derin bir nefes alıyor kadın. Sanatçıları kapıda karşılıyor. Diğer üyeler de arkasında. Taner Şener bal rengi saten bir gömlek giymiş, göğsünde altın kolyesi parıldıyor. Adını hiç duymadığı bir şarkıcı kadın aranjman söyleyecek, bağlamalarıyla gelmiş, biri kadın, biri erkek iki de türkücü var. Şeref Hanım eniştesine minnettar. Dört dedi ama üçü gelir diye bekliyordu. Eller sıkılıyor, iltifatlar ediliyor. Sanatçılar hazırlanmak için kendilerine tahsis edilen odaya geçiyorlar. İtirazcı kadın çok bozuk, başardığı için kadına illet oluyor.

Şeref Hanım sahneye çıkıyor, kendi beceremediği için öğleden sonraları kocasının yanında çalışan ticaret lisesi öğrencisine yazdırdığı açılış konuşmasını okuyor. Doğaçlama konuşsa daha etkili olurdu, ama böyle ortamlarda kâğıttan okumak gerektiğine inanıyor. Okumayı bitiriyor. Alkışlar arasında sözü geceyi sunacak olan orkestra üyesine bırakıyor. O sırada kızı Göksel müdürün oğluyla, dahiliyecinin kızıyla koşuşup duruyor. Kazık kadar çocuklar ama üçü de haşarılık peşinde.

Adı duyulmamış şarkıcı sahneye çıkıyor. Kadın sarışın, biraz Ajda Pekkan havası var, en çok da onun şarkılarını söylüyor. Tek omuzlu, yırtmacı kalçasına kadar çıkan uçuk sarı bir tuvalet giymiş. Sesi yok ama bacaklarının güzel olduğunu biliyor, durmadan yırtmaçtan çıkarıp gösteriyor. İtirazcı kadın şarkıcının don giymemiş olduğunu iddia ediyor.

Şarkıcı kadından sonra piyango çekilişi yapılıyor. Kristal avize kerestecinin karısına, Olivetti daktilo mali müşavire çıkıyor. Biletine diş macunu çıkan dişçi espri konusu oluyor.

Piyangonun ardından sahne alan türkücüler ortamı iyice neşelendiriyorlar. Müzik, dans coşuyor. Şehrin ağırbaşlı tüccarlarından biri rakıyı fazla kaçırıp çiftetelli oynuyor, oturmak bilmiyor. O sarhoşlukla da gaza gelip Nezihe Hanım'ın tablosunun fiyatını artırdıkça artırıyor, sonunda astronomik bir para verip alıyor. Karısı sinirinden delirecek. Şarkıcı kadın sanatçılara ayrılan masaya geçmiş, iştahla yemek yiyip rakı içiyor.

Taner Şener sahne aldığında ortam duruluyor. Assolisti dinlerken edepli olmak lazım. İstek parçaları peçetelere yazılıyor, gönderiliyor. Taner Şener işinin hakkını veriyor. Herkes çok memnun geceden.

Nihayet program bitiyor. Misafirler yavaş yavaş kalkıyorlar. Bir-iki kadın zil zurna sarhoş kocalarını ceketlerinden tutup çekeleyerek götürüyorlar. Salon boşalıyor. Ama okul aile birliği üyeleri topluca ve tek tek fotoğraf çektirmek istiyorlar. Salonun fotoğrafçısı bir sürü fotoğraf çekiyor. Toplu fotoğrafta Taner Şener ortada, bir yanında Şeref Hanım, bir yanında Müdür Bey, diğer üyeler iki yana sıralanıyor. İtirazcı kadın sonda durmayı kabul etmiyor, Taner Şener'in ayağının dibine sere serpe oturuyor. Şarkıcı kadın Şeref Hanım'ın kızı Göksel'i çok şirin bulmuş, kurdeleli kızla sarmaş dolaş resimler çektiriyor.

Otelin idare odasına geçiliyor. Kasa vazifesi gören üye sanatçıların ücretlerini ödüyor. Minibüslerine kadar geçiriyorlar, teşekkürler ediyorlar ve sanatçılar gidiyor. Ardından bir yorgunluk kahvesi içmek ve hesap yapmak için salona dönüyorlar. Toplanan miktara inanamıyorlar. Müthiş! Müdür ve Başmua-

vin ağlayacaklar neredeyse sevinçten. Üyelerin Şeref Hanım'a hayranlığı, itirazcı kadının gıcıklığı artıyor.

Otelin sahibi yengesini tebrik ediyor, öyle bir gece oldu ki, senelerce unutulmaz, dilden dile anlatılır. Fakat tuhaf bir gülümseme var yüzünde. Şeref Hanım amcaoğlunun yüzündeki bu müstehzi ifadeye bir anlam veremiyor, tadı kaçıyor biraz.

Emrullah Bey'in şoförü kapıda bekliyor. Şeref Hanım arabasız üyelerle birlikte itirazcı kadını da evine bırakmayı teklif ediyor. Mercedes'e doluşuyorlar. Hepsini tek tek bıraktıktan sonra kendi evine geliyor. Girer girmez ayakkabılarını fırlatıp atıyor. Yüksek topuklar ayaklarını mahvetmiş, sızıdan duramıyor. Banyoya koşup ayaklarını soğuk suya tutuyor. Geceliğini giyip yatağa giriyor. Hayal ettiğinden daha başarılı bir gece olduğu için çok mutlu. Hiç kimse bundan daha iyi bir gece tertip edemez, bu kadar para toplayamaz. Kocasına övünmek istiyor ama Emrullah Bey çoktan uyumuş.

Aradan zaman geçiyor. Şeref Hanım'ın oğlu Erdem yatılı okuduğu Kabataş Erkek Lisesi'ni bitiriyor ve Cerrahpaşa Tıp'ı kazanıyor. Karı-koca sevinçten uçuyorlar. Oğullarına Samatya'da ev tutuyorlar. Oğlan birkaç gün sonra İstanbul'a gidip fakülteye başlayacak. Akşam yemekten sonra, mutluluk içinde sohbet ederlerken duygulanıyorlar, aile albümleri çıkıyor ortaya. Tatil, düğün, yaş günü, Erdem'in sünnet resimlerine, Göksel'in ilkokul müsameresinde oynadığı oyunun resimlerine bakıyorlar. Küçük kız oyunda anayı oynuyordu, saçlarına beyazlaşsın diye tebeşir sürmüşler, oğlanlara kalemle bıyık çizmişlerdi.

Sıra efsane gecenin resimlerine geliyor. Şeref Hanım oğluna Taner Şener'li fotoğrafları gösteriyor. Gecenin başarısını hatırlıyor, kendiyle gururlandığını gizlemekte zorlanıyor. Senin annen böyle tuttuğunu koparan bir kadın işte! diyor. Erdem resimlere hafiften küçümseyerek, çokça eğlenerek bakarken Göksel'in şarkıcı kadınla sarmaş dolaş resmini görüyor, donakalıyor.

"Anne bu ne!"

"İşte o geceye gelen şarkıcı kadın. Adını unuttum. Bir de güzel sesi vardı, herkes bayıldı," diyor. Yalan tabii, kadın düpedüz bet sesliydi. "Ajda Pekkan'ın şarkılarını vallahi ondan daha güzel söyledi."

Anne bu filanca! Oğlan kadının adını söylüyor.

Şeref hanım boş boş, Erdem kızgın kızgın bakıyor.

"Nasıl yaparsın bunu?" diyor Erdem.

Şeref Hanım ne demek istediğini soruyor oğluna, bir şey anlamıyor.

Erdem babasına göz atıyor. Emrullah Bey oturduğu koltukta horluyor, ağzı açık. Kuzu kapamayla perde pilavı ağır gelmiş. Erdem sesini alçaltıyor.

"Haydar," diyor, "Şipşak Basarım," diyor. Annesinin anlaması için bekliyor. Ama Şeref Hanım anlamıyor. Çocuk devam ediyor. "Beş Atış Yirmi Beş... Tantana Kardeşler... Civciv Çıkacak Kuş Çıkacak. Anne bu kadın o biçim filmlerde oynuyor!"

Şeref Hanım'ın jetonu düşmüyor bir türlü.

"Nasıl yani? Ne demek o biçim?"

"Ben bu kadını çırılçıplak gördüm sinemada!" deyince mevzuya uyanan Şeref Hanım hafif bir çığlık atıyor.

"Bu kadın seks filmi artisti!"

Şeref Hanım Göksel'in yanında seks dedi diye oğluna kızıyor.

"Terbiyeli konuş! Ne o öyle seks meks?"

"Seks filmi artistiyle sarmaş dolaş fotoğraflar çektirmişsin," diyor Erdem. "Bazısında Göksel de var üstelik!"

Şeref Hanım taş kesiliyor. Kocasına bakıyor. Emrullah Bey hâlâ uyuyor.

"Nerden bileyim şey olduğunu," diyor.

Telaşla şarkıcı kadının olduğu bütün resimleri albümden çıkarıyor, cart cart yırtıyor, elleri titriyor yırtarken.

"İnsan sorup soruşturmaz mı?" diyor Erdem.

"Raci eniştene güvendim, o gönderdi," diyor kadın.

"Yuh!" diyor Erdem. "Başkasını bulamamış mı?"

Şeref Hanım resimleri unufak etmiş, avcunda sıkıyor. Birden aklına geliyor. Erdem nereden biliyor? Erdem seks film-

lerine mi gidiyor? Seks filmine gitsin diye mi gönderdiler onu Kabataş'a?

"Kabataş'ta seks filmi seyretmeyeni adamdan saymazlar!" diyor Erdem. "Erkek lisesi orası. Ayrıca mesele bu değil!"

Mesele kız kardeşiyle annesinin bu pornocu kadınla resimleri!

Göksel babası duymasın diye kendini tutmaya çalışarak gülüyor. Şeref Hanım'ı ateş basıyor. Ya şehirde bir fark eden olursa? Ya birileri aynı böyle Erdem gibi resimlere bakarken şarkıcı kadını seks filmlerinden tanır da, Şeref Hanım aile gecesine pornocu çağırmış diye dedikodu ederse? İtibarı mahvolur. Elinden gelse o gece resim çektirmiş bütün ailelerin evlerine gizlice girecek, resimleri tek tek toplayıp yok edecek. Türk aile yapısını, örf ve âdetleri mahvetmiş durumda. Gerçi bir anlayan çıkmadığı sürece itibarı lekelenmez. Birden Emrullah Bey'in amcaoğlu otelcinin yüzündeki müstehzi gülümsemenin anlamını çözüyor.

"Ya bir anlayan çıkarsa?" diyor Erdem'e.

"Ne diyecekler?" diyor Erdem. "Ben seks filmlerine gidiyorum, bu kadını oradan tanıyorum mu?"

Olayı komik buluyor şimdi, gülüyor. Annesine çıkışıyor ama aslında çok eğlenmiş. Onun doğduğu şehir böyle bir yer işte. Standartları çifte. Bilen yoksa kusur da yok.

Samatya'daki öğrenci evinde Kabataşlı arkadaşlarını topluyor, annesinin yaptığını anlatıyor. Ölüyorlar gülmekten.

"Hepsini mi yırttı?" diye soruyorlar. "Yazık be! Bari bir-iki tanesini kurtarsaydın annenin elinden."

Şeref Hanım kendini tuzağa düşmüş, lekelenmiş gibi hissetmesinde bir zorlama hal buluyor. Büyütülecek bir şey değil aslında, diye düşünüyor. Hazmedemediği şey, seks filmi artistini sanatçı diye el üstünde tutmuş olmaları ve kadın aile ortamlarında Ajda Pekkan'ın *Hiç rahat yok mu bana/ Şu yalancı dünyada/ Kimin ne hakkı var ki karışır hayatıma* şarkısını söylerken oğlunun sinemada aynı kadının iğrenç filmlerini seyrediyor olması.

Şarkı diline takılıyor. *Hür doğdum hür yaşarım kime ne, kime ne!*

Trençkot

Öğretim yılının ortasında, salon düğünlerinin vazgeçilmez şarkıcısı Yaşar Dağaşar'ın kızı Kamuran'ın sınıfına İzmir'den Aybike adında bir kız geliyor. Babası yeni kurulan, tarım makineleri üreten bir fabrikada müdür. Uzun boylu, zayıf bir kız. Güzel değil, gözleri donuk, teni solgun, kaşları üflesen uçacak sanki. Ama halinde havasında öyle bir şey var ki hiç kimse Aybike'ye kayıtsız kalamıyor.

Yakından bakıldığında kızı farklı kılan şeyin, burnu havada, dimdik duruşunun yanı sıra, mütevazı bir devlet okulunda okuyan öğrencilere başka türlü görünen kılık kıyafeti olduğu anlaşılıyor. Forma giyme mecburiyeti olmasına rağmen hissediliyor bu, çünkü Aybike'nin standart lacivert eteğin üstüne giydiği gömleğin beyazı bile bir başka. Hırkasına kazara dokunanlar kızın giydiğinin kendilerininki gibi olmadığını hemen anlıyorlar. Ayakkabılarının, okul çantasının ışıldayan kalitesini uzaktan görmek bile mümkün.

Orta ikiye mart ortasında başlayan Aybike, halindeki bu başkalığın bir tür kibir olduğunu çevresine hemen hissettiriyor. Sınıftakilerle yakınlık kurmak için girişimde de bulunmayınca kızlar bölünüyor. Büyük bir kısmı Aybike'ye selam bile vermemekten yana, kibir küçük şehirlerde en sevilmeyen özelliktir

çünkü, ama bazıları kendilerinden yukarıda gördükleri ve havasına imrendikleri Aybike'nin hoşuna gitmek, onun arkadaşı olmak istiyorlar. Oğlanların kafası daha da karışık. İlgilensinler mi, uzak mı dursunlar, her dakika fikir değiştiriyorlar. Kızı çok havalı bulup yakınlaşmak isteyenler bile bir türlü cesaretlerini toplayıp yanına gidemiyorlar, sanki kızın çevresinde ışıl ışıl, ama dikenli bir tel var.

Aybike okulun çalışkanları için de büyük bir kararsızlık kaynağı. Çalışkanların arasında ciddi bir çekişme olsa da tembel ve aptallarla aynı kefeye konmak istemediklerinden her zaman birbirlerini kolluyorlar. Beraber oturuyorlar, teneffüslerde tembeller abuk sabuk oyunlar oynarlarken onlar ödevlerini karşılaştırıyorlar, birbirlerine tuzak sorular sorup kimin daha akıllı olduğunu anlamaya çalışıyorlar. Aybike'nin de çalışkan olduğu çabucak ortaya çıkıyor. Ödevlerini aksatmıyor, yazılılardan hep dokuz buçuktan on alıyor, kompozisyonlarını inci gibi el yazısıyla ve siyah mürekkepli bir dolmakalemle yazıyor. Çalışkanlar onu da aralarına almaları gerektiği kanısındalar, ama kıza sinir oluyorlar. Aybike fazla çalışkan. İngilizceci her defasında Aybike'nin üstünde kırmızı kalemle konmuş tek bir işaret bulunmayan sınav kâğıdını bütün sınıfa gösterip kızı gereğinden fazla övüyor. Çalışkanlar öğretmenlerin sorularına cevap vermek için yarışırlarken o hiçbir soruya parmak kaldırmıyor, bildiğini belli etmiyor. Ama öğretmen "Sen söyle Aybike," deyince bülbül gibi şakıyor. Dolayısıyla durumları en ikircikli olan onlar.

Aybike'nin tavrındaki bu kibir, burnu havada duruşundan ve gülümsemeyen yüzünden kaynaklandığı kadar, onu her gün okula getirip götüren faytondan da kaynaklanıyor. Şehirde özel araba tek tük henüz. Zenginlerin hemen hepsinin ya kendilerine ait ya da uzun süreliğine kiraladıkları faytonları var. Ama yine de çocuklarını okula yayan gönderiyorlar, zaten şehrin büyüklüğü ne ki? Öğrencilerden birinin özel faytona binmesi okulda bir ilk ve diğerlerinin kızdan nefret etmeleri için yeterli bir neden.

Düğünlerde Elvis Presley şarkıları söylediği için adı Elvis Ya-

şar'a çıkan Yaşar Dağaşar'ın kızı Kamuran ise Aybike'nin aksine tombalak, iri kahverengi gözlü, gür dalgalı saçlı, canlı, hayat dolu bir kız. *Hey* dergisi alıyor, şarkıcı ve anket defterleri tutuyor, hocalara isim takıyor, arkadaşlarını eğlendiriyor. Kızda şeytan tüyü var. Çok güzel olmamasına rağmen bir sürü oğlan peşinde. Öyle pek çalışkan da değil ayrıca, müzik hariç bütün dersleri beşten şaşma altıyı aşma düzeyinde. Elvis şarkısı *It's now or never*'i babasından daha güzel söylüyor. *Kiss me my darling*... derken sesine verdiği tonla Elvis'in şarkısını bile arabeske çekmeyi başarıyor.

Kamuran Aybike'nin en ateşli aleyhtarlarından biri. Sosyal statü işaretleri konusunda arkadaşlarından daha uyanık ve hassas olan, herkesin seviyesini, seviyesinden kaynaklanan huyunu suyunu çoğu zaman isabetle tahmin eden Kamuran, Aybike'nin gıcık ve kibirli hallerini hemen fark ediyor ve okula yeni gelen bu kızın mesafeli duruşunu çekingenlik zannedip yalnız kalmasın diye onunla arkadaş olmak isteyen iyi niyetli kızlara itiraz ediyor. Bu yüzden çok tepki alıyor baştan. Ama bu iyi kızlar Aybike'ye gösterdikleri yakınlığa hiçbir karşılık alamayınca ve kız okul çıkışında hiçbirine selam bile vermeden kendisini bekleyen özel "payton"a binip gidince Kamuran'a hak veriyorlar, Aybike'yle aralarına mesafe koyuyorlar. Daha doğrusu Aybike'nin çoktan koyduğu mesafeyi korumak zorunda kalıyorlar.

Ama kendini bir bok zanneden bu sinir illetiyle arkadaş olmaya hiç niyeti olmadığını ta en başta söyleyen Kamuran'ın bir gün saf değiştirmesi herkesi hayretler içinde bırakıyor.

Nisan yağmurları başlamış. Şehrin bittiği yerde başlayan tarlalar hızla yeşeriyor. Dalları erik basıyor, henüz leblebi kadarlar. Hemen her gün hava ansızın bozuyor, sağanak yağmur yüzünden sokakları sel götürüyor. Çocuklar sabahları hava günlük güneşlik olduğu için yağmura hazırlıksız yakalanıyorlar. Kamuran hariç. Almanya'da yaşayan dayısının getirdiği çivit mavisi, naylon yağmurluğunu giyme fırsatı bulduğu için nisan yağmurları zamanını çok seviyor.

Dersin bittiğini haber veren zil çaldığında yağmurdan göz gözü görmüyor o gün. Aybike'nin faytonu okulun kapısında gene. İçi kırmızı deri kaplı siyah körüğü açılmış, koltuklarına yağmur suyu gelmesin diye üstüne şeffaf naylon örtülmüş, faytoncu muşambasını giymiş, yağmurun altında küçükhanımın okuldan çıkmasını bekliyor.

Okul dağılıyor. Kızlar ikili-üçlü gruplar halinde, arkadaşlarından birkaçının şemsiyelerinin altına başlarını sokmaya çalışarak veya suni deri okul çantalarını başlarına tutarak koştururlarken, hülyalı oğlanlar yüzlerini yağmura verip aylak aylak yürüyorlar. Kamuran'ın yağmurdan çekindiği yok, kapüşonunu başına geçirmiş. Yürürken birden Aybike'nin sesini duyuyor.

"Trençkotun çok güzel."

Trenç ne? Kamuran duraksıyor, Aybike ilk kez gülümsüyor, trençkotunu çok beğendiğini söylüyor. Çivit maviye de bayıldığını ekleyerek işaret edince, Kamuran trençkotun ne olduğunu anlıyor. Aslında yanılan Aybike, Kamuran'ınki trençkot falan değil, basbayağı yağmurluk. Ama Aybike bu küçük şehrin bilmediği şeyleri, hiç duymadığı sözcükleri satmayı iyi biliyor.

Kamuran'ın saf değiştirmesine işte trençkot konulu bu konuşma neden oluyor. O ana kadar Aybike'yi çok züppe, kibirli bulan Kamuran, ucuz naylon yağmurluğu beğendi diye kıza aniden bir yakınlık hissediyor. Hiç gerekmediği kadar fazla konuşarak faytona doğru yürüyorlar. Faytoncu elinde kamçısıyla arabadan atlıyor, hazırola geçiyor.

"Binsene? Seni evine bırakayım," diyor Aybike, samimi görünüyor.

Böylece Aybike gibi yüksek sınıfa mensup bir kız tarafından seçilmiş olmak duygusu Kamuran'ı ele geçiriyor. Çok kısa süren bir tereddütten sonra faytona biniyor. Faytoncu üstlerine şeffaf naylonu çekiyor. Kendi yerine geçiyor. Atları kamçılıyor ve atların nalları, faytonun tekerlekleri arnavutkaldırımı döşeli sokaklarda tıkırdamaya başlıyor. Yağmur şeffaf naylona tıpır tıpır vuruyor, iç yüzeyi nefeslerinden buğulanıyor.

Kamuran yol boyunca kendi olamıyor. Kendini Aybike'ye

beğendirmeye çalışıyor. Çamurlu ayakkabıları kaba saba görünüyor gözüne. Hırkasının kol ağızları tiftiklenmiş, utanıyor, yağmurluğunun içine saklıyor. Ellerini nereye koyacağını bilemiyor. Konuşurken sesi kısılıyor, çatlıyor, yüzü yanıyor. Aybike ise yakın davranıyor, yol boyunca konuşuyor. Mühendis babasının işi nedeniyle buraya taşındıklarını anlatıyor, ama annesinin bu şehirde çok sıkıldığını söylüyor. Bir abisi varmış, İzmir'de Fransız lisesinde okuyormuş.

En sevdiği şarkıcıları soruyor. Kamuran Elvis Presley demiyor, Aybike'nin seveceğinden emin olamıyor. Abba demek geçiyor aklından, o yıl çıkmış bir grup, Eurovision'da seyrettiler, babası çok beğendi. *Hey* dergisinde de resimlerini gördüler. "Bu grupta çok iş var," dedi babası. Bir cevap vermesi gerek. Babasının yargılarına güvenmeyi deniyor.

"Abba'yı severim," diyor çekinerek. Aybike alay edecek diye korkuyor.

"Aaa, ben de!" diyor Aybike. Böylece daha da yakınlaşıyorlar. Aybike en çok hangi şarkısını sevdiğini soruyor.

"Hepsini," diyor Kamuran, tek birini bile bilmediği için.

Biraz daha konuştuktan sonra Elvis Presley hakkında kızın ağzını arıyor.

"Elvis çoktan demode oldu," diyor Aybike.

Kamuran onaylıyor, Elvis'le alay ediyor. Babasının ne iş yaptığını soracak diye korkuyor. Şarkıcı olduğunu, Elvis Yaşar diye tanındığını söylemek istemiyor. Oturdukları evi görmesini de istemiyor. İki katlı, çok eski bir evde oturuyorlar. Sokağın başında inmek istiyor. Aybike kapıya kadar bırakmak için ısrar ediyor. Kamuran bir bahane buluyor.

"Islanacaksın ama," diyor Aybike.

"Trençkotum var," diyor Kamuran, sözcüğü doğru hatırladığı için seviniyor.

O günden sonra Aybike hakkındaki bütün görüşlerini değiştiriyor. Hiç de kibirli, kendini beğenmişin teki değil. Tam aksine, alçakgönüllü, çok iyi bir kız. Ertesi gün onu kızın faytonuna binerken görenlere söylediği cümle bu.

Kamuran'ın saf değiştirmesi ve her gün Aybike'nin faytonu-

na binip gitmesi kızlar arasında büyük tepki hatta nefretle karşılanıyor. Pek çok arkadaşını kaybediyor. O da bu kaybın acısını Aybike'yle arkadaşlığını pekiştirerek, teneffüslerde diğer kızlara gösteriş yaparcasına onunla kıkır kıkır gülüşerek, yaranmak için kıza evden börek çörek getirerek gidermeye çalışıyor. Çivit mavi trençkotuna çok iyi bakıyor. Ne de olsa kendini Aybike'yle eşit hissetmesini sağlayan tek nesne bu. Güneşli günlerde bile üstünden çıkarmıyor, eve gelince kuru bezle silip asıyor. Annesi yağmurluk derse "Trençkot!" diye düzeltiyor.

Bütün bunlar başlangıçta daha da itibar kaybetmesine neden oluyor. Ama zamanla Aybike karşıtlarından saf değiştirenler çıkıyor. Onlar da Kamuran gibi Aybike'nin arkadaşı olmak istiyorlar. Teneffüslerde yanlarına geliyorlar, Aybike'yle konuşmak için çabalıyorlar. Bu da Kamuran'ı sinirlendiriyor. Aybike diğer kızlara da aynı ilgiyi gösterecek, Aybike'nin tek arkadaşı olma konumunu kaybedecek diye içi içini yiyor. Surat yapıyor. "Ay ne sırnaşık şeyler!" diye şikâyet ediyor. Allahtan Aybike diğerlerine karşı mesafesini ve kibrini koruyor.

Her gün evlerinin bulunduğu sokağın başında inmek, babasının mesleğini sorduğunda ses sanatçısı diye kestirip atmak, kılık kıyafetine özenmek, pek çok yabancı şarkıcı veya artist hakkında bir şeyler öğrenmek çok yorucu olsa da Aybike'nin arkadaşlığı yetiyor Kamuran'a. Aybike'nin dokunamadığını öğrenince o da şeftaliye dokunamaz oluyor. Aybike'nin İngilizcesi çok iyi diye deli gibi İngilizce çalışıyor. Aybike gitmiyor diye okul pikniğine o da gitmiyor.

Haziran geliyor, okulların kapanmasına bir hafta kala Aybike annesiyle birlikte Karaburun'daki yazlıklarına gidiyor. Vedalaşmadan, seneye görüşürüz veya iyi tatiller demeden gitmesi Kamuran'ın içini burkuyor biraz. Karneler dağıtılırken Aybike yok.

Eylül geliyor, okullar açılıyor ama Aybike okula gelmiyor. Başmuavine soruyor. Aybike'nin İstanbul'da bir yatılı okula verildiğini öğreniyor. Anne-babası buranın eğitimini yeterli bulmamışlar. Kırılıyor ama belli etmiyor. Aybike'nin yatılı okul adresine birkaç mektup yazıyor. Cevap gelmiyor. Sınıf arkadaş-

ları baştan tavır yapıyorlar Kamuran'a, onları satıp Aybike'yle arkadaş oldu diye. Ama araya yaz girmiş, ayrıntılar solmuş. Kamuran da unutuyor, zamanla eski Kamuran oluyor. Yaz tatilinde çok boy atmış, çivit mavi trençkotu küçük geliyor artık, o da kız kardeşine veriyor.

It's now or never

Elvis Yaşar, bir yıl öncesine kadar işler kötü gittiği için müşterilerine vermek zorunda kaldığı konsomasyon hizmetiyle neredeyse pavyona dönüşmüşken, yeni sahibi Şener Bey'in aileye yönelik atılımlarıyla façayı yeniden düzelten, kış boyunca her çarşamba düzenlediği kadınlar matinesiyle de birden ünlenen, böylece ellili yıllardaki şaşaalı günlerine geri dönen Kristal Gazinosu'yla anlaşmış; haziran, temmuz, ağustos boyunca orada çıkacak.

Bu üç ay, yılların düğün şarkıcısı Yaşar için şöhret treninin son vagonuna binme fırsatı. Gazinoda program yapınca üstüne yapışan bu yaftadan kurtulacak. Usturuplu bir Elvis kılığıyla çıktığı sahnelerde *Only you* veya *Baby what you want me to do*'yu söylemek istediği halde düğün sahiplerinin ısrarıyla *Kırmızı buğday ayrılmıyor sezinden* ve *Selendi'nin dombayları bakar da* başta olmak üzere ne kadar İç Ege türküsü varsa hepsini söylemek zorunda kalmayacak. Civar şehirlere, sayfiyelere hatta belki İzmir'e bile turneye gidebilecek. Yaşı geçmek üzere iken şöhreti yakalama ihtimali var.

Ama bu bölgenin eğlence dünyasının çekirdekten yetişme gazinocusu Şener Bey Yaşar'ın resimli bir afişini yaptırıp şehrin her köşesine asmaya yanaşmıyor. Şarkıcıya programda bir

tür fantezi olacağını, buna şükretmesi gerektiğini hissettiriyor. Gazinonun kapısına adını ışıkla yazdıracak işte, daha ne? Yaşar itiraz ediyor, İstanbul'dan gelecek kadın sanatçının afişlerinin basılacağını duymuş. Kadın bir Emel Sayın, bir Behiye Aksoy olsa neyse. Adı sanı duyulmamış biri. Şener Bey'de cevap hazır. Kadın, adı üstünde, assolist ve assolistlerin afişini bastırmak bu işin kuralıdır.

Yaşar gerçek anlamda şöhret olma umudunu bu işe bağladığı için parasını kendi cebinden ödeyip afiş bastırtmaya karar veriyor. Bu niyetini karısına söylemiyor. Yıllardır kocası bir gün şöhret olacak diye beklemekten usanan kadın taş koyabilir. Evin asıl geçimini sağlayan o. Adam sünnet düğünlerinde, bahçe düğünlerinde, orta halli ailelerin nişanlarında şarkı-türkü söylerken kadıncağız gece yarılarına kadar dikiş dikiyor.

Önce Büyük Çarşı'daki Foto Tan'a gidiyor. Karısının diktiği üç ayrı Elvis kostümüyle bir sürü fotoğraf çektiriyor. Hepsi siyah-beyaz, Foto Tan'ın renkli çekime başlamasına daha yıllar var. Fotoğraflar çok güzel çıkıyor. Nazmi Tan saçlarına harika bir ışık düşürmüş, biraz da oynayıp tebessümünü Elvis'e benzetmiş. Ama Yaşar yine de hayal kırıklığına uğruyor, bunlardan istediği gibi bir afiş olmaz. O Yeşilçam filmlerininki gibi bir şey hayal ediyor. Ya renkli fotoğraf lazım ya da başka bir çare bulmalı. Nazmi Tan tabelacı Hüsnü'ye gitmesini salık veriyor.

Hüsnü tabelacı mabelacı ama hiç de ucuza iş yapan biri değil. Üstelik bunun daha baskısı var, asılması var, afişler bayağı paraya mal olacak. Yaşar mecburen tüm birikimlerini birkaç altın bilezik olarak kolunda taşıyan karısıyla konuşuyor.

"It's now or never!" diyor. Karısı boş boş bakınca açıklıyor. "Ya şimdi şöhret olurum ya da asla olamam."

Bu son tren, yakaladı yakaladı. Karısı düşünüyor. Değer mi? Ya değmezse? Yaşar ya onca para harcayıp yine şöhret olamazsa? Bunca sene didindi, çocuklara ayakkabı almadı, boğazlarından kesti, mecmualara baka baka Yaşar'a en güzel Elvis kostümlerini dikti, bir gün meşhur olsun diye. Olmadı. Acaba zararın neresinden dönülse kâr mı deseler, yoksa bu fırsatı tepmeyelim mi. Epeyce düşünüp taşınıyorlar. Kamuran babasını

hararetle destekliyor. Ancak kaybetmeyi göze alanlar istediklerini elde edebilirler filan gibi iri cümleler ediyor. Anne sonunda bileziklerini çıkarıp kocasının önüne koyuyor.

"Bu son destek yalnız, ona göre."

Tabelacı Hüsnü alaylı bir ressam ama çok kabiliyetli. Eskiden ressamlığı birkaç apartmanın girişine manzara resmi, isteyen okullara Atatürk portreleri yapmaktan ibaretti. Ama sırf sanatsal arzularını tatmin etmek için köfteci İsmail'in duvarına bedavaya yaptığı "beyaz önlüklü bir garsonun uzattığı bir tabak köfte" resmi çok beğenilince, çiftlik sahibi bir-iki köklü ve zengin aile Avrupa soylularının aile tablolarına özendi. Mecmualarda gördükleri gibi bir kanepenin çevresine çoluk çocuk dizilip Nazmi Tan'a toplu fotoğraf çektirdiler, ardından Hüsnü fotoğraflara baka baka yağlıboya tablolarını yaptı, bu da adamın fiyatını epeyce artırdı.

Neyse ki pazarlık Yaşar'ın korktuğu gibi olmuyor, fiyatta kolayca anlaşıyorlar. Afiş yapmak da sanatçı ruhlu Hüsnü için bir fırsat, bu küçücük şehirde ömrü boyunca kaç kere böyle serbestçe bir iş yapma şansı bulabilir ki? Hüsnü Yaşar'dan işine karışmayacağına dair söz alıyor ve siyah-beyaz fotoğraflardan birini seçip işe girişiyor.

Yaşar'ın resmini yapmakla kalmıyor, yaratıcılığını konuşturup harika bir afiş hazırlıyor. Elliye yetmiş bir kartona sulubo-yayla yaptığı afişte koyu mavi pelerinli kostümü, bembeyaz dişleri, alnının üstünde bombe yapan siyah saçlarıyla Elvis'i sakla, Yaşar'ı çıkar. Gitarının altında ışıltılı harflerle "En moda şarkılarıyla Elvis Yaşar" yazmış, en tepede de Yaşar'ın şehirde meşhur ettiği şarkı olan *It's now or never* yazılı.

Yaşar afişi çok beğeniyor ama küçük buluyor, büyük bir şey istiyor, daha metrelerce öteden görülecek bir şey. Hüsnü bunun matbaacının işi olduğunu söylüyor. Matbaacı Ramazan afişi istediği büyüklükte basar. Ama Ramazan basamıyor. Mesele ebat değil, teknik. "Ofset makine lazım, bende yok," diyor ve Yaşar'a İzmir'de bir adres veriyor.

Yaşar soluğu İzmir'de alıyor. Ramazan'ın dediği matbaacıyla anlaşıyor. Basılacak elli afiş Yaşar'a bir servete mal olacak.

Olsun, şöhretli bir sanatçı olduğunun tescillenmesi lazım, bu da ancak şehrin her köşesinde resimlerinin görünmesiyle olur.

Matbaacı afişleri söylediği tarihte teslim etmiyor. Yaşar İzmir'e gidip gelmekten helak oluyor. Tam verdiği avansı geri almak için olay çıkarmaya hazırlanırken, afişler basılıyor. Yaşar paketi yüklenip trene biniyor.

Hüsnü'nün afişleri şehrin duvarlarına yapıştırması için adam tutması teklifine kulak asmıyor. Gazinoda programa başlamasına üç gün kala, gece ortalıktan el ayak çekildikten sonra karısı, kızları, yeğenleri, çoluk çocuk, zamk kovalarını, fırçalarını alıp şehre dağılıyorlar, pek çok duvarı Yaşar'ın afişleriyle donatmayı başarıyorlar. Belediyenin bu işlere aldırış etmediği zamanlar. Şehrin duvarları pislik içinde.

İzmirli matbaacı Yaşar'ı üzmüş biraz, ama işini de iyi yapmış. Baskı pırıl pırıl, kâğıt kaliteli, aldığı para helal olsun. Daha sabahın ilk saatlerinde duvarlarda afişleri gören şehir halkı düğünlerden şöyle bir tanıdıkları Yaşar'ı gazinoda görmeye heves ediyorlar. Kulaktan kulağa konuşuluyor: Bizim Yaşar'ı gördünüz mü? Vallahi Elvis'in tıpkısı olmuş!

Gazinocu Şener Bey hemen herkesin Yaşar'ı konuştuğunu duyuyor, pek ciddiye almıyor baştan. Ama afişleri görünce program kalabalık olsun, müşteriler vay bir sürü sanatçı varmış desin diye iş teklif ettiği düğün şarkıcısına gösterilen ilginin nedenini anlıyor. Afiş çok afili olmuş, Yaşar yakışıklı, ciddi, sanki Elvis'in Memphis'ten çıkıp gelmiş kardeşi. Yaşar'ın birden doğan şöhreti sonradan kendine pahalıya patlamasın diye tedbirini baştan alıyor, Yaşar'ı taltif ediyor, assolistten önce çıkarmaya karar verdiğini söylüyor.

"Afferin, bak biraz para harcadın ama değdi, görüyor musun?" diyor.

Yaşar sevinçten uçuyor. Karısına müjdeyi veriyor. Kızları çok seviniyorlar, assolistten hemen önce çıkmak, uvertür değilsin demek, şöhretli olduğunu gösterir. Ama karısı pek de sevinemiyor. Tamam, şöhret ve itibarı açısından iyi, ama maddiyat açısından kötü olacak. Gazinocu Yaşar'a az bir ücret teklif etmiş, "Programını bitir, sonra gene düğünlere git, paranı öyle

kazan," demiş. Ama şimdi öyle bir saatte çıkacak ki, önce düğüne sonra gazinoya gitse programa yetişemez, gazinodan sonra gideyim dese düğün dağılmış olur. Elde avuçta da bir şey kalmadı. Nasıl geçinecekler?

Yaşar öyle sevinçli ki işin o kısmını düşünmüyor.

"Ben de gündüz düğünlerine giderim," diyor. "Ayrıca yevmiyeyi artıracam tabii! Şöhretli bir sanatçıyı düğüne çağırmak kolay mı?"

Karısı gazinonun ilk gününü bekliyor. Para pul bir yana, asıl ya beğenmezlerse, ya seyircide hayal kırıklığı yaratırsa diye endişeleniyor. Adam kırkına geldi ama hâlâ çocuk, hayata bir küstü mü uğraş dur sonra yüzünü güldürmek için.

İlk gece. Gazino tıklım tıklım dolu. Elvis meraklısı babalar ve rock'n roll ateşine kapılmış gençler ön tarafı seçmişler. Karısı ve kızları da geliyor. Kamuran'ın gözleri müşterileri tarıyor, tiplerine bakarak babasından hoşlanıp hoşlanmayacaklarını kestirmeye çalışıyor. Aslında korkacak bir şey yok. Yaşar'ın hali tavrı o yıllar için hiç komik değil. Biraz modası geçmiş olabilir ama bu küçük şehrin insanları zamanın gerisinden geliyor zaten. Dünyanın başka bir ucunda başlayan zaman, pek çok yeri dolaşıp bu şehre vardığında aradan en iyi ihtimalle on beş-yirmi yıl geçmiş oluyor.

Yaşar programına en sevdiği şarkı olan *Only youuuuuu* ile başlıyor. Gençlerin bazıları eşlik ediyor. Kısmen hep bir ağızdan söyleniyor ve ilk şarkı alkışlar içinde bitiyor. Parçalar giderek hızlanıyor. İsteklerle iyice uzattığı programı sona erdiğinde Elvis hayranı gençler ayaktalar, tebrikler, teşekkürler gırla gidiyor. Böylece düğün şarkıcısı şöhret treninin son vagonuna binmeyi başarıyor.

Maddi açıdan yetersiz olsa da harika bir yaz geçiriyor. Yerel muhabirler kapısında kuyruk oluyor, hepsine röportaj veriyor, Elvis kostümleriyle çekilmiş fotoğrafları gazetelerde basılıyor, çarşıya gittiğinde esnaf elini sıkmak istiyor, çay bahçesinde otururken aileler imzalı fotoğrafını istiyorlar. Gazinoda çıkmadığı tek günü istemeyerek de olsa düğünlerde değerlendiriyor. Yevmiyesini artırmış, düğün sahipleri itiraz etmiyorlar, cö-

mert davranıyorlar ama şöhret oldu olalı çok kapris yapıyor diye adı çıkıyor.

Derken yaz bitiyor, gazinonun bahçe kısmı kapanıyor, programı hafifliyor, daha alaturka bir seçim yapılıyor. Kadınlar matinesi müşterisi de Elvis meraklısı olmadığı için gelecek yıl görüşmek üzere diye el sıkışıyorlar Şener Bey'le. Düğün sezonu da kapanmış. Boş boş evde oturuyor. Aslında kışın da düğündür dernektir, özel gecedir iş çıkıyor ama Yaşar bu hafif işleri şöhretine yediremiyor. Yazı bekliyor, Şener Bey'le bu kez sıkı bir pazarlık etmeye kararlı. Ama beklediği gibi olmuyor, gazinocu Yaşar'a istediği parayı vermiyor. Bir önceki yazın sarhoşluğuna kapılan Yaşar blöf yapıyor.

"Bu paraya çıkmam," diyor. "İzmir'e gitsem havada kaparlar."

"Sen bilirsin," diyor Şener Bey.

İzmir'e gidiyor, sahne almak amacıyla gazinoları dolaşıyor, ama İzmir'de Yaşar'ı tanıyan bir Allahın kulu çıkmıyor. Yanında taşıdığı gazete röportajlarını göstermeye, aslında şöhretli biriyim demeye de utanıyor. Yeniden afiş bastırmak, böylece Şener Bey'i ikna etmek için karısının ağzını arıyor, hiç yanaşmıyor karısı. Şöhretli olmak istiyordu, oldu işte, tamam. Yaşar bu kez kendini afiş olarak kullanmayı deniyor. Elvis kostümlerini giyip çarşının içinden geçip duruyor ama kimse dönüp bakmıyor. Alışmışlar artık. Birkaç kez daha geçerse deli muamelesi yapacaklar.

Bir umut, gazinocu Şener Bey kapısını çalar diye bekliyor ama çalmıyor adam. Dört kişilik bir grup getirtmiş İzmir'den, saçları omuzlarında bitli hipiler. Anadolu rock söylüyorlarmış. *Leblebi koydum tasa gız annem* filan. Tekrar düğünlerde çıkmaktan başka çaresi kalmıyor. Kırgınlık içinde Elvis kostümlerini kaldırıyor, saçlarını, favorilerini uzatıp çiçekli gömlekler giyerek düğünlere gidiyor tekrar. Canla başla çalışıyor. Evi geçindirmek lazım.

"Todi musikisi"

A. ve A. Günay'a

Bir 19 Mayıs tatilinde liseden beri görüşen bir grup orta yaşlı kadın Ankara'dan İstanbul'a geliyor. Kimi eczacı, doktor, kimi avukat, bankacı. Hepsi İstanbul'a sık gelip giden kadınlar ama hep akraba ziyareti veya iş için. Bu kez yanlarında kocaları veya çocukları olmadan, kadın kadına, gezip eğlenmek istiyorlar. Beyoğlu'nda bir otelde yer ayırtmışlar. Üç günlük programları var. Yabancı turistler gibi Topkapı ve Dolmabahçe saraylarını gezecekler, Boğaz turu yapacaklar ve –turistlerden farklı olarak– magazin programlarında çok sık gördükleri bir fasıl meyhanesine gidecekler.

Kadınlardan biri, uzun yıllar başka bir şehirde yaşadıktan sonra dönüp gruba katılmış. Gençliğinde meyhaneye ve fasıla çok meraklıymış. Damağında o yıllardan kalma bir tat var. Ama magazin programlarının meşhur ettiği bu mekânlara hiç gitmemiş. Nasıl yerler, kimler geliyor, sosyete takımı meyhanede nasıl eğleniyor diye çok merak ediyor.

Önce Balık Pazarı'nda bir şeyler yiyelim diyorlar. Bu tip yerlerin menüsü çok uyduruk oluyor çünkü. Gerçi buraya verecekleri fiks menü ücretiyle üç kere fasıl meyhanesine gidilir, her seferinde tıka basa doyulur, üstüne de Lale'de işkembe çorbası içilir. Ama paparazzilerin meşhur ettiği sosyete meyhanelerine gitmenin bir bedeli var.

Balık Pazarı'nda ayaküstü kokoreç ve midye tava yiyorlar, ardından İstiklal'de bir tur atıyorlar, sonra bir kafeye oturup sohbet ediyorlar. Hepsi meslek sahibi bu kadınlar dünyada ve Türkiye'de olup bitenle ilgililer. Yakın zamanlarda cereyan eden siyasi olayları, toplumsal kaynamayı konuşuyorlar. New York'ta İkiz Kuleler'e yapılan saldırının üstünden dokuz ay geçmiş. Dünyanın siyasi olarak derin bir değişim yaşayacağı kanısındalar ve Türkiye'de de bir değişim döneminin başında olduklarını kabul etmekle etmemek arasında kararsızlar. Bu ülkede gündem ve siyasetin akışı öyle hızlı değişiyor ki, herhangi bir öngörünün kıvamını bulup test edilmesine fırsat kalmıyor.

Program on bire doğru başlayıp sabahın ilk ışıklarına kadar sürdüğü için on buçuğa kadar sohbetle vakit geçiriyorlar, sonra taksilere doluşup meyhaneye gidiyorlar.

Maçka'nın gösterişli, devasa apartmanlarından birinin bodrum katındaki meyhaneye yanları açık, üstü siperli tünelimsi bir geçitten geçerek giriliyor. Gruba yeni katılan kadın daha kapıdan itibaren gördüğü her ayrıntının zihnine yerleşeceğini hissediyor. Burası başka bir âlem çünkü, burada şimdilerde iyice kabalaşmış olsa da bir zamanlar incelikli kurallarla işleyen meyhane adabının geçmediği belli, eski eğlence geleneğinin zamana direnmiş en süfli yanları yaşanıyor.

Bodrum kat tümüyle meyhaneye çevrilmiş. Ucu bucağı yok. İçerisi daha şimdiden dolu. Millet sırt sırta oturuyor. Magazin programları meyhaneyi öyle meşhur etmiş ki, daha çok müşteri sığsın diye masalar arasında çok az yer bırakılmış, bir dünya insanı rahatsız etmeden geçmek mümkün değil. Mekân bodrum kattan bozma olduğu için tavanı basık, kolonlarla bölünmüş ve tavandaki kirişler basıklığı iyice artırıyor. Kapalı yerlerde sigara içilmesi henüz yasaklanmadığı için havalandırma var gücüyle çalıştığı halde dumandan göz gözü görmüyor.

İtiş kakış yerlerine yerleşiyorlar. Kadının ilk dikkatini çeken masaların yalnız sıkışık değil, aynı zamanda dar oluşu. Karşılıklı iki tabağın arasına mezeler üst üste konmuş. Gerçi masaya sıralanan bu şeylere meze demek mezeye hakaret olur. Hepsi sıradanın sıradanı haydari, fasulye pilakisi, Amerikan sala-

tası, mücver, turşu, peynir. O kadar. Bayat görünüyor, üstelik çok az, tabaktakileri paylaşınca, her birinden adam başına bir çay kaşığı düşüyor.

Bir şey daha kadının dikkatini çekiyor. Meze konusunda pintiliğin, bayatlığın ve kötü servisin zirvesine yerleşen meyhane rakı servisinde süper performans gösteriyor. Müşterilerin bir dilim daha peynir isteklerini duymazdan gelen garsonlar, boşalan kadehleri rakıyla doldurmakta hiç gecikmiyorlar. Bunca para rakı ve eğlence için ödeniyor, yemek için değil. Müşteriler adamakıllı sarhoş olsunlar ki çok eğlendik diyebilsinler.

Gençlerden oluşan hanende ve sazendelerle, hakiki bir fasıl gibi başlıyor program. Sanatçılar konservatuar öğrencileri olmalı, nota okuyorlar. Başarılı oldukları söylenemese de, hakkını vermeye gayret ettikleri o güzelim *Acaba şen misin kederin var mı/ Ne kadar yalnızım haberin var mı* şarkısı kalabalığın çatal-kaşık sesleri, uğultusu, gürültüsü arasında güme gidiyor. Bu ağır şarkılar müşterilerin yerleşmesine, gecikmişlerin gelmesine zaman tanımak için söyleniyor.

Kadın, müşterileri inceliyor; görmeye alışık olmadığı insan tipleriyle dolu ortalık. Sahnenin dibindeki bir masada, yaşları elliye yakın, göbekli ve kel iki ağır abi oturuyor. Garsonlar masalarına sürekli yanarlı dönerli bir şeyler taşıdığına göre fiks menü müşterisi değiller, kalın birileri oldukları belli. Kravatsız siyah takım elbise giymişler. Bıyıkları düşük, bakışları karanlık bu yeraltı abilerinin karşısında taş çatlasın on dokuz yaşında, dekolteleri dudak uçuklatan, gerçekten güzel iki kız oturuyor. Kızlar cilveden, kahkahadan kırılıyorlar.

Meyhanenin müşterileri bu iki adam gibi karşılarına genç kızları oturtmuş "Kurtlar Vadisi" abilerinden, varlık ve şöhret sebepleri bu tür adamların çevresinde bulunmak olan kadınlardan, solaryum bronzu genç işadamlarından, onların her durumda memnuniyetsiz eşleri veya sevgililerinden, baba parası yiyen gençlerden, İstanbul'un gece hayatında görünüp meşhur olmak isteyenlerden, Ankaralılar gibi grup halinde oturan, meslek sahibi, orta yaşlılardan, gerçekten fasıl dinleyeceğini zannederek gelmiş şaşkınlardan, paralı sevgili aradıkları apaçık

belli olan kadınlardan oluşuyor. Hepsinin ortak özelliği eğlenmenin dibine vurma arzusuyla dolup taşmaları.

Kadın, kolonların dibinde küçücük bir masaya sığışmış, biri orta yaşlı, diğeri çok genç iki kadın görüyor. Yanlarında erkek yok. Sürekli konuşuyorlar ve müşterileri gözden geçiriyorlar. Orta yaşlı kadının yüzü gülmüyor, kızı dürtüp duruyor. Orta yaşlı olan genç kızın annesi olabilir ve kızının bu tür mekânların müdavimi kalın adamlardan biriyle tanışmasını, aralarında bir ilişki başlamasını umuyor olabilir diye düşünüyor kadın.

Daha hanende-sazende grubu sahneden inmeden fiks menü müşterilerine ara sıcaklar dağıtılmış bile. Mekânın fiks menü müşterisini önemsemediği belli. Fatih Ürek alkışlar, ıslıklar, isterik çığlıklar arasında sahne aldığında, olabilecek en berbat ana yemekler çoktan dağıtılmış, müzik fasıllıktan çıkmış, kafalar kelle olmuş, pist oynamak isteyenlerle dolmuş. Ama pist küçük, herkesi almıyor. Bu nedenle masaların arasındaki daracık yerlerde, ufak boşluklarda oynuyorlar. İyice azanlar masaların üstüne çıkmış. Çılgın bir görüntü. Paralar yapıştırılıyor, peçeteler demet demet havaya savruluyor, birileri şampanya patlattırıyor, Fatih Ürek'e gül yaprakları savuruyorlar.

Orta yaşlı kadın, kızının bu kalabalıkta fark edilmediğini düşünüyor olmalı ki kıvrak vücudunun oynarken nasıl da çekici olduğu görünsün diye genç kızı masaya çıkartıyor. Ama kız fena sarhoş olmuş, masada daha iki kere kıvırmadan kafasını küt diye kirişe geçiriyor. Durumu görenlerden bir kahkaha kopuyor, gülmekten ölecekler. Orta yaşlı kadın korkunç bozuluyor. Kız ağlayarak masadan iniyor, orta yaşlı kadın garsonlara bağırıp çağırıyor, az sonra buz dolu bir torba getiriyorlar, genç kız başına koyuyor. Kıza paralı bir sevgili bulma ümitleri suya düştüğünden olsa gerek, az sonra kayboluyorlar ortalıktan.

Fatih Ürek siyah transparan bir gömlek giymiş, canla başla şarkı söylüyor. Her masayla ilgileniyor, herkese bir laf atıyor, eğlenmeyenleri dürtüyor, oynayacağım da yerim dar havasındakileri çekiştirip piste çıkartıyor. Müşterinin nabzına göre şerbet veriyor. Amaç bu kalabalığı coşturmak, kendinden geçirmek ise adamın işini hakkıyla yaptığını söylemek lazım. An-

karalı grup çok eğleniyor. Ama darbukayla, ritimle yaratılan bir coşku havasından çok, salonu dolduran çoğunluğun ta kendisiyle eğleniyorlar. Tuhaf tipleri birbirlerine gösteriyorlar, aralarında alengirli ve gergin bir mevzu olduğunu hissettikleri çiftleri takibe alıyorlar, sapların kimlere çengel atacağını tahmin etmeye çalışıyorlar. Arada da şarkılara katılıyorlar, sonuçta eğlenmeye geldiler.

Kadın, ortam eğlenilmeyecek gibi değil diye düşünüyor. Manasız bir coşku içindeki bu çoğunlukta garip bir seyirlik hal buluyor, gözlerini delice eğlenen bu insanlardan alamıyor. Aşırılığı izlemenin çekici bir tarafı var. Asaf Hâlet Çelebi'nin[1] bu eğlence tarzındaki süfliliği, pespayeliği çok ağır eleştirdiği bir yazısını belli belirsiz hatırlıyor. Ankara'ya dönünce yazıyı bulup tekrar okumayı düşünüyor.

Meyhanelerin vazgeçilmez şarkılarından biri olan *Çile bülbülüm çile*'ye geliyor sıra. Müşteride coşku tavan yapıyor, herkes sesi çatlayana kadar çileeeeeeee diye bağırıyor ve ardından var güçleriyle, hançerelerini yırtarcasına Allah! diyorlar. Muhtemelen hayatlarında bu kadar güçlü bir şekilde Allah dedikleri tek an bu diye düşünüyor kadın, yeraltı abileri dahil tüm müşteriler huşuyla ilgisi olmayan bir coşkuyla Allah! diye bağırıyorlar.

Kadın aslında buraya kadar olan kısma çok şaşırmıyor, fasıl adabı daha o doğmadan bitmişti zaten. Sosyetesinde de, eli yüzü düzgününde de, tüm meyhanelerde fasıldan bugüne kalan artık ele geçirilemeyecek bir geçmiş zaman arzusu. Fasıllar bir tür zaman makinesi, müzik niteliğini kaybetmiş seslerden oluşan bir dalgaya kendini bırakıyorsun, musikide estetik yaratmış bir zamana anlık bir yolculuk yapıp süfli zamanına geri dönüyorsun. Sosyete fasıllarının bir özelliği yokmuş diye düşünüyor, gördüğü acayip tipleri kâr sayabilir, hepsi bu.

Bu düşüncelerle tuvalete gidiyor ve çok şaşırıyor. Hepsi bu değilmiş meğer. Kötü bir fiks menü için bile dünyanın parasını ödedikleri mekânda ücretsiz olması gereken tuvaletler paralı ve de akıldışı denecek kadar pahalı. Burada işemek için veri-

1 Asaf Hâlet Çelebi. *Bütün Yazıları*, Hazırlayan: Hakan Sazyek, YKY, 1998.

len parayla bir üniversite öğrencisi iki hamburger yiyip bir ayran içebilir. Eski zamanlardan gelen fasılların bugüne bağlandığı yer iyice tuhaf, akıldışı bir yermiş diye düşünüyor. Zaten bu meyhaneye adımını attığı andan itibaren her şeyde bir aşırılık, bir akıldışılık, bir mesele, üstüne düşünmeyi hak eden bir konu buluyor.

Ama kadını şaşırtan şey tuvaletin sadece ücretli olması değil akıl almaz ölçüde pis, sefil ve sefih olması. Zil zurna sarhoş kadınların kimileri yerlere oturmuş, kafayı kaldıramaz halde-
ler. Kimileri klozetin içine, dışına, yanına, yöresine kusmakla meşgul. Bazıları öyle sarhoş olmuş ki, açılabilmek için ha bire soğuk suyla yüzlerini yıkıyorlar, makyajları akıyor, yıkamaya çalıştıkça daha da bulaşıyor. Bir kadın ağlıyor, tepiniyor, yanındaki kadın onu sakinleştirmeye çalışıyor. Bir başkası tuvaletin kapısında bekleyen bir adamla kavga ediyor, birbirlerine ana avrat dümdüz gidiyorlar. Genç bir kadın üstüne işemiş, bacaklarından sızıyor. Kimsenin birbirine aldırdığı yok, kimse bu sefillikten rahatsız görünmüyor, belli ki buraların doğal hali bu.

Kadın, pembe pötikare önlük giymiş, tezgâhında oturan tuvaletçiye kabinlerden birini temizlemesini söylüyor. Tuvaletçi bir süre aldırmadan, hiç niyeti yokmuş gibi bakıyor. Ama kadın da bakıyor dimdik, hiç çekmiyor bakışlarını. Bu sert bakışma üzerine tuvaletçi kadın istemeye istemeye yerinden kalkıyor, ne olur ne olmaz, böyle dimdik baktığına göre mühim biri olabilir diye düşünmüş olmalı. Buraya hep "mühim" birileri gelir. Kabinlerden birine bir kova su döküp klozeti yıkıyor. Sonra kadına Buyur! diye işaret ediyor. Sanki yükümlü olmadığı bir işi yaparak lütufta bulunmuş.

İğrenç lavaboya bakmamaya çalışarak ellerini yıkadıktan sonra salona tekrar dönüyor. Yerine otururken tümü erkeklerden oluşan kalabalık bir grup, Fatih Ürek'in kısa bir ara vermesinden faydalanarak, Fenerbahçe Marşı'nı söylemeye başlamış. Gruba derhal katılanlar oluyor, coşku bir anda artıyor. En nezih denebilecek anlarını *Bir tatlı huzur almaya geldik Kalamış'tan* cümlesini söylerken yaşayan yaklaşık yüz kişi, hep bir

ağızdan *Kalpleri fetheden renkler/ Yaşa Fenerbahçe/ Türk'ün kalbi senle atar/ Yaşa Fenerbahçe* diye bağırıyorlar.

Daha bunu sindirememişken, rakip takımların taraflarının ıslıkları ve yuhalamalarıyla kısa kesilen marş, Fatih Ürek'in "birleştirici" manevrasıyla başka bir marşa geçiyor. Müşteriler hep bir ağızdan, ta ciğerden ve delirmiş gibi, yerlerinde zıp zıp zıplayarak Onuncu Yıl Marşı'nı söylüyorlar. *Çıktık açık alınla/ on yılda her savaştan / On yılda on beş milyon genç yarattık her yaştan.*

Kadın için asıl şok bu. O ana kadar yaşanan bütün garabetleri gölgede bırakıyor.

Bir meyhaneye eğlenmeye gelen bunca insan neden durup dururken Onuncu Yıl Marşı'nı söyleme ihtiyacı duyar?

Bu soruya sosyolojik, psikolojik, ideolojik, politik, ekonomik açıdan verilecek sayısız cevap var, her biri de çok uzun. Bu sefih ve sefil sosyete meyhanesi kesinlikle özgün bir vaka ama cevapların düşünüleceği yer değil.

Ankara'ya döndüklerinde Asaf Hâlet Çelebi'nin kitabınıçıkarıyor. Çelebi'nin 1941'de yazdığı "Todi Musikisi" başlıklı yazıyı buluyor ve aşağıdaki satırları okuyor:

Todi, bugün umumiyetle alaturka dediğimiz meyhane musikisinin adıdır. Bunun ne hakiki ve klasik musikimizle ne de mahalli halk musikisiyle alakası vardır. Todi eski musikimize de tasallut edip adileştirir, bayağılaştırır. Todi bugün boyalı rüküş hanımların teker teker kalkıp yayık sesleriyle sarhoş seyircileri avuttukları modern –alaturka– meyhaneler muhitinin musikisidir. Alaturka ismi onun için biçilmiş kaftandır, fakat "Türk" değildir. (...) Todi her ne kadar isminden de anlaşıldığı gibi Çingenelikle alakadarsa da sırf Çingene musikisi demek de değildir. Biraz Çingene, biraz Ermeni kokan, fakat tam manasıyla onlara da isnat edilemeyen bir halitadır. (...) Başka bir ismi de piyasa musikisidir ki bu da bayağı halk tabakasının hoşlanacağı muhitlerde geçen yayıklığın, adiliğin, pespayeliğin ifadesini veren, insan ruhunu alçaltan, bunaltıcı, sinirlendirici, monoton, yaygaracı bir şey demektir ve vazifesi sarhoşları sızdırıp kusturmaktan ibarettir. (...) Piyasa sanatkârları, Çingene kemancılar ve Ermeni kanuncular onla-

rı karikatürize edip kirlettikten sonra aykırı usul ve notalarla ortaya atarlar.

Yazının içerdiği ağır ırkçı tondan çok rahatsız oluyor, yazının bu niteliğini nasıl atlamış? Şimdi bu satırların onun için tek değeri, bu sefih eğlence mekânı hakkında düşünmek için bir başlangıç olması.

Bir intihar

14. yaş gününü yaşadıkları küçük şehirdeki tek alışveriş merkezinin gençler arasında çok popüler olan "kafe"sinde kutlamaya kafayı takan kızını evde, sadece kız arkadaşlarını çağırabileceği, küçük bir parti için ikna etmeye çalışan anne; kızının bağırıp çağırıp ağlayarak sonuç alamayacağını anlayınca "Bana o kafede doğum günü yapmazsanız kendimi öldürürüm!" diye tehditler savurması üzerine, kötü bir hatıra nedeniyle tepeden tırnağa titriyor ve kızlarla erkeklerin medeni bir şekilde arkadaş olabileceklerine inanmadığını düşündüğü kocasına, dikkatle seçtiği kelimelerle ve şakayla karışık bir havayla konuyu açarak, kızlarına bir ayar vermesini istemek zorunda kalıyor.

Kocasının çocuğun odasına dalacağını, gürleyerek azarlayacağını, son zamanlarda her lafa çemkirmek gibi kötü bir huy edinen kızı babasına cevap vermeye kalkarsa dayak yiyeceğini, bunun da her şeyi daha beter hale getireceğini sandığı için mutfakta kapıya yakın bir yerde duruyor, kocasının kızının odasına dalmasını engellemeye niyetli.

Sabahın köründe evden çıkıp ancak gecenin on birinde dönebilen oto tamircisi baba yemeğini yerken en ufak bir celallenme belirtisi göstermeden dinliyor. Anne telaşlanıyor. Anlat-

tıklarını böyle sessizce dinlemek kocasının hiç âdeti değil. Kısa bir sessizlikten sonra, aralarındaki konuşma şöyle gelişiyor:

"Nasıl âdet olmuş kafede doğum günü partisi yapmak?"

"Ne bileyim... herkes kafede yapıyormuş işte..."

"Gitti mi daha önce?"

Anne zınk, kalakalıyor. Evet, kızı bir keresinde öyle çok ısrar etti ki, babadan gizli izin vermek zorunda kaldı. Ama öyle kendi haline de bırakmadı. Burası küçük şehir, daha çocuk demezler, hemen bir dedikodu çıkarırlar. Arkasından gitti, kız kafede arkadaşlarıyla otururken o vitrinlere baktı, arada bir de ne yapıyorlar diye kafenin dışından çocukların oturduğu masayı gözetledi. Soruyu boğuntuya getirmek istiyor.

"Biraz daha pilav vereyim mi?"

"Gitti mi dedim.."

"Yok canım... müsaade eder miyim hiç?"

"Niye?"

Tuzak diye düşünüyor kadın. Kocası ağzından laf almaya çalışıyor.

"Ne demek niye?"

"Ne yani? Bütün arkadaşları gidiyor da o niye gitmiyor? Çağırmıyorlar mı yoksa?"

Cevap bekleyerek bakıyor, arkadaşları kızını küçümseyip doğum günü partilerine çağırmamışlarsa eğer çok kızacak, okula da, öğretmene de saydırmaya hazır.

"Benim kızım eksikli mi? Benim kızımı adam yerine koymuyorlar mı?"

Kadın çok şaşırıyor. Bunca yıllık kocasının sandığı gibi duyarsız, çoluk çocuğunun halinden anlamaz bir adam olmadığını, çocuklarına değer verdiğini fark ediyor. Kocasına ilk kez görüyormuş gibi bakıyor.

Baba, annenin kıvırma, dolandırma huyunu biliyor, doğrudan kızını çağırıyor bu yüzden, karşısına alıyor. Kız da annesinden farklı değil. Hafiften titreyerek oturuyor babasının karşısına. Baba nasıl bir doğum günü istediğini soruyor. Kız babasının kızmadığını hissediyor, içi kanatlanıyor. "Vallahi çok masraf olmayacak baba," diye yemin ediyor. Bir pasta yaptıra-

cak, bir de kola ısmarlayacak herkese, o kadar. Bütün sınıfı da çağırmayacak zaten.

"Onlar seni çağırdılar mı kendi doğum günlerine?" diye soruyor baba.

Başını sallıyor kız.

"Niye gitmedin hiç?"

"Annem yollamadı."

Kız annesini koruyor, bir kere izin verdiğini söylemiyor.

"Tamam... ama seni çağıranı çağır," diyor baba, "herkesi değil."

Kız kulaklarına inanamayarak annesine bakıyor.

Anne doğum günü partisinin kız erkek karışık olacağını söylemeli mi, söylememeli mi bilemiyor. Ama baba sonradan öğrenirse kıyameti koparır, en iyisi şimdiden söylemek.

"Sınıftaki oğlanlar da gelecekmiş ama," diyor, yüreği ağzında.

"Gelsinler," diyor baba, önemsemiyor. "Sınıf arkadaşları değil mi?"

Kız annesine zaferle bakıyor ve sevinçten uçarak odasına gidiyor. Anne şaşkınlıktan küçük dilini yutmuş.

"Sen de git ama yanlarında durma, arada uzaktan bak," diyor baba. Annenin şaşkınlığını görünce "Herkesin evladı evlat da benimki değil mi?" diyor. "Arkadaşlarının yanında boynu bükük mü kalsın?"

Parti günü kız arkadaşlarıyla kafede oturuyor. Sınıfındaki oğlanlardan sadece üçü gelmiş. Onları uzaktan izlerken, tedirgin olacak bir şey olmadığını düşünüyor anne. Hepsi daha çocuk. İçi sızlıyor. Çocukluğunu zehir eden o intihar hikâyesini hatırlıyor.

Altı yaşındaydı. Babası Petkim'e işçi girince köyden İzmit'e taşınmışlar, dört katlı bir apartmanın giriş katında oturmaya başlamışlardı. Mahalle sakinlerinin hepsi onlar gibiydi; üç-beş sene öncesine kadar köylerinde tarla ekip biçen, hayvan bakan, sonradan olma işçiler. Anne, baba, dört çocuk, sayıları ve kalış süreleri değişen misafirler basık tavanlı, iki odalı bir daireye

sığışmak zorunda kalmış olsalar da köyün çamurundan, ayazından, yazın ayrı kışın ayrı eziyetinden kurtuldukları ve en önemlisi her ay başı ellerine belli bir para geçtiği için hayatlarından memnundular.

Bitişiklerindeki apartmanda, onlar gibi ailesiyle birlikte köyden göçmüş, ortaokul öğrencisi Gülümser diye bir kız oturuyordu. Boylu poslu, uzun saçlı, yemyeşil gözlü, çok güzel bir kızdı.

Babasının gece vardiyasından yorgun argın geldiği bir sabah fırından aldığı ekmekleri kucaklamış, apartmana girerken güm diye bir ses duydu. Birinin silkelemek için çıkardığı halı düştü sandı. Dönüp bakınca Gülümser'in kumral saçlarını gördü. Yüzükoyun yerdeydi kız, başından akan kan hâlâ unutamadığı bir hızla saçlarını kırmızıya boyuyordu.

Ateşlendi, bir hafta yattı. Gülümser'in kan içindeki ölüsü senelerce gözünün önünden gitmedi. Kızın kendini niye beşinci kattan attığı mahallede uzun uzun konuşuldu. Ailesi sebebini gizlemeye çalıştı ama sonra ortaya çıktı. Gülümser'i otuz beş yaşında bir adamla nişanlamışlardı. Kız evlenmek değil, liseye gitmek istiyordu. Daha on dört yaşındaydı. Kızlarının intiharı bile aileyi yanlışından döndürmedi, tabutuna yaklaşan düğünü için dikilen duvağı örttüler.

"Garaz"

Türkçeci yarıyıl tatilinde ödev vermiş, bir kitap okunacak, özeti çıkarılacak. *Yaprak Dökümü, Aşk-ı Memnu, Hanımın Çiftliği* gibi televizyon dizisi olmuş romanları kesinlikle kabul etmeyeceğini de en baştan söylemiş. Öğrenciler izledikleri bu dizilerden akıllarında kalanı yazıp ödev diye veriyorlar, ama kaynak romanlarla alakası çok sınırlı olduğundan daha ilk cümlede yakalanıyorlar.

Meriç'in bir kitap okuyup bitirmesi için sadece cumartesi pazarı var. Kitapla da başı hoş değil, bu yüzden ödev gözünde büyümüş, tatil boyunca sallamış, şimdi telaşta. İnternetten hazır bir özet de indiremez. Türkçeci kitabı gerçekten okuyup okumadıklarını anlamak için hiçbir ödev sitesinde cevabı olmayan sorular soruyor, okumadıklarını anlarsa hiç acımıyor, basıyor sıfırı. İşini bu kadar önemsediği için öğretmene sinir oluyor kız. Zaten niye Türkçe diye bir ders var ki? Hepsi Türkçe konuşuyorlar işte, daha ne?

Evlerinde ders kitapları, Kuran tefsiri filan dışında kitap yok. Bir zamanlar gazetelerin ek olarak verdiği ve babasının bir heves biriktirdiği kitapları da, kimse el sürmeyince, annesi toz tutuyor, kalabalık ediyor diye çöpe atmış. Kitapçıya gitmesi lazım ama üşeniyor. Üst katlarında oturan, ara sıra kitap oku-

duğunu gördüğü Selami Amca'ya gidiyor. Ama adam kahveye gitmiş. Karısı bir kucak kitap getirip koyuyor önüne, "Birini seç," diyor.

Hepsine bakıyor, eviriyor, çeviriyor, içi sıkıntıyla şişerek birkaç satır okuyor. Sonunda hikâyelerden oluşan bir kitapta karar kılıyor. Bir sürü bilmediği kelime var içinde, ama yine de okuyabilir gibi görünüyor, diğerlerinde bir cümle bir sayfa sürüyor çünkü, cümlenin sonuna geldiğinde başını unutuyor insan.

Eve dönüyor, içerisi dolu, komşular gelmiş. Bir bardak çay alıp odasına gidiyor, yatağına oturup okumaya başlıyor.

İlk öykünün adı "Yatık Emine". Başlangıçta sıkılıyor, bilmediği sözcüklerin anlamını çıkartmaya çalışıyor ama okudukça buna gerek kalmadığını fark ediyor, kolayca anlamaya başlıyor. Derken asla olmayacağını sandığı bir şey oluyor, kitaba fena halde kaptırıyor. Akşam annesi yemeğe gelmesi için sesleniyor. Ama kitabı elinden bırakmak istemiyor. "Küs Ömer"e üzülüyor, "Vehbi Efendinin Kuşkusu"nu merak ediyor, "Ayşe'nin Yazgısı"ndan irkiliyor. Uyanır uyanmaz ilk işi kaldığı yerden devam etmek. Kahvaltı yaparlarken bir yandan kitap okuduğu için sucuklu yumurtanın çoğunu abisi yiyor.

Ev toparlanacak, bir gün önce yıkanan çamaşırlar kurumuş, ütülenecek, dünya kadar iş var. Annesi Meriç'in yardım etmesini istiyor. Ama günlerden pazar olduğu için işe gitmeyen babası kızına arka çıkıyor.

"Oku kızım sen kitabını," diyor.

Meriç kitabı bitirince soluğu karşılarında oturan Zülal Abla'nın evinde alıyor. Çünkü okuduğu son öykü "Garaz" aynı onun hayatı!

"Bu hikâyeye inanamayacaksın!" diyerek dalıyor Zülal Abla'nın bir zamanlar çok özenerek yapıldığı belli olan, tek katlı, eski evine.

Mahallelinin evde kaldı, geçim sıkıntısı da çok diye üzüldüğü, kel-dul ne olursa bir adam bulup evlendirmek için çırpındığı Zülal Abla Alzheimer'lı annesiyle birlikte yaşıyor. Henüz kırk yedi yaşında olduğunu söylese de, elliyi çoktan aştığı belli. Para sıkıntısı yüzünden düzenli boyayamadığı saçlarının diple-

ri bembeyaz, gözlerinin çevresi kırış kırış, gıdısı sarkmış, ellerinin üstünde de kahverengi lekeler var.

Sözde terzi ama terzilikle hayat kazanılan zamanlar geçeli bin yıl olduğu için etek bastırmak, paça kısaltmak, fermuar değiştirmek, bel daraltmak gibi ufak tamirat-tadilat işleri yapıyor. Annesini evde yalnız bırakamayacağı için bir işe girip çalışması mümkün değil. Gerçi bu yaştan sonra bir iş bulabilir mi, o da ayrı konu. Allahtan ablasının üç çocuğundan en büyüğü bir fabrikaya girince teyzesinin elektrik, su, telefon masraflarını üstlendi, kıştan kışa kömürünü almaya söz verdi. Mahallenin varlıklı kadınları da ara sıra etek-ceket, düğün elbisesi filan diktiriyorlar da ana-kız açlıktan ölmüyorlar.

İnsan bu şartlarda yaşayan birinin yaşama sevincini kaybetmesini bekler, ama Zülal Abla öyle değil. Yokuş aşağı gittikçe hayata daha çok bağlanmış. Sekizinci sınıf öğrencisi Meriç'in hikâyede anlatılan aynı senin hayatın diyerek eve rahatça dalabilmesi de bundan.

Kızın okuduğu kitabın adı *Memleket Hikâyeleri*. Yazarı Refik Halit Karay. Sözünü ettiği hikâyenin kahramanı Nebile küçük bir kasabada yaşayan yoksul bir ailenin kızıdır. Babası birden zengin olur, İstanbul'a taşınırlar. Nebile müthiş tantanalı, har vurup harman savurdukları, şımarık bir hayat yaşar. Ama zenginlik geldiği gibi hızla gider ve Nebile ona görkemli bir hayat verip sonra elinden alan babasına müthiş bir garaz duymaya başlar. Bir gün iyice düşkünleşmiş ihtiyar adama bakar, zengin ve şaşaalı hayatı sırasında öğrendiği İstanbul Türkçesini unutup "Sakalın teneşirde sabunlana," der.

Hikâyeyi dinleyen Zülal Abla şıngırtılı bir kahkaha atıyor. Fakat Meriç ilk kez kadının kahkahasının içinde tuhaf bir şeylerin tınladığını hissediyor. Gamsız bir hayattan doğan bir kahkahaya benzemiyor bu kez. Meriç anlatamıyor ama kahkahasında acı bir şey var. Keşke tarif edecek bir kelime bilseydi.

"Biz Nebile gibi İstanbul'a gitmedik ama," diyor Zülal Abla. "Ne halt yediysek burada yedik."

Zülal Abla'nın babasının birdenbire zengin olmasına ilişkin, her ne kadar dededen miras kaldı deseler de, define bulduğun-

dan kaçakçılık yaptığına, piyango vurduğundan kumarda kazandığına kadar pek çok dedikodu olmuş zamanında. En kuvvetli rivayet yetmişli yıllarda çok konuşulan, toplamda yirmi kiloya yakın altının çalındığı bir dizi kuyumcu soygunu. Aynı pasajda bulunan beş kuyumcu aynı gece içinde kasaları oksijen kaynağıyla kesilerek soyulmuş. Fatura da, o sırada işlenmiş ne kadar suç varsa üstlerine yıkılan birkaç devrimciye çıkarılmış, tutuklanmışlar, hâlâ yatıyorlar mı acaba diye konuşuluyor ara sıra.

"Kalın meşeden çok sağlam bir dolabımız vardı. İçi para doluydu," diyor Zülal Abla. "İsteyen, istediği zaman, istediği kadar alıp harcıyordu. Aklına ne gelirse alıyorduk, belki elli çift ayakkabım olmuştu. Çantalar, şapkalar, eldivenler. İpek mendilleri düzineyle alırdık, kirlenince atardık. Biri tilki, biri vizon iki kürk mantom vardı, annemle ablamınkiler ayrı."

"Ne oldu peki?"

"Hiç. Kürklerimizi senin hikâyedeki gibi güveler yedi, altın takılarımızı bozdurduk. Para bitince neyimiz var neyimiz yok birer birer eskicilere satmaya başladık. Üç kuruşa, beş kuruşa... artık ne koparabilirsek."

"Hizmetçiniz varmış o zamanlar.."

"Vardı, çifter çifter. Bir de aşçımız vardı. Evde öyle çeşitli yemek pişiyordu ki, hepsinden birer lokma yiyip gerisini bırakıyorduk. Dünyanın yemeği çöpe gidiyordu. Bir tek şoförümüz yoktu. Her yere taksiyle giderdik. Babam bu evi yaptırtmıştı ama araba almak istememişti, alırsam kendim kullanmak isterim diyordu. Kaza yapıp bizi öldürmekten korkuyordu galiba.."

Zülal Abla hikâyenin hüzünlü kısımlarını hızla geçip neşesini takınmaya çalışıyor.

"Öyle sapıtmıştık ki, bir yaz günü annem babama, çok sıkıldım bir yerlere gidelim, dedi. Herkes tatile gidiyor, biz niye gitmiyoruz? Tamam gidelim dedi babam, hadi hazırlanın. Ablamla bende bir sevinç, önce alışveriş yapmamız lazım dedik. Yeni mayo alınacak, şapka alınacak, ayakkabı, terlik, gece elbiseleri. Gittiğimiz yerden alırsınız dedi babam. Hazırlandık, çıktık, babam yoldan bir taksi çevirdi, İzmir'e çek dedi."

"İzmir'e taksiyle mi gittiniz?"

Meriç'in sesindeki hayret Zülal Abla'yı güldürüyor.

"Sapıtmıştık dedim ya. Taksici babam dalga geçiyor sandı. Lüleburgaz'a kadar da inanamadı. Önce İzmir'e gittik. Orada birkaç gün kaldık, oradan Marmaris'e, oradan Bodrum'a, ta Antalya'ya kadar. Aynı taksiciyle. Babam taksiciyi çok sevmişti. İzmir'e varınca göndermedi, günlük yevmiyeyle anlaştı. Yatak, yemek, ayrıca sigarasından çamaşırına kadar bütün masraflar da babama ait. Taksici Gelibolu'da filan aklımız başımıza gelir, ineriz sanmış. Baktı ki yoo... İzmir'e geldik, birkaç gün sonra istikamet Marmaris, babama eve haber vermem lazım dedi, bir yeri aradı, benim hanıma söyle, on beş gün yokum, müşteri gezdiriyorum dedi. Karısı inanmamış tabii. Döndüğünde adamı hangi şırfıntının koynunda on beş gün geçirdiysen ona git diye kovmuş evden. Taksici gelip babama yalvardı, karısıyla konuşsun diye. Babam kadına tatilde çektirdiğimiz resimleri göstermiş. Bu benim hanım, bunlar da kızlarım falan diye anlatmış. Bunun üzerine kadın ikna olmuş, kocasını eve geri almış."

Meriç gülüyor: "Taksici de otelde mi kalıyordu?"

"Evet. Her gittiğimiz otelde babam bir oda da taksiciye tutuyordu. Bir süre sonra iyice ahbap oldu, zannedersin amcasının oğlu, öyle bir yakınlık, bir samimiyet. Lokantaya giderdik, taksici de masaya otururdu, babamla rakı içerlerdi."

"Çok saçma değil mi?" diyor Meriç.

"Saçma... ama hayatımın en güzel on beş günüydü."

Çay suyu koyuyor Zülal Abla. Bir giyim mağazasından haber beklediğini söylüyor.

"Ah bir anlaşabilsek!" diyor. "Her gün üç-beş tane paça kısaltma işi gelir, günlük maişet çıkar hiç olmazsa."

Zülal Abla fakirliğe yıllar önce düştüğü için alışmış artık.

"Baban nasıl zengin olmuştu?" diye soruyor Meriç, bunca yıldan sonra dedikodu yumağı solmuş, kimse emin değil ne olduğundan.

"Bilmem... hiç söylemedi. Bir gün bir valiz dolusu parayla geldi. Meşe dolabı parayla doldurdu."

"Sormadınız mı nerden buldun diye?"

Zülal Abla'nın sesinde belli belirsiz bir pürüz var.

"Sormadık."

"Neden?"

"Para aklımızı başımızdan aldı, nerden geldiğini bilmek istemedik belki de."

"Neden istemediniz?"

Zülal Abla'nın, sesindeki şıngırtı kayboluyor, acı bir ton oturuyor.

"Bilseydik harcayamazdık herhalde, ne bileyim."

Meriç anlayamıyor. Zülal Abla bir an duraksıyor, sonra çılgınca yaşadıkları o iki yılın anlamını o anda keşfetmiş gibi konuşuyor, itiraf kuyusuna düşmüş sanki.

"Nerden geldiğini bilmesek de haram olduğunu biliyorduk aslında. Galiba bu yüzden bir an önce harcayıp bitirmek istedik."

Bir sessizlik oluyor. Tekrar konuştuğunda sesindeki tüm neşeyi kaybetmiş.

"Oturduğumuz bu ev de haram. Bir değeri kalmadı artık, görüyorsun her yanı dökülüyor ama arsası kıymetli. Babam ölünce müteahhitler peşimize düştü, bunu yıkıp apartman yapacağız dediler. Bize iki daire vereceklerdi. Birinde otururuz, birini de kiraya veririz, ana-kız geçinip gideriz dedik. Ama babam evi adını hiç duymadığımız birinin üstüne yaptırmış, satamıyoruz. Kimdir, necidir, babam niye böyle bir şey yaptı, biraz daha hovardaca yaşayalım diye sattı mı bilmiyoruz. Otuz senedir her gün kapı çalınacak, evin asıl sahibi gelip bizi sokağa atacak diye bekliyorum. Daha gelen giden yok. İnşallah annem öldükten sonra ortaya çıkar. Ben ablamın yanına sığınırım ama annemle zor."

Meriç o akşam okuduğu kitabın özetini çıkarmak için masaya oturuyor. Bir türlü beceremiyor, okuduğu hikâyeleri unutmuş bile. İyi kötü bir şeyler yazıyor, yazdığı da Zülal Abla'nm hayatı. Selami Amca'nın kitaplarına bakıyor tekrar, bunun gibi bir tane daha bulsa okuyacak ama bulamıyor. Yeni bir kitap okumaktan vazgeçiyor.

Ece'nin kadınlar hamamı cefaları

Ece sanat yönetmeni olarak çalışacağı bir filmin senaryosunu okuyor. Günümüzde geçen hikâye fena değil, mekânları kurmak zevkli olacak. Ama senaryoda bir kadınlar hamamı sahnesi var, buna takılıyor. Takılmasının nedeni sahnenin senaryodaki işlevi filan değil, tümüyle oryantalist bir yaklaşımla yazılmış olması. Senarist kadın üstelik, ama ya hayatında hiç hamama gitmemiş ya da klişelerin izinden yürümeyi tercih ediyor.

Sahne rakı, şişkebap, lokum, kahveci güzeli, fes türünden ucuz turistik klişelerin ve Türk sinemasında yaratılan kadınlar hamamı imgesinin bir uzantısı. Neredeyse yüz yıl öncesinde kalmış bir imge, her türlü kreatif üretimde olduğu gibi bu senaryoda da o bayat cilayla parlatılmış. Zaten hamam, çıplaklığın başlı başına sorun olduğu bu memlekette ya yabancılara pazarlanan turistik bir görüntüdür, ya kolaycı bir erotizm katalizörüdür ya da düşük nitelikli komedi unsurudur.

Oysa eskiden bu topluma antikçağlardan miras kalan hamamlar kültürel bir değerdi. Aynı zamanda temel bir ihtiyaç, kendine özgü bir sosyalleşme mekânıydı ve mimari bir şahaneydi. Ama bugün hamamın hayati bir işlevi yok. Anadolu'da giderek daralan yerini ve azalan değerini hâlâ korumaya çalışıyor olsa da, büyük şehirlerde ite kaka yaşatılan bu kültür, spa veya

sauna ile turistik mekân arasında bir yere sıkıştı. Belki de filmlerde artık asıl anlatılması gereken bu değişimdir.

Kadınlar hamamı denince herkesin aklına Adile Naşit-Müjde Ar, göbek taşına dizilmiş zeytinyağlı sarma tencereleri, üzüm, incir, şeftali dolu meyve tepsileri, ut ve dümbelek çalan, şarkı söyleyip göbek atan, peştamal giymiş şişman kadınlar geliyor. Türk sinemasında hamam sanki bir kadınlar kulübü, onlara has bir eğlence merkezi, hamam sahnelerinden vur patlasın çal oynasın bir eğlence, bir neşe taşıyor. İyi de Ece'nin gittiği yerler hamam değil miydi? O niye böyle bir eğlenceye tanık olmadı?

Hamam aslında eğlenceden çok bedensel temizlik, rahatlama ve sefa vaat eden bir yer. Bu yüzden, (söz konusu filmlerde kısmen gerçeklik payı taşıyan) gelin hamamı eğlenceleri tarihe karıştıysa da, hamam sefası değişerek, dönüşerek, spa'laşarak sürüyor.

Ece böyle düşünüyor ama bir yandan da dürüst olması gerek. Hamam sefasına düşkün bir babaannenin torunu olmasına rağmen hayatı boyunca en fazla beş-altı kere hamama gitmiştir. Titizliği obsesyon boyutlarındaki annesi hamama adım atmaz, çocuklarına da attırmazdı çünkü. Ama beş-altı kere gitmek bile kadınlar hamamı hakkında fikir edinmesine, zihinlere yerleşmiş imgenin en azından son otuz yılda doğruyu işaret etmediğini görmesine yetti. Bu hamam ziyaretlerinden üçünü çok iyi hatırlıyor. Üçünün de çok sarsıcı öyküleri var çünkü.

Altı yaşında. Babasının işi nedeniyle Bursa'da oturuyorlar. Annesi insan mantar olur, mikrop kapar, uçuk çıkarır gerekçesiyle hamam, kaplıca ve havuza karşı olduğu için Bursa'nın kükürtlü, şifalı sularıyla tanışmamış henüz. Ama bir gün, haftada bir hamama gitmezse kurtlanacağını zanneden babaannesi Amasya'dan ziyaretlerine geliyor ve annesinin önce yarım, sonra tam ağızla itirazlarına rağmen Ece'yi alıp hamama götürüyor.

Yerlisi olduğu şehirden daima Amasya'mız diye söz eden babaannesi büyük amcası ve ailesiyle birlikte oturuyor. Yeşilırmak kıyısındaki üç katlı, görkemli ahşap evleri, daha doğrusu konakları tarihi eser statüsüne alınınca şehrin göbeğinde bulu-

nan bir apartmana taşınmışlar. Evleri geniş, kaloriferli, banyoda şofben var; kim ne zaman isterse girip gürül gürül yıkanabilir. Ama şofben, küvet, basınçlı duş filan hiçbiri babaannesini kesmiyor. İnsan göbek taşına şöyle boylu boyunca uzanıp buhar içinde yatmadıkça, kabarmış kirlerini natıra keseletmedikçe temiz olduğunu nasıl hissedebilir ki?

Hafızasında hamamın ilk görüntüleri biraz bulanık. Nasıl bir kapıdan geçtiler, ilk ne yaptılar hiç hatırlamıyor. Hangi hamama gittiklerini de hatırlamıyor. Ama üstünden otuz yıl geçtiği halde, buhardan göz gözü görmeyen sıcaklık kısmına girdiklerinde yaşadığı şoku hâlâ unutmadı.

Hamamın nakışlı kubbeleri, mermer kurnaları, iri tutamaklı işlemeli muslukları, su şırıltısı, kubbenin göz göz pencerelerinden süzülen ışık huzmeleri filan çok etkileyici, tamam. Ama Ece'nin çevresi bir sürü çıplak kadınla dolu, bildiğin çırılçıplak ve çok çirkin kadınlar.

Sadece başlarından aşağı tas tas su dökünüp duran iki kadın morlu kırmızılı peştamala sarınmış, onlar da kimseyi umursamadan oralarını buralarını açıp sabunlanıyorlar. Geri kalanın üstünde ıslanıp kıçlarına yapışmış don var sadece. Bazılarında o bile yok, önlerine bir hamam tası tutmuşlar, gevşek gevşek dolaşıyorlar; yürürken sarkmış, içleri boşalmış popoları boş torbalar gibi sallanıyor.

Ece'nin ilk düşündüğü şey kadın vücudunun çok çirkin olduğu. Gençken idare ediyor ama yaşlanınca korkunç bir şey oluyor vücut. Hamamdaki kadınların büyük çoğunluğu orta yaşlı veya yaşlı kadınlar. Vücutları nispeten düzgün bir-iki genç kadın var, onlar külot-sutyen yıkanıyorlar. Genç kızlar hamama pek gelmiyor, şehirlerde herkesin evi banyolu artık, yıkanmak sorun olmaktan çıktı. Ama yaşlılar hamam sefası geleneğinden henüz kopmuş değiller.

Şişmanların karınları öyle sarkmış ki, göbek delikleri kaybolmuş, bellerini katman katman yağ tabakaları sarmış. Bazılarının karınları doğum çatlaklarından haritaya dönmüş. Islak tahta takunyalar içinde sıcak sudan buruşup şişmiş çirkin ayaklar geçiyor Ece'nin önünden, hastalıklı etkisi uyandıran boğum

boğum ayak bilekleri, gevşek veya aşırı kalın baldırlar, lüzumsuz bir deri parçası haline gelerek sallanan kol kasları, eğrilmiş sırtlar, sırtları sarmış sivilceler, olmadık yerlerde iri etbenleri, lekeler. Daha annesininkileri bile sere serpe görmemişken kimi aşırı büyük, kimi aşırı küçük, kavuna, limona, bazıları merdaneyle uzunlamasına açılmış hamura benzeyen, kimisi ta göbeğe kadar sarkan, gri, pembe, mor, kahverengi ve her durumda çirkin uçlarıyla birbirinden farklı bu kadar çok memeyle karşılaşmak Ece için tam bir şok oluyor.

Korkuya kapılıyor. Yaşlanınca o da böyle çirkinleşecek mi? Onun da poposu yürürken dalgalanacak, göbeği sarkacak, omuzları düşecek, sırtı çarpıklaşacak, dizleri eğri büğrü mü olacak? Boynunun derisi şu yaşlı kadınlarınki gibi buruşmuş kirli bir tülbente mi benzeyecek? O da yaşlanınca memelerini eliyle tutup kaldırarak altına sabunlu lif mi sürecek? İğrenç!

Ece belki de bu şoke edici manzara yüzünden beden güzelliğine fazla düşkün biri olduğunu, hatta bu çirkinliği unutmanın bir yolu olarak sanatı seçmiş bile olabileceğini düşünüyor.

Yaşadığı görsel yıkım tanımadığı kadınlarla sınırlı olsa iyi. Yakasında telkâri broşu, parmağında elmas yüzükleri, boynunda iki sıra inci kolyesi, ipek fularları, yapılı saçlarıyla üzerinde her zaman ana kraliçe etkisi yaratan babaannesinin gözündeki saygınlığı da hamamda yerle bir oluyor. Şıklıktan çatlayan bir Amasya hanımefendisi olan babaannesi, hamam kültürünü gayet iyi bilmesine rağmen kullanışlı olmadığı gerekçesiyle peştamala sarınmamış. Hamamda çırılçıplak gezmeyecek kadar da kendine saygısı var öte yandan. Dizlerine uzanan, lastiği beline gömülmüş paçalı donu ve beyaz fanilasıyla ayakta, gözüne kestirdiği kurnanın çevresine yanında getirdiği çamaşır suyunu döküyor, duruluyor, eliyle fazla suyu akıtıp oturuyor ve tepesinden boşalttığı ilk tasla beyaz fanilası ıslanıyor. Ece babaannesinin yuvarlaklığını kaybetmiş, kalın bir deri parçasına dönmüş memelerini görmek istemiyor, babaannesinin memeleri olduğunu bilmek istemiyor, başını çeviriyor.

Hiçbir zaman şımarık, huysuz bir çocuk olmadı, babaannesini üzmek istemiyor. Hamamın hoş taraflarını bulmaya çalışı-

yor. Sürekli yukarı bakıyor, kubbeden demet demet sızan ışıkla, su sesinin tavandaki yankısıyla oyalanmaya çalışıyor. Babaannesi Ece'yi yıkamak için fanilasını külotunu çıkarmaya kalktığında şiddetle direniyor. Babaannesi gülüyor, daha küçük olduğunu, hamamda çırılçıplak kalmasında bir sakınca olmadığını söylüyor. Utangaçlık yaptığını sanıyor, oysa alakası yok. Ece çırılçıplak kalarak hamamdaki bu çirkin kadınlarla özdeşleşmek istemiyor. Soyunursa onlardan biri olacağını sanıyor.

Soyunmamak şartıyla babaannesinin onu yıkamasına izin veriyor. İki kadın geçiyor önlerinden, hamamın bölmelere ayrılmış kısmına gidiyorlar, ellerindeki tasların içinde macun gibi bir şey var, iğrenç kokuyor, tarif edemeyeceği kadar iğrenç. Bu macunun suyla karıştırılmış hamam tozu olduğunu ve tüy dökmek için kullanıldığını biraz daha büyüyünce öğrenecek. Babaannesi şampuan yerine kokusunu hiç sevmediği beyaz sabunu sürüyor başına, sıcak suyu tepesinden döküyor, Ece'nin sabun kaçan gözleri yanıyor.

Ortada zeytinyağlı dolma tenceresi de yok, göbek atan, tef çalan da. Aksine, senin yerin benim yerim diye bağıra çağıra kavga eden iki kadın var. Kadınlardan biri diğerini çamaşır sularıyla tertemiz yaptığı kurnaya gelip kurulmakla suçluyor. Neyse ki başka kadınlar araya giriyorlar, ortalık Türk filmlerindeki kadar karışmadan, hamam tasları havada uçuşmadan sakinleşiyor.

Bu buharlı korkunç sıcakta başına beyaz tülbent bağlamış, basma elbiseli, bıkkın ifadeli, aksi bir natır göbek taşına çırılçıplak yatmış bir kadını keseliyor. Ece'nin gözü kadının şişman kollarından dökülen parmak parmak kirlere takılıyor. İstedikleri kadar ölü deri desinler, bu gördüğü şeyin adı kir. Vücut bu kadar kirli bir şey işte. Burnundan hamam tozu kokusu gitmiyor. Yine de babaannesini üzmemek için dayanmaya çalışıyor. Göbek taşında yatan şekilsiz vücuttan patır patır dökülen kirlere bakmamak için gözlerini yere çeviriyor. Ama yerdeki manzara daha iğrenç. Duvarlar boyunca uzanan su oluklarında yağlı halkalar halinde yüzen grimsi kir topakları, sönük sabun köpükleri, saç öbekleri, kıllar var. Şarıl şarıl akıp geçiyor önün-

den, yenisi geliyor. Midesi birden korkunç bulanıyor, kendini tutamıyor, hark diye hamamın ortasına kusuyor.

O günün sonraki hatıraları çok daha hoş neyse ki. Kendine geldiğinde soğuklukta oturuyor. Babaannesi ıslak fanilasını, külotunu çıkarmış, onu tertemiz bembeyaz bir havluya sarmış. Soğukluk denen yer hakikaten serin, ferah. Burasının güzel olduğunu düşünüyor. Hep burada otursalardı ya. Hamamda çalışan bir kadın sade gazoz getiriyor. Ece gazozu içince bu kadınların hamama niye geldiklerini anlıyor. Bu lezzet için geliyor olsalar gerek. Buz gibi gazoz içine inanılmaz bir ferahlık veriyor, midesi düzeliyor.

Soğukluğu bir kat yukarıdan çevreleyen, soyunma odalarının yan yana sıralandığı bölüme gidiyorlar. Burası da güzel, odalarının camı nakışlı bir kapısı var. Babaannesi önce Ece'yi giydiriyor, kendi de giyiniyor. Islak saçlarını bir tülbentle sımsıkı sarıyor. Hemen hemen eski babaannesi oluyor. Odada karşılıklı konmuş, kırmızı deri kaplı, daracık iki yatak var. Babaannesi Ece'yi birine yatırıyor, üstüne kuru bir havlu örtüyor, karşısındakine de kendi uzanıyor.

"Hadi biraz uyuyalım," diyor.

Ece uyumak istemiyor ama saniyeler içinde uyuyakalıyor. Öyle leziz bir uyku ki, hamam sefası dedikleri bu işte. Eve döndüğünde annesi tedirgin, kızı hastalık kapacak diye korkuyor. Ece kustuğunu annesine söylemiyor. Babaannesi de söylemiyor.

Hafızasında yer eden ikinci hamam sahnesi ise dehşet verici.

Bu kez yirmi yaşında. İstanbul'da üniversite öğrencisi. İki kız arkadaşıyla Beşiktaş'ta tuttukları bir evde kalıyorlar. Bir gece televizyonda *Tosun Paşa*'yı seyrediyorlar, hamam sahnesinde gülmekten yerlere yatıyorlar ve kızlardan biri hayatında hiç hamama gitmemiş olduğu için en yakın zamanda onu hamama götürmeye karar veriyorlar.

Beşiktaş'ta Küçükhamam dururken neden Edirnekapı'da tarihi bir hamama gittiklerini hatırlamıyor, muhtemelen hakkında daha iyi şeyler duydular, hamam tavsiyeleri önemli çünkü. Ece yıllar içinde birkaç kere daha giderek ilk hamam tecrübe-

sinin yarattığı kötü etkiyi aşmış, bu kez hamam sefası yapmaya kararlı. Ölü deriden kurtulmak, cildinin bütün hücrelerini yenilemek, banyo sonrasının bedende yarattığı rahatlık ve hafiflik hissi ancak hamamın sağlayabileceği bir şey.

Don-sutyen insan içine çıkmak üçünün de yapabileceği bir şey değil, peştamalları yok, hamamda verilenleri de sağlıklı bulmuyorlar, dolayısıyla bikini giyecekler. Hamam takunyası üçüne de doğrudan ayak mantarını hatırlattığı için plaj terliklerini alıyorlar yanlarına. Bir tek tasları hamamdan alacaklar, onu da tıpkı oturacakları yer gibi çamaşır suyuyla dezenfekte ettikten sonra kullanacaklar.

Su oluklarına ve natırların oklava oklava yuvarladığı kirlere bakmazsan hamam kötü bir yer değil. Ece yaşlanan kadın vücudunun çirkinliğine de alışmış, biçimsiz kadın vücutları gözüne artık o kadar da korkunç görünmüyor. Bu kez rahat, kusacak, bayılacak bir durum yok. Hem yıkandıktan sonra soğuklukta gazoz veya çay içmenin, deri kaplı yatakta uyumanın verdiği keyfi tatmak için, biraz çirkin vücut görmeye katlanabilir.

Ama içeride hamile bir kadın var, genç bir kadın. Dört-beş aylık olmalı. Külotu göbeğinin altında kalmış, memeleri balon gibi şişmiş, patlayacak neredeyse. Kısa boylu, uzun saçlı, esmer bir kadın. Çıplak bir insanın sosyal düzeyini anlamak zor. Ece kadın hakkında fikir yürütemiyor, cahil biri mi, bilgili mi, hamamın onun için tehlikeli olabileceğini bilmiyor mu? Bir doktoru var mı, varsa danıştı mı? Kadını uyarmayı geçiriyor aklından, bu sıcak size iyi gelmez demeyi, ama üstüne vazife değil. Hem hamilenin yanında yaşı daha büyük başka kadınlar var, annesi, kayınvalidesi filan olsa gerek, asıl onların üstüne vazife.

Güle eğlene yıkanırlarken hamile kadını unutuyor. Bir ara soğukluğa çıkıyorlar, birer sigarayla gazoz içip tekrar giriyorlar. İlk kez gelen arkadaşı hamama bayılmış, her hafta gelelim diye tutturuyor. Göbek taşına uzanıyorlar. Tam anlamıyla hamam sefası yapıyorlar. Natıra kese ve köpük masajı yaptırırlarken hamile kadının çığlığıyla fırlıyorlar.

Ortalık karışıyor, kadınlar koşuşuyor, hamamda çalışan kadınlar geliyor. Ece, kurnanın yanında çırılçıplak oturmuş çırpı-

narak bağıran hamilenin iki yana açtığı bacaklarının arasından kan boşaldığını görüyor, kan giderek artıyor. Dehşet verici bir görüntü. Korktuğu oldu işte, kadın düşük yapıyor. Hamilenin başına toplanan kadınlar panikte, ambulans çağıralım hastaneye götürelim diye bağrışıp duruyorlar. Ece yardım etmek istiyor ama elinden gelen bir şey yok. Zaten hamam çalışanları ambulans çağırmışlar bile. Ece, yakınlarının kollarında ayaklarını sürüyerek soğukluğa çıkan hamile kadının ardında bıraktığı kanlı izi görmemek için başını eğiyor. Su oluklarından akan topak topak kirlerin pembeye boyandığını, giderek kızıllaştığını görüyor, gözleri kararıyor yine. Düşüp bayılmamak için kendini soğukluğa attığında, sarıp sarmalanmış hamileyi sedyeye koyuyorlar.

Kısa bir süre önce yaşadığı üçüncü sahne acıklı, haksızlık duygusu uyandıran bir tarafı var. İnsanı karmakarışık ediyor, düşündürüyor, hatta öfkelendiriyor.

Bir film için Afyon'dalar. O günkü çekim bitmiş, kaldıkları otelin bahçesinde topluca akşam yemeği yiyorlar. Sonbaharın son günleri, havalar serinlemiş ama sıkı giyinince dışarıda oturmak hâlâ mümkün. Ece iyi bir ekiple çalışıyor, gün içinde ara sıra kapışsalar da herkes birbiriyle arkadaş olmuş. Taze dostluklar akşam yemeklerinde tavan yapıyor. Hele rakı biraz fazla kaçırılırsa geceler "öpüjem"lerle bitiyor.

Tabii bu coşkulu dostluk havasında mangalda pişen kasap köftelerinin, kalın kalın dilimlenmiş Afyon sucuğunun, haşhaş ezmeli gözlemelerin, katmerlerin, kaymak şekerinin, ekmek kadayıfının payı büyük. Ece her akşam sofraya oturduklarında, şu dünyada iyi ki sofra denen bir şey var, olmasaydı insanoğlunun her anı kavgayla geçerdi diye düşünüyor. Çalışırken bazen birbirinin gözünü oyacak hale gelen ekip, donatılmış sofrayı daha uzaktan görünce sakinleşiyor, karınlar doyup da sohbet hızını alınca ortama göz yaşartıcı bir dostluk hissi, bir barış geliyor. Sofra demek barış demek.

Havadan sudan konuşurlarken yönetmen yardımcılarından Afyonlu genç bir kızın memleketinin hamamlarını, kaplıcalarını övmesiyle konu hamama geliyor.

Ekipteki malumatfuruşlardan biri hamamın ta eski Roma'daki tarihinden girip meseleyi sanatsal düzeyde "tartışmaya" başlıyor. Bugüne kadar izlediği filmler arasında düzgün bir hamam sahnesine rastlamadığını söylüyor, pek haksız sayılmaz. Ama konuyu derinleştireyim derken, niyeyse yabancı filmlere atlıyor. Bir başkası Jackie Chan'in *Altın Yumruk İstanbul'da* filminin sadece hamam değil, İstanbul'un bütün turistik imgeleri açısından bir sinema ve kültür faciası olduğunu söylüyor.

Ece kesinlikle hak veriyor. Jackie Chan'in hamamdan kaçarken kendini Topkapı Sarayı'nın kubbelerinde bulması, oradan Tarlabaşı sokaklarına, oradan Rumelihisarı'nın önüne, derken Mısır Çarşısı'na atlayıvermesi İstanbul'u bilen seyirciler için komik ötesi. Film aynı zamanda turistik imgelerin en bayağı ve ucuz halleriyle kullanılmasının da eşsiz bir örneği. Gerçi elin Amerikalısının Türkiye'nin turistik imgelerini doğru ve nitelikli biçimde kullanmak gibi bir derdi niye olsun, o da ayrı konu. Filmini elbette fikirsiz seyircisini güldürecek, eğlendirecek şekilde çekecek.

Akşamın keyfi meseleyi ciddi ciddi konuşmayı kaldırmıyor, başlarından geçen veya duydukları hamam hikâyelerini anlatmaya başlıyorlar. Ece herkesin ne çok hamam hikâyesi var diye düşünüyor. Niye şaşırıyor ki, kendisinin de var. Ama onunkiler hiç eğlenceli değil. Sofranın tadını kaçırmamak için anlatmıyor.

Erkeklerin çoğu askerlik yaparlarken ille bir hamama gitmişler, nasıl olmuşsa artık, hepsine de efsanevi bir tellak çatmış. Şöyle yoğururlarmış, böyle bağırtırlarmış, bir kulunç çözerlermiş aklın dururmuş. İçlerinden biri, amatör boksör bir Alman arkadaşını hamama götürdüğünü anlatıyor. Tellağa "Elini korkak alıştırma, anasını belle, Türk hamamı neymiş görsün!" demiş. Tellak elinden geleni yapmış, adamın bütün kaslarını ezmiş, hatta masajın sonunda ıslak havluyla bir güzel dövmüş, ama Alman bana mısın demememiş, aksine ertesi gün tekrar gitmek istemiş.

Hikâyeler komik ama terbiyeli giderken bir ara hafiften müs-

tehcenleşmeye başlıyor. Neyse ki konuya bu minvalde çanak tutan pek olmuyor, tekrar eski komik tona bürünüyor.

Gaza gelen başkadın oyuncu "Repo günümüzde hamama gidelim!" diye tutturuyor. "Sauna, spa, kaplıca filan değil ama, bildiğin hamam. Senelerdir gitmedim!"

Kafalar da hafif dumanlı, ekipteki bütün kadınlar coşuyorlar, hamama gitmek üzere sözleşiyorlar.

Fakat repo günü ilk yan çizen başkadın oyuncu oluyor. Tanınmış bir şahsiyet olduğu için bu şekilde halk içine çıkması uygun değilmiş, fotoğrafını çekerlermiş, *feyse*, *tıvitıra* koyarlarmış, magazin sitelerine düşermiş, sosyal medyada "ünlü artist hamamda" diye *titi* olmaya hiç niyeti yokmuş. İyi de o gece hamam da hamam diye tuttururken aklın neredeydi be kadın? diye soran yok.

Başkadın oyuncu vazgeçince hamam fikri diğerleri için de cazibesini kaybediyor. Ece o kadar heveslenen yönetmen yardımcısı kızı mahzun bırakmak istemiyor, zaten bütün olumsuz tecrübelerine rağmen hamamın onu çeken bir tarafı var, sonuçta ikisi bir mahalle hamamına gidiyorlar.

Hamamda Afyon'un yerlisi, çoğu genç ve orta yaşlı kadınlardan oluşan, gürültücü ama çok neşeli, kalabalık bir grup var. Eski bir geleneği yad etmeye gelmiş gibiler. Gelin hamamı mı, değil mi anlayamıyor. Ortada yemek filan yok, zaten olsa da soğuklukta olması gerekir. Türk sinemasında göbek taşında yenen o dolmalar, köfteler soğuklukta yenirmiş eskiden, çok eskiden.

Devir değişmiş ama kadınlardan biri naylon kombinezonlu. Naylon kombinezon artık demode olmaktan da öte, yetmişli yılların raflarında unutulmuş bir şey. Naylonun sağlıksızlığı tescillendiğinden beri, kombinezon formundaki iç giysiler ipekten veya pamuklu penyeden yapılıyor, eskisi kadar yaygın da giyilmiyor zaten.

Naylon kombinezonlu kadın hamama geleneksel bir hamam takımıyla değil, devasa bir bakım ve kozmetik setiyle gelmiş. Bir sepet dolusu şampuan, saç kremi, saç bakım maskesi, duş jeli, peeling kremi, tarak, selülit masaj aleti, sırt fırçası, diş fır-

çası, diş macunu, topuk törpüsü, sabunlar, keseler, lifler, parmağında yüzükler, kolunda bilezikler, bir cep telefonu ve bir de dört-beş yaşlarında bir oğlan çocuğu. Ece oğlanı görünce kesin işeyeceğini, gözünün bu kez de oluktan sarı sarı akacak çişe takılacağını düşünüyor, cam sıkılıyor. Kombinezonlu kadın telefonunda oynak bir türkü açıyor ve aleti duvardaki mermerin çıkıntı yaptığı yere koyuyor. Neşeli grup türküye eşlik etmeye başlıyor:

Yalan mıydı Yaşar/ Karakolda doğru söyler mahkemede şaşar.

Ece ilk kez hamamda böyle eğlenen kadınlar görüyor. Hamam klişesine tam uymasa da, yakınlaşmış bir sahne işte. Nihayet!

Oğlan "Çişim geldi," deyince Ece dikkat kesiliyor. Aklına gelen şey olursa burada daha fazla duramaz. Ama korktuğu olmuyor, annesi millete çaktırmadan oğlanı duvara döndürüp oluğa işetmiyor, aksine elinden tutup tuvalete götürüyor, Ece rahatlıyor.

Kombinezonlu kadının telefonunda çalan oynak türkü herkesi coşturuyor, grupla alakası olmayan kadınlar bile hafiften omuz titretiyorlar, parmak şaklatıyorlar. Türk kadınıyla göbek dansı arasındaki içgüdüsel ilişki önlenemez.

Ece oynayan kadınları ilgiyle izlerken, hamama uzun boylu, iri yapılı, donla gezen kadınların aksine göğüslerinden itibaren peştamala sarınmış bir kadın geliyor. Altın zincirler, taşlı bileziklerle dolu bilekleri kalın, kırmızı ojeli tırnakları uzun, yüzü kemikli, göğüsleri peştamalı geriyor. Ayağında fosforlu pembe, parmak arası terlikler var. Yalnız Ece değil diğer kadınlar da yeni gelen iri kadından gözlerini alamıyorlar. Kadın selamsız sabahsız, kurnalardan birine gidiyor, çamaşır suyunu döküp oturacağı yeri dezenfekte ediyor, yerleşiyor, kelebek tokayla tepesinde topladığı kömür gibi siyah, gür saçlarını açıyor ve yıkanmaya başlıyor.

İri kadının hamamdaki varlığı neşeli grubun eğlencesinde bir yavaşlamaya neden oluyor, gözlerini dikip bakıyorlar, aralarında fısır fısır konuşuyorlar. Ece baştan pek aldırmıyor, fakat eğlencede gözle görülür bir duraklama var. İri kadın gayet edepli-

ce yıkanıyor. Kimseye laf attığı, ağzını açtığı yok. Dalgalı siyah saçları köpük köpük.

Eğlenen gruptan orta yaşlı, ısırgan görünümlü bir kadın uzun süre dik dik baktıktan sonra yanına gidip konuşmaya başlıyor. İri kadın başından savmak ister gibi bir hareket yapıyor, bulaşmak istemediği belli. Derken kombinezonlu kadın, birkaç kadın daha, iri kadınla ısırganın yanına geliyorlar, tartışmaya dahil oluyorlar.

İri kadın sessiz kalamıyor artık, o da bağırmaya başlıyor. Su sesinin yankısı ve yüksek sesle kendi kendine çalan oynak türkü nedeniyle Ece ne konuştuklarını tam anlayamasa da, ısırganın "Çık git!", kombinezonlunun "Ahlaksız!", iri kadının "Hamam babanızın malı mı? İstediğim yere gelirim!" dediğini duyuyor. Kadınların bir kısmı panikle havlularına sarınıyorlar. Hemen hepsi yıkanmayı bırakıyor, tartışmayı izliyor.

Bayağı kavgaya girişiyorlar. Isırgan iri kadının üstüne yürüyor.

"Defol git, orospu!" diye bağırarak şiddetle itip kakıyor.

İri kadın saldırıya karşılık vermeye kalksa ısırganı yere serer, ama sadece kendini savunmaya çalışıyor, kalın parmaklarıyla ısırganın tokat atmak üzere havalanmış elini yakalıyor, büküyor, öbürü çığlık atıyor. Boylu poslu bir kadın ısırganın imdadına yetişiyor, iri kadının saçına yapışıyor.

Kombinezonlu telefonunda çalan müziği susturup "Polisi arıyorum, vallahi de billahi de arıyorum!" diye bas bas bağırıyor.

Bir başka kadın "Taşlaya taşlaya öldürtmezsem seni!" diye bağırıyor. Bir diğeri öfkeden kudurmuş halde hamamcıyı çağırmaya gidiyor.

Isırgan, iri kadının peştamalını tutup çektiği anda ortalık iyice karışıyor, çevresindeki kadınların hepsinden ayrı bir çığlık kopuyor. İri kadın peştamalını geri almaya, tekrar sarınmaya uğraşıyor. Hamam tasını kapan zavallının üstüne yürüyor; kafasına, gözüne, nereye denk gelirse vuruyorlar. İri kadın tasını tarağını topladığı gibi kaçarken kombinezonluyla ısırgan peşinden koşuyorlar. Ece ile yönetmen yardımcısı kız şaşkın ka-

lakalıyorlar. Ortalığa birden sessizlik çöküyor. Sadece şırıl şırıl su sesi var. Herkes birbirine bakıyor.

Isırganla kombinezonlu, yanlarında hamamcı kadınla birlikte sıcaklığa dönüyorlar. Polisi aramışlar ama dönme karı yarım yamalak giyinip kaçmış, kaçarken de çocuk mezarı ayakkabıları elindeymiş. Hamamcı kadın müşterilerini sakinleştirmeye çalışıyor. Ama sakinleşmiyorlar, sakinleşmek istemiyorlar.

Eğlence bitiyor. Şimdi ışık huzmelerinin altın rengine boyadığı kubbeyi oynak türkü değil, kadınların öfkeden göğüsleri inip kalkarak kustukları hakaretler dolduruyor.

"Pis dönme!" diyorlar.

"Koca malıyla kadınların arasına gelmiş utanmadan!" diyorlar.

Buralı olmadığına, böyle bir şeyi ilk kez gördüklerine yemin ediyorlar.

Hamamında bir tür namus meselesi yaşandığı için korkudan üç buçuk atan hamamcının canına okuyorlar. Kadının sinirleri altüst olmuş.

"Vallahi de billahi de anlamadım dönme olduğunu," diye yemin ediyor. "Tamam biraz iriydi ama bildiğin kadındı!"

"Ayaklarını da mı görmedin? Kırk beş numara!" diyorlar.

"Ya sesi? Sesi düpedüz erkek sesiydi!"

"Sordum, tiryakiymiş, sigaradan dedi!" diye açıklamak için çırpınıyor hamamcı.

Kimin nesiymiş, neciymiş, nerden gelmiş sorularıyla, tahmini cevaplar birbirine karışıyor. Travestinin gidişiyle çıplaklığını tekrar kurna başına yayan bir kadın,

"Madem kadın olmaya bu kadar meraklısın, git önce çükünü kestir!" diyor.

Bu cümle hepsini kıkırdatıyor, böylece sinirler gevşiyor, gülmeye başlıyorlar.

Ama hemen ardından Ece'nin beklediği ürkütücü cümleler art arta sıralanmaya başlıyor. Kavgayı uzaktan izleyen ama travestinin kaçıp gitmesinden sonra tartışmaya en hararetli biçimde katılan bir kadın:

"Bunları öldürmek lazım!" diyerek, şehvet ve vahşet fantezilerini başlatıyor: Mikrop bunlar mikrop! İğrençlik, ahlaksızlık! Bunların yaşamaya ne hakkı var? Hiç acımayacaksın böylesine, asacaksın, geberip gidecek!

Kombinezonlu kadının tuvalete götürüp işettiği oğlan çocuğu, birden bağıra bağıra ağlamaya başlıyor. O ana kadar donmuş gözlerle olanı biteni izleyen çocuğun gözyaşları sel oluyor. Alt çenesi korkuyla titriyor.

"Sünnet olmıycam! Ben sünnet olmıycam!" diye çığlık çığlığa bağırıyor.

Kombinezonlu anne çocuğun yaşadığı şoku anlamaya çalışmıyor.

"Sünnet de neredeıı çıktı şimdi? Ne var ağlıycak!" diye azarlıyor.

Çocuk susmuyor, tepiniyor, bağırtısı kesilmiyor. Neşeli gruptan biri hamam sefaları zehir oldu diye yakınıyor.

Otelde akşam yemeğine oturduklarında yönetmen yardımcısı kız ve Ece hamamda yaşananları anlatıyorlar. Olay şehirde duyulmuş zaten. Herkes az çok haberdar. Travesti İstanbul'luymuş, pavyonların birinde şarkıcılık yapmaya gelmiş. Yönetmen yardımcısı kız gördüklerini pek yorum yapmadan olduğu gibi anlatıyor. Ece boş yere travestinin gördüğü kötü muamelenin altını çizmeye çalışıyor. Hamamdaki kadınların aralarında bir travestinin bulunmasından duydukları rahatsızlığı anlayabiliyor. Sonuçta travestiydi, cinsel organı yerinde duruyordu. Ama böyle davranmaları, peştamalını çekip çırılçıplak bırakmaları, saldırmaları gerekmiyordu. İşin bu kısmında vahşi ve kötücül bir şeyler var. Kimsenin Ece'nin itirazlarına kulak vermediği yok. Hamama gitmekten vazgeçenler bu "eğlence"yi kaçırdıkları için hayıflanıyorlar.

Doya doya gülündükten sonra konu travestilerin hangi hamama gitmeleri gerektiği sorusuna geliyor. Kadınlar hamamına mı, erkekler hamamına mı?

"Normalde hangi tuvalete gidiyorlarsa ona," diyor biri.

"Kadınlar tuvaletine gidiyorlar," diyor bir diğeri.

"O zaman tamam."

"Ama kadınlar tuvaletiyle hamam bir değil ki. Tuvalette çıplak değilsin."

Kafalar karışıyor. Transseksüellerin kadınlar hamamına gidebilecekleri konusunda bir şüpheleri yok, pembe nüfus cüzdanları olduğuna göre, kadın oldukları kabul ediliyor.

"Geyler erkekler hamamına gidiyor zaten," diyorlar, manidar gülüşmeler eşliğinde.

Ece'nin aklını iki şey kurcalıyor. O travesti bu kadar tutucu bir şehirde, bu derece geleneksel bir mekâna giderek bu riski niye göze aldı? Ne kadar kadın olabildiğini mi ölçmek istedi? Kendini tümüyle kadın hissetmek mi istedi?

İkinci şey, farklı olana duyulan öfke ve şiddet arzusunun bu kadar kolayca, pervasızca ve haklılığından hiç şüphe etmeksizin ortaya çıkabilmesi. Öfkenin öfkeyle sınırlı kalmaması üstelik, şehvetle büyümesi, sahibine adeta haz vermesi. Bir de "Ben sünnet olmıycam!" diye bağıra bağıra ağlayan çocuğu düşünüyor. Bu hamam sefasını unutabilecek mi?

Aşk

Sarıyer sırtlarında ikiz villada oturan iki kardeş, 17 Ağustos 1999 tarihinde saat 03.02'de meydana gelen depremi hissetmiyorlar. O gece geç saatlere kadar misafir ağırlamışlar, epeyce de içmişler. Ama küçük kardeşin ayık karısı hissediyor, yataktan fırladığı gibi kocasını, çocuklarını uyandırıyor. Büyük kardeşin karısı da uyanmış. Çoluk çocuk bahçede toplanıyorlar.

Elektrikler kesik, telefonlar çalışmıyor, halk sokaklara dökülmüş. Arabanın radyosunu açıyorlar, Doğu Marmara'nın yerle bir olduğunu öğrenince paniğe kapılıyorlar. Anne-babaları Adapazarı'nda yaşıyor çünkü. Üstelik anneleri bitkisel hayatta. Beş yıl önce beyin kanaması geçirdi, ardından bitkisel hayata girdi. Babaları annelerini hastanede bırakmayı kabul etmeyince evin bir odasını yoğun bakım odasına dönüştürdüler. Yatalak hastalar için üretilen yataklardan aldılar, gereken aletleri koydular, annelerini hastaneden çıkarıp eve getirdiler. Baba hemşire tutmayı da kabul etmedi. Beş yıldır gece-gündüz karısına kendi bakıyor.

Viyadükler çökmüş, yollar yarılmış, arabayla ulaşmak imkânsız, radyo yollarda kilometrelerce kuyruk oluştuğunu söylüyor. Allahtan iki kardeşin de motosiklet merakı var. Motorlarına atlıyorlar ve Adapazarı'nın yolunu tutuyorlar.

Zor bir yolculuk oluyor. Doğuya doğru gittikçe dehşet ve panik artıyor. Sabahın ilk saatlerinde Adapazarı'na varıyorlar. Motorla bile babalarının oturduğu apartmana ulaşmak zor. Yıkılan evlerin enkazları yolları kapatmış. Şehirde toz, korku, çığlık, feryat ve umutsuz bir çaba var. Artçı depremler oldukça şehri tazelenen bir panik kaplıyor.

Anne-babalarının oturduğu apartmana varıyorlar. Bina duruyor, bodrum kat biraz zemine gömülmüş, o kadar. Ama iki yanında bulunan altı katlı apartmanlar üçer kata inmiş. Alt katlar bisküvi gibi unufak olmuş. Yıkıntılardan yükselen toz yatışmamış daha, güneşin ilk ışıkları tozu parlatıyor. İnsanlar yüzlerce tonluk demir, beton yığınlarının başında. Hepsinin yüzleri acıdan kaskatı kesilmiş. Anneler enkaz altında kalan çocuklarına sesleniyor. Babalar yüzlerce tonluk beton yığınlarını elleriyle kaldırmak için umutsuzca çabalıyor. Anne babasını bulamayan çocuklar hıçkırarak, kardeşler birbirlerine sarılarak ağlıyor. Bir adamın çıplak ayakları kırık camlara basmaktan paramparça olmuş, kan içinde ama farkında değil, acısını duymuyor. Ailesini arıyor. Bir başkası, kucağında ölü çocuğu, delice çığlıklar atıyor. Manzara dayanılır gibi değil.

Babanın komşularından birkaç kişiyi görüyorlar. Onlara soruyorlar. Babaları dışarı çıktı mı? Gördüler mi? Komşular bilmiyor, kimse kendinde değil zaten, herkes şaşkın, herkesin cümleleri darmadağın.

Babalarına ulaşmaları lazım. Ama apartmanın kapısı açılmıyor, menteşeleri oynamış, epeyce uğraşıyorlar, açamayınca girişteki bir dairenin penceresinden binaya giriyorlar. Aklı hâlâ başında olan bir komşu engel olmaya çalışıyor, artçı depremler oluyor diyor ama dinlemiyorlar. Girdikleri dairede ayakta duran tek bir eşya yok. Evin hali ürkütücü.

Merdiven boşluğu zifiri karanlık, elektrik kesik. Son anda yanlarına almayı akıl ettikleri feneri yakıyorlar, basamaklara bakıyorlar, güvenli mi? Sağlam görünüyor. Basamaklara dikkatle basarak, duvarlara tutunarak çıkıyorlar.

Dördüncü kata varınca birbirlerine bakıyorlar. Anne babalarını toprağa vermeye hazır değiller. Ama ölüm hazır mısın di-

ye sormuyor. İki kardeş aynı anda anahtar çıkarıyorlar. İkisi de baba evinin anahtarını yanlarında taşıyor.

"Açmayabilir," diyor büyüğü, "menteşesinden oynadıysa."

Kapı çelik, kırmaları imkânsız. Allahtan kolayca açılıyor. Korka korka içeri giriyorlar.

Donakalıyorlar.

Babaları pijamalı, elinde süpürge, sakince cam kırıklarını süpürüyor. Salondaki vitrin nasıl olmuşsa devrilmemiş ama içindeki her şey yere düşüp kırılmış. Kristal bardaklar, porselen fincanlar, tabaklar, kadehler tuzla buz, sağlam kalan tek bir cam eşya yok.

Baba oğullarını görünce gülümsüyor, geldiklerine sevindiği belli.

"Anneniz iyi," diyor hemen.

İki kardeş babalarının boynuna atılıyorlar, ağlıyorlar. Doğup büyüdükleri şehri bir enkaz yığını halinde gördükleri halde, depremin dehşetini babalarını kucakladıkları an hissediyorlar. Sinirleri boşalıyor ikisinin de.

"Baba niye dışarı çıkmadın?" diyor büyük oğul, gözlerini siliyor.

"Annenizi bırakıp!" diyor baba.

Bunu nasıl sorarsınız der gibi bakıyor. İki kardeş annemiz zaten ölü diyemiyorlar.

Annelerinin odasına gidiyorlar. Kadın yatağında, hayatta sanki hiçbir şey değişmemiş gibi yatıyor. Beş yıldır sonsuz uykuda, uykusu bir gün sessizce ölüme bağlanacak.

"Önce burayı toparladım," diyor baba, günlük bir işten söz eder gibi. "Annenizin yatağı bir duvardan bir duvara çarptı durdu. Ben de beraber."

Artçı depremler olduğunda gene duvara çarpmasın, karısı zarar görmesin diye yatağın tekerleklerini battaniyelerle sarmış, annenin iki yanına yastıklar sıralamış.

Babanın başının sağ tarafında bembeyaz saçları kana bulanmış. Büyük oğlan elini uzatıyor.

"Yaralanmışsın," diyor.

"Kanadı biraz ama geçti," diyor baba. Oğlunun dokunmasına

izin vermiyor. Yatakta sessizce uyuyan karısına bakıyor. "Yataktan düşecek diye korktum ama bir şey olmadı çok şükür."

Yaşlı adam karısının saçlarını okşuyor.

"Annemi hastaneye götürmemiz lazım," diyor büyük oğul. "Seni de bize götüreceğiz."

Baba duymazlıktan geliyor. Yatak odasına gidiyor. Oğulları da peşinden. Adam yatağın üstüne devrilmiş gardırobu kaldırmak için yardım istiyor oğullarından. Birlikte tutup kaldırıyorlar. Baba temiz çarşaf çıkarıyor.

"Annenizin çarşaflarını değiştirme günü bugün," diyor.

Yatak odası darmadağın ama yatak bozulmamış. Küçük oğul babasının yatağında yatmamış olduğunu anlıyor. Yatmış olsa üstüne devrilecek bu gardırobun altından canlı çıkmazdı herhalde.

"Deprem olduğu sırada uyumuyor muydun sen?" diye soruyor. Elinde temiz çarşaflarla karısının odasına giden adamın peşinden.

"Uyuyordum," diyor baba, annenin başucundaki koltuğu göstererek. "Burada. Ben burada uyuyorum geceleri."

"Ne zamandan beri?"

"İlk günden beri."

Babaları beş yıldır kendi yatağında yatmamış.

Bir Alman gelinin karalahana çorbası karşısındaki tutumu

Gidecekleri köy çok uzak olmadığı halde, damat ve yakın akrabaları sabah erkenden yola çıkıyorlar. Nişandan önce kız tarafına verilecek hediyeleri götürecekler. Gelin aslında Adapazarı'nda yaşıyor. Köyde ortaokul olmadığı için, Tozlu Cami'nin altında zahire dükkânı işleten evli ve çocuklu abisinin yanına okumaya gelmiş, bir daha da dönmemiş. Ama anne-babası, yaşlı amcalar filan hâlâ köydeler.

Biri yeşil Ford, diğeri uçuk mavi Peugeot iki arabaya kurulmuş, üçü erkek, biri çocuk on kişi. Kafilede biri damadın ablası, öbürü büyük yengesi olan iki yaşlı kadının dışındakiler Adapazarı'nın neredeyse genetik muhafazakârlığı ile Batılı yaşama biçiminin birbirine geçtiği alanda yaşamayı çabucak öğrenmiş genç kadınlar. Bu "birbirine geçen alan" öyle kolayca tanımlanabilir cinsten değil. Kumsalda dalganın kıyıya vurup çekilmesi gibi, olayların niteliğine göre muhafazakârlık ya da Batılılık kısmı daralıp genişliyor.

Cumhuriyetin ellinci yılını idrak etmeye dört yıl var ve aile tarihlerinin altın çağına ilk adımlarını atan bu kişiler, zaman içinde, kendilerine benzeyen pek çok aile gibi bu ikili yaşayıştan tuhaf, tanımlanamaz bir kaosa geçeceklerini, merkezinde yer aldıkları, hatta bir tür "düalite"yi abartılı bir gururla tem-

sil ettikleri bu kesişme alanından farklı yerlere savrulacaklarını henüz bilmiyorlar.

Ailenin genç kadınları tüccar-terzilere diktirdikleri şık döpiyesler, ince naylon çoraplar giymişler, boyunlarına doladıkları eşarpların uçlarını göğüslerine sokuşturmuşlar. Altın bileziklerı görünmüyor, kıyafetlerinin zarifliğini zedelemesin diye dirseklerine itmiş, görünmez kılmışlar. Bileklerini dolduran altın bileziklerin tek bir anlamı var ne de olsa: Çok şükür varlıklıyız! Varlıklarını gizlemekten pek hoşlanıyor olmasalar da görgüsüz damgası yemekten çekiniyorlar. Adabımuaşeret çağı henüz. Makyajlılar. Sosyal bir ortamda boy gösterileceği zaman makyaj yapıyorlar. Ama yaş ilerledikçe hafiflemeli. Yaşını başını almış bir kadın hâlâ makyaj yapıyorsa itibar kaybını da göze alıyor demektir ki, burada hiçbir aile itibarını kaybetmiş annelere sahip olmak istemez. Kocası ölmüş kadınların makyaj yapması söz konusu değil. Yeniden evlenmedikçe sonsuz bir matemi yaşamak zorundalar.

İki yaşlı kadının desenleri ağırbaşlı başörtüleri var, çenelerinin altından bağlamışlar. Büyük yenge, kapalı mekândayken ortamda erkek olup olmamasına aldırmadan başını açıyor; büyük abla ise koyu renkli başörtüsünü çıkarıp beyaz, uzun, kenarları oyalı bir örtü takıyor, kulaklarının arkasından geçirip uçlarını göğsüne salıyor. Köyde doğmuş, kasabada büyümüş, şehirde yaşlanmış bu iki kadının düğün dernek dışında döpiyes giydikleri çok nadir. İyi dikilmiş, koyu renkli elbiseler ve pardösü tercih ediyorlar.

Aslında döpiyesler, rujlar bu ailenin kadınlarının doğal halleri sayılmaz. Özel bir durum olmadıkça evde ucuz, gündelik giysiler giyiyorlar. Ama dışarıya adım attıkları anda iki temel nedenle sıklaşıyorlar: temsil ve rekabet. Bütün o "asri" hallerine rağmen içerde de, dışarıda da birey değiller. Çarşıya dantel kukası almaya bile gitseler mensubu oldukları aileyi temsil ediyorlar. Bu da onlara bakan yüzlerce göz ve bir yanlışları görülecek olursa susmayacak yüzlerce ağız demek. Taşra şehirlerinin sözlü tarihi köklü ailelerin tarihlerinden oluşuyor. Her bir aile ekonomik hayattaki yerleriyle, yaptıkları hayır hasenatla,

çocuklarının eğitim düzeyi ve geldikleri makamla şehirde ağırlığını artırmaya çalışıyor. Dolayısıyla aralarında şehre olumlu yansıyan bir rekabet var.

Genç kadınların uçuk pembe ojeleri soğuk suyla bulaşık durulamaktan, döşemeleri arapsabunuyla silmekten çatlamış ellerinin çirkinliğini gizlemeye yetmiyor. Gündelikçi kadın çalıştırma âdeti henüz başlamadığı için ev işlerini kendileri yapıyorlar. Halleri vakitleri yerinde olsa da, çift kanatlı kapıları büyük anahtarlarla açılan iki-üç katlı eski evlerde oturuyorlar. O evler ki bir zamanlar var ve kalabalık olduklarını kimselerin bilmek istemediği Ermeni ya da Rum ustaların ellerinden çıkma. Yedi-sekiz yıl sonra, ailenin adını taşıyarak bir tür abide olacak, şehre ne kadar modern olduklarını gösterecek olan apartmana taşınacaklar, tıpkı benzer aileler gibi; kaloriferleri, L salonları, 24 saat akan sıcak suları olacak.

Hepsinin boynunda bir eşarp olmasının nedeni sadece şıklık değil. Kızı istemeye abinin evine gittiler, anne baba da oraya geldi, tanışıldı ama ailenin meşrebi hakkında henüz tam bir fikirleri yok. Pek sanmıyorlar ama olur da Kuran okunursa başlarını bu eşarplarla örtecekler. Bu tür durumlara karşı hassas ve tecrübeliler.

Genç kadınların arasında bir de Alman gelin var. Çok genç, henüz yirmi bir yaşında. Ailenin ticari hayata geçmesine önayak olan oğulla yeni evlenmiş. Etek uçları ve geniş kol ağızlarına canlı renkte şeritler geçirilmiş, Alman malı bir triko elbise giyiyor. Etek boyu aile için fazla kısa. Bildiğin mini. Kimseden ses çıkmaması onayladıkları anlamına gelmiyor. Ama gelinin kocası ailenin ekonomik lideri, itiraz edemezler. O da değişken muhafazakârlık ölçütlerini Batı standartlarında sabitlemeye kararlı, giyim kuşam konusunda karısını yüreklendiriyor, yalnız ailenin değil şehrin genç kızlarına da örnek olmasını istiyor.

Eski ve hakiki eşraf yıllar içinde hüzün verici bir biçimde seyreldiği, ailenin yaşlı babası şehrin kurtuluş tarihinde küçük de olsa bir rol oynadığı ve asıl önemlisi aile yeni gelişen ticaret sınıfının bir üyesi haline geldiği için artık eşraftan sayılan üç

erkek de kravatlı ama şapkasız. Fötrünü başından çıkarmayan babaları hariç hiçbirinin şapkayla başı hoş değil. Zaten şehirde devlet memurları, ihtiyarlar ve biri papyonlu üç-beş doktor dışında şapka giyen kalmamış pek.

İmparatorluk vatandaşı olarak Karadeniz'in doğusunda doğan babaları, cumhuriyet vatandaşı olarak Karadeniz'in batısında ölecek. İmparatorluktan cumhuriyete, doğudan batıya giderken köy-kasaba-şehir ve toprak-zanaat-ticaret aşamalarından geçmişler. Zanaat döneminde edindikleri dikiş ve giyim bilgisi onlara ticaret hayatında ayrıcalık kazandırmış. Yıllar sonra, tekstil ülke ekonomisinde ana kalemlerden biri haline gelince, vaktiyle terzi dükkânı değil imalathane sahibi olduklarını iddia edecekler. Otomotiv ticaretine geçince devrettikleri dükkânlarının adının gömlek dikimevi olmasını, "atölyelerinde" beş adet sanayi tipi dikiş makinesi bulunmasını, yanlarında yevmiyeli işçi çalıştırmalarını kanıt gösterecekler.

Şehrin en iyi giyinen erkekleri olarak tanınıyorlar. Böylece işleri gereği sık sık gittikleri İstanbul'da "görgüsüz taşralı" muamelesine maruz kalmıyorlar. Modaya uymayı seviyorlar, giyime para harcamaktan çekinmiyorlar. Ama on yıl sonra, modaya uyup saç uzatan, kot pantolon giyip göğüs düğmelerini açan oğullarını bu zibidi kılıklara girmekten men edecekler, gerekirse dövecekler, zorla berbere götürüp saçlarını kestirtecekler.

Sözde Batılı, özde muhafazakârlar. Sözde şehirli, özde köylüler. Aslında ne Batılı ne muhafazakâr, ne şehirli ne köylüler.

Bir Çerkez köyüne gidiyorlar. Mevsim kış ama henüz kar yok. Yola çıktıklarında başlayan yağmur giderek şiddetleniyor. Kasabaya giden yollar bile çok kötü durumdayken köyün yolu kim bilir nasıldır demeye kalmıyor, arabaların ikisi de çamura saplanıyor.

Berbere gitmiş, saç baş yaptırmış, döpiyesler giymiş genç kadınlar ailenin üç erkeğine yardım etmek için inmek zorunda kalıyorlar. Kocası "Sen arabada kal," dediği halde Alman gelin de yardım için iniyor. Hızlanan yağmur altında ıslanıyorlar. İğne topuklu ayakkabılar çamura batıyor. Güzelim kıyafetler lekeleniyor.

Allahtan yakınlarda bir köy var. Yardımsever köylüler ellerinde çuval parçalarıyla koşup geliyorlar. Çalı çırpı toplayıp tekerleklerin ardına döşüyorlar. Çuvalları çamurun üstüne yerleştiriyorlar, kan ter içinde hep beraber arabalara abanıyorlar. Nihayet çamurdan çıkarmayı başarıyorlar. Yola devam etmeleri lazım. Kız tarafı hazırlıklarını yapmış, bekliyordur. Gelgelelim soğuktan yanakları kıpkırmızı olan Alman gelini daha fazla perişan etmek istemiyorlar. Artık ailenin asli üyesi de olsa, sarı saçları, gri-mavi gözleri ve üç beş kelime dışında Türkçeyi hâlâ konuşamaması ona daimi bir misafirlik durumu, özen gösterilmesi gereken bir biblo niteliği veriyor.

Aslında birbirlerine itiraf etmedikleri bir şey var. Aile için Avrupalı olmak fikrinin tabii ve cisimleşmiş hali olan bu genç kadının kız alıp akraba olacakları köyü görmesini istemiyorlar. Köyün nefes kesen doğal güzelliğine, kız tarafının kuşku duymadıkları misafirperverliğine rağmen, karşılaşacakları manzaranın kuyrukları boka batmış inekler, çamurda çıplak ayakla dolaşan sümüklü, cılız çocuklar, oturdukları yerde osuran ihtiyarlar, ter kokan kılıksız gençler olacağını tahmin edebiliyorlar. Tuvalet bahsini akıllarına bile getirmek istemiyorlar. Kendi evlerindeki kapılı, çeşmeli, bulup buluşturup tuvalet kâğıdı koydukları ama nihayetinde alaturka heladan bile utanırlarken Alman gelini muhtemelen bahçenin bir köşesinde bulunan derme çatma helaya mı götürecekler? Zemin tahtalarının aralığından birikmiş bok yığınını görmesine nasıl engel olacaklar?

Bu Avrupalı genç kadının zamanıyla kendi ülkelerinin batısında bulunan bir köyün zamanı arasındaki yüz yıllık farkla yüzleşmenin ağırlığına hazır değiller. Şehirde, kendi evlerindeyken ulaşmak istedikleri muasır medeniyete uygun düşmeyen yanlarını gizlemek ellerinde, ağızlarında gümüş kaşıkla doğmuş gibi yapabilirler. Ama dünür olacakları ailenin köy hayatının ilkelliğinden geldiğini saklamaları mümkün değil. Bu nedenle Alman gelini köye götürmek istemediler, ama oryantalizm sözcüğünden haberdar olmadığı halde Avrupalı sezgisiyle oryantalist manzaralara koşmaya hevesli gelin ısrar edince

mecbur kaldılar. Şimdi bu Avrupalı nazenin çiçeği "doğanın" zorlu şartlarından korumanın yolunu arıyorlar.

Yardımlarına koşan köylülerden biri Alman gelinle damadın yeğeni olan çocuğu evinde misafir etmeyi teklif ediyor. Dönüşte uğrayıp ikisini de alabilirler. Aman nasıl seviniyorlar. İşte Türk köylüsü, Türk misafirperverliği! Alman gelin aralarında bir akrabalık ilişkisi olmayan bu köylünün evinde onları bekleyebilir. Gerçi gene bahçedeki tuvalete gidecek, gördüğü manzara karşısında nutku tutulacak. Ama elden ne gelir? Hem her toplumun alt seviyeleri var.

Koca hızlı bir Almancayla geline durumu anlatıyor: Şartlar çetin. Kar başlayabilir, gene çamura saplanabilirler, aç kalabilirler, daha fazla eziyet çekmesin, gitsin şu köylücağızın evinde misafir olsun. Alman gelin öyle üşümüş ki hemen kabul ediyor, karnı da aç zaten.

Aslen Karadenizli olan köylü, Alman gelinle çocuğu evine götürüyor. Köylünün karısı, hayatında ilk kez bir Alman görüyor ve kadından gözlerini alamıyor. Neredeyse kocasına "Vallahi insan!" diyecek, öyle şaşkın.

Alman gelin bu ülkede ayakkabı çıkarmak gerektiğini öğrenmiş, zaten çamur içinde kalmış ayakkabılarını çıkarıp içeri giriyor. Burası alçak tavanlı bir kerpiç kulübe. Samanla karıştırılmış toprak döşeli eğri büğrü taban renkli kilimlerle kaplı. Pencereler o kadar küçük ki, minyatür sanki. Pencere içlerinde kukasının üstünde tığıyla yarım bir dantel, bir pilli radyo, perşembe geceleri okunan Latin harfli bir Yasin-i Şerif kitabı var. Pencerenin dışına da kışa dayanıklı saksı çiçekleri dizilmiş. Pencereli duvarın önü boydan boya kilim kaplı bir sedir. Ot doldurulmuş arka minderleri taş gibi sert. Duvarda, göz hizasından çok yukarıya asılmış sepya resimde beyaz sakallı, kasketli, asık suratlı bir yaşlı adam var. Bir de saatli maarif takvimi.

Odada kuzine yanıyor, üstünde bir güğüm ve bir tencere kaynıyor. Kuzinede pişen mısır ekmeğinin buğusu kapağın aralığından incecik tütüyor. Sobanın altına odunlar sıralanmış. Evde akar su yok. Çimento sıvanmış tezgâhın ortasında bir ya-

lak, yanında da musluklu bir bidon var. Raflara tabaklar, kalaylı bakır kaplar dizilmiş. Tencerelerin üstlerinde nakışlı örtüler. Duvarda bir çiviye gaz lambası asılmış. Köyde elektrik yok henüz. Alman gelin evin halini tiyatro dekoruna benzetiyor. Pitoresk, bakılası, uzun uzun seyredilesi bir görüntü. Her şey tertemiz üstelik. Bir tek evin kokusunu sevmiyor, ağır, iç kaldıran bir koku.

Köylü, karısına çocukla Alman'ı iyi ağırlamasını söyleyip gidiyor. Karısı çok heyecanlı. Alman gelinin ellerinin çamurlu olduğunu görünce, bakır bir ibriğe güğümdeki kaynar sudan ekleyip ılıştırıyor, gelin ellerini köylü kadının ibrikten döktüğü suyla ve ev yapımı beyaz sabunla uzun uzun yıkıyor, tertemiz bir peşkirle kuruluyor. Islak giysilerini çıkarıyor. Köylü kadının verdiği şalvarla gömleği giyiyor, el örgüsü patikleri ayağına geçiriyor. Şalvar lacivert üstüne minik sarı-beyaz çiçek desenli pazenden dikilmiş, mis gibi sabun kokuyor. Gelin sonsuzca geniş şalvarı iki yana çekip görümcesinin çocuğuna göstererek gülüyor. Çocuk da gülüyor, dört yaşında, her şeyi dikkatle izliyor.

Köylü kadın gelinin triko elbisesini, naylon çorabını alıp kayboluyor ortadan. Gelin huzursuz oluyor, Almanca bir şeyler mırıldanıyor. Çocuk niye huzursuz olduğunu anlamıyor. Az sonra geliyor kadın. Çorabı ve elbiseyi yıkamış. Kuzinenin yakınına bir tahta iskemle çekip üstüne seriyor.

"Beyin gelene kadar kurur, merak etme" diyor, "bir de ütülerim kuruyunca."

Alman gelin böyle bir talebi olmadığı halde giysilerinin yıkanmasına çok şaşırıyor, daha önce tanımadığı köylü kadının bunu niye yaptığını anlayamıyor. Bu sıcak, iyicil evde bulunmaktan hoşlandığı belli. Kaynağını anlamadığı kokuya da alışmış, yüzünü ekşitmiyor artık. Köylü kadın bir koyun postunu sedire, kuzinenin yakınına seriyor.

"Geç otur da ısın," diyor.

Alman gelin sözcükleri bilmese de kadının ne demek istediğini anlıyor, gösterdiği yere oturup ayaklarını sobaya yaklaştırıyor.

Köylü kadın çocuğu gösterip "Bu neyin oluyor?" diyor. "Ada'da mı oturuyorsunuz?"[1] diyor. "Nereye gidiyordunuz?" diyor. "Çocuğun var mı?" diyor. Alman gelin anlamıyor, sürekli Almanca teşekkür ediyor. Köylü kadın daha bir sürü soru sorunca çocuk dayanamıyor.

"Türkçe bilmiyor ki, Alman o," diyor.

Köylü kadın "Biliyorum," diyor.

"Niye soruyorsun o zaman?" diyor çocuk.

Kadın kuzinede kaynayan tencereyi tahta kaşıkla karıştırıyor. Mısır ekmeğini kuzineden çıkarıyor, tepsiyi bir sofra bezine ters çeviriyor, kalın dilimler kesiyor. Keserken ekmeğin nar gibi kızarmış kabuğu parçalanıyor, çocuk yutkunuyor. Alman gelin gözleriyle masa ararken köylü kadın sofra bezini yere seriyor, yer sofrasını koyuyor.

"Karnınız açtır," diyor. "Karalahana pişirdim, sever misin?" diyor.

Alman gelin sadece gülümsüyor.

Sofraya peynir, yoğurt, turşu koyuyor. Bir tas haşlanmış tane mısır, bir tas kabuklu fındık, bir tas kuru üzüm koyuyor. Kalaylı bakır tabaklara karalahana çorbası koyuyor. Alman gelinle artık konuşarak anlaşamayacaklarının farkında. Kolundan tutup kaldırıyor, yerdeki mindere oturtuyor, sofra bezini dizlerine örtüyor. Çocuk bağdaş kurup oturuyor. Yaşı çok küçük ama sık sık dedesine gittiği için köy hayatını biliyor. Dedesi kışları şehirde, oğullarının yanında, her şeye karışarak; yazları ise köydeki bahçeli evinin sundurmasında oturup Sakarya Nehri'nin kıvrılarak genişlediği manzaraya karşı rakı içerek geçiriyor.

Köylü kadın koca bir parça kuyruk yağı kattığı karalahana çorbasını uzatıyor geline. Gelin tabağı alıyor, odaya girdiğinde duyduğu ağır kokunun kaynağının bu yemek olduğunu anlıyor. Köylü kadın tahta kaşıkları uzatıyor. Çocuk karalahanayı sevmiyor, ama mısır ekmeğini seviyor, ekmeğin kıtır kıtır olmuş kabuğunu yemeye başlıyor.

1 Adapazarlılar şehirlerine kısaca "Ada" derler.

Alman gelin karalahanadan bir kaşık alıyor, güçlükle yutuyor. Şu ağır kokusu olmasa belki birkaç kaşık yiyebilirdi ama mümkün değil. Gülümsüyor. Köylü kadının iyi niyetine, hiç mecbur olmadığı halde kurduğu sofraya minnettar. Ama Avrupalı o, yapmak istemediği bir şeyi yapmıyor. Karalahana çorbasını olduğu gibi bırakıyor. Çocuğun yaptığını yapıyor, mısır ekmeğiyle yoğurt yiyor.

Bettina'nın mahalleyi galeyana getiren bikinisi

Bettina'nın kulağı radyoda. Ama Türkçe radyodan bir şey anladığı yok. Biraz kurcalıyor Almanca, Fransızca bir şeyler bulabilmek için, parazitten başka bir şey bulamıyor.

Sabah sevgilisinden bildiği dillerde bir gazete getirmesini istedi.

Sevgilisi "Olur," dedi, "Hemen çıkarsam sekiz buçuk İstanbul trenine yetişirim."

Bettina, "Lütfen acele et," dedi.

Sevgilisi tam da ekmeğe çilek reçeli sürüyordu, baktı ki Bettina gerçekten İstanbul'a gideceğini sanıyor, güldü.

"Almanca bir gazete almak için kalkıp İstanbul'a gidemem," dedi. "Hem gitsem bile en az on beş gün öncesininkini bulurum, onu da çoktan okudun."

Sonra İstanbul'un burnunun dibindeki bu şehirde bile yerli gazetelerin dağıtılmasının sabah saat onu bulduğunu anlattı. Burası gene şanslı. Erzurumlular mesela, üç günlük gazeteyi okuyabiliyorlar ancak, o da kar yağıp yolları kapatmazsa.

Bunu Bettina'nın aklı almıyor. Buraya geleli bir hafta oldu, ama aklının almadığı çok şey var hâlâ. Mesela niye bu ülkede televizyon yayınının olmadığını, telefonun niye ancak birkaç zengin evi ile bazı işyerlerinde bulunduğunu anlamıyor. Sev-

gilisiyle niye aynı yatakta yatamadıklarını da anlayamıyor. Duvarları bembeyaz badanalı, sade ama çok temiz bir oda verdiler ona, demir başlıklı, pike örtülü karyolada yalnız yatıyor. Sevgilisi "Çünkü burası ablamın evi," filan diye lafı dolandırıyor. Bettina ne alakası olduğunu soruyor ama cevap alamıyor.

Sevgilisi kahvaltıdan sonra çıkıyor. Yapılacak işleri var, akşama ancak döner. Bettina, sevgilisinin ablası ve iki çocuğuyla evde kalıyor. Sıkıcı bir gün olacağa benziyor. Allahtan bir sürü Almanca kitap var yanında.

Bettina Berlin'de siyaset ve sosyoloji okuyor. Sohbet etmeyi, insanları tanımayı, farklı kültürleri incelemeyi çok seviyor. Ama ablanın konuşabildiği bir yabancı dil yok. Berlin'de makine mühendisliği okuyan kardeşi bu Alman kızını koluna takıp getirene kadar da ihtiyaç duymamıştı. Ama şimdi, hiç değilse derdimi anlatacak kadar bilseydim! diye düşünüyor. Kocası sözde Haydarpaşa Lisesi'nde okurken Fransızca öğrenmiş. Pek kasılır biliyorum diye, ama Bettina'yla karşı karşıya gelince dilini yuttu. "Anlayamıyorum, bu kızın aksanı bi tuhaf," diyor. Söylediklerine kendisinin de inanmadığı yüzünden belli. Bir devlet dairesinde kısım şefi olarak çalışıyor. Öyle fazla para kazandığı yok, memur işte, ne uzar ne kısalır.

Abla Bettina'nın gelişiyle birlikte mahallede ilgi odağı oldu. Komşularına hava atıyor, konuşması, davranışları değişti. Bir Alman kızını koluna takıp gelebilen kardeşiyle övünüyor. Babalarının da açık fikirli bir adam olduğuna inanıyor. Baktı ki oğlu maşallah çok zeki, iyi de okuyor, memleketin en iyi mühendisi olsun dedi, kavaklığını satıp Berlin'e üniversiteye gönderdi. Açık fikirli olmasa yapar mı?

Fakat Bettina'yı tanıdıktan sonra, oğullarını okutan babasının kendisine ve ablasına "Ya kız enstitüsüne gidersiniz ya da evde oturursunuz," demiş olmasına içerlemeye başladı. Gerçi hiç itiraz etmemişti o zaman, dikiş-nakış öğrenmeyi, pasta yapmayı marifet sanmıştı. Enstitüyü bitirmeden de evlendi. Şimdi Bettina'nın haline tavrına, üşenmeyip ta Berlin'den taşıdığı kitaplarına baktıkça, mesela çocuk doktoru olabilirdim veya avukat, diye düşünüyor. Kendini aşağı hissediyor.

Pazar var o gün. Abla pazara gidecek. Bettina'ya el kol işaretiyle "İstersen sen de gel," diyor. Bettina evde kalmak istediğini anlatıyor. Uyuma işareti yapıyor, bahçede derin nefes alma işareti yapıyor.

Bettina çok merakta. 68 hareketleri başlayalı çok olmuş. Paris gibi, Berlin sokaklarını da bir coşku, bir heyecan sarmış. Kızıl Danny'nin, Rudi Dutschke'nin filan adları dilden dile dolaşıyor. Hepsinin gözü de Prag'da bir yandan. 68 gençliği dünyayı değiştirebileceğine inanıyor. Ağustosa gelindiğinde Sovyet tanklarının Prag sokaklarını umutlarıyla birlikte çiğneyeceğini bilmiyorlar henüz.

Arkadaşlarıyla Berlin sokaklarında gösteriden gösteriye koşarken sevgilisi elinde bir çift İstanbul biletiyle geldi bir gün.

"Hadi hazırlan, Türkiye'ye tatile gidiyoruz," dedi. "Önce İstanbul, sonra bizimkiler, sonra da İzmir filan."

"Ne tatili? Devrim olacak, tarih yazılıyor!" dedi genç kız.

Ama sevgilisinin bu taraklarda bezi yok, devrim mevrim umurunda değil.

"Sen tatile gittin diye devrim duracak değil, merak etme," dedi. Hafiften de dalga geçti. "Döndüğümüz zaman alırsın kızıl bayrağını, çıkarsın gene sokağa."

Bettina önce "Gelemem," dedi, ama aklı fena halde çelinmişti. İstanbul onun için açıl susam açıl gibi bir şey. Bir kapıdan geçiyorsun, bir anda zaman da zemin de değişiyor. Sonuçta biraz utanarak tatili seçti.

Gerçi İstanbul'u beklediği gibi bulmadı pek. Evet, zaman başka, daha doğrusu birkaç zaman iç içe bu ülkede. Bir sokak ortaçağı yaşarken bir diğeri eh, biraz gayret ederse gerçek zamanın paçasına yapışabilir. Ama zemin hiç de *Binbir Gece Masalları*'nı andırmıyor. Bu ülkede öyle sandığı gibi iri siyah gözlü peçeli kadınlar, deve kervanları filan yok. Ama gene de hoşlandı, her şeye uzun uzun bakıp anlatacak şeyler biriktirmeye çalışıyor.

Sevgili Bettina'yla evlenip mutlu olmasının mümkün olmadığını biliyor. Kızın aklı devrimde, şunda bunda. Dergi, gazete çıkarsın, anarşistlerle gösterilere katılıp sesi kısılana kadar ba-

ğırsın. Oysa genç adamın niyeti mühendis olup dönmek, ağırbaşlı bir Türk kızıyla evlenip çoluk çocuğa karışmak. Bettina'yı da aşkından öldüğü için filan değil, doğduğu şehre gösteriş olsun diye getirdi, şehir Avrupalı bir kız görsün yanında, üstelik sarışın ve güzel.

Babası Bettina'ya çok iyi davrandı, elini öptürmek istedi. Bettina da baktı sevgilisi nasıl yapıyor, aynısını yaptı. Çok garip buldu ama babanın haşır huşur, eğri büğrü elini öpmeyi. Baba oğluna bu Alman kızıyla ciddi olup olmadığını sordu, cevabını beklemeden de "Müslüman olursa mesele yok," dedi.

Abla komşularıyla gittiği pazarda durmadan Bettina'yı anlatıyor. Her gün banyo yaptığını, üç dili şakır şakır konuştuğunu, deli gibi kitap okuduğunu filan. Kadınlar da bir meraklı, evlenecekler mi, nerede oturacaklar, kız ne zaman Müslüman olacak diye soruyorlar. Abla hepsine cevap yetiştiriyor. "Durun bakalım, ikisi de çok genç daha..."

Pazardan dönerlerken evlerinin çevresindeki hareket ablanın dikkatini çekiyor. Millet akın akın geliyor. Koşuşmalar, konuşmalar, gülüşmeler. Manzarayı görünce başından aşağı kaynar sular boşalıyor.

Bettina güneşi görünce coşmuş. Bikinisini giyip evin büyük geniş bahçesine çıkmış. Yere bir havlu sermiş, güneş yağını sürüp uzanmış, kitabını okurken de uyuyakalmış. Alçak tahta perdenin üstüne sıralanan bir yığın adam bikinili Bettina'yı seyretmek için birbirlerini eziyor. Hepsi kara bıyıklı, gözleri yuvalarında dönen bu adamların ağızlarından çıkan sözleri duyunca abla şok geçiriyor.

İçeriye koştuğu gibi bir çarşafla çıkıyor dışarı, Bettina'yı sarıp sarmalayıp eve sokmaya çalışıyor. Uykusundan uyanan kız birden yığınla adamın kendisine baktığını, üstelik hiç de hoş bakmadıklarını görüyor. Başta pek korkmuyor, hatta sinirleniyor ablaya, üstünü çarşafla örtmesini engellemeye çalışıyor.

Abla "Allah aşkına gir içeri!" diyor. Ağlayacak neredeyse.

Bettina ablanın derdini anlıyor anlamasına da kabul etmek, boyun eğmek istemiyor. Yanlış bir şey yapmadığını düşünüyor, içeri girmesi için bir neden yok.

Abla oğlunu daireye gönderiyor, bu heriflerden biri içeri girmeye, Allah muhafaza, tecavüz etmeye filan kalkmadan kocası gelsin. Çocuk koşarak babasına haber vermeye gidiyor. Adamların arasından geçmiyor, yan evin bahçesine atlıyor, oradan sokağa çıkıyor.

Bettina içeri girmemekte ısrar ediyor, hâlâ tartışıyor ablayla. İkisi de birbirlerinin dilini anlamıyorlar.

"Burası Almanya değil!" diye bağırıyor abla.

"Hayvan bunlar!" diye bağırıyor Bettina.

Adamlara dönüyor, elini kolunu sallayıp bağırdıkça, adamların yüzlerindeki yılışık gülümsemeler daha da yayılıyor. Ağızlarından çıkan sesler hayvani bir tona bürünüyor. Bettina o zaman ürküyor. Bu korkunç bakışlı adamlar insandan çok güruh gibi görünüyorlar gözüne, sanki milyonlarca böcek önlerine çıkan her engeli aşarak yaklaşıyor.

İçlerinden birinin bahçeye atlamasıyla Bettina'nın içeri kaçması bir oluyor. Pencereleri kapatıp, kapıları kilitliyorlar, perdeleri çekiyorlar. Ablanın sırtından ter boşanıyor; masa, sandalye eline geçen her şeyi kapının önüne yığarken kalbi gümbür gümbür atıyor. Adamlar çekip gidiyor, ama en serseri kılıklısından bir-iki herif bahçeye giriyorlar, pencereye vuruyorlar, korkunç laflar edip pis pis gülüyorlar.

"Ah bir telefon olsaydı!" diye hayıflanıyor abla.

Tuhaf, o en korkutucu anda Bettina'nın ayak tırnaklarının hepsine değil, sadece ayak başparmaklarına kırmızı oje sürmüş olduğuna dikkat ediyor, sebebini sonra düşünmek üzere zihnine kaydediyor bunu. Dil bilse de sorsa, Bettina başparmak dışındaki tırnaklarının çok biçimsiz olduğunu, hepsini boyarsa ayaklarının çirkin göründüğünü söyleyecek. Keşke sorabilse, bir bakma bilgisi kazanır böylece.

Bettina bu korkunç adamların bir araya gelişlerindeki şiddet kokusunu iliklerine kadar hissediyor. Dişleri birbirine vuruyor korkudan. Direnmeye, geri adım atmamaya inanan Bettina'nın inançları sarsılıyor. Bu adamlardan kaçmak, içeri girip kapıyı kilitlemek zorunda kalmış olmasını hayatı boyunca unutamayacak.

Enişte apar topar geliyor daireden, adamları kovuyor. Bahçeye girmiş olanlardan biri enişteyi tartaklıyor. "Kabahat o Alman karının!" diyor, "madem çırçıplak çıktı bahçeye, hak etti." İçten içe Bettina'yı suçlasalar da bu ipini koparmışların yaptığını tasvip etmeyen adamlar araya giriyor, ortalığı sakinleştiriyorlar.

Akşam Bettina ile sevgilisi müthiş bir kavga ediyorlar.

Sevgili "Niye bikiniyle bahçeye çıktın?" diye hesap soruyor.

Sevgilisinden şefkat ve özür bekleyen Bettina hayret içinde kalıyor. Eşyalarını toplamaya başlıyor. Derhal Berlin'e dönecek. Fakat yaşadıklarından öyle korkmuş ki, sevgilisinin onu İstanbul'a havaalanına götürmek teklifini kabul etmek zorunda kalıyor.

Berlin'e döndüğünde artık bir Türk sevgilisi yok. Bir daha da olmayacak. Kara bıyıklı erkek güruhundan korkup kendini eve kilitlediğini kimseye anlatmıyor. Sokaklara koşuyor. Slogan atarken inançların güçlü olup olmadıklarının ancak sınandıkları zaman anlaşılabileceğini düşünüyor.

Hay makarimasu!

Adamın adı Tamura. Henüz otuz yaşında ve bekâr. Toyota fabrikasında mühendis. Buraya çalışmaya gelmiş. Adapazarı'nın özellikle Japonlar gelecek diye yapılmış olan en lüks otelinde kalıyor. Ozel bir asansörle çıkıldığı rivayet edilen en üst kat Toyota'da çalışan Japonlara ayrılmış. Otelin lüks olması zevkli olduğu anlamına gelmiyor elbette, ama ahalisi vaktiyle oldukça mütevazı olan bu şehrin daha önce görmediği kadar lüks olduğunu söylemek mümkün. Yerler kalın, tok halılarla kaplı, her şey şıkır şıkır. Balo salonu, konferans salonu, spor salonu var, birkaç pahalı restoranı, ufak da olsa kapalı yüzme havuzu, gece kulübü, barı var. Lüks bir otelde olması gereken her şey sanki kamyona yüklenip getirilmiş, ortalığa boşaltılmış. Kristal süsü verilmiş avizeler, altın süsü verilmiş musluklar, mermer süsü verilmiş döşemeler, çiçek süsü verilmiş plastikler... Her şeye bir şey süsü verilmiş.

Tamura bu otelde yaşıyor ve görünen o ki daha birkaç sene yaşayacak. Bundan dolayı mutlu mu? Hayatından nefret mi ediyor? Kendi evinde, yurdunda olmak için neler feda eder? Seçeneği olsa başka bir ülkeyi tercih eder mi? Kim bilir.

Şehirde gezip tozmaya, keşifler yapmaya, yerel halkla kaynaşmaya ne gönlü var, ne de zamanı. İki haftada bir pazar gün-

leri bulvarda şöyle bir yürüyüp oteline dönüyor, spor salonunda sporunu yapıp odasına çekiliyor. Zor bir hayat. Böyle yaşayan sadece Tamura değil, bütün Japonlar hemen hemen aynı durumda. Bir-ikisi belki arada fırsat buldukça İstanbul'a kaçıyordur.

Japonların kendi aşçılarını getirttikleri, yosun yedikleri, Türk yemeklerinin tadına bile bakmadıkları rivayet ediliyor. Türklerle ahbaplığa gönül indirmediklerini söylüyorlar, teessüf ediyorlar. "Oysa biz Kore'de savaştık onlar için," diyorlar. Onlara göre Kore, Çin, Japonya hepsi bir zaten. Gözler çekik mi, tamam. Bazıları arada bir pazar günleri şehrin sokaklarında gruplar halinde görünen bu Japonlara kızıyor, bazıları kırılıyor. "Bir de dünyanın en saygılı milleti derler!" diye şikâyet ediyorlar. "Çekip gitsinler memleketlerine geri!" diye efelenenler de var.

Hiçbiri gece gündüz demeden çalışan bu Japonların memleketlerinden binlerce kilometre uzakta, bambaşka bir kültürün içinde ne hissediyor olabileceklerini merak etmiyor. Madem gelmişler bu şehre, tabii ki ıslama köfte yiyecekler, cevizli kabak tatlısı tadacaklar, Türk kahvesi içecekler, şehir halkının aşırı misafirperverliğine yerlere kadar eğilerek karşılık verecekler. Bazen içlerinde, bilinçsizce de olsa aklıselime yaklaşan biri çıkıyor ve "Sen olsan yosun yer misin?" diye soruyor. "E biz onların yosununu yemeyeceğimize göre onların da ıslama köftemizi yememeleri normal değil mi?" Yerinde bir soru, ama şehrin allamei cihanlarında, kahvehane bilgelerinde cevap hazır. "Yosunla köfte aynı şey mi? Köfteyi bütün dünya yiyor!"

Bir gün İstanbul'dan birkaç gazeteci geliyor, Japonlarla konuşmak için. Türkiye'de yaşamaktan memnunlar mı diye soruyorlar ve elbette Türkiye'nin kültürünün, yemeklerinin, misafirperverliğinin övülmesini bekliyorlar. Bu oyun hep böyle oynanmış. Bu ülkeye gelen yabancılar yüzümüze karşı duymak istediklerimizi söylerler, söylemezlerse biz söyletiriz.

Fakat şaşırtıcı bir şey oluyor, yeni başlayan Toyota macerası sırasında asıl öfkelenip kırılanların Japonlar oldukları ortaya çıkıyor. Tamura terbiyeli bir tavırla ama eleştirelliğinden de hiç

taviz vermeden, neden kırıldıklarını gazeteciye açıklıyor.

Başlangıçta halkla kaynaşmak için gayret gösterdiklerini söylüyor. Yüzlerine gülücük yerleştirip dışarı çıktılar. Ama daha o gün başladı mutsuzlukları.

Ne zaman ikili, üçlü gruplar halinde dolaşmaya çıksalar; çocuklar, gençler hatta yetişkinler gözlerini dikip bakıyorlar. Sanki bir insana değil, yaratığa bakıyor gibiler. Sadece baksalar iyi, gülüyorlar, alay ediyorlar, arkalarından sesleniyorlar:

– Hay! Makarimasu!
– Anjinsan!
– Çang çing çong!
– Şogun!

Tamura bu sözlere bir anlam veremiyor. "Hay makarimasu"nun "Hai wakarimasu" olduğunu çabuk çözüyor ama ne maksatla söylediklerini anlamıyor. Çok anlamsız, çünkü "Hai wakarimasu" Japoncada "Evet, anlıyorum," demek. Çang çing çong'la Çinlileri kastettiklerini de anlıyor, bundan da hiç hoşlanmıyor. Tıpkı bütün siyahların aynı olduklarının sanılması gibi, çekik gözlü tüm insanlara birbirlerinin tıpkılarıymış gibi davranılması ırkçılığın alfabesinde yazar.

Anlattıklarına açık açık gülmemek için kendini zor tutan gazeteciye tuhaf bir toplum portresi çiziyor Tamura. Peşlerine takılan, laf atan, gülen insanları anlatırken gözleri doluyor. Irkçı bir taraf var bu misafirperverlik iddiasında olan toplulukta, buna gazeteci de dahil aslına bakılırsa. O yıpranmış sözcükle tercüme edecek olunursa tüm Japonları "ötekileştiriyorlar". Bu ırkçı, ayırımcı, neredeyse kuyruğun nerede diye soracak kadar zalim ilişki biçimi nedeniyle otelden fabrikaya, fabrikadan otele tekdüze ve korkunç sıkıcı bir hayat sürdüklerini anlatıyor.

Gazeteci Tamura'nın bu sözlerini yazıyor. Eğip bükmeden aktarmaya gayret ediyor ama yine de üslubunda durumu komik bulan, içten içe gülen bir ton var. Gazeteyi okuyup utanan birkaç kişi çıkıyor. "Ayıp ediyoruz ama," filan diyorlar. Bir-ikisi "Ne var bunda?" diye itiraz ediyor. "Şogun Japon dizisi değil miydi?"

Ama Japonların peşinden "Hay makarimasu!" diye bağırarak koşmalarının sona ermesinin nedeni utanç değil, bıkmış olmaları. Sıkılmışlar bu oyundan. Her sataşma bir karşılık almak ister çünkü. Japonlar karşılık verecekleri, "Yes yes... Şogun!" diye gülecekleri yerde içlerine kapanınca şehirde Japonlara dair hikâyeler de, heyecan da sönüyor yavaş yavaş. Japonların çoğu görevini tamamlayıp dönüyor, yerlerini Türk yöneticilere bırakıyorlar. Derken şehirde Japonlar tümüyle unutuluyor.

Zaten bir daha ancak 1999 depreminde yerle bir olmuş o lüks otelin çatısına çıkarak hayatta kalmış olmaları gazetelere konu olacak.

Sonra da Van depreminin ardından hayat kurtarmak isterken yeni bir depremle çöken Bayram Otel'in altında kalarak hayatını kaybeden Japon doktor Atsuşi Miyazaki'nin arkasından samimi bir üzüntü duyacak bu millet.

Bir Mardin hikâyesi: Kuyu

1960'lı yıllar. Mardin eşsiz mimarisiyle bir Mezopotamya şaheseri olduğunun henüz farkında olmayan bir şehir. Eşsiz olduğunu anlar gibi olduğunda da geç kalacak, nefes kesen güzelliktek kesme taştan yapılarının çoğu ya yıkılmış ya bozulmuş, boşlukları çirkin beton binalar doldurmuş olacak.

Mardin'e tayini çıkan bir memur, karısıyla birlikte şehre geliyor. Genç çift iner inmez bir dil ve millet kalabalığıyla karşılaşıyorlar. Burada Araplar, Nasturi ve Keldani Süryaniler, Kürtler, Yezidiler, Zazalar, Ermeniler, Türkler iç içe yaşıyorlar, havada pek çok dilin sözcükleri birlikte yankılanıyor. Tepedeki kaleden eteklere uzanan şehir öyle güzel ki, genç çiftin dilleri tutuluyor. Sayısız uygarlıktan süzülmüş bu şehrin, güneş ışıklarını altın yapraklar gibi yansıtmasına hayran kalıyorlar. Genç memur çağlar öncesinin Mezopotamya'sında geçen bir rüyada yaşadığını sanıyor.

Süryani eczacı Abgar'ın konağının alt katını kiralıyorlar. Üst katta da eczacı ve karısı oturuyor. Abgar'ın bir oğlu, bir kızı var, ikisi de İstanbul'da üniversitede okuyor. Konağın genç memurun kiraladığı kısım öyle büyük ki çok azını kullanabilecekler. Ev sütunlu, kemerli bir taş avluya açılıyor. Ortada taş bilezikli, taş kapaklı, çıkrıklı bir kuyu var.

Ev eşyalarını "ambara vermiş"ler. Öyle deniyor o zamanlar. Ambar denilen nakliye şirketlerine bağlı çalışan kamyonlar farklı şehirlere uğrayıp değişik nitelikte yükler alıyor, dağıta dağıta geliyorlar. Bir kamyonun tüm yükünü dağıtması on beş günü buluyor bazen. Memurla karısının eşyaları da yolda; sıvıyağ, kimyevi madde, makine parçası, kumaş, inşaat malzemesi gibi bir sürü alakasız yükle birlikte gelecek. Evlerini kurana kadar ucuz bir otel bulup kalmayı düşünüyorlar ama Abgar'la karısı Marlin izin vermiyorlar, eşyaları gelene kadar kiracılarını kendi evlerinde misafir ediyorlar.

Yazın ortası, hava çok sıcak, gece kapalı bir yerde uyumak imkânsız, sıcaktan nefes alınmıyor. Bu yüzden geceleri açık havada, damlarda, taht dedikleri, yan yana sıralanmış, cibinlikle çevrelenmiş yüksek tahta karyolalarda uyuyorlar. Burası altın ışıklar şehri ama aynı zamanda akrepler şehri. Akrep maviye gelmez dendiği için maviye boyanan tahtların ayakları içinde zehirli bir sıvı bulunan kaplara oturtuluyor ki, akrepler maviye rağmen gelecek olurlarsa yataklarına tırmanamasın. Memurla karısı cibinliklerini aralayıp şehrin ışıklarına baktıklarında beyaz çarşaflar ve cibinliklerle donanmış damlarda zamanın sonsuza kadar durmuş olduğu hissine kapılıyorlar.

Memurun genç karısına öyle el el üstünde oturmak ayıp geliyor, iş yapmak istiyor. Ama Marlin misafirsin deyip elini bir işe sürdürmüyor. Genç kadın da Marlin'in Midyat'a annesini ziyarete gitmesini fırsat bilip avluyu yıkamaya karar veriyor. Kuyudan çektiği suyu taş avluya döküyor, yerleri fırçalıyor, konağın duvarları boyunca uzanan gölgeliği taşıyan sütunları ovuyor, ortalığı parlatıyor. Hava öyle sıcak ki, suyun serinliği çok hoşuna gidiyor. Güneş iyice eğildiğinde kuyudan çektiği son suyu ayaklarına döküyor. Genç kadın Güreli, kaplıca memleketinden. Babaevinde musluk kapama âdeti yoktur, suyu öyle akar durur.

Memurun mesaisi bitmiş, Abgar da eczaneyi kalfasına bırakmış, daracık merdivenli sokaklarda yürüyorlar. Yolda da Marlin'le karşılaşıyorlar. Üçü birlikte eve geliyorlar.

Avluya girince Marlin'in yüzündeki gülümseme soluyor.

"Avluyu mu yıkadın?" diyor.

Memurun karısı takdir bekleyerek başını sallıyor. Marlin kuyuya gidiyor, çıkrığı salıyor, çekiyor ama kova boş. Memurun karısı iki ailenin bütün yaz kullanacağı suyu bir günde bitirmiş. Marlin ile Abgar ile bakışıyorlar. Memur bir terslik olduğunu anlıyor.

"Dua edelim de yağmur yağsın," diyor Abgar.

Genç çift bu altın ışıklı şehirde en değerli şeyin su olduğunu böylece öğreniyorlar.

Tokyolar ve bir boğulma anı

Küçük kız göz alabildiğine uzanan denize bakarak "Karşıda ne var?" diye soruyor.

"Rusya var," diyor dayısı.

"Rusya ne?"

"Bir memleket."

"Kimin memleketi?"

"Komünistlerin."

"Ceyhun Abi niye orda değil?"

"Niye orda olsun?"

"Ceyhun Abi komünistmiş."

"Sen nerden biliyorsun?"

"Herkes öyle söylüyor. Komünist olduğu için hapse girdi diyorlar."

"Sen öyle şeyleri dinleme. Daha çok küçüksün, aklın ermez," diyor dayısı. Sonra "Hani yüzme öğrenecektin sen? Hadi bakalım doğru denize!" diyerek çocuğu belinden kavrayıp kucakladığı gibi denize koşuyor.

"Tokyoların! Tokyolarım!" diye bağırıyor küçük kız, ayağından düşen tokyolarına ellerini uzatarak. Dayısının kucağından iniyor; tokyolarını alıp plajda, konu komşu ve akrabalarıyla oturan annesinin yanına gidiyor, tokyolarını da havlusunun

altına özenle ve annesine göstererek yerleştiriyor.

"Biz dayımla yüzeceğiz," diyor, "tokyolarımı burada bak!"

İki çiftini daha yazın ortası olmadan kaybettiği için küçük kıza üçüncü tokyo alınmış. Annesi "Bu son, ona göre," demiş. "Bunları da kaybedersen başının çaresine bakarsın!" Annesi dediğini yapar, bu yüzden aklı fikri tokyolarında.

Tokyo önemli.

Karasu'nun boyuna kilometrelerce, enine on metrelerce uzanan harika bir plajı var. Yazın kumlar öyle bir kızıyor ki, bildiğin ateş, çıplak ayakla basmak imkânsız. Denizden çıktığında tokyosuz kalanların hali çok komik oluyor. Çekirge gibi sıçraya sıçraya yürüyenler, her adımda elindeki havluyu yere atıp üstüne basanlar, denizden aldığı bir kova suyu basacağı yere dökenler, hiçbir şey bulamayınca ıslak mayosunun üstünde kıçın kıçın gidenler. Bazen denizden bir çıkarsın ki tokyonun teki yok, birileri koşarak denize girerken bir tekmede bir yerlere uçurmuş olur. Çaresiz havlunun olduğu yere kadar tek ayakla sekerek gidersin. Kumda sekmek de öyle kolay bir iş değil.

Bu yüzden denize girmeden önce tokyoları sağlam bir yere koymak gerekir, fazla uzağa da koymayacaksın, denizden çıkıp ulaşıncaya kadar tabanların pişer. Öyle ortada da bırakamazsın, çalınır çünkü. Dikkatin tokyolarının üstünde olacak, nerde bıraktığını hatırlayacaksın. Karasu'nun incecik, altın gibi ama yutucu bir kumu var. Durup dururken sert bir rüzgâr çıkar, havalanan kum açıkta kalan her şeyle birlikte tokyoları da örter. Sonra ara ki bulasın. Ama ne kadar dikkatli olursan ol, tokyo denilen lanet şey ya kaybolur ya çalınır. Bu yüzden yaz boyunca herkes el arabasında tokyo satan seyyar satıcıdan veya ilçe merkezindeki pazardan birkaç kere tokyo alır.

Küçük kız ayakları pişe pişe suya koşarken annesi ve akrabaları yine denize uzak bir yeri seçtikleri için kızıyor. Girip çıkanlar su sıçratıyor, top oynayan gençlerin ayaklarından kalkan kum gözlerine giriyor diye denize uzak oturuyorlar hep.

Anneler bir sabah bir de ikindide iniyorlar plaja. Her gelişleri bir tantana. Yanlarında getirdikleri direkleri kuma çakıyorlar, eski bir çarşafı üstüne geriyorlar, altına kilim seriyorlar. Soğuk

su şişeleri, termoslarda çayları, kabak çekirdekleri, şeftali veya üzüm, bazen kavun karpuz, mevsiminde taze fındık; hava rüzgârsızsa kâğıt oynayarak, geçen mısırcıdan mısır alarak, arada bir denize girerek günü geçiriyorlar.

Koskoca Karasu'da (gerçi o yıllarda koskoca Karasu değil, adı bile duyulmamış ufacık bir ilçe), plaj şemsiyesi sahibi aile sayısı toplasan bir elin parmaklarını geçmiyor. Çocuklar tokyolarının yerlerini bu şemsiyelere göre belirliyorlar. Fruko'nun önü, Tuborg'un az ilerisi, Almanyalıların mavili şemsiyesinin yanı. Şezlong da yok. Şezlong dediğin Beyazıt'ın otelinin havuz başına dizilmiş, tahtadan yapılma, rahatsız şeyler. Bir de ağır, yerinden oynatmaya kalksan kolların kopar. Beyaz plastik bahçe koltuklarının ve şezlongların çıkmasına daha uzun yıllar var.

Küçük kız bir an önce yüzme öğrenmek istiyor. Dayısı belinden tutuyor, bacaklarını çırpmasını söylüyor. Bir yandan da öğüt veriyor.

"Dalga varken sakın girme. Yüzdüğünü zannedersin ama dalga seni açığa atar. Bir de bakarsın kıyıdan çok uzaklaşmışsın..."

Karpuz kabuğu düşmeden denize girilmez derler. Ama Karasu'da düşse bile kolay kolay girilmiyor. Hava ancak haziranın sonuna doğru ısınıyor. 1 Temmuz kabotaj bayramında bile şakır şakır yağmur yağdığı, suyun buz gibi olduğu görülmüş. Mevsim öyle kısa ki ağustosun ortasında bitiyor. Toplasan bir buçuk ay. Karasu ağustosun on beşi yaz on beşi kış sözünün hakkını veriyor. Ağustos yarılandı mı rüzgâr sertleşiyor, deniz kabarıyor, daha sık ve soğuk yağmurlar yağıyor. Geceler zaten hep soğuk, hava kardı mı hırkanı giyeceksin.

Dayısıyla epeyce yüzme çalışması yaptıktan sonra arkadaşlarıyla oynuyor. Suda öyle çok kalıyorlar ki elleri ayakları buruşuyor, dudakları mosmor oluyor, çeneleri zangır zangır titriyor. Kendilerini yüzükoyun sıcak kumlara atıyorlar. Harika bir duygu, insan bir anda ısınıyor. Kum ıslanıp soğudukça kuru, sıcak tarafa geçiyorlar, sırtlarını ısıtmak için yuvarlanıyorlar. Yüzleri, gözleri, saçlarının dipleri kum oluyor, ağızlarının içleri bile. Dişleri kumdan gıcırdıyor. Karasu'nun kumu çok yapışkan, zor çıkıyor.

Annelerin hiç tadı yok bugün, ne kâğıt oynuyorlar ne denize giriyorlar. Çok üzgünler. Ceyhun Abi'nin annesiyle babası Ada'ya dönmüş, avukat peşindeler, komünist oğullarını hapisten çıkarabilmek için.

Sabah pırıl pırıl olan gökyüzü bulutlarla kaplanıyor. Tam Karasu havası işte, asla güvenemezsin, bugün güzel bir gün olacak diyemezsin, ansızın bulutlanır, fırtına çıkar, deniz dalgalanır. Hava bozunca anneler toparlanıyor, zaten keyifsizler. Herkesi Ceyhun Abi'yi çok sever. Annesi küçük kızı çağırıyor, yine kuma yattığı için azarlıyor, denize sokuyor, söylenerek kumlarını yıkıyor, yıkamasa avuç avuç kumdan duş gideri tıkanır.

Öğle yemeğinden sonra zorunlu öğle uykusu var, günün en sıkıcı saati. Gözlerini açık tutmaya çalışsa da uyuyakalıyor. Uyandığında hava tümüyle kapanmış. Haşim Amca'nın çay bahçesine gidiyor, birkaç arkadaşını buluyor orada, tavla oynayan abileri, ablaları seyrediyorlar. İkindi kahvaltısı saati gelince eve dönüyor. Annesi ve yengeleri her gün olduğu gibi, yan yana sıralanmış evlerinin önlerindeki masalarda kahvaltı hazırlamışlar.

Herkes Ceyhun Abi'yi merak ediyor. İşkence görüyor mudur acaba diye konuşuyorlar. Küçük kız sessizce taze ekmekle mürdüm eriği reçeli ve beyaz peynir yiyor. Kulağı büyüklerde. Ceyhun Abi'yi çok merak ediyor. İşkence sözcüğünden ürküyor.

Arkadaşları zambak tarlasına gidiyorlar, o da gitmek istiyor.

Annesi "Duymamış olayım!" diyor, o kadar, konuşturmuyor bile.

Zambak tarlası ıssız bir yer. Civarında çadır, baraka, ev filan yok. Bazen inekler geliyor, tarlanın çevresindeki dikenleri yiyorlar. Annesi yanında güvenilir büyükler olmadıkça zambak tarlasına gitmesine izin vermiyor.

"Hem zambaklar açmadı ki daha, ne işiniz var!"

Zambak tarlasına bayılıyor küçük kız. Açtığı zaman annesi, yengeleri filan bir sürü büyükle birlikte yabani zambak toplamaya gidiyorlar. Binlerce çiçekten baş döndüren bir koku yayılıyor. Annesi soğanlarına dokunmadan, sadece çiçeklerini kesiyor, tam açmamış olanlarını. Kadınlar topladıkları zambakla-

rı büyükçe bardaklara, kavanozlara, sürahilere doldurup masalara koyuyorlar. Böyle zamanlarda bütün Karasu geniz yakan bir zambak kokusuyla doluyor. Çiçekleri yokken de seviyor orayı. Annesinden gizli gitmeyi başarmışsa, arkadaşlarıyla birlikte kumları eşeleyip soğanları söküyorlar, kovalarda biriktiriyorlar, sonra da ziyan ediyorlar. Doğayı nasıl tahrip ettiklerinin, bu nadir bitkinin kökünü kuruttuklarının farkında değiller. Doğa kimsenin umurunda değil zaten. Sonraki yıllarda da olmayacak, hatta daha vahşi bir açlıkla, düşmanlarıymış gibi yok edecekler. Koca koca adamlar zambak tarlalarının üstünde araba yarışları yapacak.

Plaja gitmek istiyor. Annesi katiyen izin vermiyor. Büyükhalaya gitmek istiyor. Ona da hayır! Ama öyle çok zırlıyor ki sonunda plaja inmeyeceğine, denize ayak uçlarını bile sokmayacağına söz vermesi şartıyla gönderiyor annesi. Başka zaman olsa asla göndermez ama aklı bugün başka yerde. Ceyhun Abi'nin iki teyzesi gelmiş, ağacın altında oturuyorlar, biri ağlıyor.

O öğle uykusundayken fırtına çıkmış, epeyce yağmur yağmış, şimdi durmuş. Ama gene yağacak, belli. Gökyüzü kalın, karanlık bulutlarla kaplı. Sakarya Nehri denize karışmış. Çok canı sıkılıyor buna. Fırtına çıkıp yağmur yağınca, masmavi deniz çamur rengi oluyor, dalgaların köpükleri bile beyazlığını kaybediyor. Durulup tekrar mavileşmesi birkaç gün sürüyor, o da hiç rüzgâr esmezse.

Büyükhala dedikleri Yaşar Hala Romanyalı, küçük kızın babasının halası. Altmış beş yaşında, sağlıklı, iriyarı, "hükümet gibi" dedikleri türden, deniz delisi bir kadın. Kocaman, açık mavi gözleri var. Kışın bembeyaz olan teni, yazın güneşten öyle kararıyor ki, fotoğrafın arabına dönüyor (öyle diyorlar o zamanlar fotoğraf negatiflerine), gözleri fosfor gibi parlıyor. Dalga malga tanımıyor yaşlı kadın, deniz berrakmış, bulanıkmış aldırmıyor, balık gibi de yüzüyor. On beş yaşına kadar Köstence'de yaşamış. "Deniz aynı deniz," diyor. Büyükhalanın namaz vakitleri gibi deniz vakitleri var. Günde dört kere denize giriyor: sabah, kuşluk, ikindi ve akşam. Her girdiğinde de abdest alıyor, sonra barakalarına gidip namaz kılıyor.

Elbiseyle yüzmeyi görgüsüne yediremediği ama mayo giymeye de utandığı için uçuk mavi jarseden, yarım kollu, paçaları dizlerine uzanan bir tür yarı mayo dikmiş kendine. Yıllar sonra denize girmek isteyen muhafazakâr kadınlar için üretilen haşemaların ilk ve daha cesur modeli denebilir. Karasu'da mayo giymeye utanan, kocası izin vermeyen veya dini nedenlerle giymek istemeyen pek çok kadının böyle uzun kollu ve uzun paçalı mayoları var. Bu kapalı mayolar büyükhalayla mı yaygınlaşmış, yoksa ilk başkasının aklına mı gelmiş? Bunu soramayacak kadar küçük. Annesinin söylediğine göre ilk zamanlarda mayosu nedeniyle büyükhalanın çok dedikodusu yapılmış, ihtiyar bir kadın, denize girmeyiversin ne var, demişler ama zamanla alışmışlar. Şimdi deniz vakitlerinden birini atlayacak olursa komşuları hayrola diye sormadan geçmiyorlar.

Oğlu, gelini ve torunlarıyla birlikte barakada kalıyor büyükhala, kuma çakılmış direklerin üstüne kurulan evciklerden birinde yani. Onlarınki en ön sırada. Plaja öyle yakın ki on adım attığında denizin içindesin. Ama fırtınalı günlerde dalgalar denizi barakaların altına kadar getiriyor. Bu yüzden yerden yüksek yapılmaları gerekiyor. Genellikle bir odası var barakaların, bazılarının iki. Ama büyükhalalar kalabalık bir aile, onlarınki iç içe üç odalı, önünde de bir kenarı mutfak tezgâhı haline getirilmiş bir sundurma var. Buzdolabı, ocak, musluklu su bidonu filan burada duruyor. Beş basamaklı tahta merdivenle sundurmaya çıkılıyor, öndeki iki odanın kapıları buraya açılıyor. Büyükhalanın oğlu marangoz Celil Amca yapmış, çok da özenmiş yaparken. Tavanı diğerlerinden yüksek, pencere kepenkleri iki kanatlı. Pencereleri cam değil, naylon kaplı, hafif olsun diye. Gece yatmadan önce aşağı saldıkları naylonları sabah olunca yuvarlayıp dürüyorlar, pencerenin üstüne tutturuyorlar.

Büyükhalalar senelerdir geliyor buraya, daha belediye çadırlarının ortada olmadığı, plajda ineklerin gezindiği zamanlardan beri. Yaz başında bir kamyonet dolusu eşyayla geliyorlar, kapıları, kepenkleri açıyorlar, buzdolabını kuruyorlar, yerlere halılar seriyorlar, pencerelere tül perdeler, yatakların üstüne cibinlikler asıyorlar. Yaz bitip de Ada'ya dönme vakti gelince aynı iş-

lemlerin tersi yapılıyor. En son kepekleri kapatıp asma kilitlerle barakayı kilitliyorlar.

Küçük kız Karasu'nun doğu tarafında deniz boyunca sıralanmış bu barakalara bayılıyor. En çok da Zeki Abilerinkine. Zeki Abi ressam ya da ressam olduğunu iddia ediyor. Sıranın sonundaki barakalarını pembeye boyamış, üstüne soyut resimler yapmış. Önüne bir tabela çakmış, "Pembe Baraka" yazıyor, bir de ok işareti var. Ama bazen dalgalar azıyor, plakayı alıp götürüyor. Birileri bulup Zeki Abi'ye veriyorlar, o da tekrar kuma çakıyor.

Başına bir şey düşer, barakaların tabanı çöker diye annesi izin vermiyor, ama buranın çocuklarıyla barakaların altında saklambaç oynamayı çok seviyor. Kuma çakılı direklerin arasında koşuşurlarken barakalarda yürüyenlerin ayak sesleri tepelerinde gümlüyor, bazen direkler sallanıyor.

Burada oturanların hayatları çok eğlenceli. Aralarında Romanlar da var. O zamanlar Roman demiyorlar, Çingene diyorlar. Çingeneler günün her saatinde darbuka, keman, klarnet çalıyorlar, her an birileri göbek atıyor, şarkı türkü sesleri ta uzaklardan duyuluyor.

Küçük kız "Biz niye barakalarda kalmıyoruz?" diye babasına sızlanıyor.

"Ama bizim banyomuz, su akan musluğumuz var," diyor babası. "Büyükhalaların yok. Her sabah belediye tuvaletine mi gitmek istersin?"

Büyükhala evde yok, emekli maaşını almak için Celil Amca'nın kızı Atiye'yle Ada'ya gitmiş. Atiye küçük kızdan üç yaş büyük ama öyle haylaz, öyle eğlenceli ki, küçük kız ona bayılıyor. Atiye hiç iğrenmeden denizanası topluyor, gıcık olduklarının üstüne atıp kaçıyor veya kum midyesi toplayıp tenekede pişiriyor.

Konuşurken "S" harflerini ıslık gibi öttüren pepeme yengenin misafirleri var, küçük kıza oturup börek yemesi için ısrar ediyor, ama büyüklerle oturmak hiç cazip gelmiyor.

B bloktaki çadırlardan birinde kalan bir arkadaşı var, belki onunla oynarım diye belediyenin yazlıkçılara kiraladığı çadır-

ların bulunduğu alana gidiyor. Çadırlar A'dan F'ye, bazı kalabalık ve sıcak yazlarda G'ye kadar adlandırılan bloklar halinde, karşılıklı sıralanıyor. Çadır gruplarının bir başında bir sonunda çadırcılar için yapılmış umumi tuvaletler var. A ve B bloklar plajın en eğlenceli kısmı olan çay bahçelerine daha yakın olduğu için çok revaçta.

Pek çok yazlıkçı yaz başında kiraladıkları çadırların önlerine kalın naylonlar ve kontrplaklarla yaptıkları "oturma odalarını" evlerinden getirdikleri buzdolabı, ocak, koltuk, masa, sandalye, kilim gibi eşyalarla döşüyorlar. Bütün çadırlar eve benziyor, hepsi birbirinden farklı, birbirinden sıcak, neşeli ve sevecen oluyor. Bütün yazı burada geçiren bazı ailelerin çadırları değişmiyor, onlar her yaz aynı yerden aynı çadırı kiralıyorlar. Çadırın yan tarafına tahtadan bir tezgâh yapıyorlar, üstüne musluklu bir bidon, musluğun altına bulaşık leğeni, leğenin yanına da bulaşık selesi koyuyorlar, bildiğin mutfak tezgâhı oluyor.

Bazıları işi iyice ileri götürüyor. Çadırlarının yanına, kuma dört direk çakıyorlar, üstüne sağlam tahtalar oturtuyorlar, tahtaların üstüne de bir su deposu yerleştirip duş başlığı bağlıyorlar. Böylece sanki evlerindelermiş gibi duş yapabiliyorlar. Tek sorun gün boyunca güneş altında ısınan suyun kaynaması. Altına girmek mümkün değil, haşlanırsın. Onlar da depoyu yarım dolu tutuyorlar. Duş yapacakları zaman çadırlar boyunca uzanan daracık beton yola belli aralıklarla dizilmiş musluklardan birine hortum takıp deponun kalanını soğuk suyla doldurуyorlar.

Arkadaşının annesi leğende deniz havlularını çiğniyor, arkadaşı orada değil. Köye yumurtayla yoğurt almaya gitmiş babasıyla.

İçi sıkılıyor. Gitmeyeceğine dair annesine söz verdiği halde yalnız başına plaja gidiyor. Ceyhun Abi'nin arkadaşlarını görüyor. Denizdeler ama yüzmüyorlar. Bellerine kadar suyun içinde dikilmiş, heyecanlı heyecanlı konuşuyorlar. Onlar da komünist, demek ki onlar da hapse girecek diye düşünüyor, ne konuştuklarını merak ediyor. Duymak için denizin kıyısına, dal-

galaların yaladığı yere kadar gidiyor, ama bir şey duyamıyor. Duyamadıkça bir adım daha atıyor, bir adım daha, bir adım daha. Derken su dizlerini geçiyor. Büyükçe bir dalga gelip vuruyor, şortu ıslanıyor. Kuruyana kadar eve gidemeyecek. Annesi suya girdiğini anlar.

Daha büyük bir dalga geliyor, birden bastığı kum çöküyor, ayağının biri dağılan kuma batıyor, tokyosu ayağından çıkıyor. Telaşlanıyor, tokyosunu almak için hamle ederken öbür ayağı da kuma batıyor, öbür tokyosu da çıkıyor. Kum zemin durmuyor, ayaklarının altında sürekli oynuyor. Düşüyor, kalkıyor, bir türlü ayakta duramıyor. Tokyolarının peşinde, tekini yakalasa, gelen dalga öbürünü uzaklaştırıyor. İkisi de kaçıyor elinden. Paniğe kapılıyor, tokyolarını kurtarmak zorunda! Dalgalar tokyolarını giderek uzağa atıyor. Büyük bir dalga geliyor, küçük kızı deviriyor. Baştan aşağı denize batıyor, fena halde su yutuyor. Ayağa kalkmaya, karaya çıkmaya çalışıyor, nefes almak istiyor, olmuyor. Dalgalar suyun içinde oradan oraya sürüklüyor küçük kızı. Dayısının ne demek istediğini anlıyor. "Sen istediğin kadar yüzdüğünü zannet, dalga seni açığa atar." İşte böyle yani!

Boğulmak üzere olduğunun farkında. Nefes almak, bağırmak istiyor ama suyun üstüne çıkamıyor. Bir yandan aklı hâlâ tokyolarında. Boğulduğunu gören yok. Karasu'nun sorunu budur zaten, kıyıda, bir karış suda bile boğulabilirsin. Dalgalarla oynadığını zannederler, kimse seni kurtarmayı akıl etmez. Küçük kız pes etmek üzere, tokyolarından vazgeçmiş çoktan. Boğulmak böyle bir şey demek ki diye düşünüyor, korkulu bir heyecan sarıyor bedenini, bütün bunları düşünebildiğine şaşıyor.

Ceyhun Abi'nin arkadaşları küçük kızın dalgalarla filan oynamadığını, düpedüz boğulduğunu görüyorlar. Koşuyorlar, kızı kucakladıkları gibi karaya çıkarıyorlar, baş aşağı tutup ciğerlerine dolan suyu boşaltıyorlar. Küçük kız kendine geliyor, tokyolarını soruyor.

Annesi olayı duymuş, koşarak filan değil uçarak geliyor, yüzü bembeyaz, bütün kanı çekilmiş sanki, ölmüş korkudan.

"Tokyolarımı kaybetmedim!" diyor panikle annesine, ayaklarını kaldırıp göstererek.

Annesi cevap vermiyor, kızına öyle bir sarılıyor ki, denizden kurtuldu ama annesinin koynunda boğulacak. Küçük kız annesinin kalbinin korkunç bir gürültüyle attığını duyuyor.

Doktor Bey'in tatil günü

Doktor Bey'in Karasu'da geçirdiği ilk ve son yaz. Beyazıt'ın otelken siteye çevirip sattığı yazlık evlerin en büyük, en lüks, en güzel manzaralı olanında oturuyor. Bu daireyi kışın satın aldı. Beyazıt'ın yaptırdıklarıyla yetinmedi, baştan aşağı tadil etti, iyice genişlettiği balkona bambu koltuk takımı, aplikler, çiçek dolu saksılar koydurdu. Her şey hazır olunca da karısı ve uyuşuk oğlu geldi, yerleştiler. Doktor Bey her sabah kuyrukları beyaz, gövdesi koyu kırmızı Chevrolet'sine biniyor, Adapazarı'na muayenehanesine gidiyor, akşamları güneş batmadan dönüp balkonuna kuruluyor.

Ellinin epeyce üstünde, saçları hâlâ gür, sarışın bir adam. Sarışınlığı site sakinlerinin sayısız merak konularından biri, saçını boyadığını düşünüyorlar. Karısı doktordan daha genç, kırk bile yok. Uzun kumral saçları sırtına dökülen, hoş bir kadın. Burnu minicik ama delikleri öyle büyük ki ameliyatlıyım diye bağırıyor; nerede kime yaptırdıysa pek başarılı olmamış.

Karı kocanın hallerinde site sakinlerine giderek gülünç gelen aşırı bir kibarlık, aslında kibarlık da değil, bir çeşit caka var. Doktor Bey akşamları işten eve döndüğünde herkes gibi atlet-şort giyeceğine tiril tiril ipek gömlekler, parıltılı pantolonlar giyiyor. Çorapsız ayaklarında tokyo veya terlik değil, o yıl-

larda "Loafer" dendiği bilinmeyen yumuşak deriden ayakkabılar, boynunda ışıltısı ta yüz metre öteden göz alan bir altın zincir var. Doktora gıcık olan abilerden biri "Pezevenk! Lordlar kamarasında akşam yemeğine gidiyor sanki!" diyor, arkadaşlarını güldürüyor.

Güneş batarken Doktor Bey'le karısı balkonda bir "drink" alıyorlar, içtikleri şeyin buzlu viski olduğu sanılıyor. Bambu koltuğuna kuruluyor adam, yemek saatine kadar ya denize bakıyor, ya gazete okuyor. Pazar günleri kılığı tümüyle değişiyor. Kılıç gibi ütülü denizci şortlar, lacivert-beyaz tişörtler, çizgili süveterler, spor ayakkabılar, beyaz kasket, güneş gözlüğü filan. Golfe mi gidiyor plaja mı belli değil. Sayfiye olmaya yeni yeni soyunan bu ufacık deniz kasabası için fazla şekilli bir giyim tarzı.

Ama karısı ondan daha tuhaf. Hâlâ çiçek çocukları devrinde yaşıyor kadın. Yumuşak Hint kumaşlarından, topuklarına kadar uzanan, rengarenk, bol elbiseler, tuhaf sandaletler giyiyor, kollarında yığınla gümüş bilezik, sigarası da elinden düşmüyor. Evden pek çıkmıyor, denize nadiren iniyor, zamanının çoğunu balkonda Karasu semalarında muhtemelen ilk kez çınlayan müzikleri dinleyerek geçiriyor. Uyuşuk oğulları ayağa kalkacak gücü bulursa dizlerine uzanan aşırı bol şortlar, rengi soluk atletler giydiği görülüyor. Kıyafet konusunda ailede herkes başka telden çalıyor. Doktor Bey'in arabasının arka camının iç tarafında duran ve yerinden hiç oynatılmadığı için spor dışı bir anlam taşıyan tenis raketi de başlı başına bir mevzu.

Yaşam tarzları Karasu'ya aykırı olabilir; ama geldikleri yerle, Amerika'yla uyumlu olsa gerek. Altı ay öncesine kadar Virjinya-Mirjinya öyle bir yerlerde yaşayan aile site sakinlerinin bir türlü öğrenemediği bir nedenle Türkiye'ye dönüp Adapazarı'na yerleşmiş. Kulak burun boğaz mütehassısı Doktor Bey muayenehane açmış. Bekleme odasını yepyeni ve modern bir koltuk takımıyla, üstü cam kaplı sehpalarla ve tablolarla döşemesi şehirde ayrıca konuşulmuş. Küçük şehirlerin doktorlarının bekleme odalarında koltuklar, sandalyeler genellikle birbirini tutmaz, uydu mu uymadı mı bakmadan evlerinin eskilerini koyarlar.

Doktora geliş nedenini sormadılar değil. "Millet Amerika'da yaşamak için can atıyor Doktor Bey, siz niye döndünüz?" diye açıkça soranlar bile oldu ama "Öyle icap etti"den fazla bir cevap alan olmadı. Amerika'da doktor olmak öylesine bilmedikleri bir konu ki, dönüş nedeni hakkında akıl yürütemiyorlar; bir hastası yanlış tedavi nedeniyle dava açmış, o da kaybedeceğini anlayınca kaçmış diye bir hikâye bile uyduramıyorlar mesela, ki cevabı bilmedikleri durumlarda bir şey uydururlar. Belirsizliği sevmezler, rivayetle bile olsa boşluklar dolacak.

Doktor Bey'in böyle bir nedeni belki var, belki yok. Belki memleket hasreti canlarına yetti veya Türkçeyi İngiliz grameriyle konuşan oğulları öz kültürünü, kendi dilini öğrensin istediler. Gerçi gerekçeleri buysa, kültür ve dil tamiratına önce kendilerinden başlamaları lazım. Doktor Bey'in cümlelerinin üçte biri İngilizce, karısının Türkçesi de Olympia'da şarkı söyleyen Ajda Pekkan'ınkinden beter.

Site sakinlerinin kafası çok karışık. Doktor Bey ve ailesi hakkında ne düşüneceklerini bilemiyorlar. Giyim kuşamlarından, haftada birkaç gece Beyazıt'ın havuz başındaki lokantasında yemek yemelerinden varlıklı oldukları anlaşılıyor. Oysa site sakinleri yaz boyunca bir, bilemedin iki kere Sakarya Nehri'nin denize döküldüğü noktada bulunan salaş balıkçı lokantalarına giderler, ara sıra da plaj yolundaki köftecide köfte yerler, o kadar. Aralarında bayağı zengin olanlar var ama onların da dışarıda yemek yemek veya akşamları ipek gömlek giymek âdetleri değil. Zaten varlıklı olduklarını göstermekten kaçınırlar, ayıp.

Site sakinleri için Doktor Bey gibi birinin yazlık olarak mütevazı bir sayfiye olan Karasu'yu seçmiş olması ayrıca bir mu-amma. Adapazarı'nın büyük zenginleri, ünlü doktorları genellikle İstanbul sayfiyelerinde, mesela Suadiye'de veya Heybeliada'da, olmadı Erdek'te, en azından Çınarcık'ta yazlık alırlar. Orada çok daha güzel siteler, bir sürü lokanta, lüks çay bahçeleri filan var, gece hayatı da daha hareketli. Burası henüz köyden hallice bir yer.

Site sakinleri yeni komşularını benimsemek, dost canlısı insanlar olduklarını göstermek istiyorlar. Aslında öyleler. Ama

iki nedenle bu arzularının tümüyle masum olduğunu söylemek zor. Birincisi gayet pratik. Aralarında bir doktorun bulunmasının faydalı olacağını düşünüyorlar. Civarda değil uzman, pratisyen hekim bile yok. Çocukları düşüp kafalarını yardıklarında, ayaklarına çivi battığında, cam kestiğinde veya ishal, üşütme, kulunç gibi ufak tefek hastalıklarda iki yazlıkçı sağlık memuru yardımlarına koşuyor. Bila bedel üstelik, sünnet dışında para vermeye kalksan ikisi de almaz, insanlık öldü mü? Gerçi onları da kodunsa bul; yaz doğru dürüst para kazandıkları tek mevsim; köyden köye, sünnetten sünnete koşuyorlar. Dolayısıyla acil bir durum olduğunda ilçedeki sağlık ocağına gitmekten başka çare yok. Halbuki Doktor Bey'e koşuverseler fena mı olur?

İkincisi daha sınıfsal bir neden, bazı ailelerin derinlerindeki aşağılık duygusunu ortaya çıkartıyor. Amerika'dan geldiğini öğrendiklerinden beri "Amerikalı" dedikleri Doktor Bey'in dostu olmak, onunla hoş beş etmek sanki sınıfsal olarak yükseltiyor onları. Tümünün böyle bir amacı olduğu elbette söylenemez ama özellikle iki aile var ki, Doktor Beylerin gelişiyle birlikte onların yaşam tarzlarında gözle görülür bir değişim oldu. Önce kadınlar bütün günü elde dikilmiş havlu elbiselerle, basma entarilerle, kuma sürtünmekten tabanları incelmiş tokyolarla geçirmekten vazgeçtiler, akşamları yeni moda etek-bluzlar, atkılı yazlık pabuçlar giymeye başladılar. Cumartesi akşamları aynı Doktor Beyler gibi çoluk çocuk Beyazıt'ın lokantasına yemeğe gidiyorlar. Rakıcı oldukları halde Doktor Bey gibi şarap açtırıyorlar. Ama yanık bir ızgarayla pörsümüş bir salataya ödedikleri hesap ciğerlerine oturmuş bir halde, suratları asık, iki adım ötedeki evlerine dönüyorlar.

Diğerlerinde de meşreplerine göre derecesi değişen bir yalakalık, selam vermek için aşırı çaba gösterme hali, birlikte sabah yürüyüşü yapma, adamı tavlaya, karısını çaya davet etme yarışı görülüyor. Doktor Bey ve karısının komşularına pek yüz verdikleri söylenemez. Gerçi kaba davranmıyorlar, selama karşılık veriyorlar, zaman zaman davetleri kabul ettikleri oluyor. Ama gene de bir bardak çay içip kalkıyorlar, tavlada ikinci eli redde-

diyorlar. Bir kere de biz davet edelim, beraber yürüyüş yapalım, plajda birlikte oturalım, denize beraber girelim dedikleri yok. Zaten denize girdikleri çok nadir, kırk yılda bir, o da sabahın seherinde, daha millet gözünü açmadan. Doktor Bey ve karısının bu kibirli halleri, aralarındaki sınıfsal mesafeyi ısrarla korumaları, zamanla onlara gösterilen teveccühün azalmasına hatta gıcıklığa dönüşmesine yol açıyor.

Tek istisna oğulları. Amerikan malı terliklerini sürüye sürüye ekmek almaya giderken tanıştığı çocuklardan birkaçıyla ahbap oluyor. Plajda futbol oynamayı, bir kayık uydururlarsa balığa çıkmayı kabul etmiyor, ama bazen yaşıtlarıyla nehir boyunda veya mısır tarlalarının içinde bira içmeye gidiyor. Korkunç tembel, bir o kadar da eğlenceli, bol şortunun cebinde her zaman İngilizce bir çizgi roman var. Anlattığı şeyler de Amerikan rüyasını ucundan kenarından öğrenmiş ergenlerin çok ilgisini çekiyor.

Ama bir gece Doktor'un oğlu, sitedeki anne-babalar arasında infiale neden oluyor.

Karasu silah-külah, mafya, kaçakçılık, kumar, esrar, hatta kalpazanlık işlerinin yürüdüğü, tekin olmayan kasabalardan biri. Yazlıkçıların ortamlarında hissedilmiyor ama merkezden uzaklaşıldıkça tuhaf mekânlarda acayip işler döndüğü biliniyor. Bir gece önce polis esrar satılıyor diye sayfiyenin tek diskosunu basmış, nursuz suratlı sahibini tutuklamış. Anne-babalar panikte, çocuklarının diskoya gitmelerini kesinlikle yasaklamışlar. Tam hararetle bu meseleyi konuşurlarken uyuşuk oğlan balkona çıkıyor, bir sigara yakıp anne-babasının yanında içmeye başlıyor.

Gözler Doktor Bey'in balkonunda kilitleniyor. Çocuğun sigara içtiğine niye dikkat etmemişler ki şimdiye kadar? Bir nefeslik mi? Bir seferlik mi? Hayır, çocuk dibine kadar içiyor, hatta ikinciyi yakıyor. Anne-babaların akılları duruyor. Bir lise son sınıf öğrencisi nasıl sigara içer, hem de anne-babasının yanında! Bu nasıl bir terbiyedir?

"Ulan bu pezevenk bulsa esrar da içer!"

Derhal uğultulu bir dedikodu başlıyor.

Fakat site sakinleri de bir tuhaf. Aralarında daha on beş yaşındaki oğullarını rakı masasına oturtup içiren, sarhoş olursa dalga geçen, olmazsa "Oğlum rakıyı su gibi içiyor, bana mısın demiyor!" diye gururlanan babalar var. Onların gözünde içki masası bir eğitim gerektiriyor, oturduğu gibi kalkmak da takdire değer bir sonuç. İçkinin saygısızlıkla ilişkisi tartışmalı ama sigaranınkinin saygısızlık olduğu konusunda hemfikirler ve müthiş katılar. Erkek adam içer kardeşim! diyen bu babalar, kendi babalarıyla veya amcalarıyla –masada başköşeye oturmamak şartıyla– içki içiyorlar, ama altmış yaşına da gelseler büyüklerin yanında sigara içmiyorlar. Bir denk geldiğinde üstü kapalı soruyorlar Doktor Bey'e, tasvip etmediklerini hissettirmek istiyorlar.

Ama Doktor, "Benden gizli içeceğine yanımda içsin ki bileyim!" diyor.

Bu cevap site sakinlerini ikiye bölüyor. Bir kısmı bu düşünceyi makul buluyor, Amerikan terbiyesi ne de olsa. Hem haksız mı yani adam? Hepsinin çocuğu içmiyor mu? Bal gibi de içiyor, biliyorlar üstelik ama bilmezlikten geliyorlar! Bir kısmı kesinlikle karşı, "Başlarım Amerikan terbiyesine! Büyüklerin yanında sigara mı içilirmiş!" diyorlar.

Bir gece sitenin çocuklarından birinin kulağı ağrıyor. Dayanılır gibi değil. Üç tane aspirin içmiş, geçmemiş. Annesi zeytinyağı damlatıyor, havlu ısıtıp koyuyor ama bir faydası olmuyor. Sonunda oğlunu Doktor Bey'e götürmek istiyor, ama çocuk kesinlikle reddediyor, nedenini de söylemiyor. Çocuğun kulağı daha gündüzden hafif hafif ağrımaya başlamış. O da uyuşuk oğlana, "Baban gelince göstersem bakar mı?" diye sormuş.

"Bakar ama para ister," demiş uyuşuk. "Daha Almanyalılar gelmedi, babam paraya doymadı."

Almanyalılar geldiklerinde şehirlerin ekonomik hayatında ciddi bir canlanma oluyor. Her türden esnaf, cömertçe para harcayan Almanyalıları dört gözle bekliyor. En çok emlak piyasası yükseliyor. Bir türlü alıcı çıkmayan yıkık dökük evler, sapa yerlerdeki dükkânlar Almanyalılara pazarlanmak için üstünkörü bir tadilata sokuluyor. Pek çok esnafın yüzüne gizlemeye ça-

lıştıkları ama pek de başarılı olamadıkları bir kazıklama arzusu yerleşiyor. Yazın doktorların da piyasası yükseliyor. Almanyalılar kışı hasta geçiren anne-babalarını, yakınlarını doktora taşıyorlar, gerekiyorsa ameliyat ettiriyorlar.

Kulağı ağrıyan çocuk Doktor'un oğlunun babası hakkında söylediklerini anne-babasına söylemiyor. Bilseler bir daha uyuşuk oğlanla arkadaşlık etmesine izin vermezler. Zaten oğlunun yanında sigara içmesine ses etmediği için kafaları iyice karışmış. Herkesin terbiyesi kendine deyip Doktor Bey'den uzaklaşsınlar mı, kötü örnek oluyor diye selamı sabahı kessinler mi, olsun gene de mühim bir şahsiyettir diye yalakalığa devam mı etsinler karar vermiş değiller. İki arada bir derede, yarım selamlarla durumu idare ediyorlar.

Oysa çocuk bu arkadaşlıktan çok memnun. Oğlan babası gibi değil. Hem eli açık hem samimi. Ayrıca İngilizce bilmiyorsun okuyamazsın demiyor, çizgi romanlarını ödünç veriyor, sigarasını da paylaşıyor. Hep beraber İhsaniye'ye gidiyorlar, ağaçların altına yayılıp bira ve sigara içerek sohbet ediyorlar.

Bu sohbetler sırasında Doktor'un uzun, tuhaf elbiseler giyen karısının oğlanın üvey annesi olduğunu, sitede hemen herkesin öğle uykusuna yattığı saatlerde havanın buğulu bir sesle dolmasının üvey annenin Janis Joplin hayranlığından kaynaklandığını öğreniyorlar. Janis Joplin'i duymuş, biliyormuş, dahası çok beğeniyormuş gibi yapıyorlar. Doktor Bey'in Amerikan sağlık sistemindeki derecelendirme nedeniyle Türkiye'ye döndüğünü öğreniyorlar, ne anlama geldiğini hiç anlamıyorlar ama sormuyorlar. "Haa, tamam," diyorlar. Herhangi bir bağlantıları olmadığı halde niye Adapazarı'na yerleştiklerini uyuşuk oğlan da bilmiyor olmalı ki, "İstanbul'a yakın çünkü," diye geçiştiriyor.

Siteyi meşgul eden sigara konusu bir süre sonra gündemden düşüyor. Anne-babalar herkesin terbiyesi kendine görüşünde birleşmiş görünüyorlar. Doktor Bey'in kibirli hallerinde zaman içinde hafif bir azalma oluyor. Sınıfsal ve kültürel üstünlüğünü kabul ettirmiş olmanın hazzıyla site sakinleriyle daha çok vakit geçiriyor. Pazar günleri katlanır şezlongunu ve güneş şem-

siyesini alıp plaja iniyor, bazen babalarla oturup sohbet etmeye gönül indiriyor. Karısı mesafesini muhafaza etse de, site sakinleri bunun kibirden değil kadının tuhaflığından kaynaklandığını hisseder gibi oluyorlar, yumuşuyorlar. Kocasından çok genç bir kadın, kim bilir onun da ne derdi vardır.

Derken ağustos geliyor, fırtınalı ve yağmurlu geceler çoğalıyor, Sakarya daha çok denize karışıyor. Boğulan sayısı da gitgide artıyor. Karadeniz boyunca sıralanan küçük sahil kasabalarında her yaz defalarca aynı trajedi yaşanıyor. Pek çok yetişkin veya çocuk, yüzme bilseler bile Karadeniz'in huyunu bilmedikleri için boğuluyorlar. Özellikle günübirlikçilerin geldiği pazar günleri yazlıkçılara zehir oluyor. Belediye plaja cankurtaran kuleleri yaptırmış ama plaj öyle uzun ki yetmiyor. Hafta sonlarında ve kötü havalarda sayıları artırılan görevliler megafonla yüzenleri uyarıyorlar ama kulak asmayan çok oluyor.

Yine bir pazar günü. Plaj günübirlikçilerle hıncahınç dolu. Anneler hem çok kalabalık olduğu, hem de üçlü beşli gruplar halinde oturan serseriler kadınları elle, gözle, sözle taciz ettikleri için pazarları plaja gelmiyorlar, kızlarını da göndermiyorlar. Plaj hafta boyunca çalıştıkları için güneşlenmeye, denize girmeye fırsat bulamayan babalarla oğullarına kalıyor.

Ağustos güneşi çok kızgın, beyin pişiriyor. Çok sürmeyeceğini biliyorlar. Birkaç gün sonra havanın tadı kaçmaya, gökyüzü bulutlanmaya başlar. Deniz hafif dalgalı ama yine de, huyunu suyunu bilmeyenler, özellikle çocuklar için çok tehlikeli.

Plaj öyle kalabalık ki kuma yayılmış kilimlerin, eski battaniyelerin, rengi kaçmış havluların üstü insan kaynıyor. Güneşten korunmak için yaptıkları uydurma gölgeliklerin altında uyuyan babalar, elbiseyle denize giren kadınlar, her dalga vurduğunda çığlık atan genç kızlar, kendilerini boğazlarına kadar kuma gömdüren ihtiyarlar, bağırış çağırış suya dalan çocuklar, şut çekerken kum kaldıran gençler, ekmek kemirenler, haşur huşur karpuz yiyenler, mısırcılar, dondurmacılar, sucular ve çöpler çöpler çöpler! Belediye çöp için plaja büyük gaz varilleri koymuş, ama plaj halkı yine de iki adım yürüyüp çöplerini varillere atmıyor, öylece ortalığa bırakıyorlar.

Doktor Bey şezlongunu, şemsiyesini açmış, günübirlikçilerden uzakta, plajın başladığı noktada bir yerde oturuyor. Kulaklıklı radyosunu dinleyerek Amerikanca bir dergi okuduğunu görünce babalar yanma yaklaşmıyorlar. Adam yüz vermeyecek, canları sıkılacak, iyisi mi uzak durmalı. Kulağı ağrıyan çocuk iyileşmiş çoktan, suda taklalar atarak babasına gösteri yapıyor.

Birden bir kadın çığlığı duyuyorlar. Günübirlikçiler koşuşuyor, plajda bir hareketlilik, bağırış, çağırış. Biri boğuluyor mutlaka. Kulağı ağrıyan çocukla babası da kalabalığa koşuyorlar. Günübirlikçilerden birinin beş-altı yaşlarındaki oğlu mosmor bir halde sudan çıkarılmış. Birkaç kadın başında dövünüyor, birileri çocuğu sallamaya, kendine getirmeye çalışıyorlar, "Doktor yok mu?" diye bağırıyor.

"Koş, Doktor Bey'i çağır!" diyor baba, "bak ta orada oturuyor!"

Çocuk kıpırdamıyor. Baba oğlunun halindeki tuhaflığı anlamıyor, üsteliyor ama oğlu Doktor Bey'i çağırmaya çekiniyor. Baba adamın kibirli oluşuna yoruyor bunu, kendi gidiyor.

Plajda olup bitenin farkında değilmiş gibi oturuyor Doktor, gözü dergisinde. Yanındaki portatif sehpada plaj gazinosundan getirttiği bir gazoz şişesiyle bardak duruyor, sigarası, çakmağı, güneş gözlüğü filan.

"Bir çocuk boğuluyor Doktor Bey!" diyor adam.

"Eee?" diyor Doktor.

"Günübirlikçilerden birinin... Şimdi çıkardılar sudan."

Doktor duymamış gibi dergisini okumaya devam ediyor.

"Bir baksanız," diyor adam, geçen her saniyenin çocuğun aleyhinde olduğunu bilerek.

"Bugün pazar," diyor Doktor.

"Yani?"

"Yani tatil günüm.."

Adam kulaklarına inanamıyor. Öylece duruyor, yanlış duydum herhalde der gibi bakmaya devam ediyor.

Doktor adamın ısrarla baktığını görünce sinirleniyor. "Ne yani? Doktorum diye her boğulana koşmaya mecbur muyum?" diyor.

Adam bir süre ne diyeceğini bilemiyor. Aklının almadığı bu gerekçenin Doktor'un ağzından gerçekten çıktığına inanamıyor.

"İnsanlık öldü mü?" diyor.

Doktorun yüzünden sinirli bir gülümseme geçiyor. "Sen ayakkabıcısın, bedavaya ayakkabı yapıyor musun? Yapmıyorsun! Ben niye bedavaya hasta bakayım?"

Adam birden hark diye doktorun yüzüne tükürüyor. Çekip gidiyor.

Çocuk kurtarılamıyor. Plaja müthiş bir yas çöküyor. Tanımadıkları bir günübirlikçinin çocuğunun ölümü, olayı gören görmeyen herkesin içini yakıyor. Polis geliyor, çocuğun cansız bedenini annesinin kucağından zor alıyorlar. Annenin çığlıkları yürek paralıyor.

O gece site sakinleri Doktor'un yaptığı, daha doğrusu yapmadığı şeyi konuşuyorlar. Balkonuna öfkeyle, tiksinerek bakıyorlar. Doktor Bey hakkındaki kararsızlıkları sona ermiş. Artık selam sabah yok, dışlamaya kararlılar. Hayatlarında ilk kez insanlıktan nasibini almamış bir doktor görüyorlar. Hepsinin doktor olan bir yakını, eşi dostu var. Hepsi ettikleri yemine bağlı, fedakâr, insan gibi insanlar. Bir insan can kurtarmayacaksa niye doktor olur ki? Gözünün önünde bir yavrucak boğulurken kılını kıpırdatmayan bu adama insan denir mi?

Bir sürü doktor hikâyesi anlatıyorlar. Muayenehanesinde bedava hasta baktığı günlerin birinde kalp krizi geçirip ölen, şehrin saygıyla andığı İbrahim Bey mesela. Ya da gece gündüz demeden, yüksünmeden ta anasının dinindeki köylere bile hastaya giden Reşit Bey, hastasının yoksul olduğunu anlayınca vizite ücretini istemek bir yana, ilaçlarını alıp gönderen Ahmet Bey ilk akıllarına gelenler. Daha birçok doktor var böyle tanıdıkları. Giderek abartıyorlar, tanıdıkları tüm doktorları yüceltiyorlar, hepsini melek mertebesine çıkartıyorlar.

O sırada Doktor Bey'in balkonunda kavga var. Sesleri çınlıyor. Janis Joplin hayranı üvey anne ve uyuşuk oğlan Doktor'a bağırıyorlar. Adamdan utandıkları belli. Doktor da onlara bağırıyor. Bir şeyler uçuyor havada, bardak filan. Bir cam şangırtıyla yere iniyor. Oğlan kavgayı fazla sürdürmüyor, çekip gittiği-

ni görüyorlar. Doktor içeri giriyor ama kadın uyumuyor, sabaha kadar balkondan içeriye, kocasına bağırıyor.

Bu, Doktor Beylerin Karasu'daki son günü oluyor. O yazı bitiremeden apar topar gidiyorlar. Evleri satılığa çıkıyor. Muayenehane kapanıyor. Aile ortadan kayboluyor.

Doktor insanlığa dair acı bir hikâye bırakıyor arkasında. Bu örnek nedeniyle site sakinleri yıllarca tanıştıkları her doktora şüpheyle bakıyorlar, bir gün gazetede "Sahte doktor Kütahya'da yakalandı," diye bir haber görünceye kadar. O sarışın kibirli yüzü, tiril ipek gömleği, ışıldayan altın zinciri hemen tanıyorlar.

Güzellik kraliçesi Belkıs

O yaz D bloktaki çadırlardan birine üç güzel kızı olan bir aile geliyor. Kızların adları Belgin, Belkıs, Belma, vaktiyle en az kızları kadar güzel olduğu her halinden belli olan annelerininki de Endam. Kızların en büyüğü Belgin on sekiz yaşında, Belkıs on beş, Belma ise on bir. Henüz çocuk ama büyüyünce ablaları kadar güzel olacağı belli.

Belgin'in vücudu, Belma'nın yüzü güzel. Ortancaları Belkıs'ın hem vücudu hem yüzü güzel. Amcasında misafir kalan on bir yaşındaki Dodi için güzelden de öte, melek diye bir şey varsa Belkıs işte o. Söğüt dalı gibi, uzun bacaklar, yanık tenli, ince belli gövde, kestane rengi kucak kucak saçlar, upuzun kirpikli yeşil gözler. Hele o gülüşü yok mu... Belkıs'ı beyaz çiçekli kırmızı bikinisini giymiş, elleri belinde, gamzeli gülüşüyle gördüğü andan itibaren Dodi'de ne uyku kalıyor ne iştah. Yirmi dört saatin on sekizinde Belkıs'ın peşinde.

Kızlar gerçekten güzel; ama babaları Tuncer'i görenler bu kızların ondan olduğuna inanmakta zorluk çekiyorlar. Düpedüz çirkin bir adam. Zayıflıktan kemikleri sayılıyor. Gözleri sulu kanlı, ince beyaz bıyıkları tütünden sapsarı kesilmiş, dişleri çürük. Neyin nesi, kimin fesi oldukları, nerede oturdukları, Tuncer'in ne iş yaptığı muamma. İkide bir ortadan kaybolu-

yor. Üç gün varsa beş gün yok. Döndüğünde de eli kolu dolu oluyor. Çadırın önünde mangal yakıp et pişirmesi çadırcılar tarafından çok ayıplanıyor. Sefanın terbiyeyi çiğneyip geçmediği zamanlar, uluorta et pişirilip kokutulmaz, almaya gücü yeten var, yetmeyen var.

Çadır ahalisi Tuncer'in karanlık işler çevirdiği kanısında. Bir adam ne iş yaptığı sorulduğunda kıvırtıyorsa ondan uzak duracaksın, Tuncer de düzgün bir işi olsa gerine gerine söyler diye düşünüyorlar. Çadırcı babaların hemen hepsinin adresi belli bir işleri, geliş gidiş saatleri var. Tatilde bile bir düzen içinde yaşıyorlar. Oysa bu adam ne zaman geliyor ne zaman gidiyor belli değil.

Babaları gelince anne ve kızları çadırın civarından ayrılmıyorlar pek. Ama Tuncer gider gitmez, adıyla müsemma Endam'ın üç güzel kızını yanına alıp, süslenip püslenip kendini diskoya, gazinoya, çay bahçelerine atması dikkatlerden kaçmıyor. Laf, söz gırla. Bir gece büyük kızı Belgin, yazlıkçılar sayesinde ufacık dükkânını "beşi bir yerde"ye (bakkal, kasap, manav, nalbur, tüpçü) çeviren Kocabaş bakkalın hırt oğluyla plajda öpüşürken görülüyor. Böylece fısıldaşmalarla başlayan dedikodu çarkı hızlanıyor, son sürat dönmeye başlıyor.

Birbirlerini yıllardır tanıyan, hep aynı bloktan aynı çadırları kiralayan bir grup çadırcı aile var ki pek dedikoducu. Dedikoduyu seviyorlar, birbirleri hakkında da yapıyorlar, tabii içlerinden biri namus sınırlarını aşacak bir hareket yapmadığı takdirde. O sınır aşılırsa iş dedikodudan çıkıyor, tavır almaya dönüşüyor. Genellikle para-pul, pintilik-müsriflik, karı-koca, nişanlı kavgaları, gelin-kaynana küslükleri, hayırsız damatlar, gizlenen hastalıklar, kıskançlık konusunda dedikodu yapıyorlar. Bazen amacın aşıldığı, kavgaya dönüştüğü, küslükler yaşandığı da oluyor.

Çadırcılar her yaz Batı Karadeniz'in bu küçücük sayfiye kasabasına çadır tatili yapmaya gelen orta-alt sınıftan küçük şehirli insanlar. Bazıları köylerde yaşayan yaşlı anne babalarını da getiriyorlar, denize değil, kuma girsinler, romatizmalarına iyi gelsin diye. Gelirleri sabit, çoğu küçük esnaf veya memur. Zengin olsalar belediye çadırı değil, banyolu tuvaletli yazlık ev tutarlar

veya daha gelişmiş sayfiyelere giderler. Çoğu CHP'li ama aralarında AP'li olan da var. Aralarındaki tartışmalar çoğu zaman siyaset nedeniyle çıkıyor.

Doğu'da yaşayıp Batı'ya bakıyorlar. Çocuklarını okutup doktor, mühendis, avukat, subay yapmak istiyorlar. Şana, şerefe, mevkie düşkünler. Hem geleneklerine bağlı kalmak hem modern yaşamak istiyorlar. Modern hayat hakkında pek fikirleri yok aslında. Tatil ve doğum günü partisi yapmanın, moda ya uygun giyinmenin, pop müziği dinlemenin ve apartmanda oturmanın onları şehirli, dolayısıyla modern kılmaya yettiğini düşünüyorlar. Kuralları sorgulamak, farklılığı seçmek, başkalarının düşüncelerine ve özgürlüklerine içtenlikle saygı göstermek, herkes gibi olmayanı kabullenmek akıllarının alacağı mevzular değil. Onlar için muhalefet CHP iktidardaysa AP'li, AP iktidardaysa CHP'li olmak, zaten fazlasının toplum için zararlı olduğu kanısındalar. Yaşam tarzları da üç aşağı beş yukarı birbirine benziyor. Kendilerince modern hayatlarının sınırlarını namus belirliyor. Mahallenin namusu kültürünü çadırda da devam ettiriyorlar. Bazıları modernlik gereği kızlarını özgür bıraktıkları kanısındalar. Gitmeseler daha iyi gerçi ama zamane kızlarına söz geçirmek mesele, dolayısıyla çok nadiren ve vakitlice dönmeleri şartıyla, güvenilir abilere emanet ederek kızlarının diskoya gitmesine izin veriyorlar. Diskonun adından bile ürküp ne kızını ne oğlunu gönderenler de az sayılmaz.

Çadır ahalisi için Endam ve kızları pek tasvip edilecek, yakınlık kurulacak insanlar değiller. Kadının süslenip püslenip kızlarını yanına alıp aileye uygun olmayan ortamlarda boy göstermesi, esnafla içli dışlı hareketleri iyi karşılanmıyor. Bu nedenle aileyle aralarına mesafe koyuyorlar. Merhaba, merhaba, o kadar. Endam'ın da aman beni aralarına almıyorlar diye kahırlandığı söylenemez, çadır ahalisinin parçası olmak, kadınların her akşamüstü yaptıkları sıkıcı muhabbetlerine katılmak zorunda kalmıyor.

Belkıs'a âşık olan Dodi'nin Karasu'daki ilk yazı. Anne-babası çalışıyor, ikisi de bankacı. O yaz bebekliğinden beri Do-

di'ye bakan anneannesi Almanya'da yaşayan oğlunun yanına gitmiş. Kooperatife girdikleri için Dodi'yi bütçelerini zorlayan yaz okuluna verememişler. İstanbul gibi bir şehirde evde yalnız kalması da söz konusu olmamış. Tam kara kara ne yapacaklarını düşünürlerken amcası imdada yetişmiş, "Bize gönderin," demiş. "Hem tatil yapar, hem de kuzenleriyle kaynaşır."

Babası, o kadar uğraştıkları halde liseyi bile bitiremediği, Adapazarlı okumamış bir kızla evlenip "hanımköylü" olduğu, Kömürpazarı'nda merdiven altından bozma bir dükkânda tava tencere sattığı için amcasını küçümsüyor. Bankada şef olan annesi de insan ayırmaya meyillidir zaten, bu nedenle Dodi'yi amcasının karısı ve iki çocuğuyla yaz geçirdiği pespaye çadıra göndermek istemiyorlar ama mecbur kalıyorlar.

Dodi'nin asıl adı Doğan, ama herkese bir lakap takmaya bayılan amcası için Dodi aşağı Dodi yukarı. Doğan buna çok kızıyor aslında, ama amcası kendi öz oğluna Pitipit diyen biri. Dodi Pitipit'ten iyi hiç olmazsa. Dido da diyebilirdi ayrıca.

Dodi yaz boyunca deniz kenarında tatil diye sevine sevine geliyor ama çadırı görünce şoke oluyor. Çadır korkunç bir şeymiş meğer. Fırın gibi sıcak bir kere, dağınık, yatakların içi bile kum. Ne banyo ne tuvalet var. Her sabah belediye tuvaletinde kuyruğa gireceğini bilseydi gelmeyi hayatta kabul etmezdi.

"Dönücem!" diye tutturuyor.

Ama aynı gün plajda Belkıs'ı görüp de âşık olunca fikrini değiştiriyor.

Artık varsa yoksa Belkıs. Belkıs plajda, Belkıs Haşim Amca'nın çay bahçesinde, Belkıs ekmek almaya gidiyor, Belkıs karpuz kesiyor, Belkıs saçını taradı, Belkıs pembe elbisesini giydi, Belkıs ne güzel yüzüyor, Belkıs ne güzel gülüyor, Belkıs da Belkıs!

"Belkıs senden dört yaş büyük oğlum!" diyor Pitipit. Sanki dört değil kırk yaş farktan söz ediyor. O kadar abartılı. "Sana göre olan Belma, sen ona bak, hem o da sana bakıyor."

Dodi, Pitipit'in de Belkıs'a âşık olduğunu düşünüyor, kıskançlıktan yüzü yanıyor.

Pitipit bir başka gün "Belma haber gönderdi," diyor, "gazinoya gelsin dedi."

Dodi sinirleniyor, Belma Belkıs'ın kardeşi bir kere. Ayrıca aynı yaşta oldukları halde Belma'yı çocuk buluyor.

"N'apıcakmış beni? Evcilik mi oynayacakmış?" diyor.

Belma'nın ona ilgi duyduğunun farkında. Kıçından ayrılmıyor kız, ne zaman denize girse dibinde, ne zaman gazinoda otursa masasında. Belma'nın gözü Dodi'de ama Dodi'nin gözü Belkıs'ta. Belkıs'ın gözü kimde, bilmiyor. İnşallah kimsede değildir. Tamam Dodi'de olmasın ama başkasında da olmasın.

Amcası durumu çakıyor, Dodi'yle dalga geçmeye başlıyor. Zaten işi gücü dalga. Öyle eğlenceli, neşeli bir adam ki, çadır ahalisi amcasını çok seviyor. Her gece bir çadıra oturmaya davetliler. Kahkahaları gecenin geç saatlerine kadar sürüyor.

"Hadi iyisin," diyor bir gün amcası, "güzellik yarışması var bu gece, seninki de katılacakmış!"

Dodi'nin kalbi yerinden fırlıyor. Ama "Nerden benimki oluyor ya!" diye amcasına artistlik yapıyor.

Yaz boyunca yazlıkçıların ilgisini çekmek, gece hayatını hareketlendirmek için bir şeyler yapılıyor. Meşhur oldukları iddia edilen ama kimsenin adını duymadığı sanatçılar konser veriyor; tavla turnuvaları, en güzel çocuk, en güzel ses, en komik kişi yarışmaları yapılıyor. Birkaç yıldır da güzellik yarışması yapmak âdet oldu.

Yarışmayı gündüzleri gazoz, çay, kahve, geceleri bira filan içilen, ailelerin kâğıt-tavla oynadıkları, çekirdek, kuruyemiş yedikleri, gazino denen büyük çay bahçesi organize ediyor. Yarışma bir hafta on gün önceden duyuruluyor, direklere ilanlar asılıyor, kendine güvenen kızlar adlarını yazdırıyorlar. Gazino birinci olana sezon boyunca bedava gazoz filan gibi gülünç hediyeler veriyor. Asıl ödül Karasu güzellik kraliçesi olmak zaten, daha büyük ödüle ne gerek var?

Özel bir gece olduğu için, gazinonun normalde açık olan çevresine branda gerilmiş, ufak bir miktar giriş parası alınıyor. Ortalık hıncahınç dolu. Aileler rahatsız olmasın diye gazino çalışanları sapları içeri sokmuyorlar. Dodi, amcası, yengesi, kuzenleri saatler öncesinde gazinoda yerlerini alıyorlar. Müthiş bir uğultu var, konuşanlar, gülüşenler bir yana, yüzler-

ce ağız tarafından çitlenen ayçekirdeklerinden çıkan ses korkunç.

Adapazarı'nın yerlisi, mazbut ailelerin kızları güzellik yarışmasına katılmıyor, onlar seyirci. Aralarında ben hepsinden daha güzelim diye düşünüp içi gidenler var ama bahsini bile edemezler, babaları kıyameti koparır. Babaların gözünde bu yarışmaya katılanlar kendilerini bu şekilde teşhir etmekten çekinmeyen, adı çıkmış, hafifmeşrep kızlar. Dışarlıklıların, başka şehirlerden gelenlerin kızları veya başında bir ailesi olmayan, arkadaş gruplarıyla gelmiş kızlar yarışıyor. Sonuçta yazlıkçıların tamamı buranın yerlisi değil. Her yıl başka şehirlerden gelmiş, kimi kendi çadırında kalan, kimi barakalardan, ilçe merkezinden ev kiralamış yığınla insan Karasu'da tatil yapıyor.

Gazinonun ortasına uyduruk bir sahne yapılmış, sesi güm güm patlayan bir ses düzeni kurulmuş. Sunucu ekolu mikrofonuyla çıkıyor ve nihayet yarışma başlıyor. Kızlar bir bir sahneye çıkıyorlar, baştan aşağı yürüyorlar, ortada bir-iki dönüp biraz geride sıraya giriyorlar. Bir bacakları önde, dizden hafifçe bükülü, bir elleri bellerinde, sürekli gülümsemekten yanakları tutulmuş bir halde bekliyorlar. Olabildiğince dekolte giyinmişler. Bu mütevazı sayfiye kasabası mayolu güzellik yarışması yapacak kadar cesur değil.

Dodi Belkıs'ın kazanmasını istemiyor. Sevdiği kızın kendisini böyle yarı çıplak bir halde teşhir etmesini, herkesin ona âşık olmasını kesinlikle istemiyor. Ama hiçbir kızın Belkıs'tan daha güzel olmasını da, başka bir kızın kraliçe olmasını da istemiyor. Ne istediğini bilemiyor, Belkıs bu yarışmaya katıldığı için çok kızıyor.

Belkıs'la tek kelime konuşmuş değil. Sevdiği kız dünya üzerinde Dodi diye birinin yaşadığını bile bilmiyor. Dodi umutsuzca âşık, görünmez olduğunu sanıyor, bu umutsuz aşkla eriyip gideceğini sanıyor. Bir yandan da o yıl başlayacağı ortaokulda anlatacağı, kalbinde duya duya anlatacağı için herkesin inanacağı bir aşk hikâyesi hayal ediyor. Kuma içinden ok geçen bir kalp çiziyor, okun uçlarına Doğan ve Belkıs yazıyor.

Belkıs sahneye çıkıyor, alkış kıyamet kopuyor. Birinci olaca-

ğı çok açık. Hepsinden daha güzel çünkü. Diğer kızlarla birlikte sıraya giriyor, bir elini beline koyuyor, bir bacağını öne atıp büküyor, yere sadece parmak ucu değiyor, sürekli gülümsüyor. Böyle durmak ne kadar yorucudur kim bilir.

Son iki kız kaldığında, Dodi Tuncer'in geldiğini görüyor, kalbi yerinden çıkacakmış gibi atıyor. Tuncer Belkıs'ı rezil edecek, belki saçından tutup sahneden indirecek, insan içinde dövecek diye çok korkuyor. Ama hiç de öyle olmuyor. Tuncer karısının yanına gidiyor, beyaz bıyıklarını bura bura yarışmayı seyrediyor. Bir ara Belkıs'a el bile sallıyor. Mazbut aileler arasında fısıldaşmalar oluyor. Tuncer'in bu genişliğine hayret eden cümleler sarf ediyorlar.

Beklendiği gibi yarışmayı Belkıs kazanıyor. Kucağına pörsük karanfillerden bir buket veriyorlar, başına uyduruk bir taç takıyorlar. Ortalık alkıştan inliyor.

Amcası Dodi'yi dürtüyor. "Sevinsene kerata!" diyor. Dodi kıpkırmızı oluyor.

Sonraki günlerde Belkıs'ta daha neşeli haller görülüyor. Barakalarda kalan üniversiteli bir delikanlı ile zambak tarlasında yürürken, Karasu'nun girişinde adı kötüye çıkmış bir diskoda kucak kucağa dans ederken görüldüğü filan söyleniyor. Dedikodu alıp başını gidiyor. Dodi kahroluyor. Belkıs'ın sevdiği bu üniversiteli delikanlıyı nasıl öldürebileceğini düşünüyor. Öldüremeyeceğini biliyor. Bu kez kendi ölmek istiyor, ölemiyor.

Bir gün gazinoda kuzenini beklerken Belkıs gelip onun masasına oturuyor.

"N'aber Dodi?" diyor.

Dodi'nin heyecandan dili tutuluyor. Belkıs onun varlığının farkında olduğu için sevinçten uçuyor. Ah bir de Dodi demese... Adının Doğan olduğunu söylemek istiyor, cesaret edip söyleyemiyor.

"Tebrik ederim," diyor.

Belkıs boş boş bakıyor.

"Güzellik kraliçesi seçildin ya..." diyor.

Belkıs unutmuş bile, yarışmanın üstünden yirmi gün geçmiş.

"Haa..." diyor, gülüveriyor.

Dodi'nin içinde bir ses bana güldü! bana güldü! diye bas bas bağırıyor. Tam güzel bir şeyler söylemeye hazırlanırken Belkıs birine el sallıyor, kalkıyor, Dodi'ye hoşça kal bile demeden yakışıklı bir oğlanın yanına gidiyor. Dodi yıkılıyor.

Barakada kalan üniversitelinin Belkıs'tan hevesini aldığını söylüyorlar. Bu kez başka bir çocukla geziyor, Adapazarı'nın meşhur zenginlerinden bir kuyumcunun oğlu. Çocuk arkadaşlarıyla gelmiş, plajın tek otelinde kalıyor.

Dodi Belkıs'ın yoluna çıktığı, "Biraz konuşabilir miyiz?" diye sorduğu, sonra zambak tarlasına doğru yürürlerken "O çocuktan sana hayır gelmez," dediği, Belkıs'ın "Biliyorum," diyerek ağlamaya başladığı, Dodi'ye sarıldığı, onu büyük bir yanlıştan kurtardığı için teşekkür ettiği hayaller kuruyor. Belkıs'ın "Ben asıl seni seviyorum Doğan!" diyeceği hayaller kurmaya cesaret edemiyor.

Yaz bitmeden anne-babası geliyor. Yıllık izine çıkmışlar, Dodi'yi de alıp Kumbağ'a, bankanın dinlenme tesisine gidecekler. Amcası Dodi'nin Belkıs'tan uzak kalmak istemeyeceğini, yazı Karasu'da bitireceğini sanıyor. Ama Dodi gidiyor. Belkıs'ı sürekli kuyumcunun oğluyla görmek bütün umutlarını süpürmüş.

Kumbağ'da tekrar Doğan oluyor. Bir sürü arkadaş ediniyor, annesinin onaylayacağı türden, iyi aile çocukları. Büyük yazlık köşkün sahibinin oğluyla da arkadaş oluyor. Çocuğun babasının on beş beygir motor takılı, turuncu renkli bir Zodiac botu var. Zodiac'la geziyorlar, açıktan denize giriyorlar.

Kuyumcunun oğlunu tercih ettiği için Belkıs'tan nefret etmek, onu unutmak istiyor. Çok sürmüyor, unutuyor. Bir tek Karasu'daki çadırları, geceleri kumsalda yakılan büyük ateşleri, saçma gülünç yarışmaları arkadaşlarına anlatırken hatırlıyor. Güzellik yarışmasını anlatmıyor. Belkıs'ı her hatırlayışında içinin daha az yandığını fark ediyor, ferahlıyor, aşk acısı geçebilen bir şeymiş demek.

Tatil bitip ortaokula başladığında Dodi için Belkıs'ın hayali tamamen soluyor, herhangi biri oluyor.

Aradan yıllar geçiyor. Dodi üniversiteyi bitiriyor, avukat Doğan Bey oluyor, fakülte arkadaşı tatlı ve güzel bir kızla evleniyor, oğlu doğuyor. Anne-babası emekli olup Didim'e yerleşiyorlar. Ticarete merdiven altında tava tencere satarak başlayan "hanımköylü" amcası işi büyütüyor, ne alırsan bir lira türünden ithal mallar sattığı dükkânlarının sayısını artırmakla kalmıyor, plastik mutfak eşyaları üreten bir imalathane kuruyor, başına da Pitipit'i geçiriyor. "Umum müdür" yaptığı oğluna Pitipit demiyor artık.

Bir gün amcasının bir alacak-verecek davası için Adapazarı'na gidiyor. Duruşmadan sonra ıslama köfte yemeye gidiyorlar. Yan masaya zabıtalar gelip oturuyor. Mavi üniformalar içinde, ikisi kadın beş kişi. Kadın zabıtalardan biri aşırı zayıf, kuşa benziyor, gömleğinin yakası öyle bol geliyor ki incecik boynu içinde fırıl fırıl dönüyor. Öbür zabıta kadın aksine, duba gibi, yemek yerken zor nefes alıyor. Ekmek dilimlerini iki lokmada yutuyor, köfteleri ısırıyor, yoğurdu kaşıklıyor, soğanları ağzına tıkıyor, her şeyi aynı anda yiyor. Şapkası da hâlâ başında. Doğan'ın gözü kadının bu hastalıklı iştahına takılıyor.

Amcası zabıtaları tanıyor, laf atıyor, takılıyor.

"Yiyin yiyin... bedava nasıl olsa!" diyor.

"Aşkolsun ama Nezih Abi, ayıp olmuyor mu?" diyorlar.

"Şaka yapıyorum," diyor amcası. Sonra şişmana dönüyor. "Kızım çıkarsana şunu!"

"Aaa başımda mı hâlâ.." diyor şişman zabıta kadın, ellerinin yağını değdirmemeye çalışarak şapkasını çıkarıp kenara koyuyor.

Doğan'ın gözü kadını ısırır gibi oluyor. Bu yüzü tanıyorum diye düşünüyor. Nereden tanıyorum? Hafızasını zorluyor. Buluyor. Güzellik kraliçesi Belkıs bu! Yaz aşkı! Fakat çok değişmiş. Allahım ne kadar değişmiş! O dünya güzeli kız ne hale gelmiş. Aldığı kilolar bir yana, çenesi iki kat olmuş, teni meşin gibi kalın, yanakları sarkmış. Bakımsız da üstelik. Saçların boyası gelmiş, dipleri beyaz, çenesinde tek tük kalın siyah kıllar, turşuları lüp lüp ağzına götüren parmakları eğri büğrü. Bir enkaz var karşısında.

İçinde bir oh olsun! duygusu kabarıyor önce. Hani kuyumcunun oğluyla çıkıyordun? N'oldu? O da o üniversiteli dangalak gibi hevesini alıp bıraktı mı seni?

Bu çocukça düşünceden utanıyor, yaşının adamı oluyor. Bu kez Belkıs için üzülüyor. Vay vah vah... o güzellik kraliçesi bu hale geldi ha!

Belkıs Doğan'a çocukluğunu hatırlatıyor, çocukluğunu hatırlamaktan hoşlanıyor. O yazı konuşmak, Belkıs'a duyduğu aşkı itiraf etmek ve bu karşılıksız aşka beraberce gülmek istiyor. Yaz boyunca kalbini sızım sızım sızlatan o aşk şimdi eğlenceli, gülünesi bir hikâye oldu öyle mi? Ah zavallı aşk! Belkıs onu tanıyacak mı diye merak ediyor.

"Afiyet olsun," diyor.

Kadın dönüp bakıyor, "Size de," diyor. Tanımıyor. Saatine bakıyor, arkadaşlarına dönüp "Hadi kalkalım artık," diyor.

Hesabı istiyorlar. Doğan'ın amcasına göstere göstere ödeyip gidiyorlar.

"Beni tanımadı," diyor Doğan.

"Kim?" diyor amcası.

"Belkıs."

"Belkıs kim?"

"Şu şişman zabıta kadın... hani sizde kaldığım yaz âşık olmuştum."

"O Belkıs değil ki," diyor amcası.

"Belkıs, amca, o!" diye ısrar ediyor Doğan.

"Oğlum benden iyi mi bileceksin? Belkıs kuyumcunun oğluyla evlendi, boyunca çocukları var. Benim de müşterim."

Çok bozuluyor Doğan. Yanlış kızı Belkıs sandığı için değil, Belkıs kuyumcunun oğluyla evlendiği için yıkılıyor.

"Demek evlendi. Mutlu mu peki?"

"Çok... kocası Belkıs der başka demez, öyle sever karısını. Belkıs da hak ediyor ama... çok hanım, hürmetkar kadındır... Allah herkese Belkıs gibi hayırlı gelin versin.."

Ha, kuyumcunun oğluyla evlenmekle kalmamış, bir de mutlu öyle mi? Zengin, mutlu, seviyor, seviliyor, boyunca çocukları var, oh! Aşkın adaleti nerede kaldı? Halbuki Doğan'ın aş-

kına karşılık vermemesinin bedelini şimdi mutsuz, çirkin, yoksul olarak ödemeliydi.

"Peki bu kadın kimdi?"

"Bu Zuhal. Kahveci Hurşit'in kızı. Karşımızdaki çadırda kalıyorlardı."

"Allah Allah... Ben niye onu Belkıs sandım ki?"

"Nebileyim? Arada Belkıs'la beraber gezerlerdi, o yüzden karıştırdın herhalde."

Doğan Zuhal'i hayal meyal hatırlıyor. Belkıs kadar değildi ama o da güzel kızdı. Hatta Belkıs'tan umudunu kesince, Zuhal hakkında acaba olur mu ki diye düşünmüştü de, kızı biraz salak bulmuş, kendine yakıştıramamıştı.

Kalkıyorlar. Doğan İstanbul'a dönecek.

Amcası "Gelmişken kal bir gece, yengen de sevinir," diyor.

Doğan kalmıyor, oğlu daha bir yaşında, hasretine dayanamıyor. Arabasına bindiğinde Belkıs hâlâ aklını meşgul ediyor. Vay be! Demek kuyumcunun oğluyla evlendi. Ama canını asıl sıkan şey bu değil. Zuhal'in onu tanımaması. Dodi iken o kadar mı gösterişsizdi, o kadar mı sıradandı ki gerzek Zuhal bile tanımadı?

Klozetin esrarı

Uyanık bir inşaatçı Karasu'da yaptığı derme çatma yazlıkları İstanbul'da pazarlamayı akıl etmiş. Fiyatlar Türkiye'nin başka sayfiyelerine göre çok uygun. Ufak bir peşinat veriyorsun, daha yapılmamış "villalardan" birini alıyorsun, senetlerini ödemeye başlıyorsun. Borcun daha bitmeden villan bitiyor. Sonra gelsin yaz boyunca tatil.

Aslında bu yaygın bir dolandırıcılık yöntemi. Sadece yazlıklar değil, konutlar için de geçerli. Kaç ailenin kenarda köşede biriktirdiği üç kuruşu böyle heba oldu; ne umutlar, ne ev sahibi olma hayalleri hırsızları salıp masumların burnundan getiren hukuk sistemi sayesinde sömürüldü. Hani adalet mülkün temeliydi?

Önce itimat, güven, dost, gibi zihinlerde güvenilir bir imaj yaratan ya da filancaoğlu gibi bir köklülük hissi veren isimler konmuş inşaat şirketleri, daha doğrusu iki oda bir sekreterden ibaret ofisine inşaat şirketi süsü veren "bir kısım" müteahhitler gazetelerin küçük ilanlar sayfasına, bu fırsatı kaçırmayın, görülmemiş kampanya, şans ayağınıza geldi, kendi villanızda oturun gibi cazip cümlelerle doldurdukları büyükçe ilanlar veriyorlar. Aktif pazarlama eğitimi almış, ağızları iyi laf yapan satış elemanları potansiyel alıcıları otobüslere doldurup deniz ke-

narlarında ama kuş uçmaz kervan geçmez yerlere götürüyorlar, örnek olsun diye kaba inşaatı bitirilmiş bir binayı gösterip işte sizin villanız da aynı böyle olacak diyerek alıcıların aklını çeliyorlar. Sonra müteahhit sahneye çıkıyor, şerefi üzerine verdiği sözler, güven tesisi, dostluk kardeşlik havası, maksat milletimize hizmet, vatana bir faydamız dokunsun, yoksa para nasıl olsa kazanılır filan derken sıra geliyor satışa. Şeref üzerine verilen sözleri artık yiyen olmadığı için sözleşmelere villanın zamanında teslim edileceğine, edilmezse tazminat ödeneceğine dair maddeler konuyor, eller sıkılıyor, hayırlı olsunlar, güle güle oturunlar arasında imzalar atılıyor. Böylece kendi villasında oturma hayali kuran alıcılar peşinatı denkleştirip hayallerinin yazlığının bitmesini beklemeye başlıyorlar, bir yandan da her ay takır takır senet ödüyorlar.

İnşaatlar hakikaten de başlıyor. Temel atılıyor, ilk katın kolonları çıkılıyor. Sonra duraklama dönemine geçiliyor. Sızlanmalar, inşaat niye durdular, hani ay sonu kabası bitecektiler derken, müteahhit topladığı peşinatlar ve tahsil edebildiği senetlerle ortadan kayboluyor. Bazen öyle bir şirket olmadığı, gösterilen villa arazisinin başkasına ait olduğu ortaya çıkıyor ki, bu tam kapsamlı bir dolandırıcılık. Ama alıcıları tapu veya resmi bir belge göstermeden para ödemeye ikna etmek o kadar da kolay olmadığı için genellikle sitenin arsasının alındığı ama inşaat yapmaya niyet olmadığı anlaşılıyor. Hiç değilse arsayı kurtardık diyenlerin karşısına çıkan sürpriz de arsa diye gösterilen yerin aslında tarla olduğu, inşaat izni bulunmadığı veya iddia edilenin onda biri kadar bile para etmediği.

Bu dolandırıcıların iyice gaddar ve pervasız olanları binaları öylece bıraktıkları halde topladıkları senetleri tahsile verecek kadar yüzsüzler. Çünkü bu milletin hayatlarını didinerek, ter döküp çalışarak kazanan namuslu insanlarının icradan, hacizden, polisten ve mahkeme kapısından deli gibi korktuklarını, mahkemeye adım atmaktansa çocuklarının rızkından kesip imza attıkları senedin parasını ödeyeceklerini biliyorlar. O kadar da fütursuz olmayan bazıları Allah bereket versin deyip peşinatlarla, o tarihe kadar ödenmiş senetlerle yetiniyorlar.

Sonra dolandırılan alıcılar bir araya gelip avukatlar tutuyorlar, dünyanın parasını bir de haklarını aramak için harcıyorlar, duruşmalara girip çıkıyorlar, yıllar süren mahkemeden bir sonuç alamayınca bu vicdansızları Allah'a havale ediyorlar.

Ama Karasu'da yazlık villa yapan inşaatçı dolandırıcı değil. Kesinlikle. Namuslu bir adam. Ortada arsa var, inşaat izni de var, üstelik villaları sözleşmede ne yazıyorsa aynen öyle yapıyor. Onun kusuru adına villa dediği binaların iki katlı olmaktan öte villaya benzer bir özellik taşımaması. Olabilecek en ucuz malzemeleri kullandığı ancak taşınıldıktan sonra anlaşılıyor. Ama o da onun problemi değil, ucuz ucuz alırken iyiydi. Bu paraya bu kalite, kusura bakma.

İstanbul Küçükyalı'da oturan Taş ailesi dişlerinden tırnaklarından artırdıklarıyla bu villalardan birini alıyorlar, müteahhit namuslu çıktı diye seviniyorlar, evi on beş gün geç teslim etmiş, ki bu kadarcık kusur kadı kızında da olur. Aile yazlıklarına yerleşiyor.

Villanın önünde bir bahçe alanı var, müteahhit bahçe düzenlemesi yapacağını da söylemiş. Siteyi duvarla çevirmiş, her villanın önüne ufacık bir çam ağacı dikmiş, birkaç bankla aydınlatma kondurmuş. Hepsi bu. Artık çiçek çimen de oturanların işi. Kısacası site sakinlerinin bir şikâyeti yok. Bu zamanda böyle namuslu bir müteahhit bulmak mucize.

Toprak uygun olmadığı için bodur çamlar kuruyunca Taş ailesinin babası verandanın bittiği yere bir söğüt dikiyor. Karasu'da arazi öyle sulak ki, toprağı iki metre kazsan su çıkıyor, bu nedenle ağaç kısa sürede serpiliyor. Harika bir gölgelik haline geliyor. Baba Taş ağacıyla gurur duyuyor. Yerlere sarkan dallarını bir boyda kesmek en büyük zevki.

Diğer site sakinleri gibi Taş ailesi için de ilk yaz gayet güzel geçiyor. İkinci yaz dolap kapakları ellerinde kalıyor, banyoda bir duvarın fayanslarının yarısı düşüyor. Üçüncü yaz elektrik sistemi ikide bir kısa devre yapıyor, kapılar şişiyor, alt kattaki odaların zemininde su birikiyor. Taşındıklarından beri binada öyle bir rutubet var ki kurutulur gibi değil. Gece gündüz

cam açık oturuyorlar, dış duvarlara rutubet önleyici astar çekiyorlar ama nafile.

Taş ailesi gene de hayatlarından memnun. Bütün bunlar ucuz villa almanın bedeli, farkındalar. Borçları bir bitsin, her yaz villanın bir tarafını yenilemek niyetindeler.

Üç kış boyunca Küçükyalı'daki kapı komşularına caka satmışlar, villalarının fotoğraflarını göstermişler, havuzu öve öve bitirememişler. Artık onları bir hafta sonu yazlığa davet etmek farz oluyor.

Misafirler gelmeden önce yatak, yorgan ne varsa güneşe atıp bir güzel kurutuyorlar. Her şey ıslak ıslak kokuyor çünkü, hep bir küf kokusu burunlarında. Tavan köşelerinde her gün yenilenen örümcek ağlarını saplı süpürgelerle alıyorlar. Alt katta, misafirlerin kalacağı odadaki karyolaların altına rutubeti çeksin diye eski havlular koyuyorlar, saatlerce elektrik sobası yakıp odayı kurutuyorlar. Aslında misafirlerine üst kattaki yatak odasını vermeyi tercih ederlerdi ama bu katın banyosunda düşen fayansları yerine koyamadılar, kırık klozet kapağını değiştiremediler, rezervuarı da yaptıramadılar, tuvaletten çıkınca klozete kovayla su dökmek gerekiyor. Bir gelen olursa rezil olmayalım diye aşağıdaki banyoyu kullanmadıkları için, orası daha düzgün.

Villanın verandası yıkanıyor, sinek tutmasın diye söğüt ağacı ilaçlanıyor. Baba Taş kasaptan ızgara köfte, tavuk kanadı alıyor. Nihayet misafirler geliyor. Gündüz denize iniliyor, uçsuz bucaksız kumsalın güzelliği gösteriliyor, denizin temizliği övülüyor. Öğle yemeğini plajda pide yiyerek geçiştiriyorlar. Güneş batarken baba Taş mangalı yakıyor.

Babalar rakı içerken çocuklar dışarı çıkıyorlar. Milenyum geride kalalı bayağı oldu. Akşamları büyüklerin yanında mum gibi oturan çocuk devri çoktan geçti, onları evde tutmak imkânsız. Taş ailesinin villa komşuları da geliyor, hep beraber sıcak yaz akşamının tadını çıkarıyorlar. Fakat Taş ailesinde iki laftan biri villaları. Villamız şöyle, villamız böyle. Baba villanın her şeyini ama en çok da söğüdün serinliğini, gölgesini övmekten helak oluyor.

Yazlık komşusu "Evin yakınına dikmeyeydin iyiydi, başına iş açacak!" diyor.

Baba Taş sinirleniyor, bu herif de her boku bilir! "Erik diktin tutmadı, elma diktin çürüdü diye benim söğüdümü çekemiyor musun?" diyor.

Komşu tık, sesini kesiyor, bu kadar böbürlenen bir adamla tartışılmaz.

Taş ailesine bir kibir, bir gösteriş, bir misafirlerini küçük görme hali geliyor. Yazlık bir yana, nohut oda bakla sofa bir kışlık ev sahibi olmayı bile hayal edemeyen misafir aile, Taşlara giderek sinir oluyor. Allahtan terbiyeli insanlar, baba Taş'ın kendini villa sahibi olmaya kaptırıp gitmesini fazla kaçırdığı rakıya yoruyorlar, yüzlemiyorlar. Anne Taş farkına varıyor, frene basıyor. Kocasını "Canım yeter, aaa! İyi ki bir yazlık aldık yani!" diyerek susturuyor. Gerçi sustururken bile hava atmış oluyor.

Geç oluyor, çocuklar eve dönüyor, misafirlere odaları gösterilip yatılıyor.

Taş ailesinin bu gösteriş merakı nedeniyle aralarına bir soğukluk gireceği, artık eskisi gibi olamayacakları belli. Gece misafir karı koca fısır fısır konuşuyorlar, geldiklerine bin pişmanlar. Nihayet yastıklarda belli belirsiz bir küf kokusu alarak uykuya dalıyorlar.

Taş ailesi de mutlu değil, bekledikleri kadar övgü alamamış oldukları kanısındalar. Misafirlerine nankör demeye dilleri varmıyor ama insan bütün gün beş kuruş harcamadan denize girmeyi, dünyanın sucuğunu, köftesini, tavuk kanadını pişirdikleri mangalı takdir eder hiç olmazsa. Hararetle davet ettikleri misafirlerine birkaç gün daha kalın diye ısrar etmemeye karar veriyorlar.

Gecenin bir yarısında misafir kadının çığlığıyla uyanıyorlar. Bütün ev don gömlek yataktan fırlıyor. Misafir kadının bağırtısı dinmiyor, dili tutulmuş.

Klozeti gösterip "Bir şey var, içinde bir şey var!" diyor.

"Nasıl, ne var?" diye soruyorlar.

"Bir şey popomu elledi!" diyor kadın, çenesi zangırdıyor. "Tuvalette bir şey var!"

Anne Taş bayılacak gibi oluyor, fare girdi.. kesin fare girdi, diye düşünüyor.

Baba Taş "Ne olacak canım, size öyle gelmiştir," diyerek banyoya koşuyor, ışığı yakıp klozete eğiliyor.

Bir çığlık da baba Taş'tan geliyor. İmkânsız ama klozetin içinde bir el var! Banyonun ışığı yetersiz, çekine çekine fener tutup bakıyorlar. Olamaz, klozette beş parmaklı bir el yüzüyor, hatta kol! Taş ailesinin büyük oğlu cesur.

"Olur mu ya öyle şey!" diyor. "Akıl var izan var!"

Annesinin "Ölümü gör, dokunma!" demesine rağmen, klozetin içindeki eli tutup çekiyor. Ama el gelmiyor, vıcık vıcık olup kayıyor avucunda. Bir kere daha asılıyor. Öyle şiddetli çekiyor ki, küçücük bir parçanın kopmasıyla arka üstü yere düşüyor. Hepsi birden eğilip çocuğun elinde kalan parçaya bakıyorlar. Parmak değil tabii ki. Ağaç kökü. Ama nasıl olabilir ki böyle bir şey?

Biraz inceleyince durum anlaşılıyor. Baba Taş'ın üstüne titrediği söğüt büyümek için su yolunu takip etmiş, kökleri alt katın klozetine kadar uzamış. Ertesi gün gelen tesisatçı kötü haberi veriyor. Kökler binanın altındaki tüm su yollarını sarmış. Ağacı kesmek yetmez, köküyle çekilmesi lazım. Çekilebildiği kadar. Sonra kanalizasyon borularının geçtiği yerler kırılacak, kalan kökler tek tek temizlenecek.

Çekilmezse ne olur peki? Söğüt bu, arsızdır, su buldu mu büyür. Kökler kanalizasyonu, su borularını kaplar, yerleri patlatır, evi bile yıkar valla. Hemen bugün işe girişmek gerekiyor.

Baba Taş'ın havası, morali yerle bir oluyor. Dokunsan ağlayacak.

Şom ağızlı komşu, "Ama dedim di mi! Başına iş açacak dedim!" diyor.

Bununla da kalmıyor, baba Taş'a kol gibi bir fatura çıkartmaya hazırlanan tesisatçıya akıl veriyor.

"Yok traktör olmaz, greyder lazım!"

Duyanlar duymayanlara söğüdün kökü Taşların misafirinin kıçını tırmalamış diye anlatıyorlar. Plaj kahkahadan kırılıyor. Akın akın bakmaya gelenler, arsızlığı tavana vurdurup kloze-

ti inceleyenler var. Anne utanç içinde. Misafir kadın çekip gidecek ama o bunca insanın onlarla dalga geçmesine katlanmak zorunda kalacak.

Tesisatçı bir traktör çağırıyor. Ağacı iplerle traktöre bağlayıp çekiyorlar. Ağaç da bir güçlü, çek çek gelmiyor. Anne Taş'ın çimenleri, çiçekleri traktörün tekerlekleri altında mahvoluyor. Kökler hareket ettikçe verandanın karoları patır patır fırlıyor. Misafir ailenin de hiç gidesi yok. Eller belde bıyıkaltından gülerek manzarayı seyrediyorlar. O kadar över misin villanı, böyle olur işte.

Ağaç kökü bu, öyle çekmekle gelmiyor. Sonuçta traktör ağacı sökemiyor, parçalıyor. Rezillik bir yana, üstüne titrediği ağacın düştüğü durum baba Taş'm içini yakıyor. Oturup hüngür hüngür ağlamaya başlıyor. Misafir baba üzülüyor bu kez, hareketleniyor, tesisatçıya akıl vermeye, çözüm aramaya kalkışıyor.

Ağacın kökünü çekerlerken su borusunu patlattıkları için vanalar kapatılıyor. Tesisatçı kanalizasyon hattını belirlemek için işaretleme yapıyor. Ev boyunca boruların olduğu yerlerde karolar sökülecek, beton kırılacak, toprak kazılacak. Canım villanın mahvolması bir yana dünyanın da parası. Bu işler yapılırken içeride oturmaları da imkânsız. Anne Taş öfke, yenilgi, utanç içinde, karmakarışık. İstanbul'a dönmek için hazırlıklara başlıyor.

Tesisatçı kazmayı vurduğunda misafir aile de yola çıkıyor. İşin bundan sonrası artık eğlenceli değil. Üzüntülerini belirtiyorlar, geçirdikleri güzel gün için teşekkür ediyorlar. Eşyalarını yüklenip minibüse gidiyorlar.

Misafirler gidince baba çıldırıyor, yer karolarının üstünde ter ter tepiniyor.

"Ben böyle müteahhidin!" diye küfür etmeye başlıyor.

"Müteahhidin ne suçu var?" diyor anne. "Nazardan oldu. Kıskançlıktan çatladılar, görmedin mi?"

Kadın İstanbul'dan büyük bir nazar boncuğu alıp kapının üstüne asmayı planlayarak bavulları topluyor. Evi tesisatçıya emanet edip İstanbul'a dönüyorlar.

Maymun çocuklar

Yetmişlerde Karasu'da yaz geçiren
hemen herkesin bildiği "maymun çocuklar"a

Oğlan aşırı yaramaz. Her tarafı yara bere içinde. Sürekli nasıl bir haşarılık yapsam da milleti deli etsem diye düşünür gibi bakıyor çevresine. Altı yaşında, çok akıllı ve enerjisi bitmek tükenmek bilmiyor. Okula başlayıp okumayı bir öğrense bütün sıkıntısı geçecek aslında. Alacak eline bir kitap, gölge bir yere oturup okuyacak. Hayata dair doymak bilmez bir merakı, olağanüstü bir öğrenme iştahı var. Bıktırıncaya kadar soruyor. Her şeyi anlamak istiyor.

Oğlunun bu yoğun zihinsel faaliyetini yaramazlık olarak yorumlayan annesi komşuların şikâyetlerini dinlemekten usanmış. Bugün olsa götürür bir çocuk psikiyatrına, o da çocuğun zekâsının normalin çok üstünde olduğunu söyler, ona göre davranırlar. Ama devir baş edilemeyen çocukları korkutma devri. İğneci, polis, doktor, bekçi sanki çocukları korkutmak için var olan figürler. Gerçi oğlana hiçbiri sökmüyor. Amcası polis, yengesi hemşire çünkü. Ayrıca annesi de dediğini yapabilen biri değil. Çocuk, tamam çağır iğneciyi! dese, öylece bakakalır.

Bir öğleden sonra, oğlanı yarım saat yatakta tutabilmek için "Uyumazsan maymun çocuklara veririm seni!" diyor sonunda.

"Maymun çocuk diye bir şey yok ki..." diyor oğlan.

"Olmaz olur mu? Var!"

"Neredeler peki? Niye hiç görmedim? Olsa görürdüm!"

"Kafesteler de ondan! Mısır tarlasının arkasındaki evde oturan Sütçü Teyze var ya, hani karpuz kabuklarını toplamaya geliyor. İşte onun çocukları. İkisi de maymun. Senin gibi çok yaramazlarmış, anneleri ikisini de zincirle bağlayıp kafese kapatmış. Eğer yaramazlık yapmaya devam edersen seni Sütçü Teyze'ye veririm, maymun çocukların yanına kapatır."

Hikâye kısa vadede etkili oluyor. Oğlan o gün annesinin dizinin dibinden ayrılmıyor. Ama ertesi gün kandırılıyor olabileceğinden kuşkulanıyor, sürekli yalanlarını yakaladığı büyüklere de güveni olmadığı için başka çocuklara soruyor. Hikâyeyi doğruluyorlar. Evet, Karasu'da iki maymun çocuk var, biri çok tehlikeli olduğu için zincirle bağlı, öbürü uslu durduğu zaman serbest bırakılıyor.

Merak kurdu oğlanın zihnini kemirmeye başlıyor. Ne yapıp edip maymun çocukları görmek istiyor. Önce arkadaşlarına "Gidip bakalım," diyor. "Sakın ha!" diyorlar, maymun çocukların çocuk yediklerini iddia ediyorlar.

Yaramazlık yapmaya ara verip her fırsatta mısır tarlasına gidiyor. Ama tarlayı aşıp da eve yaklaşmaya cesaret edemiyor. Bir gün çubuk şekerini eme eme ortalıkta dolanırken merakına yeniliyor, maymun çocukları görmeye gidiyor. Mısırların arasına saklanıp eve uzaktan bakıyor önce. Derken bir adım yaklaşıyor, bir adım daha, bir adım daha.

Bir uluma duyuyor, biri çığlık çığlığa ağlıyor gibi. Ödü kopuyor. Ama merakı öyle güçlü ki, dönüp gidemiyor. Evin arkasına, sesin geldiği yere dolanıyor ve donakalıyor.

Annesi yalan söylemiyormuş meğer. Kalın ağaç dallarından yapılmış küçücük bir kafesin içinde, ayaklarından zincirle bağlanmış, dizlerinin üstünde dönüp durarak uluyan, on beş-on altı yaşlarında biri var. Kir pas içinde, üstünde lime lime bir çaput, kıllı, saçı başı öyle dağınık ki, gerçekten de maymun gibi. Kafesi iğrenç kokuyor. Yaşı büyük görünüyor, abi gibi ama abiye de benzemiyor, bu haliyle insana benzemiyor.

Maymun çocuk oğlanı görünce ulumasını kesiyor. Oğlan

elinde çubuk şekeri, müthiş bir merakla gözlerini kendisine diken maymun çocuğa bakıyor. Acıyor haline. Çubuk şekerini ona vermek ister gibi bir hareket yaptığı anda maymun çocuk elini hızla kafesten çıkarıp sallıyor, şekeri istiyor. Oğlan önce sıçrıyor korkudan. Ama gözlerini de alamıyor, çakılıp kalmış olduğu yere. Maymun çocuk duruyor, tiftik tiftik olmuş saçlarının arasında kaybolmuş kara gözleriyle ona bakıyor. Belki de karnı aç diye düşünüyor oğlan. Elini kapar diye kafese yaklaşmaya da cesaret edemiyor. Sonunda ucundan tutarak uzatmaya karar veriyor. Tam uzatacakken maymun çocuğun çırpınan elinden korkup geri çekiyor.

O anda arkasında başka bir uluma duyuyor. Ölecek artık korkudan. Döndüğünde öteki maymun çocuğu görüyor. Serbest gezenini, daha az aptal olup daha az yaramazlık yapanını. O da dizlerinin üstünde, düşüp kalkarak yaklaşıyor.

Bu çocuk filan değil, maymuna benzeyen kocaman bir kadın. Onun da giysileri yırtık pırtık, yüzünün biçimi çok acayip, çok çirkin, teni öyle kalınlaşmış ki hayvan derisi gibi olmuş. Ama rastgele kesilmiş saçları güneşten sararmış. Durmuş oğlana bakıyor. Oğlan iki maymun çocuğun arasında kalmış, kaçabileceği bir yer yok.

Garip bir şey oluyor, kafesteki maymun çocuk öfkeyle ablasına uluyor. Abla da kardeşine uluyor. Korkudan olduğu yere çakılı kalan oğlan ikisinin arasında bir dil olduğunu keşfediyor. İkisi de birbirlerine uluyorlar, oğlanın çubuk şekerini istiyorlar.

Şekeri ortasından kırıyor, bir parçasını ablaya uzatıyor. Korkudan da kalbi duracak. Abla tuhaf parmaklarıyla hemen kapıyor, çabuk hareketlerle ağzına sokuyor. Oğlan tir tir titreyerek diğer parçayı kafese uzatıyor. Maymun çocuk çirkin, korkunç eliyle anında kapıyor.

Bundan sonrasının çok tehlikeli olduğunu hissediyor. Şeker bitince yine isteyecekler ama başka şekeri yok. Nasıl kaçabileceğini düşünürken Sütçü Teyze'nin sesini duyuyor.

"Kırarım bacaklarını, defol git evine çabuk!" diye bağırıyor kadın.

Sütçü Teyze geldiği için çok seviniyor, arkasına bakmadan kaçıyor.

Ertesi yaz oğlanın dedesi İzmir'de bir yazlık alıyor, bir daha da Karasu'ya yazlığa gelmiyorlar. Ama Karasu zihninde olduğu gibi duruyor, bütün güzelliği ve maymun çocuklarıyla.

Aradan yıllar geçiyor. Oğlan genetiğe merak sarıyor. Tıp fakültesinde okurken aklında hep bu maymun çocuklar var. İkisini de tekrar görmek ve yakından incelemek için Karasu'ya gidiyor. Öldüklerini öğreniyor. Şaşırmıyor. Çok zaman geçmiş aradan. Sütçü Teyze de ölmüş. Leş gibi kulübesinin yerine apartman dikilmiş. Yakınlarını buluyor. Ona Sütçü Teyze'nin amcasının oğluyla evli olduğunu, doğurduğu altı çocuktan dördünün birkaç aydan fazla yaşamadığını, diğer ikisinin de maymun çocuk olduklarını anlatıyorlar. Genetik bozukluk, maymun çocuk teorileri ve tersine evrim üzerine çalışmak isteyen adam DNA'larını alıp inceleyebileceği hiç kimseyi bulamadığı için üzülüyor.

Bir şeye daha üzülüyor. Denizinin enginliğiyle, dalgalarının gücüyle, uçsuz bucaksız kumsalıyla, geceleri gökyüzünü ağ gibi kaplayan yıldızların parlamasıyla, daha çocuk yaşındayken ona sonsuzluğu hissettiren, bu sonsuzluğa dalıp gittiğinde kendini çok önemsiz bulmasına yol açtığı için korkutan ama aynı zamanda dünya denen gezegene hayran bırakan Karasu'nun da ölmüş olduğunu görüyor. Karasu artık yok. İçini Karasu'yla birlikte evrenin de öldüğü gibi tuhaf bir his kaplıyor. Evrenin varlığını ilk orada, Karasu'nun ıssız kumsalında hissetmişti çünkü.

Çocukluğunda nefesini kesen o güzelliğin nasıl öldüğünü tahmin etmesi zor değil. İnsanoğlunun bu gezegenin cezası olduğuna inanıyor. Bazen öyle tuhaf hikâyeler yazıyor. Dünya vaktiyle canlı bir yaratıkmış, büyük bir günah işlemiş, Tanrı da mahvetsin diye insanları yaratarak dünyayı cezalandırmış. Dünyayı hak etmeyen insanoğlunun güzelliğe düşman olduğunu düşünüyor. Dünya denen talihsiz gezegenin zebanisi insan,

Karasu'da dünyanın en güzel parçalarından birini daha mahvetmiş, bir de seçim zamanı geldiğinde eseriyle övünüyor. Tanrı dünyayı insandan korumalıydı.

"Siz Batılılar"

Ailesinde hiç doktor olmayan genç kız Erzurum Tıp'ı kazanmış, çok mutlu. Gerçi Çapa veya Cerrahpaşa'yı tercih ederdi ama olmadı. "N'apalım, buna da şükür," diyor, "Erzurum, merzurum... sonuçta doktor olacağım ya."

Kibirli bir kız değil, Erzurum'u küçümsemiyor. Memleketinin her köşesini seviyor. Babası öyle öğretti, "Bayrağın dalgalandığı her yer vatandır!" diyerek ve buna tüm kalbiyle inanarak. İki sene önce Doğu'nun herhangi bir şehrini göremeden, SEKA'dan işçi emeklisi olamadan, yemekhanenin orta yerinde tık diye kalpten gidiveren babası kendini vatansever olarak tanımlardı. Öldüğü gün mezgit tava varmış yemekte, babasının işçi arkadaşları öyle söylediler. Nedense bunu hiç unutmuyor. Evde ne zaman mezgit yeseler babasının yediği son yemeğin mezgit olduğu aklına geliyor.

Genç kız için mesele Erzurum'un Doğu'da olması değil. Mesele Doğu'nun çok soğuk ve çok uzak olması. Bugüne kadar Bolu'nun ötesine geçmedi, geçmesi için bir neden olmadı. Erzurum öyle uzak ki, İzmit'ten bindiği otobüsten 20 küsur saat sonra inecek. Üstelik bu kestirmeden gideni. Bir de Orta Anadolu'yu dolaşa dolaşa, her ilçeden yolcu toplayarak giden otobüsler var, onlarla yolculuğun otuz saat sürdüğü bile oluyor di-

yorlar, şoförün vicdanına ya da otobüs şirketinin açgözlülüğünün derecesine kalmış artık.

Okulların açılmasına daha bir ay var. Genç kız sadece kaydını yaptıracak, yurt falan ayarlayacak, sonra dönecek. Annesi "Seni Doğu'ya yalnız göndermem, ben de gelicem!" diye tuttурdu. Hiç değilse kayıt yaptırırken kızının yanında olmak, okuyacağı okulu görüp gururlanmak, ayrıca bu Doğu şehri güvenilir mi güvenilmez mi, gözünün nurunu nasıl bir yere gönderiyor, bilmek istiyordu. Ama eklem romatizması birden azıp da kaskatı kesilince durum değişti. Evli barklı büyük kızına "Sen de kardeşinle beraber git," de diyemedi. Hem iki küçük çocuğu var büyük kızının hem de otobüsler çok pahalı. Kendisinde de para yok ki, aldım biletini desin. Neyse ki genç kızın Erzurum'un Pasinler ilçesinde üsteğmen olan dayısı "Bırak gelsin tek başına. Ben karşılarım," dedi de annenin içine su serpildi.

Yolcuların eşyaları tıklım tıklım. Koridorda bile sepetler, iple bağlanmış pazar çantaları var. Annesiyle ablası eşyalarını yerleştiriyorlar otobüsün rafına. Annesi tembih üstüne tembihte bulunuyor.

"Yürürken önüne bak. Hava kardıktan sonra sakın dışarı adım atma. Paranı iyi sakla. Kimseyle samimi olma. Kandırırlar, aldatırlar, faydalanmaya kalkarlar, Allah saklasın."

Genç kız "Bu nasihatlerini temelli gidişime sakla," demek istiyor. Bir de "Niye söylüyorsun ki, ben bilmiyor muyum sanki?" demek istiyor, ama demiyor. Onun yerine ablası söylüyor. "Anne tamam, kendi akıl eder, merak etme."

16.00'da kalkan otobüs, pazar günleri İstanbul trafiği nispeten rahat olduğu için vaktinden önce varıyor İzmit'e. Muavin yazıhanenin önünde lak lak eden şoföre bütün yolcuların bindiğini söylüyor. Şoför de yerine oturunca anne ve abla inmek için telaş ediyorlar. Annenin dizleri bükülmüyor, muavin ve abla kollarına giriyorlar, indiriyorlar. Anne ve abla otobüs gözden kaybolana kadar genç kıza el sallıyorlar.

Bu, genç kızın ilk Doğu yolculuğu. Aynı zamanda yalnız başına çıktığı ilk şehirlerarası yolculuk olacak. Bu nedenle ayrıca heyecanlı.

Otobüs otoyola giriyor. Genç kız şoförün arkasındaki koltukta oturuyor. Beyaz gömlekli kaptan şoför güneş gözlüğünü takıyor. Dikiz aynasından görüyor genç kız. Şoförün sırf havalı olmak için taktığını düşünüyor. Doğuya gidiyorlar çünkü, göze girecek güneş arkalarında kaldı.

Hiçbir şeyi kaçırmak istemiyor. Gözünü manzaradan ayırmıyor. Kaynaşlı'ya geldiklerinde hatırlıyor küçük bir defter aldığını yanına, yol notları tutmak için, telaşla çıkarıyor. Yanındaki koltukta oturan oğlan çocuğu kıpır kıpır. "Bayan yanı" kavramına altı-yedi-sekiz yaşına kadar oğlan çocukları da dahil. İkide bir kalkıp koridorun öbür tarafındaki anne babasına veya daha arkada oturan akrabalarına gidiyor.

Kasabaların, köylerin adları öyle ilginç ki, genç kız her gördüğünü, yol ayırım tabelalarında yazanları bile defterine geçiriyor. Darıyerihasanbey, Darıyeribakacak, Yolçatı, Yumrukaya, Çivril, Yenicepınar, Rüzgârlar, Yenigüney, Avşar, Yeniçağa, Ibrıcak, Gerede, Güneydemirciler, Çayörengüney, Kapaklı, Karacadağdemirci, Çördük, Kuzdere, Göynükçukuru, Bayındır, Çerkeş, Kadıözü.

Atkaracalar'da mola veriyorlar. İniyor, otobüsteki adamların onu şöyle bir süzdüklerini hissediyor. Kötü niyetten değil, meraktan süzüyorlar diye düşünmek istiyor, ama gene de rahatsız oluyor. Lokantada tek başına oturmaya çekiniyor. Tuvalete gidiyor, kimileri çarşaflı, kimileri uzun pardösülü kadınların arasında sıra bekliyor. Kimileri abdest alıyorlar, lavabolara güç bela ayaklarını dayayıp. Şehirlerarası mola yerlerinin tuvaletleri eh, düzelmiş sayılır, yıllar öncesindeki gibi değil. Ama gene de temiz bir tuvalet için ilk giren olmak lazım. Ayrıca illa ki durmadan su akıtan birkaç bozuk musluk oluyor, şar şar şar su sesi yankılanıyor, nemli bir soğuk var tuvaletlerde.

Elini yüzünü yıkayıp otobüse dönüyor.

Bir garson otobüsten inmeyen yolculara çay dağıtıyor. "Çaylar şirketten!" diye bağırıyor. O da alıyor bir tane. Hâlâ ıslak bir cam bardakta tavşankanı çay. Uzun Anadolu yolculuklarının son keyifli zamanları bunlar. Otobüsler her koltuğa bir ek-

ran konacak, ekranlar sayısız film, televizyon programı, müzik kanallarıyla dolacak kadar "konforlu" bir hale gelmemiş henüz, Anadolu yolculuklarının romantik bir tarafı var hâlâ. Yolcu olmak hali bir serüven ve bu da otobüs yolcularını birleştiriyor.

Genç kız doktor olup mecburi hizmete gideceği zamanlar geldiğinde çaylar poşet, bardaklar plastik olacak; üniforma giydirilmiş muavin otobüste tekerlekli arabayı çekiştirip poşette çay, kahve, gazoz, tatlı-tuzlu kraker dağıtacak; cam şişedeki sular pet şişelere girecek; yolculara kolonya dökülmeyecek, ıslak mendil verilecek; mola tesislerinin masalarındaki dev kesmeşeker kavanozlarının yerini kâğıt tozşeker paketleri; yöresel tatlı, hediyelik eşya gibi mütevazı şeyler satılan dükkânların yerini de büyük marketler alacak. Marketlerde elektronik terazilerde tartılıp etiketler yapıştırılmış gösterişli paketlerde yöresel yiyecekler, boyun yastığından oyuncağa kadar binbir türlü şey satılacak. Hatta öyle bir zaman gelecek ki, bazı mola tesislerinin yerini outlet mağazalarıyla dolu ruhsuz alışveriş merkezleri alacak; McDonalds'larda veya franchising köftecilerde karın doyurulup icetea, neskafe, kola içilecek. Gece molalarında dörtte üçü karanlığa gömülmüş bu AVM'ler, kapanmış dükkânların önüne çekilmiş şeritleriyle, durdurulmuş yürüyen merdivenleriyle gece molalarının keyfini öldürecek. İçeride, dışarıda bir yerlere sığışmış depresif yolcular tüm zevki kaçmış molalar bitmeden otobüslerine dönecekler, hortumla ve uzun saplı fırçalarla otobüslerin ön camlarını yıkayan işçileri seyreden olmayacak. Otobüsler bir şehrin girişinde durduğunda araba tutanlara nane şekeri, acıkanlara simit satan seyyar satıcıların binmesine izin verilmeyecek. Amerikan yol filmlerindeki tesislere benzeyecek dünya. Kimsenin kimseyi umursamadığı, yanda oturan yolcuya açtır, canı çekmiştir diye yiyecek ikram edilmediği, dostça bir sohbet dahil hiçbir şeyin paylaşılmadığı, yalnızlığın cisimleştiği bir yer olacak. Her insan bir ada haline gelecek, kimse kimseye ulaşamayacak, zaten bunu istemeyecek de.

Ablası yolluk yapmış, paketi açıyor, köfte ve börek yiyor biraz. Bitirmiyor, yol uzun, tesis lokantalarında yemek pahalı. Hem ucuz olsa bile çekinir tek başına oturup yemeye.

Mola bitiyor, şoför yerini alıyor, ağzında kürdan. Muavin yolcuları sayıyor. Otobüs kalkıyor. Beş dakika sonra da otobüsün ışıkları sönüyor. Şimdi kapkaranlık uzanan karayolunda arada bir karşıdan gelen taşıtların farlarından ve şoförün önündeki panelin ışıklarından başka ışık yok. Tepedeki okuma lambası yetersiz. Karanlıkta not tutuyor.

Derinlerden gelen horultular sayılmazsa, çıt çıkmıyor kimseden. Bazı yolcular ayakkabılarını çıkarmışlar, otobüsün havası iyice ağırlaşmış. Yanındaki oğlan çocuğu uyumuş. Annesi hırka örtüyor üstüne.

Az sonra o da uyuyakalıyor. Ama uyuyup da hayatının bu ilk büyük Doğu yolculuğunu kaçırmak endişesi kendisini uykuya teslim etmesine engel oluyor, sıçrayarak uyanıyor. Dağlar yüksek, yol karanlık. Büyük ilçelere girdiklerinde veya şehir merkezlerinin yakınından geçtiklerinde yol lambaları otobüsün içini aydınlatır gibi oluyor, ama daha göz alışmadan gene karanlığa gömülüyor ortalık. Bazen yol kenarlarında tek başına bir evin titrek, beyaz ışığını görüyor. Merak ediyor, gecenin bu en derin saatlerinde, hayata bunca uzak bir köyün kırık dökük bir evinde niye yanar o ışık?

Şoför çok kısık sesle Müslüm Gürses dinliyor.

Şu dağlarda kar olsaydım, olsaydım... Bir asi rüzgâr olsaydım, olsaydım... Arar bulur muydun beni beni... Sahipsiz mezar olsaydım, olsaydım...

Sahipsiz mezar imgesi içine dokunuyor. Dikiz aynasından göz göze geliyorlar şoförle, genç kızdan önce şoför çekiyor bakışlarını aynadan. Genç kız notlarına dönüyor.

Yine arada uyuyup uyanıyor, sürüyor yolculuk. Bir sürü köyün, kasabanın içinden, yanından geçiyorlar. Sumucak, Kızılca, Çörekçiler, Belören, Yenice, İnköyü, Yuvasaray, Çeltikbaşı, Çepni, Akbük, Tosya, Çaykapı, Çeltiközü, Kavaklıçay, Hacıhamza, Ardıç, Ovacıksuyu, Durucasu, Osmancık, Yenidanişment, Akören, Çorum, Saraycık, Gümüşhacıköy, Karacaö-

ren, Merzifon, Çayırköy, Suluova, Salucu, Uzunoba, Boğazköy, Amasya, Ziyaret, Çiğdemlik, Kuzgeçe, Kızılkışlacık, Taşova, Yolaçan, Çalkara, Ladik.

Niksar'a vardıklarında otobüsün ihtiyaç molası için durduğu tesis ışık ışık. Önünde bir çeşme var, "içilir" yazıyor. Musluğa elini dayayıp su içiyor, lezzetine şaşırıyor. Harika bir su. Çocukluğundaki Çenesuyu'nu hatırlıyor. Babaannesi iyi suya çok meraklıydı, onlara geldiğinde babası arkadaşının motosikletini alıp Çenesuyu getirmeye giderdi. Sonra bozuldu o canım suyun tadı. Şimdi Niksar'da çeşmeden akan suda çocukluğunun lezzetini hatırlıyor.

Tokat yol ayırımını görüyor. Yine tabelaları geçiriyor defterine. Turhal, Erbaa, Bölücek, Tepekışla, Kümbetli, Sarıyazı, Beyçayırı, Güdüklü, Boğazbaşı, Ormancık, Çakmak, Çayırpınar, Reşadiye, Umurca, Sugözü, Koyulhisar, Hacıilyas, Akseki, Zara, Şebinkarahisar, Suşehri, Gümüştaş, Sıyrındı, Sevindik, Göllüce, Çataklı, Kanlıtaş, Olgunlar, Alacaatlı, Hacıalipalangası, Hürrempalangası, Altınbaşak, Kızılca, Yollarüstü, Üçdam, Tercan, Çalkışla, Kükürtlü, Hacıhamza, Gümüşseren, Aşkale, Küçükgeçit, Kayapa, Demirgeçit.. böyle uzayıp gidiyor köylerin, kasabaların, şehirlerin adları.

Reşadiye'de kahvaltı molası veriyor şoför. Çayını alırken kahvaltı tabaklarına göz atıyor. Bir dilim sararmış peynir, çürük hissi veren dört siyah zeytin, bir dilim et-balık kurumu salamı ve küçücük kutularda bal, reçel, tereyağı. Kahvaltı tabağı hiç iştah açıcı görünmüyor, üstelik çok da pahalı. Yolluğunun sonunu yiyor.

Güneş yükseliyor, şoförün güneş gözlüğü takması şimdi çok mantıklı, doğuya gidiyorlar. Yorgun ve heyecanlı hissediyor kendini, doğru dürüst uyumadığı için gözleri yanıyor. Dizleri tutulmuş artık. Köprülerden geçiyor otobüs. Fırat'ın kolu Karasu yolun bir sağında bir solunda çağıldıyor.

Ilıca'ya geliyorlar. Buradan sonrası Erzurum. Defterine yazdığı adları okuyor. Suşehri. Oldum olası çok şiirli bulur buranın adını. Rüzgârlar, Ziyaret, Sevindik, Olgunlar Üçdam, Yollarüstü hoşuna gidiyor. Hürrempalangası köyünün adını seviyor.

Bir de Hacıalipalangası var. Hacıali ile Hürrem'in karı-koca olabileceklerini düşünüyor.

Erzurum tabelası ansızın görünüyor. Nüfus 462.501. Rakım 1869. Denizden bu kadar yüksekte olmak ama bunu hissetmemek çok tuhaf geliyor. Palandöken'in karlı doruğu sayılmazsa ova gibi uzanıyor toprak iki yanda.

Otogarda otobüsün camına tık tık vuran, komando üsteğmen üniformalı, yüzü güneş yanığı dayısını tanıyamıyor önce, onu sivil görmeye alışık. Kucaklaşıyorlar. Genç üsteğmen çok gururlu, ne de olsa tıp okumaya geldi yeğeni buraya. Pasinler'le Erzurum'un arası çok değil. Hafta sonları nöbeti yoksa onu alacak, gezdirecek. Gerçi gezilecek pek bir yer yok, her yere gitmek için iki hafta sonu yeter.

Orduevine gidiyorlar. Genç kız binanın heybetinden ürküyor. İzmit'te de orduevi var ama böyle heybetli değil, insanı korkutmuyor. Erzurum Orduevi'ndeki farkın ne olduğunu düşünüyor. Burası daha otoriter görünüyor. Sanki şehrin parçası değil de ulaşılamayan en üst mercii, ordu denen korkutucu şeyin vücut bulmuş hali. Dayısı İzmit'e her geldiğinde onları orduevine yemeğe götürdüğü için orduevi adabını biliyor. Rütbene göre bir masaya oturacaksın, rütbene göre servis sırası ve muamele bekleyeceksin.

Onu orduda görevli sivil bir memurun kızının kaldığı odaya veriyorlar. Bütün odalar dolu, dayısı bunu bile zor ayarlamış. Rütbesinin henüz düşük olmasının da rolü var tabii. Doğunun en büyük orduevi olduğu halde ihtiyaca yetmediğini söylüyor dayısı. Genç kızı yerleştirip Pasinler'e, kendisi gibi bekâr bir üsteğmen arkadaşıyla tuttukları eve dönecek. Orada da lojman sıkıntısı var.

Orduevinin restoranında gecikmiş bir öğle yemeği yiyorlar. Tabldotta domates çorbası, sulu köfte, bulgur pilavı ve meyve var. Ama dayısı tabldota yüz vermiyor; karışık ızgara, salata ve şekerpare ısmarlıyor, çok ucuz nasıl olsa. Sonra şehri gezdiriyor.

Günlerden pazar. Dükkânların çoğu açık, ama açık gibi değil; sanki eğlencesine açılmış, bir şey almak, para vermek ayıp

olacakmış gibi. Dükkân sahipleri kapıların önlerinde eğleşiyorlar. Cumhuriyet Caddesi'nde yürüyorlar. Dayısı yabancıların buraya "mecburiyet caddesi" dediklerini anlatıyor. "Sen de öyle diyeceksin," diyor, gülüyor. Bu şehirde gidecek bir yer yok çünkü. Yabancıysan "mecburiyet" caddesi gidilecek tek yer.

Şehrin ilk ve tek kafesini gösteriyor genç kıza. Kandil Cafe. Genç kız Erzurum Tıp'ta artık kıdemli bir öğrenci olduğunda yeni kafeler açılmış olacak. İçerisi hıncahınç genç dolu. Kızlar az, erkekler çok. Kızların tamamı başka şehirlerden gelmiş üniversiteliler.

Dolmuşa binip fakülteyi görmeye gidiyorlar. Dayısı genç kıza yolu öğretiyor. Genç kız dikkat kesiliyor, yarın tek başına gitmek zorunda çünkü. Kampustan etkileniyor, kendini büyümüş hissediyor. Bu nedenle dönüş yolculuğunda kendine güveni daha da artacak. Dayısı akşama doğru onu orduevine bırakıyor, birliğinin telefonunu yazdırıyor. Bir şey olursa arasın. Cep telefonları çıkmış ama çok yeni henüz, genç kız için de, dayısı için de alınamayacak kadar pahalı. Dayısı Pasinler'e dönüyor.

Genç kız resepsiyondan anahtarını alıp asansöre biniyor. Oda kapısını açtığında güler yüzlü, güzel bir kızın kitaplarını yatağına yaymış, ders çalıştığını görüyor. Tanışıyorlar. Odadaki kız Erzurum Tıp'ı yeni bitirmiş, diplomasını almak için gelmiş. "TUS" dedikleri, tıpta uzmanlık sınavına hazırlandığı için deli gibi ders çalışıyor. Erzurumlu olduğunu söylüyor, ama orduda sivil memur olan babasının görev yeri Konya'ymış, Erzurumlu akrabaları da köyde olduğu için orduevinde kalıyor. Biri bitirmiş, biri başlayacak iki Erzurum Tıplı, bir anda sanki yıllardır arkadaşlarmış gibi kaynaşıyorlar. Birlikte yemeğe iniyorlar, genç subayların meraklı, ilgili bakışlarına aldırmadan, hatta hafifçe rahatsız olarak, bu nedenle biraz gerilerek yemeklerini yiyip odalarına dönüyorlar.

Doktor kız çay demliyor. Üstünde minik çiçek desenleri olan porselen demliği fişe takıyor, su kaynayınca fişi çekip içine bir avuç çay atıyor. Genç kız, ilk kez gördüğü bu elektrikli porselen demliğe Erzurum'un her züccaciye mağazasında rastlayacağını ve yurda yerleşince hemen bunlardan bir tane alacağı-

nı bilmiyor henüz. Burada çayın kıtlama şekerle içildiğini biliyor ama şekerin iri parçalar halinde satıldığını, hemen her evde bir şeker makası bulunduğunu bilmiyor. Erzurum'da daha üç ayı bile doldurmadan o da çayı kıtlama içmeye alışacak. Ağzına minik bir parça şeker alacak, çayını yudumlayacak ve ağzındaki şekeri ağır ağır eriterek çayını içecek. O da bir şeker makası edinecek, yurt arkadaşlarıyla sohbet ederlerken tık tık tık şeker kesecek. Çarşıda her girdiği dükkânda dükkân sahipleri bir çay içmesi için ısrar edecekler. Çaycı çırağının askıya dizdiği bardakları görünce çok şaşıracak, çay dolu bardaklar, çay tabağına ters kapatılmış olacak çünkü, çırak baş aşağı duran bardağı askıdan alacak, hızlı bir hareketle çay tabağını üste gelecek şekilde çevirecek, üste gelen tabağı alıp bardağı üstüne oturtacak, bir damla çay bile ziyan olmadan ikram edecek.

Erzurum'da yabancı bir misafir için çay söylenecekse, çayın kaşıklı gelmesi için "Yabancı misafir var" diye seslenilliyor. Fotoğraf: Canan Aşık

Doktor kız Erzurum Tıplı olmaktan memnun. Fakültesini önemsiyor, yeterince tanınmadığını, hakkının verilmediğini söylüyor. Oysa bazı laboratuvarları Çapa Tıp'tan bile iyiymiş.

Sohbetin bir yerinde "Siz Batılılar," diyor genç kıza. Siz Batılılar şöylesiniz, böylesiniz... Cümlenin gerisini duymuyor genç kız, çok şaşırıyor, acayip şaşırıyor. Dan diye kafasına iniyor bu söz: Siz Batılılar!

Genç kız Batılı olduğunu hiç düşünmemiş. Onun Batılıdan anladığı Avrupalı. Batı'da ancak Avrupa'dan Batı diye söz edilir. İzmit'i Batı olarak görmediğinin farkına varıyor. Bizim Doğulu dediklerimiz, bize Batılı diyorlar diye düşünüyor. Biz onlara Doğulu dediğimize göre, onlar da bize Batılı diyecekler tabii diye düşünüyor.

Doktor kızın siz Batılılar demesi genç kızı bu Doğu şehrine yabancılaştırıyor birden. Bu kadar mı farklılar yani? Çayı kıtlama şekerle içmenin dışında nedir onları bu kadar ayrı kılan? Batılı kavramı altüst oluyor zihninde.

İçinden siz kendinizden biz Doğulular diye söz ediyor musunuz? diye sormak geçiyor. Nedense çekiniyor. Sanki Doğulu-Batılı meselesine girerse, o anda doktor kızın ağzından Batılı olduğunu duyduğu için içten içe hissettiği mesnetsiz gurur ortaya çıkacak, bu tatlı genç doktorla aralarında kurulan samimiyet zayıflayacak, hatta düşmanlığa dönüşecek gibi geliyor. Tatları kaçacak, birbirlerine sırtlarını dönüp uyuyacaklar, birbirleriyle fazla vakit geçirmemek için dışarıda oyalanacaklar, yarın akşam doktor kız ona da ikram etmek zorunda kalmamak için porselen çaydanlıkla çay demlemeyecek sanki. Böyle bir şey olmayacak elbette, doktor kızın yargılar ya da eleştirir gibi bir hali yok, aklı başında biri zaten. Ama o saçma sapan gurur yüzünden içinde bir yer sızlıyor, bu dostluğu kaybetmekten korkuyor. Çok geçmeden cevabını alıyor. Diğer Erzurumlular ne diyor bilmiyor, ama en azından doktor kız kendilerinden Doğulular diye söz ediyor. Oysa Batıdakiler kendilerinden biz Batılılar diye söz etmiyorlar.

Sohbetleri aynı samimiyetle ilerlerken, doktor kızın siz Batılılar demesinin altında çok ince, belki de doktor kızın ken-

disinin bile farkında olmadığı bir yargılama olduğunu hissediyor. Çünkü doktor kız Batılılardan söz ederken kibir sözcüğünü kullanmasa da, belli belirsiz bir kibir vurgusu yapıyor. Çok bulanık bir şekilde de olsa Batılı olmaktan duyduğu gururu hissettirdiğini düşünüyor, utanıyor bundan.

Genç kız bu şehirde geçecek fakülte hayatı boyunca doktor kızın zihnindeki kibirli Batılı yargısının altında kalacağını anlıyor.

Bir otobüs yolculuğu

Asteğmen kocasının kaza geçirdiği haberini alan genç kadın soluğu Harem'de alıyor, Erzurum'a giden ilk otobüse biniyor.

Bir hemşire arayıp kocasının beyin sarsıntısı geçirdiğini söyledi. Ama hayati tehlikesi yok, merak etmeyin dediği halde telefonda konuşturmadı. Kadın çok endişeli. Merak edecek bir şey yoksa niye telefona gelemiyor? Cevap alamadığı bir sürü soru sordu hemşireye. Kırıkları var mı? Hayati tehlikesi yok. Bilinci yerinde mi? Hayati tehlikesi yok. Yoğun bakımda mı? Hayati tehlikesi yok. Tamam, anladık! Da nasıl! Durumu nasıl? Hayati tehlikesi yok. Neredeyse bir gün süren yolculuk bu endişeyle nasıl geçecek?

Ocak sonu, karlı bir gün. Otobüs tıklım tıklım dolu, ama "bayan" olduğu için yanı boş. İnşallah şehrin birinde kat kat giyinmiş, üstü başı terle karışık kömür kokan iri bir kadın binip yol boyunca üstüne yıkıla yıkıla uyumaz, tüküre tüküre çekirdek çitlemez veya yedi sülalesinin dertlerini anlatmaz diye düşünüyor. Başka zaman olsa katlanabilir belki, ama bugün hayır.

Yolcuları gözden geçiriyor. Otobüste muavine kucakta gidecek abisi denilerek bilet alınmamış bir çocuk varsa yandık diye geçiyor aklından. Bu ülkede düşük gelirli ailelere çocukları için bilet almak pahalı ve gereksiz gelir. Haksız sayılmazlar aslın-

da, biletler gerçekten pahalı, hele aile kalabalıksa altından kalkılır gibi değil. Bu nedenle yirmi küsur saatlik yolculukta eziyet çekmeyi göze alırlar ama çekmemenin de yolunu bulurlar. Böyle çocukların annelerinin gözleri koltuklarda olur. Daha İzmit'e varmadan yanındaki boş koltuğu gözüne kestiren bir anne çıkar. Sana da arkadaş olur kardeş, oturuversin deyip çocuğu kondurur yanına. Oturtmakla kalsa sorun yok, ama senden ona bakmanı, ilgilenmeni bekler. Çişi gelince annesini uyaracaksın, susadım derse muavinden su isteyeceksin, uyursa üstünü örteceksin. Bu kadarcık insanlık vazifesini de yapmayacaksan nesin ki sen?

Başına geldi daha önce. Bu nedenle iki koltuk bileti almıyor artık. Hanım hanım, ben bu boş koltuğa para verdim, yol uzun, serilip uyuyacağım demeye kalktığın anda bu iyi yürekli dayanışmacı milletin içinde bozguncu oluverirsin. Zaten yalnız yolculuk yapan genç bir kadınsın. Otobüs ahalisi başlar söylenmeye. Ne olur yani kuş kadar çocuk yanında otursa? Anasının dizleri koptu kaç saattir kucağında oturtmaktan. Tamam da yol uzun, uyumam lazım filan diyecek olursun, sakın deme. İnsanı öyle bir dışlar ki otobüs ahalisi bir günlük yolculuk bir haftalıkmış gibi gelir.

Sinirleri bozuk ya, her şeye bok atası var. Ortada yanına oturacak bir çocuk olmadığı halde otobüs ahalisini düşman gibi görüyor. Bir şeye itiraz edecek olsan otobüs yolcuları hemen şoförden, muavinden yana çıkar diye düşünüyor. Şoföre, müziği biraz kısar mısın? dersin mesela, illa ki biri, aç kardeşim dinle sen müziğini! der, bir de dönüp sana, kaptan kaç saattir direksiyon sallıyor, müzik de mi dinlemesin? diye şarlar. Su biter, muavine niye bitti, baştan alsaydınız ya tedbirinizi dersin, otobüs ahalisinin senden yana olacağını sanırsın bir de saf saf. Ama bunca millete su mu dayanır? N'apsın çocuk! diye muavinin avukatlığını yapan biri çıkar. Niye her yerde duruyorsunuz? Hani doğrudan gidecektiniz? dersin, beğenmiyorsan uçağa bin! derler, alırsın cevabını.

Sanki parasını verdikleri bir yolculuk yapmıyorlar da, bu hizmet onlara lütfediliyor. Haksızlığı, eksikliği sineye çekmeye

hazırlar. Herkese eşit davranılsa amenna, ama o da yok. Otobüslerde mutlaka farklı muamele gören biri olur, ya şirket sahibinin yakınıdır ya şoförün. İstekleri itiraz etmelerine gerek kalmadan sessiz sedasız yapılır, kimse de niye ona ayrıcalık yapılıyor diye sormaz.

Otobüs ahalisinde bir de kaptan şoföre karşı bir yalakalık, bir suyuna gitme hali olur hep. Sanki biat etmezlerse şoför, inin lan aşağı, götürmüyorum! diyecek. Ya da bir aşırı saygı, bir çekingenlik. Zannedersin ki otobüsün içi küçük bir ülke, kaptan şoför cumhurbaşkanı, muavin de başbakan. Doğal otorite sahibi mübarekler! Zaten bu memlekette sadece otobüslerde değil, her yerde, her zaman birini otorite kabul etme, durumu idare etme hali var. Aman tatsızlık çıkmasın, aman idare ediverelim, aman şikâyet etmeyelim, katlanalım ne olacak ki.

Yalnız yolculuk yapan genç bir kadın olmak ayrıca zor. Hele Doğu, Güneydoğu yolculuklarında. Üniversite hayatı boyunca sayısız otobüs yolculuğu yaptığı için çok tecrübesi var bu konuda. Molalar zehir olur insana. Gözünü dikip bakanlar en kolayı, bakmazsın olur biter. Ama ya açıktan asılanlar? Hafif misin, değil misin, meşrebini anlamak için yolculuk nereye, öğrenci misiniz, memleket neresi, iş mi tatil mi şeklinde gereksiz ve ısrarlı sorular soranlar; doğrudan yalnız mısın? diye soracak kadar ileri gidenler; restorana girdiğinde buyur beraber yiyelim diyen terbiyesizler; masana çay gönderen, sonra da pis pis sırıtan yılışıklar. Bir de "aile" kadınlarının yargılayan bakışları. Hele onların hali tavrı pek çok erkeğinkinden daha acımasız ve hüküm verici olur. Yolculuğun tadını çıkarmak varken suratını asıp oturursun, kimseyle göz göze gelmemeye çalışırsın. Bir kitap açıp gömülmek ya da sana arka çıkacakmış gibi duran bir teyzenin kuyruğuna takılmak, tuvalete de, restorana da onunla gitmek en iyisidir. Gerçi o ilişki de gereksiz bir dostluk havası, aşırı bir kollayıcılık nedeniyle çok yorar insanı.

Bunları düşünüyor. Ama otobüs halkı düşmanlığı üstüne düşünceleri asıl endişesini sadece birkaç dakikalığına dağıtıyor. Gene kocasının durumunu hatırlıyor. Hastaneye vardığında neyle karşılaşacağını bilememek kadını iyice germiş. Bir si-

gara yakıyor. Bindiğinden beri beşinci sigarası bu, daha yola çıkalı üç saat olmadı. Ortalık şimdiden duman altı. Bütün adamlar ve kendisi de dahil birkaç genç kadın fosur fosur sigara içiyorlar. Henüz doksanlı yılların başı. Otobüslerde sigara içmek serbest, yasaklanacağı söyleniyor ama kimsenin inandığı yok, gülüp geçiyorlar.

Yarıdan fazlası su olan bir kolonya ikram eden ufak tefek, genç muavine "İlk mola ne zaman?" diye soruyor.

Muavin genç kadının yüzündeki bariz endişeyi görüyor.

"Daha var, niye?" diyor, meraklanmış.

Kadın asteğmen kocasının trafik kazası geçirdiğini, mola verecekleri ilk yerde hastaneyi aramak istediğini söylüyor. İkna etmek istercesine bir sürü gereksiz bilgi veriyor muavine. Kocası, bindiği taksi çöp kamyonunun altına girdiğinde sivil giyimliymiş. Bu nedenle askeri hastaneye değil, tıp fakültesi hastanesine kaldırmışlar.

Henüz farkında değil ama bunu söyleyerek yolculuğunun seyrini ve otobüs ahalisi içindeki konumunu değiştirecek açıklamayı yapmış oluyor. Muavin şoföre gidiyor, kulağına eğilip bir şeyler söylüyor. Sonra kadının yanına geliyor.

"Molaya daha var, ama kaptan sizin için ilk benzinliğe girecek, oradan hastaneyi ararsınız," diyor.

Kadın çok şaşırıyor, bunu hiç beklemiyordu. Teşekkür ediyor. Şoför aynadan gözleriyle onu arıyor, kadına selam verir gibi, terbiyeli, dostça bir hareket yapıyor.

Kadın sol tarafta, dokuz numarada oturuyor. Şoförün tam arkasındaki koltuklarda bir ana-kız var. İkide bir anne çiklet, anne su, anne leblebi diyen kız geçkin, biraz kız kurusu gibi bir şey. Muavine söylediklerini duymuşlar. Onlar da ayrıcalıklı bir konum istiyor olmalılar ki, şoföre eğiliyorlar hemen.

"Bizim de cenazemiz var," diyorlar, "yetişiriz inşallah."

Şoför tahammülfersa cinsinden bir arabesk çalan teybi kapatıyor, "Başınız sağolsun," diyor. Cenaze kelimesiyle müzik işi bitti. Gece bütün yolcuların uyuduğu bir saatte radyoyu açacak, TRT'de "Gecenin İçinden" programını dinleyecek, arada şarkı filan çaldıklarında da sesini iyice kısacak. Özel radyolar

çağı yeni başladı, ama hem uzun yolda çekmiyor, hem de tek bildikleri şey pop şarkıları çalıp arada boş boş konuşmak.

Çok geçmeden bir benzinlikte duruyorlar. Muavin kadının yanına geliyor.

"Yenge buyur," diyor.

Kadın şaşırıyor, kendisine yenge denmesine alışık değil. Yenge olacak kadar yaşlı olduğunu düşünmüyor. Ama bu hitabın yolculuğunu kolaylaştıracağını anlıyor, itiraz etmiyor. Öte yandan yenge hitabını kabulüyle birlikte sen hitabını da kabul etmiş oluyor.

Cenazeye giden ana-kız da iniyorlar, fırsat bu fırsat tuvalete gidiyorlar. Genç kadın önden önden, gayet kararlı bir edayla yürüyen muavini takip ediyor. Bu şekilde davranmaya da alışık değil, kocasını bile sorgusuz sualsiz takip etmez, ama özel bir durumu var bugün. Benzinciye gidiyorlar.

"Yengenin beyi subay, kaza geçirmiş," diyor muavin, "hastaneyi arayacak."

Bir anda akan sular duruyor. Benzinci hastaneyi arıyor. "Komutanımın durumunu soracaktık da," diyor. Komutan mı, ne komutanı? diye düşünüyor kadın. Kocası kurada kısa dönemi çekememiş bir mühendis-asteğmen sadece. Komutan değil, şanssız. Benzinci "komutanının" adını soyadını soruyor kadına, öğrenip aktarıyor, telefona hemşire gelene kadar ahizeyi kadına vermiyor. Kadın aynı hemşireyle konuşuyor. Hemşirenin sesi bu kez daha neşeli geliyor, "Durumu iyiye gidiyor," diyor ama yine kocasıyla konuşturmuyor. Benzinci telefon için para almayı reddediyor. Kadın teşekkür edip otobüse dönüyor.

"Yenge, komutanımın durumu nasılmış?" diye soruyor şoför.

Kadın o anda bir koruma çemberine alındığını fark ediyor. Otobüs ahalisinin yüzlerinde bariz bir sempati görüyor. Herkes onun asteğmen karısı olduğunu, Erzurum'a kaza nedeniyle gittiğini öğrenmiş, teselli edercesine gülümsüyorlar. Öndeki ana-kız ve diğer koltuk komşuları geçmiş olsun dileklerinde bulunuyorlar. Hemşirenin sesi bu kez daha neşeli geldiği halde, vatani görevi sırasında kaza geçiren yiğit komutanın eşi yengemiz sıfatının gereği olarak endişeli görünmesi gerektiğini anlı-

yor. Tesellileri kabul eden, mütevekkil bir boyun büküşle birkaç cümle edip yerine geçiyor.

Yemek molası için bir tesiste duruyorlar. Daha talep etmesine fırsat kalmadan muavin kadını telefona götürüyor. Hastaneyi arıyorlar, hemşireyle konuşuyorlar. Israr ettiği halde hiçbir yerde telefon konuşmalarının parasını almıyorlar.

Genç kadın kaskatı kesilen midesini bastırmak için bir tost almak istiyor, ama muavin yolunu kesiyor.

"Yenge bu taraftan," diyor, bambaşka bir yönü gösteriyor.

Kadın niye o yöne gitmesi gerektiğini anlamıyor, canı sıkılıyor, ne yapmak istiyor bu kılkuyruk muavin? Fakat cenazeye giden ana-kıza da aynı yolu gösterdiğini görüyor. Bir bildiği var herhalde, dur bakalım diyerek takip ediyor.

Muavin genç kadınla ana-kızı restoranın bir köşesinde hasır paravanla ayrılmış bölüme buyur ediyor. Burada üç masa var. Bir tutam havuç, bir tutam kırmızı lahana ve birkaç yaprak maruldan oluşan salata konmuş tabaklar, büyük bir sepette tepeleme taze ekmekler hazır bekliyor. Şoförlerin yolculardan ayrı yemek yedikleri bölüm burası, genç kadın hayatında ilk kez görüyor. Muavin üçüne de oturmalarını işaret ediyor.

"Buyurun," diyor.

Ana-kız hemen yanaşıyorlar. Genç kadının hiç yiyesi yok.

"Ben yiyemeyeceğim," diyor.

Kaptan şoför geliyor o sırada, kadını duyuyor.

"Olmaz ama yenge," diyor, "aç açına olmaz, yol uzun."

Şoförün sesinde hakikaten şefkat var. Genç kadın yiğit komutanın eşi yengemiz olarak bu daveti geri çevirmemesi gerektiğini anlıyor. Şoför ileride başka bir masaya geçiyor, üç kadına sırtını dönmeye özen gösteriyor ki, hasır paravanla ayrılmış bu bölümde akıllarına yanlış bir şey gelmesin.

Bir garson süzme mercimek çorbası getiriyor, yanında limon dilimleri. Ana-kız başlıyorlar yemeye. Genç kadın kendini zorlayıp birkaç kaşık çorba içiyor. Garson durmuyor, sırasıyla tas kebabı, pilav ve Kemalpaşa tatlısı getiriyor. Kadın hiçbirini yiyemiyor, midesi almıyor, çorba yetiyor. Garson ne yersiniz diye sormadan getiriyor. İkram olunca seçme hakkın yok tabii.

Misafir umduğunu değil bulduğunu yer diye düşünüyor kadın. Ama yanılıyor, ana-kız pek bulduklarıyla yetinecek gibi görünmüyorlar. Kola istiyorlar, meyve suyu istiyorlar, cacık, turşu, revani istiyorlar. Kız tas kebabını geri gönderiyor, tavuk budu istiyor. Genç kadın iki bardak çay içiyor, ana-kız orta şekerli Türk kahvesi içiyorlar.

Genç kadın bütün bu yemekler ikram olamaz, parası ödenecek herhalde, onu getir bunu getir dediklerine göre, diye düşünüyor, ama gene yanılıyor. Cüzdanını çıkardığı anda ana-kızın yüzünde anlık bir öfke ve telaş görüyor. Garson hesap ödemek isteyen genç kadına yemeğin ikramları olduğunu söylüyor. Genç kadın ısrar ediyor, ama garson dinlemiyor bile, dönüp gidiyor. Ana-kız rahatlıyorlar, karınları tok, keyifleri yerinde. Kadına hesap ödemek istemesinin aptallık olduğunu belirtmek isteyen bir havayla ama samimiyetle gülüyorlar.

Otobüs gecenin içinde yol alıyor. Kar tipiye dönüşüyor. Otobüsün farları sanki sonsuzluktan dökülür gibi iri iri yağan karı aydınlatıyor. Genç kadın kocasının durumunu çok merak ediyor, endişesi artıyor. Ya hemşire onu kandırıyorsa? Ya iç kanama geçirdi de anlamamışlarsa? Beyin sarsıntısı mı, beyin kanaması mı? Gözüne uyku girmiyor.

Tipiden göz gözü görmediği için şoför dikkat kesilmiş. Hızlı gidemiyorlar, yollar çok kayıyor. Muavin şoförün yanındaki koltuğuna geçmiş, o da gözünü dört açmış yola bakıyor. Yol kapanırsa, çığ düşerse gibi felaket tellallığı yapıyor. Şoför sakin ve dikkatli görünüyor şimdilik.

Genç kadın hâlâ aynı şoförle yolculuk yaptıklarını fark ediyor. Tam paniğe kapılacakken otobüsün arkasında uyuyan yedek şoför uyanıp geliyor, otobüsü durdurmadan yer değiştiriyorlar. Yorulan şoför vitesi boşa alıp kalkıyor, diğeri direksiyona geçiyor ve otobüs en ufak bir sarsılma bile yaşamadan yola devam ediyor. Buna inanılmaz bir beceri mi demeli, gözü karalık mı, manyaklık mı, düşüncesizlik mi, sorumsuzluk mu, karar veremiyor genç kadın.

"Yenge... yenge..." diye dürtülerek uyandırıldığında gün çoktan doğmuş, saat ona geliyor. Uyuyakalmış olduğunu an-

lıyor. Yozgat Akdağmadeni'nde bir mola tesisindeler. Aynı kılkuyruk muavin başında.

"Komutanımı arayalım mı?" diyor.

Kadın kendisini kaba kaba dürterek uyandıran muavine bu teklifi nedeniyle minnet duymalı mı bilemiyor.

"Arayalım," diyor.

İniyorlar, yine muavin önde kadın arkada, telefona gidiyorlar. Bu kez başka bir hemşire. Kocası geceyi iyi geçirmiş. Durumu valla iyi herhalde. Yani yoğun bakım sayılır, beyin cerrahisi işte. Hayır telefona gelemez. Kadın kocasının yürüyebilecek durumda olup olmadığını öğrenmek istiyor. Ama hemşire nöbeti yeni aldığını söylüyor, daha fazla bilgi veremiyor, çat kapatıyor. Yine telefon parası alınmıyor, kadın otobüse dönüyor. Yerine yerleşiyor. Bir garson biniyor otobüse, elindeki tepside pırıl pırıl bir çay ve tost. Şoför göndermiş. Kadın teşekkür ediyor, çayla tostu alıyor. Yerken bu ayrıcalıklı muameleye alışmış olduğunu fark ediyor ve utanıyor.

Kar nedeniyle çok sık duraklıyorlar. Yolculuk otuz saati geçiyor. Genç kadın sabrının sonuna geliyor artık. Ne bitmek bilmez yol! Erzurum'a yaklaştıklarında saat gecenin dokuzu oluyor. Kadın iyice huzursuzlanıyor. Daha önce birkaç kere kocasını ziyarete geldiği için bu şehrin huyunu suyunu biliyor az buçuk. Gece dokuzdan sonra bir kadının sokakta tek başına dolaştığı görülemez. Zaten bu kış kıyamette bu saatte sokaklarda sarhoşlarla serserilerden başka kimse olmaz. Ya taksi bulamazsa? Nasıl gidecek hastaneye? Muavini çağırıyor.

"Ne zaman varacağız?" diye soruyor.

"Bir saatlik bir şey kaldı," diyor muavin.

"Eyvah!" diyor kadın. "Saat onu geçmiş olacak. O saatte hastaneye nasıl gideceğim?"

"Hallederiz yenge, merak etme," diyor muavin.

Kendisini taksi bulabileceği bir yerde indirmelerini rica ediyor. Muavin doğru dürüst dinlemiyor bile, gözü şoförde. İlk şoför tekrar geçmiş direksiyona, bu kez diğeri uyumaya gitmiş.

Nihayet Erzurum tabelası görünüyor. Tipi durmuş, ama şehir kar altında. Genç kadın iyice endişeli, huzursuz. Yol uza-

dıkça kocasının durumunu zihninde iyice ağırlaştırmış. Biz beyin sarsıntısı demedik, beyin kanaması dedik diyecekler diye korkuyor. Kendini en kötüye hazırlıyor. Sigarası da bitmiş. Muavinden bir sigara rica ediyor. Muavin sigara içmiyor. Ama şoför içiyor. Az sonra muavin yarıdan fazlası dolu bir kırmızı Marlboro paketiyle geliyor. Şoför paketin onda kalmasını rica etmiş. Bu saatten sonra hastanede sigara filan bulamazmış. Kadın şoföre minnettar. Muavine taksi meselesini tekrar hatırlatıyor.

Erzurumlu yolcular otobüsün rotasından saptığının farkına varıyorlar. Hafif bir uğultu oluyor. Muavin yolcularla mırıl mırıl konuşuyor. Kadın ne olduğunu anlamaya çalışırken Atatürk Üniversitesi'nin kampus tabelasını görüyor. Otobüs kampusa giriyor. Yolculardan ses eden yok. Kadın hâlâ anlayamıyor durumu. Zaten altı saat gecikmiş, bir de elli beş yolcuyla hastaneye gidecek değiller ya, buna ihtimal bile vermiyor.

Ama otobüs az sonra Tıp Fakültesi binasının önünde duruyor. Gırç gırç gırç fren sesi.

Muavin, "Yenge geldik," diyor.

Kadın öyle şaşkın ki ne düşüneceğini bilmiyor. Koltuk komşuları kadına geçmiş olsun dileklerini tekrarlıyorlar. Erzurum'un yerlisi avukat bir bey kartını veriyor, bir şeye ihtiyacı olursa çekinmeden aramasını söylüyor. Kadın teşekkür ediyor hepsine, aynı şaşkınlık içinde iniyor. Muavin ve şoför de iniyorlar. Muavin kadının valizini alıyor bagajdan. O arada şoför hastanenin kapısındaki görevliyle konuşuyor.

"Yengenin beyi subay, kaza geçirmiş," diye açıklıyor durumu. Sonra muavine dönüyor. "Komutanımın yanına kadar götür," diyor.

Yorgunluktan bitap düşmüş yolcular otobüste sabırla bekliyorlar. Bize ne, baksaydı kendi başının çaresine, herkes böyle kapısına kadar götürülürse bu yolculuk biter mi diyen yok.

Kadın "Gerisini ben hallederim, sağol," diyor, ama muavin dinlemiyor, kadının valizini taşıyor. Sora sora beyin cerrahiyi buluyorlar. Servisi bulmaları on beş dakika sürüyor. Muavin kadını telefonda en son konuştuğu hemşireye teslim ediyor,

elini sıkıyor, geçmiş olsun deyip gidiyor. Hemşire kadını kocasının yanına götürüyor.

Kadın kocasını beklediğinden daha iyi durumda bulduğu için seviniyor. Otobüse ilk bindiğindeki düşmanca hislerinden utandığından hiç bahsetmiyor.

Dadaş Zeynel

Zeynel'e

Dadaş Zeynel memleket ortalamasına göre çok uzun boylu. Askerde ölçmüşler, 1.97 çıkmış. Kilosu gençliğinden beri 85. Boyuna göre çok zayıf görünüyor, biraz kilo alsa fena olmaz. Ama o memnun, kendini hafif hissettiğini söylüyor, asıl boyundan şikâyetçi.

"Yatağa sığamirem komutanım, ayaklarım dışarıda kalir, çift çift yün çorap giyirem..." diye dert yanıyor sağındaki yatakta yatan asteğmene. "Bura Erzurum, kışın gece eksi yirmi, eksi otuz... olmir, insan üşir..."

Sorun bir tek yatak olsa iyi. Boyuna göre kıyafet de bulamıyor. Deri montunun kollarının kısacık olmasından, üstünde gülünç durmasından şikâyetçi. O zamanlar karizma lafı olsa, karizmam bozuluyor diyecek. Hazır takımların kolları, paçaları kısa geldiği için terziye diktiriyor, o da çok pahalıya mal oluyor. Hazır giyim çıktı çıkalı eskisi gibi terzi de kalmadı zaten, olanlar da fahiş fiyat istiyorlar. Ayakkabı desen ayrı bir sorun. Rengi maviye çalan ayakları öyle büyük ve şişkin ki, şıpıdık naylon terliklerin içinde lakerdalık torik gibi görünüyor.

Araba meselesi de çok canını sıkıyor. Başı tavana değiyor, değmekten öte, basbayağı tavanı ittiriyor. Başını eğmekten boynu tutuluyor. Pedallara rahatça basmak için koltuğunu en di-

be kadar itmek zorunda, bir ağız tadıyla araba süremiyor kısacası. Ameliyattan hayırlısıyla bi çıksın, iyileşsin, işinin başına dönsün, tavanı yüksek bir minibüs alacak, kafaya koydu. "Para yok ki satayım şu 124'ü alayım bir dört çeker, ferah ferah süreyim!" diyor, bir de küfür ediyor ardından. Sonra küfür ettiğinin farkına varıyor, paniğe kapılıyor. "Affedirsen! Komutanım affedirsen!" diyor. Gerçi uzun boylu olmasının yararını görmüyor değil. "Merdivene lüzum kalmir," diyor, "tavanlara yetişirem."

Dadaş Zeynel elektrikçi. Karskapı'da kardeşi Yunus'la ortak bir dükkânı var. Yunus akıllı, efendi bir adam, meslek okulunda okumuş, inşaatlara elektrik projesi filan çiziyor. Zeynel gibi dikkat çeken bir tip değil, sıradan, boyu posu normal, hatta ezik bile denebilir, ama o yıllarda ezik lafı da yok.

Yunus ziyarete gelirken bir sürü lahmacun yaptırmış. Zeynel koğuştaki diğer hastalara, komşu koğuştan ziyarete gelenlere, hademelere ikram ediyor. Asteğmen değil yemek yemek, konuşamıyor bile. Yüzü gözü şiş, kafasında, çenesinde dikişler var.

"Yiyemem ki, halime bak," diyor güçbela.

Aslında karnı çok aç. Ama hemşire "Doktor bey yiyebilir demedikçe kesinlikle bir şey yemek içmek yok," dedi. İç kanaması var mı yok mu diye gözlem altında tutuyorlar. Yatak arkadaşı canı istediği halde yiyemezken Zeynel'in lahmacunları lüpletmesi imkânsız. Isıramadan kalakalıyor öyle.

"Acılı mı?" diye soruyor asteğmen, gülmeye çalışıyor, yüzü acıyor.

Zeynel gülüyor. Lahmacunun birini küçük küçük parçalıyor, asteğmenin zorlukla aralanan ağzından içeri tıkıyor.

Sırık mırık ama kumral gür saçları, şaşırtıcı şekilde düzgün burnu, kemikli yüzü ve yumuşak bakışlı ela gözleriyle kendine göre bir yakışıklılığı var diye düşünüyor asteğmen. Hastanede koğuş arkadaşlığı yaptıkları on gün içinde, Zeynel'in bu şehirde bayağı yakışıklı bulunduğunu ve hastanede de çok popüler olduğunu hayretle gözleyecek.

Ama yatağına uzanmalı, ortalıkta dolaşıp durmamalı diye düşünüyor. Çünkü o upuzun boyu ve hafif kambur duruşuyla ayağa kalkıp dolaştığında, karizma öldüren çubuklu pijaması-

nın içinden görünen yakası bollaşmış atleti ve ensesinden sarkan dren nedeniyle yakışıklılığı yok oluyor, tuhaf, komik bir şeye dönüşüyor. Başlangıçta komik değil aslında, aksine rahatsız edici, ürkütücü, ama alışınca komik.

Pratik millet ya bu millet, doktorları da pratik. Dadaş Zeynel'e kafatasıyla beyni arasında biriken kanı boşaltmak için dren olarak bir ameliyat eldiveni takmışlar. Ensesinden içi kan dolu bir el sarkıyor. Önden bakıldığında karakterli bir yüzü, sert ifadesini yumuşatan tatlı bakışları olan adam, arkadan bakıldığında ensesinde kan dolup şişmiş bir elle korkunç görünüyor. Buna bir de çubuklu pijamanın pejmürdeliği, lakaytlığı, eski piknik zamanı babaları nostaljisi eklenince Dadaş Zeynel'e bakıp da gülmemek elde değil.

Oysa ne dren yerine geçen ameliyat eldiveni, ne de çubuklu pijaması Zeynel'in umurunda. Karizmasından gayet bir emin bir havayla, ayağında şıpıdık naylon terlikler, ensesindeki kan dolu eldiveni sallaya sallaya, kambur kambur doktorların, hemşirelerin peşinden gidiyor, kantine iniyor, dışarı çıkıyor, rahat durduğu yok. Yarın sabah altıda ameliyata girecek. Doktoru bu biriken kan meselesini çözmeye niyetli.

Asteğmenin sağında Yusufelili bir banka müdürü yatıyor. Kendi kullandığı arabasıyla uçuruma yuvarlanmış. Beyni delinmiş. Zeynel öyle diyor. 12 saat süren ameliyattan sonra bir hafta yoğun bakımda kalmış, şimdi koğuşta. Ama uyutuyorlar. Onun lahmacun hakkı baki. Gözünü açınca, Zeynel "Yemezsen ölümü gör!" diye diye yedirecek.

Zeynel'in solunda, duvar dibinde 14-15 yaşlarında, kırmızı yanaklı, tombul bir oğlan yatıyor, adı Bekir. Hali bir tuhaf, tombuldan çok şişmiş gibi. Sanki çocuğun yüzünü, gözünü bisiklet pompasıyla şişirmişler. Beyin damarlarında nadir rastlanan bir problem var. Buranın gediklisi olduğu için renk renk desenli nevresimlerini yanında getirmiş. Taburcu oluyor, bir aya kalmadan ya bayılıyor ya havale geçiriyor, gene geliyor.

Hemşireler Bekir'in nadir rastlanan hastalığı nedeniyle doktor beyin özel vakası olduğunu söylüyorlar. Tıp fakültesinin medarı iftiharı, doğma büyüme Erzurumlu doçent ve beyin cer-

rahı Gökdemir Bey, Bekir'in hastalığını bir uluslararası kongrede sunmaya hazırlanıyor. Dekan da Gökdemir Bey'in tebliğini destekliyor, bu nedenle Bekir'in masrafları döner sermayeden karşılanıyor.

Çok temiz, titiz bir çocuk, hatta obsesif. Günde on kere elini yüzünü yıkıyor, en az üç kere dişlerini fırçalıyor. Sabunluğu, diş fırçası, macunu, kolonyası, peçete paketi hep başucunda. Her ziyaret saati öncesinde saçlarını ıslatıp tarıyor, minik bir şişeden ağır kokulu bir esans sürüyor, yorganını kalıp gibi düzeltip içine giriyor ve ziyaretçilerini bekliyor.

Ama sadece annesi geliyor, o da haftada, bazen iki haftada bir. Aşkale'nin bir köyünde oturuyor kadıncağız, dul, hali vakti de iyi değil, üç ineğin sütünün parasıyla her gün nasıl gelip gitsin? Hele bu karda kışta. Geldiğinde de sadece ağlıyor zaten.

Hiç ziyaretçisinin olmadığı zamanlar, yani çoğu zaman, çok acıklı oluyor Bekir'in hali. Suskunluk çöküyor üstüne, gözleri doluyor. Zeynel'in ona bakınca ağlayası geliyor. Son ana kadar ziyaretçi bekleyen çocuğa "Düş önüme," diyor, kantine veya bahçeye hemşirelik okulunda okuyan kızları seyretmeye götürüyor, üzüntüsünü dağıtmasını sağlıyor.

Bekir iyileşmezse askere alınmayacağından korkuyor. Kafayı askerlikle bozmuş. Asteğmene sürekli askerlik hakkında sorular soruyor.

"Çok mu meraklısın askerde dayak yemeye?" diyor asteğmen. "Millet gitmemek için çürük raporu alıyor."

"Ben çürük değilem!" diyor Bekir acıyla, "Beynim hasta, ama iyileşirem!"

Asteğmen çürük raporu sözünün çocuğu bu kadar yaralayacağını tahmin edemediği için kendine kızıyor. Ağzından çıkanı geri alabilmek için çırpınıyor, ama Bekir'in gözleri dolmuş bile.

"Askerlik yapmadan erkek olunmaz!" diyor Bekir, eğer onu askere almazlarsa intihar edeceğini söylüyor. Diş fırçasını, macununu alıp tuvalete gidiyor. Zeynel asteğmenin çok üzüldüğünü görüyor, yumuşacık bakıyor.

"Boşver," diyor.

Asteğmen boşveremiyor, çok üzülüyor. Ama ya Bekir'in ha-

fızası kısa ömürlü ya da asteğmenin kötü niyetli olmadığını anlamış, çürük sözünü unutmuş bile, kısa sürede neşeli, canlı haline dönüyor. Bir de utangaç. Zeynel çocuğun Gülsüm Hemşire'ye âşık olduğunu söylüyor. Bazen takılıyor.

"Sevgilin bugün ihmal edir seni. Lan yoksa başkasına mı bahir?" diyor.

Zaten kırmızı yanaklı olan çocuk iyice kırmızı oluyor, kekeliyor "Ne-ne-ne sev-sev-sev-gilisi!" diyor.

Asteğmen mühendis, okumuş yazmış adam yani. İç kanama nedir, ne gibi sonuçlara yol açar, gayet iyi biliyor. Buna rağmen 'Doktor yeme dedi,' demiyor, yarın lahmacunu yalayıp yutuyor.

Zeynel "Komutanım bi de üstüne sigara?" diye soruyor.

Yunus birden başını kaldırıyor, içten içe kızgınlıkla bakıyor abisine.

Asteğmen Yunus'u görmüyor, "Of ne iyi gider!" diyor.

Zeynel kardeşine "Sigara ver!" diyor. Yunus kıpırdamıyor, yere bakıyor.

"Ver ulan!" diyor Zeynel.

Bağırıyor, gözünden ateş çıkıyor. Yunus istemeye istemeye çıkartıp uzatıyor paketi. Belli ki abisinin sözünden çıkamıyor, Zeynel ailenin tam yetkili reisi olsa gerek. Yunus cesaretini toplıyor, asteğmene dönüyor.

"İçmemesi lazım, sabah ameliyata girecek," diyor mırıl mırıl.

Asteğmen "Haa... içme o zaman Zeynel... olmaz," diyor.

Dadaş kardeşine öyle bir bakıyor ki, o güzel ela gözlerin böyle korkunç bakabileceğini asteğmenin aklı almıyor. Yunus başını eğiyor yine.

Zeynel iki sigarayı aynı anda yakıyor, birini asteğmenin ağzına koyuyor. Kardeşinin geri almak için uzanan elini görmezden gelerek paketi çubuklu pijamasının cebine atıyor.

Asteğmen derin bir nefes çekiyor, başı feci dönüyor, ama memnun. Zeynel içi kan dolu eldiveni yana çekip, sigarayla sırtüstü yatağa uzanıyor, halka halka duman çıkarıyor ağzından. Yusufelili müdür uyuyor, incecik bir horlama tutturmuş.

"Eşiniz aradı, yoldaymış," diyerek neşeli bir yüzle giriyor Gülsüm Hemşire.

Asteğmeni ağzında tüten sigarayla yakalıyor.

"Aşk olsun ama! Teessüf ederim yani, cahil biri de değilsiniz!" diyor.

Öfkeyle asteğmenin ağzından sigarayı çekiyor, pencereyi açıp dışarı fırlatıyor. Duman çıksın diye camı açık bırakıyor bir süre. Buz gibi, bıçak gibi bir rüzgâr içeri giriyor, yüzlerini ısırıyor hepsinin. Kar atıştırıyor.

Hemşire "Sen verdin di mi? Hiç utanmıyor musun?" diyerek Yunus'u fırçalıyor.

Yunus ağzını bile açmıyor, önüne bakıyor. Bu adam hiçbir şeye itiraz etmez mi, kendini savunmaz mı? diye düşünüyor asteğmen.

Zeynel yatağında uyuyor numarası yapıyor. Gülsüm Hemşire tam çıkacakken Zeynel'in yatağının altından duman çıktığını görüyor. Gözlerine inanamıyor.

"Pes Zeynel pes! Sen de mi içiyorsun!" diyor.

Sesinde öyle bir dehşet ve telaş var ki, sanki Zeynel otuz saniye içinde öldürecek bir zehir içmiş. Tüten sigarayı almak için söylene söylene dizlerinin üstüne çöküyor, karyolanın altına uzanmaya çalışıyor. Balıketinden biraz fazla bir genç kız, hafif göbeği de var, sigarayı almayı başaramıyor. Bekir gözleriyle hemşirenin her bir hareketini izliyor, gülümseyen ağzını toplayamıyor. Gülsüm Yunus'a dönüyor.

"Al şunu!" diyor.

Yunus fırlıyor, karyolanın altına giriyor, Zeynel'in hâlâ tüten sigarasını alıp uzatıyor. Gülsüm Hemşire onu da pencereden atıyor. Dönüp tehdit ediyor hepsini.

"Bi daha yakalarsam vallahi de billahi de başhekime şikâyet edicem!" diyor. "Atar sizi hastaneden, görürsünüz gününüzü!" Öfkeyle çıkıp gidiyor.

Dadaş Zeynel kıs kıs gülüyor. Asteğmen de gülmeye çalışıyor ama göğsü, yüzü acıyor. Bekir sevdiği kıza güldüler diye çok bozuluyor.

"Doğru dir ama," diyor, kimse duymuyor.

Beyin cerrahisinde yatan hastaların neredeyse yarısının burada bulunma sebebi kafalarına buz düşmesi. Dadaş Zeynel de

onlardan. Damlardan sarkan kol gibi buzların erimeye başladığı bir gün, bir beyaz eşya dükkânının elektrik işlerini yapıyormuş. Dükkân sahibi Ülkü Ocakları'ndan arkadaşıymış, öğle yemeği için Gürcükapı'da cağ kebabıyla meşhur bir lokantaya gitmişler. Tıka basa yiyip içmişler. Lokantadan çıkmışlar, daha iki adım yürümüş yürümemiş, tam da "Saçak altından yürümeyiniz!" tabelasının önünde çatıdan sarkan bir buz Zeynel'in başına düşmüş. Nasıl bir şiddetle düşmüşse, kafatasını delmiş. Ambulans gelmiş, doğru hastaneye, beyin cerrahi servisine. Ölümden döndürmüşler. Taburcu olmuş. Fakat kafatasında kan birikmeye başlayınca tekrar ameliyat olması gerekmiş, yine gelip yatmış mecburen, aynı servis, aynı oda.

"Her kış burası dolar taşar," diye anlatıyor. "Batılılar usulü bilmir, saçak altından yürirler, hep onların başına düşir.."

Asteğmen, Zeynel'in halini tavrını bir şantiyede çalışırken tanıdığı, Horasanlı bir yol işçisine benzetiyor. Horasanlının da askere ve büyüğe saygısı eksiksiz, hatta aşırıydı. Saygı duyduğu kişilerin kendisiyle eğlenmesinden, şaka yollu laf çarpmasından filan gocunmazdı, hatta bu türden eğlenceye çanak tutardı. Karşılık da vermezdi üstelik, o bana şaka yaptı ben de ona yapayım demezdi. Elbette bu geçici ve eğlenceli ilişkinin şartları vardı. Bir kere ana, bacı, eş ağza alınmaz, çok gerekli olmadıkça onlardan bahis açılmaz, hakaret niteliği taşıyan veya cinsel anlamda küçük düşürücü şakalar yapılmaz, kutsal bulduğu değerler hiçbir şekilde aşağılanmazdı. Asteğmen, Zeynel'in de aynı Horasanlı gibi damarına basarsa kızmayacağını, hatta onun da bu çekişmeyle eğleneceğini hissediyor.

"E senin de başına düşmüş ama," diyor, "saçak altından yürünmeyeceğini bilmiyor musun? Hadi itiraf et, dadaş değilsin sen!"

Zeynel yedi göbekten Erzurumlu olduğu halde, yabancılar gibi beynine buz yemiş olmasını sindiremiyor, ama tam da asteğmenin tahmin ettiği gibi şakaya geliyor. Muzip muzip gülerek fısıldıyor.

"Kafam dönirdi komutanım," diyor. "Bir testi şarap adamın kafasını fena döndürir.."

Asteğmen, şarap mı? diye düşünüyor. Zeynel'in içki içmeyen, içse bile rakı içen biri olduğu kanaatine nasıl vardı ki?

"Aman komutanım, sakın ola ki saçak altından yürüme," diyor, aynı muzip bakışlarla kapıya gidiyor. Yunus hemen ayağa kalkıyor.

"Nereye?" diyor abisine, hizmetini görmeye hazır.

"Helaya. Sen de mi gelirsen?" diyor Zeynel. Sesinde hem azarlar, hem aşağılar bir ton var. "Çakmak ver, çakmak!" diyor sonra.

Yunus önüne bakıyor, kıpırdamıyor. Asteğmen Yunus'un itiraz yönteminin bu olduğunu düşünüyor: kıpırtısız bir sessizlik. Ama işe yaramıyor ne yazık ki.

Zeynel bu kez "Çakmak VEEER!" diye gürlüyor.

Yunus çaresiz uzatıyor.

"Çakmağı ne yapırsen?" diyor Bekir, safça.

"Belki lambalar sönir," diyor Zeynel, gülüyor, tuvalette sigara içecek.

Zeynel gidince Yunus aşırı terbiyeli tavrını bozmadan, sigara yüzünden abisinin beyin damarlarının harap olduğunu, bu yüzden ameliyatının çok zor geçtiğini, doktorun asla sigara içmeyecek diye çok sıkı tembih ettiğini anlatıyor.

"Seni dinler komutanım," diyor yalvarırcasına. "Bir konuşsan..."

Asteğmen kendini suçlu hissediyor, Zeynel'in sigara içmesine müsaade etmemeye karar veriyor, ama Zeynel'e söz geçirmek mümkün değil ki. Zırt pırt dışarı çıkıyor adam. Sigara sadece hasta odalarında yasak, koridorlarda, kantinlerde içilebilen zamanlar.

"Dadaş, yoksa sigara mı içtin? diye soruyor asteğmen her defasında.

"Yok vallaha komutanım!" diyor Zeynel, keyifle yatağına uzanırken.

İkinci ameliyatını oluyor. Yine dren niyetine lastik eldiven takılıyor ensesine. Ama bu kez kanla dolmuyor, ameliyatın iyi geçtiğine işaret, sızıntı önlenmiş.

Yusufelili banka müdürü uyanıyor, ziyaretine gelen karısıy-

la kızından mercimek çorbası istiyor, karısı sevinçten ağlıyor.

Asteğmen epeyce düzeliyor, kalkıp dolaşacak hale geliyor. Birliğinin hizmetini görsün diye gönderdiği Alucralı er çok uyanık. Astegmenin yüzünün yumuşak olduğunu anlamış, ikide bir izin isteyip çarşıya tüyüyor. Hizmetini gördüğü falan yok.

Bekir'i acılı bir beyin anjiyosuna götürüyorlar. O gün ölü gibi yatıyor çocuk. Annesi gün boyunca başucunda oturup elini tutuyor, içli içli ağlıyor. Bekir böyle yarı ölü gibi yatarken gülüp eğlenmek ayıp geliyor diğerlerine, saatler çok sessiz geçiyor.

Beyin cerrahı Gökdemir Bey Zeynel'in, asteğmenin ve müdürün pansumanlarını bizzat kendisi yapıyor. Cart diye çekiyor yapışkanlı bantları, koca adamları acıyla bağırtıyor, hemşireler ellerini ağızlarına kapayıp hık diye gülüyorlar. Doktorun bol bol sürdüğü Amerikan tentürdiyodundan kafası kıpkırmızı kesilen Zeynel:

"Farelerin kırt kırt beynini kesir bu," diyor Gökdemir Bey için.

İlk ameliyatından sonra bir gece sabaha karşı uykusu kaçınca hastaneyi bir dolaşayım demiş. Doktoru bodrumda, alet edevat dolu, geniş bir odada bulmuş. Bir kafeste yüzlerce beyaz fare pıt pıt pıt koşuşuyormuş. Farenin beyazını ilk kez görmüş. Gökdemir Bey elini kafese sokmuş, farenin birini avuçlayıp çıkarmış. Zeynel'in içi kalkmış. Beyaz meyaz, fare sonuçta. "Ne edirsen bunlarla?" diye sormuş. "Beyinlerini kesiyorum," demiş doktor sinirle, "seninkini kestiğim gibi!" Gerisin geri yatağına dönmüş Zeynel, bayağı tırsmış.

"İyi cerrah... ama kafadan kontak. Gündüzleri uyir, geceleri fare kesir," diyor.

Gündüzleri eğlenemiyorlar. Hemşireler zırt pırt geliyor, ateş ölçüp tansiyon alıyorlar. Asteğmenin ve müdürün eşlerini dışarı çıkarıp Bekir'in dışındakilere kıçlarından iğne yapıyorlar. Her iğne seansından sonra üçü de gülme krizine giriyor, yüzlerini yastıklarına gömüp gülüyorlar. Zeynel'in gece de iğnesi var. "Uyandırma!" diye tembih ediyor hemşireye. Pijamasını indirip yan yatarak küp gibi uyuyor. İğne yapılırken de uyanmıyor. Müdürle asteğmen hayret ediyorlar.

Asteğmenin karısı on gün boyunca her sabah geliyor, herkese yiyecek getiriyor, çay demliyor, hepsiyle beraber yiyip içiyor, sohbet ediyor, akşam hava karardıktan sonra taksiye binip orduevine gidiyor. Müdürün karısı ve kızı sohbetlere hiç katılmıyorlar, ikisinin de başı açık, ama gözleri hep yerde. Adamın etrafında pervane oluyorlar, bütün ihtiyaçlarını görüyorlar, güneş daha eğilmeden de çıkıp akrabalarına gidiyorlar.

Zeynel'in, karısına da saygı duyduğunu fark ediyor asteğmen. Sadece saygı değil, biraz da hayranlık duyuyor gibi. Bu hayranlığın kadın oluşuyla bir ilgisi yok. Karısının doktorlara bir sürü soru sormasına, hemşirelerden isteklerde bulunmasına, başka hastaların ihtiyaçlarının yerine getirilmesini talep etmesine, rahatça fikir beyan ederek konuşmasına, erkeklerle muhatap olmasına, hatta şakalar yapmasına, hava karardıktan sonra tek başına bir taksiye binip gitmesine, yani buralarda ancak erkeklerin davranacağı gibi davranabilmesine duyulan, şaşkınlıkla karışık bir hayranlık. Ama karısının bu bağımsızlığına hayranlık duysa da, asteğmenin buna izin vermesini takdir etmediği anlaşılıyor.

Asteğmen Zeynel'in bu saygıyı Erzurumlu kadınlardan esirgediğini düşünüyor. Erzurumlu kadınlar asteğmenin karısı gibi davransalar Zeynel'den görecekleri saygı değil, aşağılama olur. Sohbetleri sırasında Zeynel'in böyle bağımsız davranan Batılı kadınları sanki başka bir âleme aitlermiş gibi gördüğünü, hiç anlayamadığını fark ediyor. Batılı kadınlarla Doğulu kadınlar arasında niye bu kadar davranış farkı var diye düşünmeyi aklından bile geçirmiyor dadaş, sadece kabulleniyor.

Yunus her gün eli kolu dolu geliyor. Abisinin çamaşırlarını ve pijamasını değiştiriyor. Hastaların ayakuçlarında duran tekerlekli yemek sehpalarını birleştirip masa yapıyor, üstüne gazete seriyor, o gün artık Allah ne verdiyse, lahmacun veya pide mi olur, döner, tulum peyniri, haşlanmış yumurta, köfte filan mı, her ne getirdiyse mükellef bir sofra kuruyor. Abisi seviyor diye sütlaç da getiriyor bazen. Banka müdürüyle asteğmen de altta kalmıyorlar, sıraya bindiriyorlar bu sofra kurma işini, onlar da dışarıdan yemek getirtiyorlar.

Gece boyunca yiyip içip sohbet ediyorlar. Bir Erzurumlu olarak çaysız yaşaması mümkün olmadığı için çay da demliyor Yunus. Evden hepsine cam bardak getirmiş. Çayı kıtlama içtikleri için kaşık yok. Asteğmen çatalın sapıyla karıştırıyor çayını.

Yemek yerken başlarından geçen ilginç olayları anlatıyorlar. Yusufelili müdür Doğu'nun her köşesini avucunun içi gibi biliyor. Erzurum il merkezinde asayiş olaylarında birinci sırayı bıçakla yaralamanın aldığını söylüyor. Karadenizlilerin aksine, Erzurumluların silah olarak bıçak taşıdıklarını anlatıyor. Bu ilginç Doğu sohbetleri sırasında Batılı asteğmen kendini hastanede değil, eğlenceli bir kampta veya neşeli bir şantiyedeymiş gibi hissediyor.

Masaya serili gazeteler siyaset haberleriyle dolu. Yusufelili müdür sosyal demokrat olduğunu gizlemiyor. Konuşkan bir adam. Konuyu bazen siyasete getiriyor, ama Zeynel'in ülkücü olduğunun farkında, tartışmaya girmemeye, koğuş arkadaşını kıracak şeyler söylememeye dikkat ediyor. Asteğmen daha ilk siyaset muhabbetinde solcu olduğunu üstüne basa basa belirtiyor ki, Zeynel'in tavrı değişecekse değişsin, solcu değilmiş gibi yapamaz. Zeynel'in dostça tavrı değişmiyor, ama siyasetten söz etmemeye dikkat ediyor.

Yine de çok gülüp eğlendikleri bir gece konu siyasete geliyor. Dünya görüşleri farklı olsa da, siyasilerin yalan dolanları konusunda hemfikir oluyorlar.

"Bu memlekette iki doğru gazete var," diyor Zeynel. "Bir *Zaman*, bir *Cumhuriyet*. Gerisi hep yalan yazar."

Asteğmen Zeynel'in ülkücü bir gazeteyi değil *Zaman*'ı örnek göstermesini ilginç buluyor, ülkücü gazetelerin sadece ideolojiden ibaret olduklarını düşünüyor olmalı. Öte yandan *Cumhuriyet* okuyan solcuları aslında günahı kadar sevmediğini, ama bir hastane odasında koğuş arkadaşlığı yaptıkları, sofralarını paylaştıkları şu kısacık zamanın hatırı için böyle söylüyor olabileceğini düşünüyor. Tarafsız bir gözle bakıp samimi solculara saygı duyuyor da olabilir. Bunu nasıl değerlendirmesi gerektiğini bilemiyor. Yemeklerini, dostluklarını paylaşmaları gerekmeyen bir ortamda karşılaşmış olsalardı nasıl davranırlardı bir-

birlerine? Ülkücü Zeynel'e karşı ne hissettiğini soruyor kendine. Kendinden ölçmeye çalışıyor. O da ülkücüleri sevmiyor, ama Zeynel başından geçmiş türlü maceraları tatlı tatlı anlatırken ülkücü olduğu aklına bile gelmiyor, içten içe adamı sevdiğini düşünüyor. Zeynel de öyle hissediyor olmalı ki sohbetlerinin sevecenliği eksilmiyor, artıyor.

Zeynel'e pek çok ziyaretçi geliyor, hepsi Erzurumlu ve erkek. Asteğmen, Zeynel'in iki kız kardeşi olduğunu öğreniyor. Ama ziyaretine gelmiyorlar. Niye gelmediklerini soruyor.

Zeynel "Lüzum yok," diyor. Yüzü azıcık kararıyor, erkeklerin yattığı bir hastane koğuşuna kız kardeşlerinin gelmesini istemiyor belli ki.

Bir gün şalvarının üstüne uzun pardösü giymiş, başını yemeniyle örtmüş, genç, güzel bir kadın koğuşun kapısında duruyor, doğrudan Zeynel'in gözlerine bakarak "Geçmiş olsun," diyor.

Zeynel doğruluyor, "Sağol," diyor.

Kadın biraz daha bakıp gidiyor. Asteğmen kadının kim olduğunu soruyor.

"Tanımirem," diyor Zeynel.

Biraz sonra kadın kapının önünden tekrar geçiyor, yine Zeynel'e bakıyor, belli belirsiz gülümsüyor. Üçüncü geçişinin ardından Zeynel yataktan kalkıyor, biraz oyalanır gibi yapıyor, sonra çıkıp gidiyor. Bir saat sonra dönüyor. Asteğmen müthiş meraklanıyor. Nerde olduğunu soruyor. Zeynel bir şeyler geveliyor, ne dediği anlaşılmıyor. Aklı takılıyor asteğmenin, gece tekrar soruyor. Zeynel'in alçak sesle, sır paylaşır gibi anlattıkları asteğmeni hayrete düşürüyor. Kadın namlı bir fahişeymiş. Ayrıntılara girmiyor Zeynel, manalı bakıyor sadece. O gece Zeynel'in on iki yıllık evli ve dört çocuk babası olduğunu da öğreniyor. Karısının niye ziyaretine gelmediğini sormuyor artık.

Hastaneye yatışının onuncu gününde asteğmen taburcu oluyor. Zeynel'le, müdürle ve Bekir'le kucaklaşıp birliğine dönüyor. Birbirlerini arayıp sormuyorlar. Hastane dostluğu hastanede kalıyor.

Terhisine bir hafta kala asker arkadaşlarıyla Erzurum'un epeyce dışında bir lokantaya eğlenmeye gidiyorlar. Mersin'den bir şarkıcı kadın geldiği kulaktan kulağa duyurulmuş. Camlarına koyu renkli tüller asılmış lokantada masalar kenarlara çekilmiş, ortada piste benzer bir yer yapılmış. Arkada sazlar var; org, elektro bağlama filan, bangır bangır bir arabesk çalıyor. İçerisi erkek dolu. Ter, içki ve yağ kokuyor. Askeriye bile bu kadar aç ve erkek bir mekân değil diye düşünüyor asteğmen.

Kadın pavyon şarkıcısı. Sapsarı saçları beline kadar iniyor. Tamamı pullu payetli, dekolte bir tuvalet giymiş. Yüzünden makyaj, yorgunluk ve bıkkınlık akıyor. Asteğmen birkaç arkadaşıyla en ön masaya oturmuş, rakı içen Dadaş Zeynel'i hemen görüyor, lokantadaki herkesten iki karış uzun çünkü.

Asteğmenle göz göze geldikleri an Zeynel'in bakışları donuyor. Selam mı versin, tanımazlıktan mı gelsin karar veremiyor olmalı. Hastane günlerinin üstünden altı ay geçmiş, tanımamış gibi yapabilir.

Fakat bu donukluk uzun sürmüyor. Zeynel hastanede dostlukla, muhabbetle geçen on günü saygıyla hatırlıyor ki, yine aynı aşırı saygıyla ve coşkuyla kalkıyor, asteğmene sarılıp öpüyor. Masasına oturması için ısrar ediyor. Asteğmen arkadaşlarını bahane ediyorsa da elinden kurtulamıyor.

"Hadi beş dakika oturayım," diyor.

Oturuyorlar. Yine birbirlerine karşı eskisi gibi sevecenler, dostça bakışıyorlar. Ama bu kez bir şey var aralarında, olmuyor, konuşacak bir şey bulamıyorlar.

Kayanın ardında

L. Melek'e

Farklı gazetelerde çalışan, ikisi kadın dört gazeteci minibüsle Rize'den Ayder'e gidiyorlar. Bu yolculuğu Karadeniz'e ilk kez gelen Sara istemiş, diğerleri de ona uymuş. Aylardan şubat olmasına rağmen hava az bulutlu, gökyüzü parlak. Bembeyaz bulutlar bahar bulutlarına benziyor, sanki yağmak için değil, gökyüzünü süslemek için varlar. Ama bu neşeli maviliğe aldanmamak gerek, havanın ayazı yerinde, yolun iki yanındaki derecikler buz tutmuş, yol çok da güvenli sayılmaz.

Rize şehir merkezi hızla geride kalıyor. Gazeteciler buzu görünce tırsıyorlar biraz.

"Acaba yola çıkmasa mıydık?" diyorlar Orhan'a.

"Ha buraya kişun hep boyledur," diyor Orhan, minibüsün şoförü, yüzünde en ufak bir endişe belirtisi yok, çok rahat.

Orhan'ın üstü ince. Kareli bir gömlekle bir ceket giymiş, başına el örgüsü bir bere geçirmiş. Üşümüyor, buranın rutubetli kışlarına alışık. Öyle ufak tefek ki, sanki ortalama bir insan, bir bölü iki ölçeğinde küçültülmüş, Orhan olmuş. Burnu hariç tabii, burnu normal insan burnu, bu da normalin iki katı demek. Gerçi bu yörede herkesin burnu haşmetli, malum. Adam adeta minyatür, ama haline tavrına bakan devasa biri zanneder, öyle kendinden emin, sesi gür, muhabbetçi, kahkaha patlattı mı yankısı dakikalarca sürüyor.

Kontağı çevirir çevirmez teybe bir kaset koyuyor. Tulumun sesi az sonra minibüsün hücrelerine kadar sızıyor, havayı tümüyle dolduruyor. Sara'nın halk müziğiyle hiç arası yok, bir de tulumun gıygıyı... hiç çekilir gibi değil, kulakları acıyor.

"Çalacak başka bir şey yok mu?" diyor.

Arkadaşları itiraz ediyorlar.

"Bırak ya, çalsın. Yayla yolunda Pink Floyd dinleyecek değiliz herhalde!"

Sara yolculuğun ilk dakikasında tat kaçırmak istemiyor, susuyor. Yanına walkman'ini almadığı için kendine kızıyor. Fazla da üstünde durmuyor, sonuçta onun ısrarıyla yapılıyor bu gezi. Kendini Fırtına Deresi'nin her bir karesi içini titreten, olağanüstü manzarasına veriyor. Doğa bütün güzelliği ve vahşiliğiyle iki yanda uzanıyor. Güneş ışığı kar altındaki ağaç dalları arasından keskin demetler halinde süzülüyor. Dağların doruklarına bulutlar oturmuş, eteklerde duman gibi dağılan bir pus.

Dördü de fotoğraf çekmek için fırsat kolluyorlar, içlerine işlemiş, meslek hastalığı. Olağanüstü bir kare yakalamak derdindeler. Ama hesapta bu gezi olmadığı için filmleri harcamışlar, hepsinin yanında bir-iki makara var ancak, dijital çağ başlamamış daha, öyle sürekli bas deklanşöre beğenmezsen silersin yok. Orhan filmlerini ziyan etmemelerini söylüyor. Bu gördükleri manzara Ayder'in yanında hiç kalır çünkü.

Kahvaltı yapmak için yol üstünde bir köy kahvesinde duruyorlar. Orhan teybi kapatıyor. Ses kesilince Sara kendini bir tuhaf hissediyor. Yola çıktıklarından beri çalan tulumun o acayip, aslında tekdüze olan ritmine alışmış, sesi büyülü gibi benliğini sarmış, yaşadığı ana gerçekdışı bir şeyler katmış sanki. Teyp sustuğu halde ses kulaklarında devam ediyor. Tulumdan neredeyse hoşlanır hale gelmesinin, hakkında birkaç isim ve ayrıntıları yok olmuş hikâye parçacıklarından başka bir şey bilmediği kökleriyle bir alakası olup olmadığını merak ediyor.

Kaba kütüklerden yapılmış kahve dünyanın en harika yerlerinden biri. İçeride gürül gürül bir soba yanıyor. Birkaç yolcu sabahın o saatinde mıhlama yiyor, çay içiyor. Burada da teypte

tulum çalıyor. Gazeteciler cam kenarında bir masaya oturuyorlar ve nefes kesici güzellikteki manzaraya bakıyorlar.

Gökyüzünün maviliği solmuş, bulutlar beyazlığını kaybetmiş, grinin en karanlık tonlarına bürünüp dağlara çökmüş şimdi. Çamların yeşilliği ve uzaklarda görünen, çatıları kar kaplı kulübelerin belli belirsiz renkleri de olmasa siyah-beyaz bir resme dönüşecek dünya. İnsan bu resmin içinde kaybolmak, bu güzelliği sonsuza kadar tatmak istiyor.

Orhan şoför kimliğini tur rehberi kimliğiyle değiştiriyor. Yazın büyük çoğunluğu yerli pek azı yabancı turistleri yaylaya çıkardığı için tur rehberliğine de alışık. Lazca konuşuyor kahveciyle, kahvaltı istiyor. Masa bir anda tulum, kaşar peyniri, sobanın üstünde kızarmış has ekmek, buraların meşhur balı ve saf ötesi tereyağıyla donanıyor, çayın kokusu, berraklığı eşsiz.

Bir gün önce başbakanı izlemek için Rize'ye gelen gazeteciler aslında yedi kişiydi. Ama Sara ilk kez geldiği Karadeniz'i yarım gün görüp dönmek istemedi, bir gün daha kalmaya, Ayder'e çıkmaya karar verdi. Diğer üçü de ona katıldılar. Haberlerini zaten yazıp gazetelerine fakslamışlardı, çektikleri filmleri de dönmek isteyen arkadaşlarına verdiler. Biletlerini değiştirdiler ve resepsiyoncuya "Ayder'e nasıl çıkarız?" diye sordular.

Resepsiyoncu Sezgin çipil, sarı bir oğlan, askerden yeni gelmiş. Çok tuhaf bir huyu var. İnsanın yüzüne duman üflenmez diye uyarmışlar herhalde, tablada duran sigarasını alıyor, bir nefes çekiyor, dumanı biraz içinde tutup başını tümüyle arkaya çeviriyor, duvara üfleyip tekrar dönüyor. Bu yüzden konuşma kesintili ilerliyor.

"Biz Ayder'e gitmek istiyoruz, nasıl gideriz?"

"Ne yapacasuz da Ayder'de?"

"Hiç. Görmek istiyoruz."

Sezgin sigarasından bir nefes çekiyor, arkasını dönüyor, dumanı duvara üfleyip tekrar dönüyor.

"Ha bu kişta!"

"Gidilmez mi?"

Yine sigaradan bir nefes, yine duvara dönüp üfleme.
"Gidilur da soğuktur."
"Olsun, istiyoruz. Araba bulabilir miyiz?"
Duman, dönüş, üfleme.
"Buluruk."
"Nasıl?"
Duman, dönüş, üfleme.
"Benum emice oğlu vardur da. Orhan."
"Eee?"
Duman, dönüş, üfleme.
"Orhan'un minibüsü vardur."
"Evet, güzel?"
Duman, dönüş, üfleme.
"Arayruk oni... gelur da, çikarur sizi Ayder'e."
"İyi, arayalım o zaman.."
Duman, dönüş, üfleme gene.

Sezgin telefonla Orhan'ı arıyor, gazeteciler adına pazarlık yapıyor. Orhan'ın istediği parayı duyunca sevinçlerini belli etmiyorlar. Öyle az ki taksiciler bu paraya insanı İstanbul'da ancak Kadıköy'den Beşiktaş'a geçirir, köprü çıkışında da bırakır.

Kahveci tereyağına kırılmış yumurta getiriyor, bakır sahanda. Tereyağı sahanın sıcaklığında hâlâ kaynıyor. Ekmeği daldırıyorlar. Öyle bir nefaset ki, insan burada yemek yerken ölse gam yemez. Orhan'la iyice ahbap olmuşlar. Tadına doyamadıkları kahvaltılarını yaparken inanılmaz tatlı bir dille havadan sudan anlattıklarını dinliyorlar. İlginç olan, Orhan'ın gazetecilere haber tüyosu filan vermemesi, şu konuyu yazsanıza demesi. Oysa bu dört gazeteci ne zaman iş için bir yere gitseler ve biriyle yakınlık kursalar gündemlerinde olmayan, üstelik haber değeri de olmayan bir konuyu yazmaları istenir. İsteyen kişinin devlet kapısında bir zoru olmuştur, hastanede gıcık olduğu biri vardır, biri öbürünün tarlasına konmuştur, böyle şeyler. Ve öyle bir şevkle anlatırlar ki, o anda dünya üzerinde bundan daha önemli bir haber yoktur ve anlattıkları sekiz sütuna manşet girmelidir.

Gazeteciler karınları doyunca tembelleşmişler. Manzaradan gözlerini alıp yola çıkamıyorlar bir türlü. Ama Orhan pire gibi, masadaki her şey bitince kalkıyor.

"Oturaca misuz da buraya! Kalkun!"

Tekrar minibüse doluşuyorlar.

Yol giderek çetinleşiyor, ama manzaranın harikuladeliği de artıyor.

Ayder'e varıyorlar. Geldikleri noktadan öteye minibüsle gitmeleri mümkün değil. Yerler tümüyle buz. Yol boyunca şoförlüğünün tüm maharetlerini sergilerken hepsinin yüreğini ağzına getiren Orhan bile gidemiyor artık. Zaten heyelan da olmuş, düşen kayalar yolları iyice daraltmış.

"Gerusi yayan!" diyor.

İniyorlar. Doğanın güzelliği heyecan veriyor, içlerini garip bir enerjiyle dolduruyor. Ayaküstü program yapıyorlar. Orhan'ın burada tanıdıkları var, gelmişken onlara uğrayacak, iki saat sonra aynı yerde buluşacaklar, Hemşin'e devam edecekler. Dönüş yolunda önünden geçtikleri bir alabalık tesisinde yemek yiyecekler, otele dönecekler. Ertesi gün istikamet önce Trabzon, oradan da uçakla İstanbul.

Kış olduğu için yayla evleri kapalı, ama kaplıca açık. Binası sıcak ve şifalı suyunun buharı içinde kaybolmuş. Bina tütüyor sanki. Kolay kolay yakalanamayacak güzellikte kareler.

İyice daralmış ve buz tutmuş yolda, kaymamaya dikkat ederek yürüyorlar. Gelin Tülü Şelalesi'ne geldiklerinde dördü de gözlerine inanamıyor, akılları uçuyor. Şelale donmuş. Koskoca şelale, yüz binlerce ton su yığını donmuş. Su akar zaman geçer, ama şelale donarken zamanı da dondurmuş sanki. Gene fotoğraf çekiyorlar. Donmuş şelaleyi çektikleri fotoğraflarla sabitledikten, doğanın bu buzdan heykeline, görüntüyü zihinlerine kazıyacak kadar uzun baktıktan sonra yürümeye devam ediyorlar ama ansızın yol bitiyor.

Son heyelanda daracık ve buzlu yolun üstüne dev bir kaya düşmüş, yolu tümüyle kapatmış, devam etmeye imkân yok. Ne yapsak diye konuşuyorlar.

O sırada kayanın ardından konuşmalar geliyor. Genç sesli birtakım kişiler gelenlerin gazeteci olduklarını anlamışlar, sorular soruyorlar. Derken kayanın iki yanında bir muhabbet başlıyor. Birbirlerinin yüzlerini görmeden konuşuyorlar. Sara dedesinin Ayderli olduğunu söylüyor. Babası da burada doğmuş. Ama beş yaşındayken İstanbul'a taşınmışlar.

"Kimlerdensun?" diyor kayanın ardından genç bir ses.

"Barbalı mı, Parpalı mı öyle bir şey," diyor Sara.

Kayanın ardından şaşkınlık nidaları, anlaşılmaz konuşmalar geliyor.

"Parpali'dur onun asli. Babanun adu nedur?"

"İsmail Mercan."

"Dedenun adu Mehmet midur? Parpalioğli Mehmet.."

"Adı Mehmet ama soyadı Mercan, Parpali değil."

"Mercan Mehmet Parpali'dur. Rahime Halanu biliy misun?"

Heyecanlanıyor Sara. "Babamdan duydum, ama hiç görmedim," diyor. "Tanıyor musunuz yoksa?"

"Ben Rahime'nin torunuyum," diyor kayanın ardındaki ses. "Erkan."

"Akraba mıyız yani?"

"Yoksa sen Amerigali yengenun kizi misun?"

Sara bir çığlık atıyor, heyecanını dizginleyemiyor. "Evet! Evet!"

"Gel da bu tarafa," diyor Erkan.

"Nasıl?"

"Ha bu gayanin yanina çık, biz seni aluruk," diyorlar kayanın ardından.

Kayanın tepeye bitişik kısmına tutunup çıkmak isterken tepede çivit mavi gözlü iki baş beliriyor.

"Gel da gel, tutayruk senu!"

Sara'nın arkadaşları engel olmak istiyorlar. Karadeniz dağlarının tepesinde, gökten düşüp yolu kesmiş kayanın arkasında bir yer, tekin mi değil mi belli değil. Ya başına bir şey gelirse? Sara dinlemiyor. Zaten kaşla göz arasında çivit mavi iki çift göz Sara'yı kayanın öbür tarafına alıyorlar. Sesleniyor Sara.

"Köklerimi buldum! Beni merak etmeyin!"

Arkadaşları "Sara dön! Sara gitme!" diye bağırıyorlar ama boşuna, kayanın ardındaki sesler hafifliyor, kayboluyor.

Üç gazeteci kalakalıyorlar.

Otele döndüklerinde ağızlarını bıçak açmıyor. Cep telefonları henüz icat edilmemiş ki Sara'yı arasınlar, iyi mi hoş mu sorsunlar. Resepsiyoncu Sezgin'e anlatıyorlar durumu. Ama Sezgin'e göre telaşa mahal yok. Hiçbirinin gözüne uyku girmiyor. Kendilerini suçluyorlar. Arkadaşlarının başına bir şey gelirse kendilerini affetmeyecekler. Sabah kahvaltıya indiklerinde Sara hâlâ gelmemiş. Trabzon'a doğru yola çıkmaları gerek, oyalanırlarsa uçağı kaçıracaklar. Ama arkadaşları olmadan gidemezler. Tam polisi aramaya karar verdiklerinde Sara geliyor. Yanında kuzenleri var. Sanki dün tanışmamışlar da birlikte büyümüşler, o kadar samimiler.

Sara aile hikâyesini anlatıyor kısaca. Ayder doğumlu babası İstanbul'da üniversiteyi bitirip Amerika'ya gitmiş. Orada evlenmiş. Amerikalı annesine göre Sarah olan Sara Amerika'da doğmuş. Babası iş teklifi alınca ailece İstanbul'a dönmüşler. Birkaç yıl sonra babası ölmüş ansızın, kalp krizinden.

Yaşadığı günü ve geceyi anlatıyor, kendini tutamayıp ağlıyor. Kuzenleri onu alıp Rahime Hala'sının evine götürmüşler. Babasının baba bir, anne ayrı en büyük ablası Rahime Sara'yı bağrına basıp dakikalarca ağlamış. Köydeki akrabaları akıl akın Parpali Mehmet'in torununu görmeye gelmişler. Bütün gece ona babasını, dedesini, babasının kardeşlerini, geçmişlerini anlatmışlar.

Köklerini ve babasının doğduğu yerleri bu kadar merak edeceği hiç aklına gelmezmiş. Babası ölünce merak etmeye başlamış. Sara, istihbarat servisi başbakanı izlemek için Rize'ye gidilecek dediğinde ben gideyim diye tutturduğunu, çok ısrar ettiğini, galiba içinde bir duygunun onu buraya çektiğini söylüyor.

Ceviz Hasan ve misafiri

Karadeniz'e ilk kez gelen elli yaşındaki Rezzan Hanım'ın insanı sinir edecek kadar meraklı biri olduğu, daha köye vardıkları anda, Hasan Bey ve karısının her yaz gidip bir ay kaldıkları baba evine giden çelik halatlı asma köprünün başında ortaya çıkıyor.

"Bu köprüden düşüp ölen oldu mu hiç Hasan Bey?" diye soruyor kadın.

"Çoook!" diyor adam, misafiri zangır zangır sallanan, zemin tahtaları hem eksik hem çürük köprüden geçmeye korkar mı korkmaz mı diye düşünmeden.

Rezzan Hanım'ın da korkmuş gibi bir hali yok zaten, topuklu terlikleriyle taşların üstünde tıkır tıkır yürüyor.

"Niye derenin en kaynayan yerine yapmışlar o zaman? Biraz aşağıya yapsalar daha güvenli olmaz mıydı?"

İstanbul'da, hem de Tahtakale'de ticaretle uğraşan, her şeyi etraflıca düşündüğü için faka basmamakla övünen Hasan Bey ilk kez köprüye alıcı gözle bakıyor. Karısı Nesrin Hanım da öyle. Gerçekten de köprü kudurmuş bir şelalenin üstünde. Hele karlar eriyip sular yükseldiğinde dere öyle azgınlaşıyor ki, köprüden ıslanmadan geçmek mümkün değil. Buradan düşen kaç kişi şelaleye kapılıp boğuldu veya başını ka-

yalara çarptığı için öldü. Oysa elli metre aşağısı sığ bir havuz, insan tepetaklak bile düşse bir şey olmaz, kalkar ayağa, kıyıya yürür, çıkar.

Hasan Bey "Vallahi ben de merak ettim şimdi," diyor. "Hakikaten niye oraya yapmamışlar da buraya yapmışlar?"

O akşam köylüler hoş geldine geliyorlar. Adama Ceviz Hasan diyorlar. Rezzan Hanım'ın dikkatinden kaçmıyor, soruyor.

"Size niye Ceviz Hasan diyorlar Hasan Bey?"

Hasan Bey soruyu saçma bulmuş, küçümseyerek cevap veriyor. "Ayırt etmek için tabii ki Rezzan Hanım. Köyde beş tane Hasan var. E benim de soyadım Ceviz olunca.."

"Tamam da neden Hasan Ceviz değil, Ceviz Hasan?"

Hasan Bey bakakalıyor. Hakikaten, neden? Tuhaf ama köyde büyük Hasan'la küçük Hasan'ı ayırmak için küçük Hasan, büyük Hasan demiyorlar, Hasan küçük, Hasan büyük diyorlar. Ama ona Ceviz Hasan diyorlar.

Karadeniz'in yerel mimarisinin seçkin bir örneği olan, dededen kalma ahşap köy evi derenin hemen kıyısında. Pek çok kere fotoğrafı çekilmiş, dergilerde basılmış, öyle güzel bir ev. Hasan Bey'le karısının yatak odaları dereye bakan tarafta, çıkması derenin üstüne uzanıyor. Şelale coşkun, sesi gece gündüz odada uğulduyor. Nesrin Hanım derenin sesinden uyuyamadığı için şikâyet ediyor.

"Niye dereye bakan odayı yatak odası yaptınız? Öbür taraf daha sessiz değil mi?" diyor Rezzan Hanım.

Karı koca bakışıyorlar. Bu kadın İstanbul'dayken böyle durmadan soru soran biri değildi, ne oldu? İnsanın seyahatte tanındığı doğruymuş demek. Fakat kadın haksız da değil.

"Hakikaten, niye bu odayı yatak odası yaptık ki? Öbür oda ormana bakıyor, çıt yok. Değiştirelim."

Bir gün köyden konu komşuyla birlikte kendi mülkleri olan ve Hasan Bey'in ailesine soyadını veren ceviz ormanına pikniğe gidiyorlar. Nesrin Hanım hamsili mısır ekmeği yaptırmış, pey-

nir, karpuz, salatalık filan alıyorlar, piknik tüpü, çaydanlık, tabak çanak. Hasan Bey karısını tembihliyor.

"Aman ha! Eksik bir şey olmasın. Bu kadının gözünden hiçbir şey kaçmıyor, aptal durumuna düşmeyelim."

Bir müddet arabayla gidiyorlar, yol yolluktan çıkınca yürümeye başlıyorlar. Daracık geçitlerden geçiyorlar, uçurum kenarlarından yürüyorlar. Çam iğnelerine basıp çıtırdatıyorlar. Bazen kayadan kayaya atlamaları gerekiyor. Rastladıkça yaban çileği veya böğürtlen topluyorlar. Fındıklar henüz tam olmamış, bazılarını kırıp bakıyorlar, içleri süt gibi.

Sonunda çoğunluğu ceviz ağacı olan sık bir ormana geliyorlar. Kilimler yayılıyor, karpuz dereye bırakılıyor. Hasan Bey başlıyor zirveye kadar uzanan, ailesinin gururu araziyi övmeye. Tepedeki ağaçlara yevmiyeyle ceviz toplattıkları iki oğlandan başka insan eli değmediğini söylüyor. Pikniğe katılan komşuları da hararetle destekliyorlar. Keçi ayaklı diye dalga geçtikleri o iki velet olmasa ceviz dallarda çürüyecek. Rezzan Hanım heyecanlanıyor, birkaç yöre çocuğundan başka insan eli değmemiş tepeye çıkmak, orayı görmek istiyor. Burada yeterince oturdular, çaylarını orada içseler ya!

Toparlanıyorlar. Misafirin bir dediği iki edilmiyor haliyle. Ellerinde çaydanlık, tabak, çanak, bardak, nevale, piknik tüpü yola koyuluyorlar. Epeyce tırmanıyorlar, nefes nefese kalıyorlar, yükleri de hafif değil. Artık adım atamayacak hale gelince billur bir suyun çıktığı kaynak başına çöküyorlar. Rezzan Hanım hak veriyor, buradan yukarıya çıkmak akıl kârı değil. Dağcı olmak lazım. Piknik tüpünün üstünde çay demliyorlar. Suyu iyi olunca çayın tadına doyulmuyor. Hasan Bey böylesine el değmemiş bir araziye sahip olmakla tekrar tekrar övünüyor.

Birden anlaşılmaz sesler duyuyorlar, bakışıyorlar. Az sonra tepeden iki turist iniyor, biri kadın biri erkek, hipi kılıklı iki genç. Hasan Bey çok şaşırıyor. Çat pat İngilizce konuşuyor. Turistler İtalyan. Üç gün önce gelmişler, en tepeye çadır kurmuşlar, Hasan Bey'in insan eli değmedi dediği yere. Bayılmışlar buraya.

"Nasıl bulmuş bu İtalyanlar burayı?" diyor Rezzan Hanım.

"Hakikaten," diyor Hasan Bey. "Nasıl bulmuşlar ki?"

"Turist milletinin işine akıl sır ermez," diyor karısı, geçiştiriyor. İtalyan turistleri çaya buyur ediyor. Hep beraber yiyip içiyorlar. Sonra İtalyanlar çadırlarına gitmek üzere tepeye yöneliyorlar. Burayı nasıl bulduklarını sormaya Hasan Bey'in İngilizcesi yetmiyor.

Köyde kapı komşuları, aynı zamanda Hasan Bey'in amcasının oğlu günübirlik Artvin'e gitmeyi öneriyor. Güzergâh belli. Çayeli, Pazar, Ardeşen, Fındıklı, Arhavi, Hopa, Borçka, Artvin. Araları kısa. Sabah erken çıkarlar, gece dönerler. Rezzan Hanım bayılıyor bu fikre. Bütün buralara uğraya uğraya gezmek, şahane olacak. Bir minibüse doluşup erkenden yola çıkıyorlar. Rezzan Hanım'ın Çayeli ve Pazar'daki çay fabrikalarını görme isteğini savuşturmayı başarıyorlar ama Fındıklı'da tam da çay fabrikasının önünde minibüsün lastiği patlıyor.

"Hah! İşte fırsat!" diyor kadın.

Hadi gezme. Mecburen gezecekler. Hasan Bey kapıdakilere çekine çekine içeri bir bakabilir miyiz diye soracakken Rezzan Hanım geliyor, bekçiyle fabrikayı gezmek en doğal hakkıymış gibi konuşuyor. Bekçi hazır ola geçiyor, müdürü arıyor. Müdür nasıl ikna oluyorsa, koşup geliyor ve fabrikayı gezdirmekten şeref duyacağını söylüyor, Hasan Bey apışıp kalıyor.

O ana kadar Rezzan Hanım'a sinir olan Hasan Bey yıllardır her yaz memleketine gelip bir ay kaldığı halde daha herhangi bir çay fabrikasının içini görmemiş olduğunun farkına varıp utanıyor. Rezzan Hanım gibi olmak lazım demek.

Müdür toplanmış yaprak çayların tel ağ üzerine serilip kurumaya bırakıldığı üniteden başlayarak kafileyi gezdiriyor. Fanlama, toz derecelendirme, şu bu diye tek tek anlatıyor. Yeşil çay yapraklarının siyahlaştığı fermantasyon bölümüne geçiyorlar. Lezzetli bir çay için fermantasyon süresinin iki saati geçmemesi gerektiğini öğreniyorlar. Ardından çayın kurutuculardan geçirilip hazır olduğu aşama geliyor. Burada çaylar kalitesine göre ayrılıyor.

En iyi çaya "bakan çayı" dendiğini söylüyor müdür, gülüşüyorlar. Meclise giden çaylar bunlarmış. Sonra da paketleme kısmına geliyorlar.

Rezzan Hanım'da öyle bir hava var ki, sanki sıradan vatandaş değil Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı müfettişi. Çayları elliyor, kokluyor. Bir sürü soru soruyor. Müdür hepsine, üstelik memnuniyetle cevap veriyor. Gezi, müdürün her birine yarım kiloluk paketler halinde birinci kalite siyah "bakan çayı" hediye etmesiyle sona eriyor.

Orada burada dura dura giderlerken gördüğü her ağacın cinsini, her kuşun adını, otu kökü merak ediyor Rezzan Hanım. Yaprakları parmaklarının arasında ezip kokluyor, ağaçların kabuğuna dokunuyor, taşları evirip çeviriyor, doğa hakkında fikir yürütüyor, dağlara bakıp kestirme yol olabilecek yerleri gösteriyor. Geçitlerin, yolların, dağların adlarını, dolaşan keçilerin cinslerini bile soruyor. Çok azına cevap verebiliyor Hasan Bey.

Bir alabalık çiftliğinin lokantasında alabalık yemek için duruyorlar. Şırıl şırıl suyun başında bir masa seçiyorlar, ama Rezzan Hanım oturmuyor, yemekten önce havuzları gezmek istiyor. Hasan Bey'in canı sıkılıyor. Misafiri yine yüz bin tane soru soracak, lokantacı bunalacak, nerden çıktı bunlar diye yemeği neredeyse kafalarına atacak.

Ama hiç de öyle olmuyor. Rezzan Hanım'ın soruya boğduğu adam alabalık çiftliğinin sahibiymiş meğer. Bütün sorulara, bilgisini ortaya koymanın verdiği zevk yüzünden okunarak uzun uzun cevaplar veriyor. Balıklar yetiştirilirken dört ayrı tip havuzdan geçiyormuş. Kuluçkahane havuzu nispeten karanlık olurmuş çünkü doğrudan güneş ışığına maruz kalan yavru balıklar ölürmüş, üç-beş santim olana kadar karanlıkta tutulması gerekirmiş. Havuzların suyunun günde üç dört kere değiştirilmesi lazımmış, ama doğruyu söylemek gerekirse iki kere değiştirebiliyorlarmış ancak, çiftlik büyükmüş, yetişemiyorlarmış. Bir alabalık yemelik hale geldiğinde 200-300 gram çekmeliymiş, bu boya aşağı yukarı bir senede geliyorlarmış.

Kadın soru sormaya başladığında sıkıntıdan içi bunalan Hasan Bey az sonra kendini üretim havuzunun başında adama soru sorarken buluyor.

Güzel bir yemek yiyip tekrar yola koyuluyorlar. Murgul Bakır İşletmeleri tabelasını görüyorlar.

"Aaa!" diyor kadın, "Murgul Bakır burası demek!"

Hasan Bey başına geleceği biliyor, bu yüzden misafirine fırsat vermiyor.

"Hadi gezelim," diyor. "Milli servet değil mi? Biz de vatandaş olduğumuza göre gezmek hakkımız."

Minibüs işletmenin kapısında duruyor, iniyorlar. Aynı seremoni orada da yaşanıyor. Müdür başta, o anda görevde olan mühendisler arkada, tüm ekip cevherin ilk geldiği yerden eritilip akıtıldığı oluklara kadar her bir aşamayı, ocakları, fırınları, tek tek gösterip anlatıyorlar.

Hasan Bey olukların başında duruyor, gözü bu inanılmaz görüntüye dalıyor. Bakır sıvı halde oluklardan akarken ne kadar etkileyiciymiş. Bu işletmenin önünden hiç geçmediyse yüz kere geçtiğini, ama bir kere bile içini görmeyi akıl etmediğini düşünüyor.

Yuvasız

N. G. Işık'a

Kırk kişilik grupta bulunan bir kadın, çikolata rengi bavulu bagajdan çıkmadı diye ortalığı ayağa kaldırınca, Özlem kızlarla yiyeceği akşam yemeğine geç kalıyor. Aslında grupla birlikte hareket etmesi gerekmiyor, yemeğe yetişmek için dışarı çıkıp bir taksiye binmesi yeterli. Ama havaalanı görevlilerinin İngilizcesiyle elli yaş üstü kadınlardan oluşan İspanyol-Katalan grubun İngilizcesi birbirini tutmadığı için Özlem'in kadına yardımcı olması gerekiyor.

Bir Türk olarak gittiği hemen her ülkede ya vize ya pasaport, ille bir sorun yaşadığı için her türlü havaalanı aksiliğinden nefret eder. Uğraşması gereken bürokrasiden gözü korkunca kayıp bavulunun peşine düşmekten vazgeçmişliği bile var. Ama bu defa kaçamıyor. Güzel, ılık bir haziran akşamında İstanbul'a tatile gelen İspanyollar ve Katalanlar arasındaki tek Türk olduğu için, onun yardımcı olması bekleniyor. Beklenmese bile yardım edecek. Kocası İspanyol olsa da, evi barkı Madrid'de olsa da, burada ev sahibi sayılır. Elleri belinde, bavulum da bavulum! diye tutturan bu kadın tatil için onun memleketine, kendilerini misafirperverlikleriyle meşhur sayan, turistik mekânlarda adam kazıklamanın ticaret erbabının mahareti olduğuna inanan öz milletinin ülkesine geldi.

Ağır bir Katalan aksanıyla konuştuğu için anlamakta zorlandığı, kızıl saçlı, mihrap yerinde, biraz da yaygaracı kadınla, yetiştirilme tarzlarında olmadığı için, görevleri gereği kendilerine enjekte edilen nezaketi muhafaza etmekte zorlanan görevliler arasında İspanyolca-Türkçe çevirmenlik yapıyor. Katalan kadınla birlikte oradan oraya koşuşturuyorlar.

Sonuçta uzun süre bantta dönüp durduktan sonra alınmayınca bagaj bölümüne gönderilen sütlü çikolata rengi bavulun ortalığı birbirine katan Katalan kadına ait olduğu anlaşılıyor. Kadın, tatile çıkmadan bir gün önce satın aldığı için, boyutlarını daha büyük, rengini de daha koyu hatırladığı bavulu, bantta defalarca döndüğü halde almamış.

Uzun süre, "Bu benim değil, benimki bitter çikolata rengiydi," diye almamakta direndiği bavula yakından bakmaya razı olup elindeki anahtar da kilidi pıt diye açınca çok utanıyor, bir saattir kendisini bekleyen gruptan defalarca özür diliyor.

Galata Kulesi'nde şiş kebap yiyip göbek dansı seyretmeye, Boğaz'da tekne turu yapmaya, Ayasofya ve Sultanahmet Camii'nde fotoğraf çekmeye gelmiş, neşeli, hayat dolu bu turistler turizm şirketinin otobüsüne binerlerken, Özlem arkadaşlarını daha fazla bekletmek istemiyor, elinde koca valiziyle bir taksiye binip meyhanenin yolunu tutuyor.

Bu gece, içinde daha önce tatmadığı bir ağrının peydahlanacağını bilmiyor henüz. Ağrı önce arkadaşlarıyla yiyeceği yemeğin sonunda şöyle bir yoklayacak, sonra otele dönünce gelecek ve gitmeyecek.

Trafik bunaltıcı. Adım adım gidiyorlar. Yazın ilk tatlı akşamı ya, bütün İstanbul'un dışarı çıkacağı tutmuş. Özlem bir yandan Galata Köprüsü'nden İstanbul'un kıpkızıl akşamına bakıyor, burnunun direği sızlıyor güzelliğinden; bir yandan da cep telefonundan kocasını arayıp neden geç kaldığını anlatıyor.

Madrid'de sebze-meyve ihracatı yapan orta büyüklükte bir şirkette yönetici olan kocası Javier'le birlikte geleceklerdi aslında. Ama Avrupa'da ekonomik kriz baş gösterince şirket darboğaza girdi, bir sürü eleman çıkardılar, eksikleri de mevcut çalışanlarla kapatmak yoluna gittiler. Dolayısıyla Javier'in işlerin

tam da hareketlendiği dönemde tatile gitmesi söz konusu olamadı. Ama Özlem'e de kıyamadı. "Bu seferlik yalnız git. Gelecek sene birlikte gideriz," dedi.

Trafikten bunalan her İstanbul taksicisi gibi yolcusuyla muhabbet açmak isteyen şoför Özlem'e nece konuştuğunu soruyor.

"İspanyolca," diyor Özlem.

Derken, bir yıl aradan sonra sevgili İstanbul'una tekrar ayak basmış olmanın coşkulu sevinciyle taksiciye neredeyse bütün hayatını anlatıyor.

On iki yıl önce İstanbul Ticaret Odası'nda uzman olarak çalışırken, İstanbul'a iş için gelen Javier'le tanıştı ve birbirlerine âşık oldular. Bir sene boyunca para ve fırsat bulduklarında ya Özlem Madrid'e gitti ya Javier İstanbul'a geldi. Sonunda evlendiler ve Özlem Madrid'e yerleşti. İspanya'da ekonomist olarak çalışabileceği bir iş bulamadığı için evinde mahallelerindeki çocuklara İngilizce, meraklılara da Türkçe dersleri veriyor. Her yaz İstanbul'a geliyorlar. Javier on beş gün kalıp dönüyor, Özlem bir ay, bazen iki ay kalıyor.

Evlendiklerinde Javier'in bir tren kazasında genç yaşta ölen ilk karısından olan kızı Lucia yedi yaşındaydı. Özlem Lucia'ya mükemmel bir anne oldu. Birbirlerini çok seviyorlar. Lucia da İstanbul'a bayılıyor. Ama artık genç kız oldu, iki senedir tatillerde kendi arkadaşlarıyla takılıyor. İnternette bir siteye üye. Bu siteden gideceği şehirlerde kısa süre için kiraya verilen, dayalı döşeli evler buluyor, böylece tatillerini çok rahat ve ucuz geçiriyor.

Lucia bu tatil için Özlemlere de Galata'da bir ev bulmuştu. Javier'in yakın bir arkadaşıyla karısı da gelecekti, böylece dört kişi konaklama masrafını otelden çok daha ucuza getireceklerdi. Ama kriz yüzünden Javier de, arkadaşı da tatile çıkamadılar. Bu da yetmezmiş gibi, yine kriz yüzünden kemer sıkmaları gerekti. Kiralık evler tek kişi için çok pahalıya gelince Özlem çok ucuz fiyatlı kampanyalar yapan turizm şirketlerinin birinden İstanbul'a uçakla gidiş-geliş ve bir haftalık konaklama içeren bir tatil paketi aldı.

Bir yıl öncesine kadar İstanbul'da konaklama gibi bir sorunları yoktu, hele annesi hayattayken. Özlem tatile değil, anne evine geliyordu. Ama kadın beş yıl önce öldü. Çengelköy'de, Boğaz manzaralı şahane evi de tek çocuğu olan Özlem'e kaldı. Özlem evi satmayı veya kiraya vermeyi aklından bile geçirmedi. Beş yıl boyunca, her yaz sanki annesi hayattaymış gibi bu eve geldiler. Panjurları kaldırdılar, pencereleri açıp evi havalandırdılar, sağı solu toparlayıp yaşamaya hazır hale getirdiler, yaz tatillerini bu evde geçirdiler.

Ama yine beş yıl boyunca her ay bu oturulmayan daire için yakıt parası ve kapıcı aidatı ödediler. Her gelişlerinde bir yeri dökülmüş, yıpranmış olan evi tamir ettirmek için günlerini tamircilerle geçirdiler, dünyanın parasını harcadılar.

Özlem gene de satmayı düşünmezdi. İstanbul, bu ev sayesinde hâlâ özyurduydu onun, daha fazla kendine ait hissettiği başka bir yer yoktu, gerçek yuvası bu evdi. Ama Madrid'de kendi evlerini almanın zamanı geldi. Ekonomik krizin baskısı artarsa, hiç değilse kira derdi yaşamamak için Çengelköy'deki o canım daireyi iyi bir fiyata sattılar ve Madrid'de yüksek tavanlı, büyük, çok güzel bir daire alıp yerleştiler.

Bazen çocukluğunu, gençliğini geçirdiği, anne babasının içinde yaşlanıp öldüğü o ev artık olmadığı için içi çok fena sızlıyor. Böyle zamanlarda Madrid'in nezih semtlerinden birinde bulunan ve çok zevkli döşenmiş yeni evini uzun uzun seyrederek kendini yatıştırıyor.

Koca bavuluyla meyhaneye girer girmez çığlık çığlığa kucaklaştığı "kızlar" Özlem'in liseden arkadaşları. İspanya'ya yerleştiği halde kopmadılar, her gün internette yazışıyorlar, birbirlerine resim filan gönderiyorlar. Dördü de bağlarını sıkı tutmalarını sağladığı için internetin mucidine –her kimse– minnettarlar.

Beşiktaş Balık Pazarı'nda yan yana sıralanmış meyhanelerden birinde, açık havada oturuyorlar. Eskiden bu kadar çok değildi Beşiktaş Balık Pazarı meyhaneleri, son yıllarda sayısı çoğaldı, iyi de oldu. Mezelerin biri gelip biri gidiyor. Öyle çok ve lezzetli ara sıcak yiyorlar ki, balığa yer kalmıyor. Kabuklu deniz ürü-

nü yemeklerinin memleketinden gelen Özlem bir anlığına yeni durumunu unutuyor, "Bana gelin de size bir deniz ürünlü *paella* yapayım," diyor.

"Olur olur" diye gülüyor kızlar. "Biz küçük tüpümüzü, tavamızı alıp otele geliriz. Sen midyeleri, karidesleri, al yeter."

Özlem de gülüyor, hiç bozuntuya vermiyor. Ağrı ilk o zaman yokluyor işte. Kızlar gülünce kafasına dank ediyor, İstanbul'da artık gideceği bir evi olmadığı. O ana kadar, annesinden kaldığı gibi muhafaza ettiği, her yaz en az üç kere Ege karidesleri ve Ada midyeleriyle *paella* yaptığı aydınlık mutfağı hatırlıyor, gözleri doluyor.

Kızlar, onların evinde değil de otelde kaldığı için Özlem'e ciddi ciddi sitem ediyorlar. Ama üçü de evli barklı, çoluklu çocuklu kadınlar, evlerinde bir düzen var. Çalışıyorlar da, sabahın kö-ründe işe gitmek için yollara düşüyorlar. Özlem kalktığında ev sahibinin güler yüzü yerine mutfakta onun için hazırlanıp bırakılmış bir kahvaltı masasıyla, kendisine yazılmış sevgi dolu bir not bulacağı bir evde kalmayı düşünmez. Sözcükler istediği kadar sevgiyle dolup taşsın, gerçek bir gülümsenin yerini tutamaz.

Yanında nane likörüyle kahvelerini içiyorlar. Özlem'e hesap ödetmiyorlar, bağırış çağırış üçü paylaşıyor. Sonra bavulu çekiştirerek caddeye yürüyorlar. Oradan ertesi akşam tekrar buluşmak üzere taksiye bindiriyorlar Özlem'i.

Saat gecenin ikisine geliyor, yollar bomboş. Taksi beş dakikada otele varıyor. Özlem resmini internetten gördüğü otelin önünde iniyor. Cankurtaran'da bir ara sokakta, cephesine Osmanlı mimarisi süsü verilmiş bir otel. Resepsiyonda kayıt yaptırmak için pasaportunu uzatırken ağrı bir daha yokluyor içini, bu kez bayağı şiddetli, kendini tutmasa ağlayacak. Kalacağı haftanın planını yaparak ağrıyı savuşturuyor.

Otel, fiyatına göre çok iyi. Biraz özenti, çokça *kitsch*, Osmanlı imgelerinin de dalağı yarılmış, laleden tuğraya ne ararsan var. Ama temiz ve konforlu. Banyosu yeni, çarşaflar, yatak örtüleri filan pırıl pırıl. Manzarası da hiç fena değil. Tam karşıda heyula gibi bir bina var ama pencerenin yarısından ışık ışık bir İstanbul, Marmara'ya demir atmış gemiler görünüyor.

Ağrı gelmiş, gitmiyor. Özlem meyhane akşamının tadını damağında muhafaza etmeye çalışarak bavulunu boşaltıyor, aşırıya kaçan bir özenle, her şeyi tek tek yerleştiriyor. Kendini oyalamak için banyoya giriyor, gereğinden uzun kalıyor.

Adını koymak istemediği ağrı devam ediyor. Javier'i özlüyor birden. Ama aramak için çok geç, adamcağız deli gibi çalışıyor, bu saatte çoktan uyumuştur.

Kendini İstanbul'dayım, mutluyum, diye düşünmeye zorlayarak yatağa giriyor. Biraz kitap okuyor, sonra uykusu geliyor, ışığı söndürüyor. Oda karanlığa gömülünce aslında uykusunun gelmediğini, içindeki ağrının hâlâ gezindiğini hissediyor. Ama inkâr ediyor. Bu derin iç ağrısını mide ağrısına yormak için çabalıyor. Kalkıp buzdolabından bir soda alıyor, balkonda içiyor. Tekrar yatıyor. Ama bir türlü uyuyamıyor, yatakta dönüp duruyor.

Derken uzak-yakın bütün camilerden sabah ezanı başlıyor. Gece boyunca eğlenmekten bitkin düşmüş şehrin gömüldüğü tan sessizliğinde, ezan sesleri dalga dalga kulağına ulaşıyor. Odası ezanla doluyor.

Özlem birden hıçkırarak ağlamaya başlıyor. Gerçeği inkâr edemiyor artık.

Özyurdunda yuvası yok, ancak bir turizm şirketinden ucuz tur alarak gelebilen bir yabancı artık o. Kendi şehrinde yabancı olmanın ağrısı katlanılır gibi değil.

Memleket kıpkırmızı bir akide şekeri

Anne nefis yemek yapmasıyla meşhur. Bumbar dolmasından tut, çiğköfteye, keşkeğe, karalahana, çerkestavuğu, arnavut-ciğeri, şevketibostan, kızılcık tarhanası, kuzu kapama, sirke-li havuç, pırasa sarması, hatta sütlü tavuk tiridine kadar, Türkiye'nin dört bir tarafında yapılan yemekleri bir kere pişirilirken görmesi yetiyor, tarifini hemen senelerdir tuttuğu defterine yazıyor, sonra da sanki ezelden beri yaparmış gibi kolayca yapıyor.

Kocası devlet memuru olduğu için senelerce şehir şehir gezdiler. Anne de taşındıkları her şehirde yeni yemekler öğrendi, öğrenmekle de kalmadı, günlük hayatlarına soktu, düzenli pişirir oldu. Bugün ne pişireyim diye düşündüğü vaki değil. Daha sabah kahvaltı yaparken günün yemeklerine karar veriyor, ama ev halkına söylemiyor, sürpriz. Bu durum oldum olası evin akşam sevinci. Kocası ve iki oğlu sofraya oturduklarında en fazla bir-iki kere hayal kırıklığına uğramışlardır, onun da mutlaka esaslı bir sebebi vardır.

Ne pişireceğine karar vermesi zor değil. Ya bulundukları şehirde yetişen sebzelerin durumuna göre kuzu etli ebegümecinin, sarımsaklı yoğurtlu kazayağının, kestane mantarı kavurması, yumurtalı kaldırek, çemenli madımak veya sultani

bezelye kapamasının tam mevsimi oluyor, ya ne zamandır tereyağlı mıhlama, erişteli yeşil mercimek, İzmir usulü patlıcan silkmesi, terbiyeli suluköfte veya nohutlu yahni yemediklerini hatırlıyor ya da balıkçısı o gün için taze inci kefaline, alabalığa, uskumruya söz vermiş; kasabı kuzu kolu, döş, küşneme ayırmış veya ciğercisi taze işkembe, kuzu böbreği, uykuluk, paça yollayacak oluyor. Annenin derdi ne pişireceği değil, epeydir yemedikleri yemekleri pişirmeye ne zaman sıra geleceği.

Mutfak işine gönül veren herkes gibi o da işin sırrının malzemede olduğunu biliyor. Ama onun farkı bilmekten öte bundan taviz vermemesi. Bu sefer de böyle oluversin, madem kaşar bitmiş beyaz peynir koyuvereyim demiyor. Mevsimi olmayan bir şeyi mutfağına sokmuyor. Marketten çay, şeker, tuz gibi standart ve temel maddeler dışında yiyecek bir şey aldığı görülmedi şimdiye kadar. Reçeli, turşuyu mutlaka kendisi yapıyor. Domates salçasını Kilis'ten, biber salçasını –acı ve tatlı olmak üzere iki çeşit– Antep'ten getirtiyor. Ege'de yaz tatilinden dönerlerken teneke teneke has zeytinyağı taşıyor. Donmuş gı-

daya, konserveye asla gönül indirmiyor, hele pişmiş satılan yemeklerin neredeyse zehirli olduğuna inanıyor.

Şimdi oturdukları apartmanın arka bahçesinde, duvar boyunca uzanan, bir metre eninde bir alanı alçak bir çitle çevirdi, doğal gübreyle karışık iyi toprak döktürdü. Orada nane, maydanoz, kişniş, taze soğan, kuzukulağı, dereotu, tere filan yetiştiriyor. Yeşillikler öyle gür, öyle verimli ki, bütün apartmanın nasiplenmesine yetiyor. Kimin salatası, cacığı için naneye, maydanoza ihtiyacı varsa inip bahçeden birkaç dal koparıyor. Başlangıçta apartmanın bahçesini köy yerine çevirdi diye homurdanan bir-iki densiz olmuştu, ama doğal gübreli nanenin, terenin, çıtır çıtır taze soğanın tadını alınca seslerini kestiler. Şimdi apartman toplantısında acaba arka bahçeye domates, biber mi eksek diyen sesler bile çıkıyor.

Artık köylerde bile yoğurt bakkaldan alınırken o yoğurdu hâlâ kendi yapıyor. Eskiden genişçe bir çömlek kullanıyordu, ama taşınırken kırıldı. O da çelik tencerelerinden birini yoğurt tenceresi yaptı. Oğulları yanlarındayken günaşırı mayalardı, ama üniversite okumak için evden ayrıldılar, gidiş o gidiş. Şimdi biri yurtdışında, öbürü babası gibi maliyeci oldu, evlendi, Ankara'da yaşıyor. Herkesin hayatı hay huy içinde geçtiği için akşam sofraları eskisi gibi kalabalık değil. Konu komşuyu, akrabayı taallukatı da her gece yemeğe çağıracak halleri yok. Karı koca baş başa kaldılar. Artık haftada iki, hatta bir kere küçük tencereyle yoğurt mayalaması yetiyor.

Hem maharetli hem titiz. Hiç kimse bamyanın tepesini onun soyduğu gibi soyamıyor, ayşekadın fasulyeyi onun gibi boylamasına bölemiyor, yaprak sarmalarını tencereye onun kadar muntazam dizemiyor. Hiç kimsenin pilavı onunki gibi tane tane, çorbasının terbiyesi onunki gibi pürüzsüz olamıyor.

Tencere yemeğinde uzman. Erişte, mantı dışında hamur işleriyle, pasta ve keklerle pek arası yok. Oğulları küçükken mırın kırın ederlerdi anneleri kek yapmıyor diye, o da nişan, düğün yemeği söz konusu olunca yardımlarına koştuğu, iki saatin içinde dört başı mamur bir düğün sofrası kurduğu komşularından kek yapmalarını rica ederdi. Ricası sevinçle karşılanır-

dı çünkü komşuları hem onun emeğine bir karşılık verme fırsatı bulurlardı, hem de her evde kek yapmak için fırsat kollayan bir genç kız bulunurdu. Ama oğulları büyüdü. Dolayısıyla ununu, yumurtasını, kakaosunu yüklenip kek yapacak yer arayan genç kızlardan rica etmesine gerek kalmadı.

Baharatı seviyor. Naneyi, kekiği kendi kurutuyor. Güneydoğulu dostları pul biber, çemen, nar ekşisi, kuru zahter filan yolluyorlar arada. Çok seviniyor, gözleri doluyor. İthal yemeklere yüz vermiyor. Rus salatası moda oldu diye mayonez, süslü yemek kitaplarında hararetle öneriyorlar diye beşamel sosu yapmaya kalkmadı hiç. Ne şaraplı horoz pişireyim dedi, ne şnitzel. Oğulları evde pizza, hamburger yapsın diye çok ısrar ettiler küçükken, ama oralı olmadı, "Gidin dışarıda yiyin o pis şeyleri!" diye tersledi. Krep yaptı, içine öyle istiyorlar diye meyve, reçel filan koydu ama adına krep demedi, akıtma dedi, öyle diyorlar onun ailesinde.

Anne gerçekten nefis yemek yapıyor ama yaratıcı olduğu söylenemez, tariflerine delice sadık. Eskiden televizyonda-

ki yemek programlarını kaçırmazdı, fakat sonra ya bir basitlik, bir uydurukluk ya da temelsiz bir ukalalık bulmaya başladı, vazgeçti seyretmekten. Zaten füzyon mutfağıymış, kendinden bir şey katmakmış filan, böyle şeylere inanmıyor. Bazen televizyonda yaratıcı mutfaktan söz edildiğini duyuyor. Kelimeleri ağızlarında çiğneyerek konuşan, duyulmadık baharatlardan, acayip soslardan sanki Tosya pirinci ya da şeker fasulyesi kadar yaygın, kolayca bulunabilen malzemelermiş gibi bahseden genç şeflerden hiç hazzetmiyor. Hele yemek pişirirlerken iri cümlelerle "minik değişiklikler" yapmalarını, yaratıcı olmalarını öğütlüyorlar ya seyircilere, sinir oluyor. "Sanki hakikisini yapabiliyorlar da yaratıcılıkları kusur kaldı," diye söyleniyor.

Evlendiklerinde kocası maliyede yeni işe başlamış bir memurdu. Uzun memuriyet hayatı boyunca Adıyaman'dan Kırşehir'e, Borçka'dan Nazilli'ye pek çok şehirde yaşadılar. Onlarınki de bir tür Evliya Çelebilik. Tek farkı gittikleri şehirde birkaç gün değil, birkaç yıl kalmış olmaları. Taşındıkları her şehrin damarlarına girdiler, halkla kaynaştılar, kalıcı dostlar edindiler. Anne yerel mutfağı adeta hatmetti. Nihayet kocası emekli oldu, karı-koca doğup büyüdükleri şehre, Adapazarı'na yerleştiler. Eskiden baba evinin bulunduğu mahallede, büyük, modern bir apartmanda oturuyorlar şimdi. Tahmin edilebileceği gibi mutfak evin en güzel kısmı, geniş, ferah ve hiçbir eksiği yok.

Bilecik'te emeklilik bekleyerek geçirdikleri son birkaç yıl ikisine de hem çok uzun hem çok hareketli gelmişti. Yeni bir hayatın eşiğinde olduklarını düşünüyorlar, emeklilik hayatlarına ilişkin hayaller kuruyorlardı. Satın aldıkları dairenin tadilatı için Adapazarı'na her gidiş gelişleri evde büyük heyecan dalgasına yol açıyordu. Ama artık yeni bir şehre taşınmayacaklarını, kendi memleketlerinde yaşlanıp öleceklerini düşünmek anneye çok tuhaf, hatta iç burkucu geliyor.

Annenin ataları Bosna'dan, babanınkiler Makedonya'dan gelmiş. İkisinin de çocuklukları bu uzak memleketlerin hikâyelerini dinleyerek geçmiş. Ataları için memleket, hatıralarında parlak renkli akide şekerleri gibi lezzetli duran bu diyarlardı.

Ömürlerini Adapazarı'nda geçirmiş olmalarına rağmen oralardan "memleket" diye söz ederlerdi. Ama onlar Adapazarı'nda doğdular, büyüdüler, okudular, evlendiler. Memleket diye burayı bildiler. İkisi de başka şehirlerde yaşarken Adapazarı'na memleket bağıyla bağlı olduklarını samimiyetle hissettiler, çevrelerine de hissettirdiler. Edindikleri dostlarla sohbetlerinde şehirlerinin hususiyetlerini övmekten mutluluk duydular.

Ama şimdi kendi memleketlerinde şehrin yerlisi değil, yeni sakini muamelesi görüyorlar. Yaşlanmış akrabalarından başka, tanıdıkları pek kimse kalmamış. Genç akrabalar onları tanımıyor, tanıyanlar da umursamıyor. Çocukluk-gençlik arkadaşlarının bir kısmı depremden sonra göç etmiş, kalanlarla da aralarına zaman ve mesafe girmiş.

Rastlayacak olurlarsa eski tanıdıklar yeni Adapazarı hakkında bilgi veriyorlar; dükkânlar, lokantalar, alışveriş merkezleri, marketler tavsiye ediyorlar. Bu anlar ikisi için de çok acıklı oluyor. Tavsiye edilen yerin şehrin neresine düştüğünü bir türlü kestiremiyorlar. Eski garajlardan, Şemsiyeli Bahçe'den veya Eski Reji, Mavituna Gazinosu, Hacıbaba Lokantası'ndan söz ettiklerinde gençlerin gözlerinde oluşan boşluk onlara acı veriyor. İdmanyurdu ve Adagençlik futbol kulüplerini, bir zamanların ünlü futbolcuları Leblebi Kamil, Altınkafa Muammer, Sarı İhsan, Kova Hilmi veya Deli Fiko'yu hatırlayan kalmamış. Baba Hurşit gençlere bir anlam ifade etmiyor.

Çark mesiresi eskisi gibi değil. Yeni açılan çay bahçesinde, kuyruğa girip marka alıyorlar, çay dağıtan garsona işaret edip markalarını uzatıyorlar, sonra hiç tat almadan çaylarını içip öylece oturuyorlar. Tarihi istasyon binası yıkılalı yıllar olmuş. Eskiden tek bir tepe olan Emirdağ Mezarlığı şimdi uçsuz bucaksız ve depremde hayatını kaybedenlerin çok acıklı mezar taşlarıyla dolu. Sakarya İlkokulu'nun arkasında eskiden tek katlı kagir Adapazarı evlerinin sıralandığı sokaklar yeni zaman villalarıyla dolmuş. Karasu otobüsleri Hara'da ayran molası vermiyor. Uzun Çarşı öyle çirkin ki, artık ikisinin de gidesi yok. Oysa ne hatıraları var oraya ait. Anne liseye başladığı sene Uzun Çarşı'daki Ayakkabıcılariçi'nden aldığı topuklu ayakkabıyı unu-

tamaz. İlk genç kızlık ayakkabısıydı o, çocukluktan çıktığının işaretiydi.

İkisinin de dilinde bir kekemelik var. Şehirden konu açıldığında konuşamaz oluyorlar. Tıpkı ataları gibi onlar da memleket bildikleri Adapazarı'nın zihinlerinde kıpkırmızı ve parlak bir akide şekeri gibi durduğu hissine kapıldılar. Dönüp geldikleri memleket acıklı ve erişilmez bir hatıra olmuş. Bilecik'te otururlarken sık sık gidip geldikleri halde, şehri tanıyamaz oldular. Başlangıçta bunu o menhus depreme yormuşlardı. Ama değişen sadece şehrin görüntüsü değil, başka şehirlerin konuğu oldukları yıllarda burada zaman da değişmiş, hissettikleri asıl yabancılık bu. Öz şehirlerinin sokaklarında aradıkları şey çocuklukları mı, yoksa şehrin kendisi mi bilemiyorlar.

Sofraları kalabalık olmasa da, anne yine ülkenin dört bir tarafında öğrendiği yerel yemekleri yapmaktan vazgeçmiyor. Ama tariflere harfi harfine uyduğu halde hep bir şey eksik, tatsız, elinin lezzetini kaybetti. Yorgunlukla karışık bir tembellik çöktü üstüne. Hâlâ doğru dürüst bir kasap edinemedi. Kırk yıl

önce, eski belediyenin orada ülkenin en iyi tereyağını, peynirini satan o yüksek tavanlı bakkaliyeler tarih oldu çoktan. Tereyağını, pastırmayı, az tuzlu sele zeytinini nereden alacağına bir türlü karar veremiyor. Dükkânlar kısa ömürlü artık. Mandıra, Çiftlik gibi adlarla açılan şarküteriler halis köy peyniri bizde, köy yumurtasının en iyisi burada, hakiki kovan balımızı tatmadan geçmeyin filan diye, birkaç ay yaygara yapıyorlar. Sonra bakıyorlar ki hiç de öyle beklendiği gibi vızır vızır işlemiyor, sessiz sedasız kapanıyorlar. Pazara gitmeyi de savsaklıyor kadın. Zaten pazarda eskisi gibi o canım otlar, nadir sebzeler bulunmuyor ki. Artık Türkiye'nin bütün pazarlarında domatesler, biberler, patlıcanlar hatta maydanozlar aynı renk, aynı boy, aynı fiyat.

Yurtdışında yaşayan oğulları yakında dönecek, İstanbul'a yerleşecek. İnsan emekli olunca büyük şehirde yaşamak akıl kârı değil, ama bir süredir acaba İstanbul'a mı yerleşsek diye konuşuyorlar aralarında. Oğulları evlenmeye niyetli, yakın oluruz, doğunca toruna bakarız filan diye bahane arıyorlar kendilerine. Aslında içinde yaşadıkları memleketlerinin artık yaşlı bedenlerine yasaklanan kırmızı bir akide şekeri olduğunu ikisi de biliyor. Bu derin hayal kırıklığını birbirlerine itiraf etmek istemiyorlar.

"Bu kadar çirkinleşen ve kimliğini kendi elleriyle tahrip eden şehirler bende memleket hissi değil, öfke ve öfkeden yorgun düşünce de acıma ve teessüf hissi uyandırıyor. Memleket hissi ile köklere bağlılık arasında bir korelasyon olsa gerek. Bir bütün olarak ülkeme bağlıysam da köklerime bağlı değilim. Çünkü köklerimin nerelere uzandığından habersizim. Köklerinin sızladığını duyman insan nasıl bir memleket arar ki kendine?"

Kendi şehir arşivini açıyor Ayfer Tunç. Biraz, bu memleketin doğal ve toplumsal coğrafyasını hor kullanışımıza diz döverek... Biraz Adapazarı, biraz Karasu biraz İstanbul... "Memleket nere" sorusunun cevabını vermeden – bütün memlekete merakî...

Memleket duygusunda bir gezinti; "memleket insanıyla" yarenlik eden hikâyeler... "Çerkez gelinlerinin hürmetkârlığı Bulgar muhacirlerin çalışkanlığı, Boşnak kızlarının güzelliği.. Arnavutların inatçılığı, Lazların siniri, Abhaz erkeklerinin tembelliği, Gürcü kadınlarının huysuzluğu..." Taşra bandosu, Büyük Çarşı'daki fotoğrafçı, kadınlar hamamı, mesire yeri... Yengeler, gelinler, refakatçiler... Çitlenen ayçekirdeklerinin gürültüsüyle yazlıkçılar... "Sakarya Nehri'nin kıvrılarak genişlediği manzaraya karşı rakı"... Yemekte mutlaka evvela çorba... Piknik tüp, "İyi" çay, sonsuz sohbet... Dere tepe düz giden, kapı kapı gezen, halis muhlis hikâyeler...

Refik Halit Karay'ın 1919'da yayımlanmış *Memleket Hikâyeleri*'ne [illegible]

Ayfer Tun[illegible]minden...

